

TAMPEREEN YLIOPISTO

Eeva Bode

DER SPIEGEL –LEHDESSÄKIN RAKENTUU SUOMI-KUVA.
Lehden Suomea koskevien tekstien tarkastelua diskurssianalyttisesti.

Tiedotusopin pro gradu –tutkielma
Tammikuu 2002

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

BODE, EEVA: Der Spiegel –lehdessäkin rakentuu Suomi-kuva. Lehden Suomea koskevien tekstien tarkastelua diskurssianalyttisesti.

Pro gradu –tutkielma, 149 s, 11 liitesivua

Tiedotusoppi

Tammikuu 2002

TIIVISTELMÄ

Tutkielman aiheena ovat saksalaisen Der Spiegel –lehden Suomea koskevat kirjoitukset. Tutkielman tarkoitus on nostaa esille ne hegemoniset diskurssit eli päädiskurssit, joilla Suomea lehdessä tutkitulla aikavälillä eli vuosina 1992-1997 merkityksellistetään. Työ liittyy kuva-tutkimukseen, koska Suomi-kuva on diskursseissa läsnä niiden ominaisuutena.

Tutkimusmenetelmä perustuu kriittiseen diskurssianalyysiin teoreettisena viitekehyksenä. Diskurssianalyttisen lähestymistavan kontekstuaalisuuden takia on tärkeä huomioida diskurssien rakentumisen konteksti. Mm. kulttuuri ylipäättään kuuluu siihen kontekstiin, jossa diskurssit rakentuvat.

Koska tutkielmassa analysoidaan suomalaisille vieraassa kulttuuripiirissä tuotettuja vieraskielisiä tekstejä, tuodaan siinä saksalaiseen kulttuuriin liittyvää perustaa esille tavalla, joka sopii yhteen kriittiseen diskurssianalyysiin liittyvien peruskäsitteiden, ideologian ja hegemonian kanssa. Tämä näkyy työssä laajamittaisena saksalaisen, suomalaisen, eurooppalaisen ja joukkotiedotusvälineiden muodostaman kontekstin kartoituksena.

Tutkielmassa hyödynnetään Stuart Hallin näkemystä ideologiasta sinä ajatuksellisena viitekehyksenä, jonka asettamissa puitteissa ihmiset havainnoivat ympäröivää todellisuutta ja kommunikoivat toisten kanssa. Myös tutkielmassa omaksuttu hegemonia-käsitys perustuu Hallin näkemukseen hegemoniasta jännitteisenä prosessina, johon liittyy aina nk. ratkaiseva taloudellinen ydin. Hegemonisia kamppailuja käydään kuitenkin myös mm. poliittisista, kulttuurisista ja ideologisista kysymyksistä.

Analyysissä keskeisellä sijalla on Norman Faircloughin kolmiulotteinen tekstin, diskursiivisen käytännön ja sosiokulttuurisen käytännön muodostama diskurssin käsite. Diskursseja analysoidaan näillä ulottuvuuksilla seuraavasti: Tekstiulottuvuuden erittelyssä keskitytään tekstien aihepiireihin, tyyliin ja/tai sävyyn sekä metaforiseen kielenkäyttöön. Diskursiivisten käytäntöjen ulottuvuudella tarkastellaan artikkelien edustamia journalistisia tyypejä ja sitä, minkälaisia diskurssimuodostumia niissä esiintyy. Sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuutta tutkittaessa diskurssit puretaan niiden ilmisälttöä yleisempää abstraktiotasoa edustaviin makropropositioihin.

Diskurssianalyttiseen tarkasteluun on valittu tutkitulta aikaväliltä sellaiset Suomea koskevat artikkelit, joissa maan käsittelylle on omistettu vähintään 30 prosenttia artikkelien kokonaispituudesta. Analysoitaviksi valikoitui näin 12 uutiskertomuksen muotoon rakennettua laajempaa artikkelia ja 13 uutisenomaista pienempää artikkelia. Lisäksi työssä on analysoitu yksinkertaisin kvantitatiivisin menetelmin sellaiset artikkelit, joissa ns. Suomi-osuutta on vähemmän kuin 30 prosenttia.

Aineistosta esiinnousevat seuraavat viisi hegemonista diskurssia: *Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi, Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi,*

Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana, Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä ja Idealistien idyllinen Suomi. Kyseisiä diskursseja määrittää niiden konstruoimien sosiaalisten identiteettien, sosiaalisten suhteiden ja perustavanlaatuisen tieto- ja uskomusjärjestelmien eli eräänlaisten maailmankuvien samankaltaisuus.

Diskurssin *Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi* suomalaisille rakentama identiteetti on raskasmielisen kansan identiteetti. Maa näyttäytyy diskurssissa taloudelliselta suorituskyyvyltään heikkona verrattuna ns. suurpääomaa edustaviin valtioihin. Diskurssin perustavanlaatuisessa tieto- ja uskomusjärjestelmässä Suomi paikantuu periferiaksi Keski-Euroopan taloudellisesti vetovoimaisiin valtioihin verrattuna.

Diskurssin *Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi* suomalaisille luoma identiteetti on omalaatuisen kansan identiteetti. Suomalaiset esittäytyvät tavoiltaan ja totumuksiltaan erilaisina. Tässäkin diskurssissa Suomi paikantuu periferiaksi verrattuna siihen, mitä lehti tuntuu pitävän maailman keskuksena eli Keski-Eurooppaan verrattuna.

Diskurssissa *Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana* suomalaisille rakentuva identiteetti on sen sijaan aktiivisen ja kekseliään kansan identiteetti, joka rakentuu muiden skandinaavisten maiden muodostamassa viitekehyksessä. Tässä kehyksessä Suomi liitetään erityisesti Ruotsiin ja Norjaan ja näistä vielä läheisemmin Ruotsiin. Diskurssin maailmankuvassa Suomi sijoittuu osaksi Skandinaviaa ja tällaisena mielenkiintoiseksi sekä tasavertaiseksi osaksi muuta maailmaa.

Diskurssin *Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä* suomalaisille tarjoama identiteetti on venäläisiä sosiokulttuurisesti muistuttavan kansan identiteetti. Maan nähdään olleen muihin länsimaihin verrattuna poikkeuksellisen sitoutunut Neuvostoliittoon / Venäjään. Suomi määrittyy itäiseksi ja suhteellisen periferiseksi osaksi muuta Eurooppaa.

Diskurssissa *Idealistien idyllinen Suomi* suomalaiset näyttäytyvät luonnonläheisinä ja idealistisina. Suomi esitetään Keski-Eurooppaan verrattuna suhteellisen turmeltumattomana, mutta myös melko periferisenä paikkana.

Suomen asemoituminen esittelemieni diskurssien maailmankuvissa liittyy luonnolliselta näyttävällä tavalla esittelemääni historialliseen poliittisen ja taloudelliseen kontekstiin. Diskurssien *Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi*, *Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi* ja *Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä* voi nähdä uusintavan sekä traditiota tarkastella Suomea läntisen Euroopan kaukaisena reuna-alueena että Suomen saamaa aikaisempaa idänsuhteisiin liittyvää julkisuutta. Diskurssi *Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana* kytkeytyy Suomen pohjoismaisessa kontekstissa nauttimaan julkisuuteen. Diskurssissa *Idealistien idyllinen Suomi* näkyy vaikutteita sekä Suomeen itäisenä Euroopan reuna-alueena liitetystä määritelmästä että Suomeen Pohjoismaana assosioiduista uskomuksista.

Diskurssien ideologiseksi perustaksi hahmottuu paitsi Keski-Eurooppa –keskeisyys, myös Saksa-keskeisyys sekä maailman kahtiajako ”hyvään” ja edistykselliseen länteen ja ”synkkään” ja taantumukselliseen itään. Itäisyys totuttiin Länsi-Saksassa näkemään vieraana ja Länsi-Saksan edustaman hyvän länsimaisuuden vastakohtana. Nimenomaan ne diskurssit, joissa Suomi asemoidaan periferiseksi Euroopan reunamaaksi ovatkin Suomen esittämisen kannalta kielteisimpiä. Suomen negatiivisimmassa valossa esiintuvissa diskursseissa maa esitetään siis kaukaisimpana ja erilaisimpana.

Tutkitulla aikavälillä huomiota herättää diskurssin *Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana* suhteellisen osuuden kasvu ja diskurssin *Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä* väheneminen. Tätä voi pitää osoituksena sekä hegemonian taloudellisen ytimen merkittävyydestä että poliittisen tilanteen vaikutuksesta diskursiiviseen todellisuuteen. Suomen taloudellinen ja poliittinen lähentyminen Saksan kanssa on aiheuttanut sen, että maa on alettu useammin liittää entisistä tulkintakehyksistä saksalaisten kannalta tutuimmalta tuntuvaan eli ”läntiseen” skandinaaviseen kehykseen. Vastaavasti Suomen liittäminen ”itäiseen” tulkintakehykseen on käynyt harvinaisemmaksi.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
2. Diskurssianalyysistä	4
2.1. Peruskäsitteitä ja yleisiä teoreettisia lähtöoletuksia	4
2.2. Diskurssianalyysistä menetelmänä	6
3. Kriittisen diskurssianalyysin erityispiirteistä	8
3.1. Diskurssi prosessina sosiaalisten rakenteiden puitteissa	8
3.2. Diskurssi sosiaalisena käytäntönä ja vallan välineenä	10
4. Ideologisuus, ideologia ja hegemonia diskursiivisessa todellisuudessa	12
4.1. Kieli sosiaalisen todellisuuden osana ja arkijärjen ilmenemismuotona	12
4.1.1. Kielen luonteesta	12
4.1.2. Arkijärjen ideologisuudesta	13
4.1.3. Naturalisaatio diskurssien päämääränä	15
4.2. Ideologia-käsitteestä ja hegemoniasta	16
4.2.1. Ideologia-käsitteen historiasta	16
4.2.2. Stuart Hallin näkemys ideologiasta	18
4.2.3. Hegemoniasta	20
5. Mielikuvan / imagon käsitteestä ja Suomi-kuva –tutkimuksesta	22
5.1. Mielikuvan / imagon käsitteestä ja kuvien rakentumisesta	22
5.2. Suomi-kuva –tutkimusta	24
5.2.1. Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta: Suomi-kuva heijastaa Suomessa todella vallitsevia olosuhteita	24
5.2.2. Kulttuurivienti osana Suomi-kuvan rakentamista ja rakentumista	29
5.2.3. Suomi-kuva Euroopan suuressa historiallisessa murroksessa	30
5.2.4. Suomi-kuva muutakin kuin Sibeliusta, joulupukkia ja talvisotaa	35
6. Tutkimusongelman määrittely ja tutkimusmenetelmä	36
6.1. Tutkimusongelman määrittely ja aineiston kuvaus	36
6.2. Tutkimusmenetelmä	38
7. Der Spiegel -lehden Suomi-kuvan rakentumisen konteksti	41
7.1. Saksalainen konteksti	41
7.1.1. Kaksi Saksaa syntyy toisen maailmansodan seurauksena	41
7.1.2. Länsi-Saksasta liittoutuneiden ohjauksessa parlamentaarinen demokratia	42
7.1.3. Itä-Saksa vastakohtana Länsi-Saksalle	44
7.2. Suomalainen konteksti	46
7.2.1. ”Itäinen” geopolitiikka ja ”läntiset” sosiokulttuuriset vaikutteet	46
7.2.2. Suomi puolueettomana pohjoismaana	47
7.2.3. Pieni Suomi suuren Neuvostoliiton varjossa	49
7.2.4. Yöpakkasista ja noottikriisistä suomettumiseen	52
7.3. Eurooppalainen konteksti	54
7.3.1. Euroopan hiili- ja teräsyhteisö ”uuden Euroopan” muodollisena perustana	54
7.3.2. Eurooppa- ja eurooppalaisuus-käsitteiden hegemonisuudesta	55
7.3.3. Suomen tie Euroopan ”ulkokehältä” Eurooppaan	57
7.4. Joukkotiedotusvälineistä	57

7.4.1. Joukkotiedotusvälineiden luonteesta ja merkityksestä.....	57
7.4.2. Medialogiikka.....	60
7.4.3. Joukkotiedotusvälineiden piilotettu valta.....	61
7.4.4. Der Spiegel mediana	62
8. Suuria linjoja Suomen esiintymisessä Der Spiegel –lehden artikkeleissa 1992-1997:	
Tutkimusaineiston määrällinen analyysi	67
8.1. Kaikkien Suomea käsittelevien tai sivuavien artikkelien	
tarkastelu tutkitulla aikavälillä.....	67
8.2. Suomen erilaisissa vertailuissa esiintyminen tutkitulla aikavälillä	69
9. Tutkimusaineiston diskurssianalyttinen tulkinta.....	72
9.1. Yleistä diskurssianalyttisesti tulkituista artikkeleista	72
9.2. Johdatus yksittäisistä diskursseista kirjoitettujen kappaleiden esitystapaan	74
9.3. Diskurssi A ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”	
ensisijaisena diskurssina	76
9.3.1. Diskurssin ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”	
erittely diskurssin kolmella ulottuvuudella	81
9.4. Diskurssi B ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”	
ensisijaisena diskurssina	89
9.4.1. Diskurssin ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”	
erittely diskurssin kolmella ulottuvuudella	91
9.5. Diskurssi C ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” ensisijaisena diskurssina	98
9.5.1. Diskurssin ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”	
erittely diskurssin kolmella ulottuvuudella	102
9.6. Diskurssi D ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”	
ensisijaisena diskurssina	109
9.6.1. Diskurssin ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”	
erittely diskurssin kolmella ulottuvuudella	111
9.7. Diskurssi E ”Idealistien idyllinen Suomi” ensisijaisena diskurssina.....	116
9.7.1. Diskurssin ”Idealistien idyllinen Suomi” erittely diskurssin kolmella ulottuvuudella	117
10. Yhteenveto.....	121
10.1. Yhteenveto Der Spiegel –lehden Suomi-kuvan rakentumisen kontekstista	121
10.2. Yhteenveto tutkimusaineiston määrällisestä analyysistä	124
10.3. Yhteenveto tutkimusaineiston diskurssianalyysistä.....	125
10.3.1. Diskursseihin nivoutuvat identiteetit, sosiaaliset suhteet ja maailmankuvat	125
10.3.2. Eri diskursseja ensisijaisina diskursseina edustavien artikkelien	
suhteet tutkitulla aikavälillä	126
11. Tarkastelu ja päätelmät.....	131
11.1. Tutkielman tarkoituksesta	131
11.2. Diskurssit historiallisessa poliittisessä ja taloudellisessa kontekstissa	132
11.3. Diskurssit kulttuurisen hegemonian ja hallitsevien ideologioiden ilmentäjinä.....	136
11.4. Lopuksi.....	140
Lähdeluettelo	142-149
Liitteet	11 sivua

Useimmat ihmiset vastaanottavat nykyään enemmän muita maita koskevaa tietoa joukkotiedotusvälineiden välityksellä kuin omakohtaisen kokemuksen kautta. Globalisoitumiskehityksen leimaamissa medialisoituneissa länsimaisissa yhteiskunnissa mediat pyrkivät raportoimaan paitsi kotimaan, myös ulkomaan asioista. Tässä prosessissa mediat rakentavat mielikuvia ulkomaista, vaikka eivät siihen yleensä tietoisesti pyrikään.

Pro gradu –työssäni tarkastelen diskurssianalyttisesti saksalaisen Der Spiegel –lehden Suomea koskevia artikkeleja vuosilta 1992-1997. Diskurssianalyysiin liittyvään konstruktionistiseen näkemykseen kielestä kuuluu ajatus siitä, että kielenkäytöllä ei vain kuvata todellisuutta vaan luodaan sitä.

Suomen valtioneuvosto on asettanut maan ulkoista kuvaa pohtivia komiteoita jo 1960-luvulta lähtien. 1980-luvun Suomessa Suomi-kuva –keskustelu sai uutta pontta suomalaisen yritysmaailman aktiivisen kansainvälistymispyrkimyksen myötä. Yritysmaailman edustajat törmäsivät Suomen laajenemaan pyrkivää teollisuutta kohtaan tunnettuihin ennakkoluuloihin ja siihen, että Suomi määriteltiin usein ensisijaisesti Neuvostoliiton suhteidensa kautta. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 7).

Neuvostoliiton hajoaminen 1980-luvun lopulla ja siihen liittynyt Euroopan suuri murros muutti Suomen kansainvälis-poliittista asemaa ja ns. Suomi-kuvan edellytyksiä huomattavasti. Suomi liittyi Euroopan Unionin jäseneksi vuonna 1995 ja suomalaisten merkitys kansainvälisessä vuorovaikutuksessa alkoi kasvaa. Suomessa heräsi kysymys maan identiteetistä ja Suomi-kuva –keskustelu sai uusia aineksia. (Tästä esim. Salminen 2000, 5, 14)

Suomi-kuvasta on vuosien saatossa lienee keskusteltu ja kirjoitettu vapaamuotoisesti huomattavasti enemmän kuin sitä on tieteellisesti tutkittu. Vuonna 2000 ilmestyi tieteellisen tutkimuksen tyhjiötä paikkaamaan Esko Salmisen massiivinen Suomi-kuva –selvitys ”Suomi-kuva Venäjän ja EU:n lehdistössä 1990-2000”. Kyseinen tutkimus on toteutettu historiallis-kvalitatiivisesti, kuvailevia ja sisällönanalyttisiä selvityksiä käyttäen. (Salminen 2000, 28)

Oma tutkimukseni eroaa aikaisemmasta Suomi-kuva –tutkimuksesta lähestymistapansa ja tutkimusmenetelmänsä suhteen. Diskurssianalyysi laajana teoreettisena viitekehyksenä ohjaa huomioimaan paitsi kielen konstruktionistisuuden, myös tutkimusaineiston kontekstin. Ns. kulttuurinen esitietous näytteleekin ratkaisevaa osaa diskurssianalyttisessä tutkimuksessa. Kulttuurinen esitietous on tärkeää paitsi tutkijalle, myös tutkimuksen vastaanottajalle, koska tutkimustulokset eivät ”aukea” ilman sitä. En voinut kuitenkaan lähteä siitä, että saksalainen kulttuuri olisi jokaiselle työni tulevalle lukijalle tuttu. Suoranainen saksalaisen kulttuurin

esittely olisi taas ollut hankalasti yhdistettävissä tiedotusopilliseen lopputyöhön. Tämän takia pyrin luvussa seitsemän ”Der Spiegel –lehden Suomi-kuvan rakentumisen konteksti” tuomaan saksalaiseen kulttuuriin, sen piirissä tyypillisiin arkijärjen mukaisiin uskomuksiin liittyvää perustaa esiin tavalla, joka sopii yhteen kriittiseen diskurssianalyysiin liittyvien peruskäsitteiden ideologian ja hegemonian kanssa.

Ideologian käsitän Stuart Hallin määritelmän mukaisesti siksi ajatukselliseksi viitekehykseksi, jonka avulla maailmaa ymmärretään ja kerrotaan siitä muille. Ideologiset puhetavat saavat muotonsa kielessä. Diskurssien tuottajien tai käyttäjien ei kuitenkaan tarvitse olla tietoisia diskurssien ideologisuudesta. Ideologian kentältä löytyy myös lukuisia ns. historiallisten liitosten jälkiä, eivätkä tällaiset historiallisten liitosten jäljet muutu helposti. Lisäksi ne voivat herätä myöhemmin uusissa yhteyksissä uuteen elämään. (Hall 1992, 268-269, 170, 272)

Hegemonian käsitteeseen kuuluu ajatus kulttuurisen johtajuuden mekanismista. Hegemonian voikin sanoa integroivan, johtavan ja dominoivan taloutta, politiikkaa ja ideologiaa. Hall painottaa, että hegemonian olemus ei ole stabiili, vaan hegemonia viittaa aina uuteen kulttuuriseen järjestykseen. Hegemoniaan liittyy myös ratkaiseva taloudellinen ydin. Taloutta hallitsemalla ei kuitenkaan voida hallita kaikkia elämänalueita. Valta luodaan paitsi taloudellisten, myös mm. poliittisten, kulttuuristen ja ideologisten kysymysten suhteen. (Hall 1992, 187-188, 42, 271)

Tutkimusmenetelmäni perustuu diskurssianalyysiin kontekstuaalisena ja aineistolähtöisenä tutkimuksen tekotapana. Diskurssianalyysiä täydentämään käytän myös yksinkertaisia kvantitatiivisia menetelmiä. Kvantitatiiviset menetelmät painottuvat erityisesti luvussa kahdeksan ”Suuria linjoja Suomen esiintymisessä Der Spiegel –lehden artikkeleissa 1992-1997: Tutkimusaineiston määrällinen analyysi”.

Itse diskurssianalyysissä käytän Norman Faircloughin kolmiulotteista tekstin, diskursiivisen käytännön ja sosiokulttuurisen käytännön muodostamaa diskurssin käsitettä eräänlaisena teoreettisen suodattimena diskursseja tunnistaessani. Analyysissäni luotaan siis diskurssien näitä ulottuvuuksia. Faircloughin kolmiulotteiseen näkemykseen diskurssista sisältyy ajatus siitä, että kaikista diskursseista löytyy kielen ja merkitysulottuvuuksien funktioita vastaavat ulottuvuudet, joita voidaan nimittää ”identiteettifunktioksi”, ”sosiaalisten suhteiden funktioksi” ja ”maailmaa tulkitsevaksi funktioksi”. Esittelemäni diskurssit ovat kielenkäytön alueita, joita yhdistää näiden funktioiden samankaltaisuus.

Kerroin aikaisemmin, että tutkimusaineistoni vieraan kielen ja kulttuurin asettamat erikoisvaatimukset näkyvät tutkimuksessani kontekstin laajamittaisena kartoituksena. Tämän lisäksi pyrin näiden erikoisvaatimusten takia dokumentoimaan analyysini kulun

mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Tällainen vieraskielisestä, toisen kulttuurin piirissä syntyneestä materiaalista toteutettu diskurssianalyttinen työ on paitsi tekijälleen työlämpi tehtävä, varmastikin myös vastaanottajalleen vaativampaa seurattavaa. Toivon kuitenkin, että analysoimani materiaali avautuu lukijalle kaikissa ulottuvuuksissaan.

Koska diskurssianalyysi ei ole varsinainen tutkimusmenetelmä, vaan lähinnä laaja tutkimukselle puitteet asettava teoreettinen viitekehys, loin tutkimusmenetelmäni itse tämän kehyksen asettamissa puitteissa. Esimerkiksi diskurssianalyysissä paljon käyttämäni analyysin peruskäsite ”ensisijainen diskurssi” on omaa sovellustani. Ensisijaisella diskurssilla tarkoitan sitä hegemonista diskurssia, joka nousee yksittäisen artikkelin ensisijaiseksi lukutavaksi. Käsitteen ”hegemoninen diskurssi” rinnalla taas käytän hegemonisista diskursseista myös nimitystä ”päädiskurssi”.

Tutkielman tarkoitus onkin nostaa esille ne hegemoniset diskurssit eli päädiskurssit, joilla Suomea Der Spiegel –lehdessä merkityksellistetään tutkitulla aikavälillä vuosina 1992-1997. Ajanjakso herätti kiinnostukseni, koska Suomen ulkopoliittisen linjan suuri murros eli liittyminen Euroopan Unionin jäseneksi osuu sen keskelle vuoden 1995 alkuun. Ajanjaksolta esiinnostamani diskurssit edustavat lehden välittämää Suomi-kuvaa, koska kuva on diskursseissa olemassa niiden ominaisuutena. Työssäni tarkastelen esittelemieni diskurssien rakentumista ja niiden keskinäisiä suhteita määrittelemässäni kontekstissa.

Koska hegemoniset diskurssit nivoutuvat aina vallitsevaan yhteiskunnalliseen hegemoniaan eli ns. kulttuuriseen johtajuuteen, liittyty tutkimukseni saksalaiseen yhteiskuntaan ja joihinkin sille ominaisiin kulttuurisen hegemonian piirteisiin. Der Spiegel –lehti on saavuttanut saksalaisessa yhteiskunnassa instituution aseman ja profiloitunut erityisesti keski- ja yläluokkaisen lukijakunnan suosikiksi. Tämän takia oletan, että tutkimistani artikkeleista esiinnousevat diskurssit ovat suurimmaksi osaksi vallitsevaa kulttuurista hegemoniaa uusintavia ja pyrkivät luomaan yhteenkuuluvuudentunnetta primäärilukijakunnan eli saksalaisten kesken.

Yleisellä tasolla toivon tutkimukseni muistuttavan siitä, kuinka epämääräisille aineksille mielikuvat voivat rakentua ja kuinka yksipuolista niin sanottujen laatulehtienkin välittämä informaatio voi olla. Konkreettisempaan pyrkimyksenäni on avata työni lukijoille seuraava näkökulma Suomi-kuvasta käytyyn keskusteluun: Suomi-kuvassa ei ole kysymys vain Suomesta itsestään ja siitä, minkälaista Suomessa tosiasiallisesti on. Suomi-kuva muotoutuu sen sijaan paljolti sen mukaan, kuka kuvan Suomesta muodostaa ja missä.

2. Diskurssianalyysistä

2.1. Peruskäsitteitä ja yleisiä teoreettisia lähtöoletuksia

Pitkällä aikavälillä historiallisesti tarkasteltuna diskurssin ja diskursiivisuuden yhteiskunnallinen ja kulttuurinen merkitys vaihtelee hyvinkin paljon. Tämän päivän medialisoituneissa länsimaisissa yhteiskunnissa diskurssin osuutta sosiokulttuurisessa uusintamisessa ja muutoksessa voidaan pitää varsin merkittävänä, mihin diskurssianalyttisen tutkimuksen viimeaikainen suosiokin perustunee.

Diskurssianalyysiä voi kuvata monitieteelliseksi lähestymistavaksi, johon ovat vaikuttaneet monet vakiintuneet tieteenalat kuten mm. lingvistiikka, sosiologia, antropologia ja kognitiivinen psykologia. (Fairclough 1998c, 11)

Tämä monitieteinen tausta on lienee syynä diskurssianalyttisen käsitteistön moniulotteisuuteen. Esittelen tässä luvussa tärkeimpiä peruskäsitteitä ja kuvaan diskurssianalyysiä yleisellä tasolla.

Diskurssianalyysi ei ole varsinainen tutkimusmenetelmä vaan ennemminkin laaja teoreettinen viitekehys, joka antaa tutkimukselle puitteet. Tämän teoreettisen viitekehysten lähtöoletuksia voidaan tiivistäen määritellä seuraavanlaisesti: Kielenkäyttö on luonteeltaan sosiaalista todellisuutta rakentavaa, joten kielenkäytöllä on seurauksia. Merkityksellinen toiminta on kontekstisidonnaista ja on olemassa useita keskenään kilpailevia *merkityssysteemejä*, joihin toimijat kiinnittyvät. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 17-18)

Diskurssianalyttiseen lähestymistapaan kuuluu siis *konstruktionistinen* näkemys kielestä osana sosiaalista todellisuutta. Konstruktiivisuuden idea liittyy kiinteästi kielen jäsentämiseen sosiaalisesti jaettuina merkityssysteemeinä, jolloin merkitykset muodostuvat suhteessa ja erotuksena toisiinsa. Esim. neutraaleimmiltakin tuntuvat sanat liittävät kohteisiinsa piileviä oletuksia siitä, mikä on luonnollista. Diskurssianalyttisiin lähtöoletuksiin kuuluu myös mm. ajatus siitä, että sosiaalinen todellisuus voisi sinänsä jäsentyä lukemattomin eri tavoin, mutta vakiintuneet jäsennystavat usein tukahduttavat tätä teoreettisesti mahdollista moninaisuutta. (emt. 9, 18-19)

Kielen pitäminen konstruktiivisena aiheuttaa sen, että diskurssianalyttisissä tutkimuksissa tavoitteena ei ole nk. perimmäisen totuuden hakeminen. Sen sijaan voidaan esimerkiksi problematisoida tiedon ja vallan välisiä kytkentöjä merkityssysteemien / diskurssien rakentumista ja toimintaa tutkimalla. (Jokinen & Juhila 1991, 41)

Merkityssystemien määrittymistä suhteessa toisiinsa voidaan kuvata *interdiskursiivisuuden* tai *intertekstuaalisuuden* käsitteellä.¹ Sitä laajempaa kontekstia, jossa merkityssystemit syntyvät ja toimivat voidaan käsitteellistää *sosiaalisina käytäntöinä*. (Tästä esim. Fairclough 1998a ja 1998c)

Diskurssianalyttisen tutkimuksen kentällä merkityssystemejä on kutsuttu sekä diskursseiksi että tulkintarepertuaareiksi. *Diskurssi*-käsite sopii yleisesti ottaen paremmin tutkittaessa ilmiöitä niiden historiallisessa kontekstissa sekä analysoitaessa valtasuhteita tai institutionaalisia sosiaalisia käytäntöjä. Käsite *tulkintarepertuaari* taas sopii mm. arkisen kielenkäytön vaihtelevuutta analysoiviin tutkimuksiin. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 27-28)

Diskurssianalyttisesti suuntautunutta tutkijaa kiinnostaa eri diskurssien aktualisoituminen vaihtelevissa sosiaalisissa käytännöissä. Toisiinsa nähden diskurssit voivat olla esim. kilpailusuhteessa tai toimia toisensa poissulkien, jolloin merkityssystemien välinen artikulaatiokamppailu nousee tutkijalle keskeiseksi. (emt. 29)

Toimijan kiinnittymistä merkityssystemeihin voidaan kuvata *identiteetin*, *subjektiposition* tai *diskurssin käyttäjän* käsitteillä. Identiteetillä viitataan tässä niihin diskursiivisiin prosesseihin, joissa identiteetit rakentuvat. Subjektiposition ja diskurssin käyttäjän käsitteet taas ovat rinnakkaiskäsitteitä. Subjektiposition käsite ohjaa huomion subjektien toiminnan rajoituksiin, kun diskurssin käyttäjän käsite taas painottaa subjektien toiminnallista puolta. (emt. 37-40)

Diskurssianalyttiseen käsitykseen kielestä todellisuutta luovana käytäntönä kuuluvat *tilannekohtaisen funktion* ja *ideologisen seurauksen* käsitteet. Tilannekohtaisella funktiolla tarkoitetaan niitä merkitysulottuvuuksia, joita diskurssin käytöllä on sen esiintymisyhteydessä. Ideologisiksi seuraamuksiksi taas nimitetään laajempia diskurssien ja vallan yhteenkietoutumiseen liittyviä seuraamuksia.² (emt. 41-43)

Diskurssianalyysiä menetelmänä leimaa *kontekstuaalisuus* ja *aineistolähtöisyys*. Diskurssianalyysi filosofis-teoreettisena orientaationa tarjoaa tutkijalle niin ikään tietynlaisen tutkimuksen kulkuun vaikuttavan todellisuuden hahmottamistavan (Jokinen & Juhila 1993, 64). Kontekstuaalisuudella tarkoitetaan yksinkertaisesti sitä, että diskurssin esiintymistilanne / konteksti huomioidaan analyysissä (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 13, 29-30). Mm. Roger Fowler (1991, 90) painottaa kontekstuaalisuuteen liittyen, että diskurssianalyysissä tulee diskurssien esiintymisyhteys aina huomioida. Tommi Hoikkala toteaa niin ikään, että

---

¹ Interdiskursiivisuudesta johtuen lausumat tai diskursiiviset käytännöt määrittyvät aina suhteessa toisiin lausumiin, lausumien joukkoon, diskursiivisiin käytäntöihin ja muodostumiin. (Väliverronen 1993, 26)

² Esimerkiksi Ian Parker (1992, 20) painottaa ideologisuuden olevan juuri suhteita ja vaikutuksia, eikä esiintyvän minään yhtenäisenä ideologiana sinänsä.

puheen / tekstien fragmentit sijoittuvat aina tiettyyn sosiaaliseen tilaan ja aikaan (Hoikkala 1990, 145).

Pienin kontekstiksi nimitettävä asia on sanojen yhteys lauseeseen tai yksittäisen teon rakentuminen suhteessa toimintaepisodiin. Esimerkiksi se, mikä yksittäisen sanan merkityspotentiaali milloinkin aktualisoituu riippuu lausekontekstista. Vuorovaikutuskonteksti taas tarkoittaa vuorovaikutuksen sellaisia ominaisuuksia, jotka ovat lausumien tulkinnan kannalta oleellisia. Kulttuurisen kontekstin käsitteellä viitataan siihen, että kielenkäyttö suhteutuu myös konkreettisen tapahtumatilanteen ulkopuolelle. Omaksi kontekstikseen voidaan nimetä myös ne reunaehdot, jotka ovat aineiston tuottamisen kannalta olleet olennaisia.³ (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 29-34)

2.2. Diskurssianalyysistä menetelmänä

Diskurssianalyttiset tulkinnat voi perustella vain ”seurustelemalla” riittävän tiiviisti tutkimansa aineiston kanssa ja raportoimalla tämän seurustelun kuluessa tekemänsä havainnot, toteavat Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993, 13). Myös Margaret Wetherell ja Jonathan Potter (1988, 183) toteavat, että diskurssianalyttisen tutkimuksen validiteetin osoittamiseksi on tärkeätä raportoida tutkimuksen tuloksista selkeästi ja perusteellisesti.

Diskurssianalyysiä menetelmänä voidaan luonnehtia myös *tulkinnaksi*, koska sekä tekstien analysointi että niiden tuottaminen on ymmärrettävissä sosiaalisen todellisuuden tulkinnaksi (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 59). Tähän tulkinnalliseen luonteeseen viitaten merkittävä kriittisen diskurssianalyysin teorian kehittäjä Norman Fairclough (1998c, 32) toteaa, että täysin neutraalia tapaa tutkia diskursseja ei ole olemassa.

Fairclough luonnehtii mikro- ja makrotason analyysien yhdistämistä olennaiseksi kriittisen diskurssianalyysin menetelmässä. (Fairclough 1998a, 28)

Mikro- ja makrotason analyysit ovat toisistaan riippuvaisia. Mikrotason analyysillä viitataan tässä tiettyjen diskurssinäytteiden analysoimiseen ja makroanalyysillä taas sellaisiin pidemmän tähtäimen tendensseihin, jotka vaikuttavat diskursiivisiin järjestyksiin ja samalla diskursiivisten käytäntöjen tasolla hegemonioiden rakentamiseen ja uusintamiseen. (1998a, 101-102)

Diskurssien rakentumisen lähtökohtana on hajaannuksen systeemi. Diskurssi on tässä hajaannuksen systeemissä havaittavaa *säännönmukaisuutta*, spesifejä sääntöjä, joihin

---

³ Pertti Alasuutari toteaa reunaehtoihin liittyen, että sosiologinen selittäminen perustuu yleisesti ottaen siihen, että ilmiöitä tehdään ymmärrettäviksi eksplikoimalla ne yhteiskunnalliset reunaehdot, joiden alaisina ihmiset käytännön tilanteissa toimivat. (Alasuutari 1989, 270)

perustuen objektit, tuottamistyyli ja käsitteelliset sekä temaattiset valinnat muotoutuvat. Yleisellä tasolla diskurssianalyttistä merkitysten tulkintaa voikin kuvata esimerkiksi sosiaalisissa käytännöissä tuotettujen intersubjektivisten säännönmukaisuuksien hahmottamiseksi. (Jokinen & Juhila 1991, 11, 23-24)

Myös Wetherell ja Potter luonnehtivat diskursseja hajaannuksessa havaittavaksi säännönmukaisuudeksi, jota ei voi palauttaa yksittäisen kielenkäyttäjän tasolle.⁴ Diskurssit tulee nähdä eräänlaisina rakennusosina, joiden asettamissa puitteissa yksittäiset kielenkäyttäjät konstruoivat tapahtumia, kognitiivisia prosesseja ja muita ilmiöitä. Yksittäiselle diskurssille on ominaista esimerkiksi tiettyjen termien tai tietyn tyylin tai kieliopillisten muotojen käyttäminen. Ian Parker (1992, 6) puolestaan painottaa, että aineistosta ei voi löytää yksittäisiä diskursseja sinänsä vaan diskurssien osia. Käytettyjen termien voidaan nähdä yleisesti ottaen juontavan yhdestä tai useammasta päämetaforasta. Tietyt kielikuvat tai puheen muodot signalisoivat niin ikään usein tietyn diskurssin läsnäoloa.⁵ (Wetherell & Potter 1988, 172)

Metaforia käytettäessä uutta ja outoa ilmaistaan tutun avulla. Tuttuun viittaavaa erikoistermiä kutsutaan ”teemaksi” (vehicle), uuteen ja outoon viittaavaa taas ”reemaksi” (tenor). Metaforien voikin sanoa toimivan paradigmaattisesti, koska teeman ja reeman on oltava tietyssä määrin samankaltaisia sijoittuakseen samalle paradigmalle, mutta myös erottava toisistaan tarpeeksi, jotta ne voidaan kontrastoida. Metaforat leimaavat kielenkäyttöä vahvasti, koska ne ovat usein naturalisoituneita tietyn kulttuuripiirin puitteissa (Brookes 1995, 473). Metaforat eivät siis rajoitu vain kirjoitettuun kieleen (Fairclough 1995, 114). (Fiske 1994, 122-124)

Heather Jean Brookes kiinnittää huomiota siihen, että palauttamalla tekstien sisältö yleisemmälle tasolle nivoutuviin *makropropositioihin* päästään pureutumaan niihin semanttisiin makrorakenteisiin, jotka mitä todennäköisimmin dominoivat lukijoiden tekstien aihepiiriin liittämää muistiainesta. (Brookes 1995, 466)

Muina tekstien analysoimisen keinoina Brookes mainitsee myös mm. otsikoiden tutkimisen, koska otsikot ovat fokusoivia ja rakentavat täten teksteille ns. ensisijaista lukutapaa sekä toimivat tietynlaisen ideologisen lähestymistavan sisäänkoodaamismekanismina. Hyödyllistä on myös kiinnittää huomiota tekstien käsittelemiin aiheisiin sinänsä, koska nekin antavat käyttökelpoisia vihjeitä teksteille ominaisia ideologisia viitekehyksiä hahmoteltaessa. Tekstin

---

⁴ Esimerkiksi Pertti Alasuutari (1994, 103) toteaa tähän liittyen, että ihmisillä kulttuurin ja kieliyhteisön jäsenenä ei kerta kaikkiaan ole mitään muuta mahdollisuutta kuin käyttää ja soveltaa kulttuuriin kuuluvia kaikkien tunteita erottelujärjestelmiä.

⁵ Sanaston voikin nähdä jäsentyvän tietynlaisiksi leksikaalisiksi ryhmittymiksi, jotka juontavat tietyistä avainkonsepteista eli eräänlaisista klassifikaatioskeemoista. (Brookes 1995, 471)

toimijoille kieliopillisesti rakentamat roolit ja subjektiaseamat sekä tapa, millä tekstissä kuvataan prosesseja kuuluvat niin ikään tyyppillisiin analyysissä huomioitaviin seikkoihin. Käytetyn kielen yleinen tyyli ja tiettyjä yksittäisiä tyylillisiä keinoja kannattaa myös huomioida. (emt. 465, 467, 474-475, 482-484)

Merkityssystemit / diskurssit eivät esiinny aineistossa selkeinä kokonaisuuksina vaan osina. Niiden identifioinnilla tarkoitetaan sellaisten kielenkäytön alueiden tunnistamista, joilla erilaisia aiheita tai teemoja tehdään ymmärrettäviksi. Merkityssystemejä identifioidessaan tutkija voi tukeutua esimerkiksi sellaisiin eroihin ja ristiriitoihin, joihin itse kielen käyttäjäkin / toimijakin suuntautuu.⁶ Sanojen kirjaimellisten merkitysten havainnoimisen lisäksi niiden ns. piilomerkitykset ovat tärkeitä diskurssianalyysissä. Mm. Roger Fowler (1996, 214) osoittaa sanastolla olevan merkittävä rooli kokemusten strukturoimisessa ja muistuttaa, että samaan objektiin on periaatteessa mahdollista viitata lukuisilla eri termeillä. Fowler (1991, 84) näkee sanastolla luodut kategoriat myös olennaiseksi osaksi ideologista uusintamista. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 50-51)

Fairclough luonnehtii kaikkia tekstejä eksplisiittien ja implisiittien sisältöjen yhdistelmiksi. Tässä yhteydessä nk. presuppositiot (presuppositions) näyttelevät merkittävää osaa. Presuppositiot liittyvät tekstien implisiitteihin merkityksiin eli presuppositiot edustavat tekstien taustaoletuksia. Presuppositiot liittävät uutta vanhaan ja tuntematonta tuttuun. Täten ne liittyvät tekstien intertekstuaaliseen luonteeseen ja tukevat tekstien luoman todellisuuden uskottavuutta. Tällainen taustaoletuksissa läsnäoleva tieto on merkittävää ideologisessa analyysissä. Diskurssien moninaisuus ja osittainen ristiriitaisuus ovat niin ikään tyyppillisiä tekstien ominaisuuksia, onhan länsimaisessa kulttuurissa mahdollista jäsentää ja perustella asioita hyvin moniulotteisesti (Suoninen 1993, 59). (Fairclough 1995, 106-108)

3. Kriittisen diskurssianalyysin erityispiirteistä

3.1. Diskurssi prosessina sosiaalisten rakenteiden puitteissa

Kieli ja diskursiivinen järjestys vaikuttavat perimmäisinä voimina kaikissa diskursiivisissa tapahtumissa. Diskursiiviset tapahtumat ovat paitsi niistä riippuvaisia myös niitä kumulatiivisesti rekonstruoivia. Intertekstuaalinen analyysi yhdistää tekstin ja diskursiivisen käytännön ulottuvuuden ja näyttää miten teksti asemoituu diskursiivisten käytäntöjen verkossa. Esimerkiksi joukkotiedotusvälineissä on havaittavissa erilaisia julkisia diskursiivisia

---

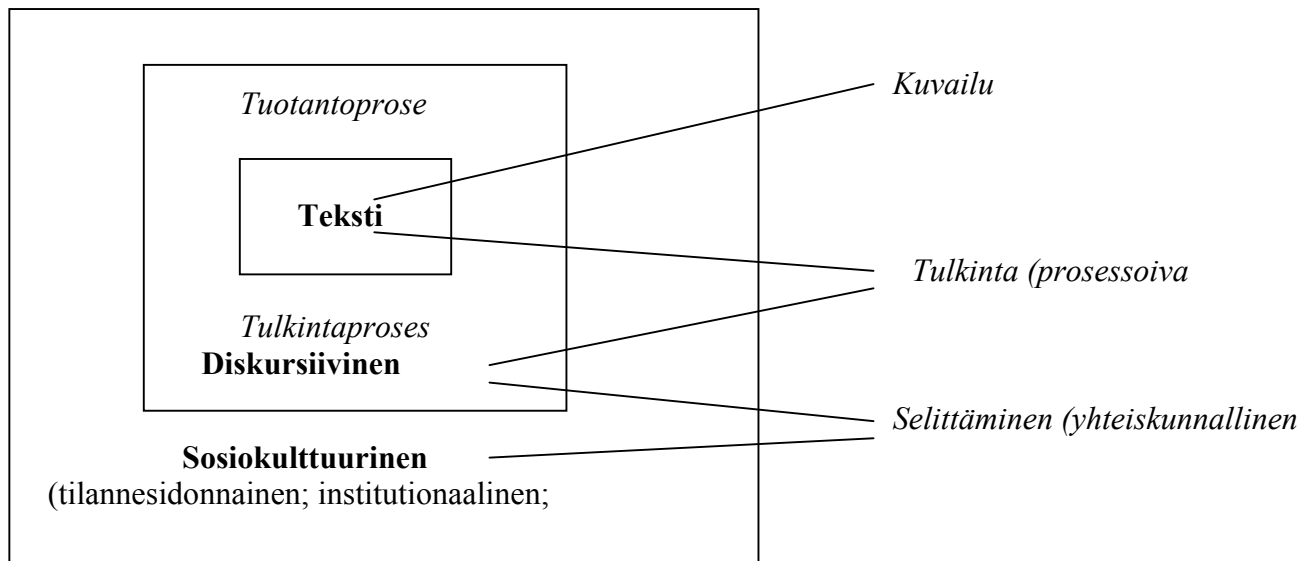
⁶ Kielenkäytössä saatetaan esimerkiksi puolustautua ennen kuin esitetään jokin asia, jonka arvellaan mahdollisesti herättävän negatiivista vastakaikua. (Wetherell & Potter 1988, 176)

järjestyksiä yhdistäviä ketjuja ja tekstejä transformoidaan systemaattisesti yli näiden rajojen. (Fairclough 1998a, 10-13)

Alun perin Michel Foucaultin termi diskursiivinen järjestys (l'ordre du discours) viittaa siihen, että yksittäiset diskurssit määräytyvät diskurssiin liittyvien sosiaalisten konventioiden mukaisesti. Fairclough näkee tämän yhtenä aspektina diskurssiin liittyviin sosiaalisiin olosuhteisiin ja diskurssin määräytymiseen sosiaalisten rakenteiden puitteissa. Diskursiiviset järjestykset edustavat niin ikään aina tiettyjä ideologioita. (Fairclough 1998c, 28) ⁷

Diskurssi voidaan määritellä kielen käytöksi sosiaalisen käytännön muodossa ja diskurssianalyyssissä tarkastellaan sitä, miten tekstit toimivat osana sosiokulttuurisia käytäntöjä. Tekstien analyysiin kuuluu siis myös niiden institutionaalisten ja diskursiivisten käytäntöjen huomioonottaminen, joihin tekstit nivoutuvat. Tekstien tulkintaa ylipäätään voidaan luonnehtia dialektiseksi prosessiksi, johon kuuluvat sekä tulkitsijoiden resurssit että tekstien ominaisuudet. (Fairclough 1998a, 7 ja 9)

Diskurssien ja diskurssianalyysin ulottuvuuksia Fairclough luonnehtii mm. oheisella havainnollisella kuviolla:

Kuvio 1: Diskurssin ja diskurssianalyysin ulottuvuudet (Teoksesta Fairclough 1998a, 98)

Diskurssi tarkoittaa siis kriittisessä kielentutkimuksessa koko sitä sosiaalisen interaktion prosessia, josta teksti on vain osa. Tähän prosessiin kuuluvat tuotantoprosessi, jonka tulosta teksti on sekä tulkintaprosessi, jonka lähde teksti taas on. Diskurssi käsittää siis sekä *tuotannon* että *tulkinnan* sosiaaliset olosuhteet. Nämä sosiaaliset olosuhteet ovat puolestaan kytköksissä kolmeen eri ”tasoon” sosiaalisessa organisaatiossa: sosiaalisen tilanteen tasoon tai

⁷ Päivi Pöntinen kiteyttää Faircloughin käyttämän diskursiivisen järjestyksen käsitteen tarkoittavan diskursiivisten muodostumien monimutkaisen ja toisistaan riippuvan kokoonpanon ensisijaisuutta osiinsa nähden. Kokonaisuudella on siis ominaisuuksia, joita ei sen osista voi ennustaa. (Pöntinen 1995, 56)

siihen välittömään sosiaaliseen tilanteeseen, jossa diskurssi esiintyy ja sosiaalisen instituution tasoon, joka muodostaa laajemman matriksin diskurssille sekä tasoon yhteiskunta kokonaisuutena. (Fairclough 1998c, 24-25) ⁸

Esimerkiksi Päivi Pöntinen painottaa, että Fairclough näkee jokaisen diskursiivisen ”tapahtuman” samanaikaisesti tekstinä ja sekä diskursiivisen että sosiaalisen käytännön tapauksena. Pöntinen näkee tällaisen lähestymistavan yhdistävän lingvistisen tekstianalyysin ja mikrososiologisen analyysin, jossa sosiaalisia käytäntöjä pidetään ihmisten arkijärkeilyn kautta aktiivisesti tuottamina ja ymmärtäminä sekä makrososiologisen analyysin, jossa sosiaalisia käytäntöjä taas tarkastellaan suhteessa yhteiskunnallisiin rakenteisiin. (Pöntinen 1995, 51)

Sosiaaliset olosuhteet muovaavat ihmisten kulttuurista esitietämystä, joka on läsnä sekä tuottamisprosessissa että tulkintaprosessissa. Esimerkiksi tulkintaprosessiin vaikuttavat merkittävästi siihen osallistujien resurssit (members` resources / MR). Niillä tarkoitetaan ns. sosiaalista kulttuurista tietämystä kuten mm. kielen tuntemusta, luonnollisen ja sosiaalisen maailman representaatioita, arvoja, uskomuksia ja oletuksia. (Fairclough 1998c, 24-25) ⁹

Huomionarvoista on, että tekstit ovat tämän päivän länsimaisissa yhteiskunnissa mitä enenevässä määrin semioottisesti monimuotoisia. Esimerkiksi sellaisetkin tekstit, joiden ensisijainen semioottinen muoto on kieli sisältävät myös muita semioottisia muotoja. Hall kiinnittää huomiota ns. ikonisten merkkien tehokkuuteen viestinnän välineinä, mikä perustuu siihen, että kuvamerkit vaikuttavat omistavan joitakin esittämänsä kohteen ominaisuuksia (Hall 1992, 139). Fairclough luonnehtiikin tekstejä yleisellä tasolla myös heterogeenisten ja vastakkaisten ominaisuuksien yhdistelmiksi. Samalla tavoin voi yksittäinen diskurssi juontaa useammasta diskurssityypistä ja diskurssityyppien yhdistelemisen muodot ovat periaatteessa rajattoman monimuotoiset. Kuvatunlainen tekstien heterogeenisuus koodaa sosiaalista monimuotoisuutta ja tekee teksteistä herkkiä sosiokulttuuristen prosessien ja muutosten indikaattoreita. (Fairclough 1998a, 6, 8, 99; Fairclough 1998c, 31)

3.2. Diskurssi sosiaalisena käytäntönä ja vallan välineenä

---

⁸ Teun A. van Dijk toteaa tähän liittyen myös, että diskurssi on itsessään yhteiskunnallinen ilmiö ja sitä tulee tutkia sen mukaisesti. (van Dijk Sari Pietikäisen toimittamassa haastattelussa julkaisussa *Tiedotustutkimus* 1994, nr. 3)

⁹ Voidaan siis sanoa, että merkitykset syntyvät vasta vastaanottajan ja tekstin *kohdatessa* eivätkä ole tekstissä ns. valmiina. Esimerkiksi ”lukemista” voi kuvata prosessiksi, jossa lukija on neuvottelevassa vuorovaikutuksessa tekstin kanssa ja synnyttää sen merkitykset itselleen. (Karvonen 1998, 35)

Laajassa perspektiivissä nähtynä kieli määrittelee sosiaalista todellisuutta ja päinvastoin. Sosiaaliset olosuhteet määrittelevät siis diskurssia kielen käytön ollessa sosiaalisesti määräytynyttä ja yhteiskunnallisen todellisuuden ollessa vastaavasti lingvistisesti määräytynyttä. (Fairclough 1998c, 19)

Diskurssin ja sosiaalisten rakenteiden välisen suhteen dialektisuus tekee diskurssista merkittävän mm. valtasuhteiden ja valtataistelun tarkastelemisen kannalta.¹⁰ Voidaankin sanoa, että kokemamme todellisuus on ihmisten sosiaalisten käytäntöjen kautta luomaa todellisuutta. Sosiaaliset rakenteet sekä muovaavat sosiaalisia käytäntöjä että ovat osa niitä. (emt. 37)

On myös huomattava, että kielen ja yhteiskunnan välinen dialektinen suhde ei ole symmetrinen. Vaikka kielelliset ilmiöt ovat sosiaalisia ilmiöitä ja sosiaaliset ilmiöt kielellisiä ilmiöitä on yhteiskunta laaja kokonaisuus ja kieli vain yksi säie sosiaalisen kentällä. Eli vaikka kaikki kielelliset ilmiöt ovat sosiaalisia eivät kaikki sosiaaliset ilmiöt ole vastaavasti kielellisiä. Tosin monilla ei-kielellisilläkin ilmiöillä, kuten esimerkiksi taloudellisella tuotannolla on oleellinen, vaikka usein aliarvioitu kielellinen elementtinsä.¹¹ Huomattavaa on myös se, kuinka politiikka rakentuu osittain juuri kielessä ja kielenkäytöstä käydyissä väittelyissä ja taisteluissa. Kielellisten ilmiöiden sosiaalinen luonne kiteytyy esimerkiksi siinä, että ihmisten kielenkäyttö on aina sosiaalisesti määräytynyttä ja sen seuraukset ovat sosiaalisia. (emt. 23)

On huomattava, että ihmiset voivat diskurssissa legitimoida (tai delegitimoida) tiettyjä valtasuhteita olematta tästä tietoisia. Monet ns. universaareilta ja arkijärjellä hyväksyttäviltä näyttävät diskursiiviset käytännöt ovat luonteeltaan naturalisoituneita käytäntöjä ja niitä voidaan luonnehtia ideologisiksi. Institutionaalista ja sosiaalista valtaa omaavien ryhmien on kuitenkin pyrittävä kontrolloimaan diskursiivisia järjestyksiä säilyttääkseen valta-asemansa. Nopeasti muuttuvassa maailmassa täytyy suhteellisten vakaidenkin valtasuhteiden uusintaa itseään jatkuvasti ja diskursiivisten järjestysten transformointi saattaa olla tarpeellista jopa ns. dominoivalle sosiaaliselle ryhmälle sen etuoikeutetun aseman säilyttämiseksi.¹² (emt. 33, 40-41)

---

¹⁰ Vastaavasti esimerkiksi Esa Väliverronen toteaa, että valtasuhteista puhuminen edellyttää myös sosiaalisista suhteista puhumista. (Väliverronen 1993, 26)

¹¹ Faircloughin mukaan taloudellisen tuotannon aikaansaama eriarvoisuus laajenee koskemaan yhteiskunnan kaikkia osa-alueita. Poliittista valtaa harjoittaa tyypillisesti nk. dominoiva blokki (dominant block), joka kokee intressinsä pääomaan sidotuiksi. (Fairclough 1998c, 33)

¹² Fairclough painottaa, että käytettäessä taistelu-sanaa prosessiin viittaavana voidaan sanoa, että valtasuhteet ovat aina *taistelusuhteita*. Kaikki sosiaalinen kehitys, kielenkäyttö mukaanlukien, tapahtuu siis sosiaalisen taistelun asettamissa raameissa. (Fairclough 1998c, 35)

Faircloughin mukaan institutionaaliset diskursiiviset järjestykset ja sosiaaliset diskursiiviset järjestykset ovat pitkälti ideologisesti integroituneet. Diskurssi on suosittu ideologian ”työkalu” ja suostumiseen perustuvan vallankäytön väline. Esimerkiksi ihmiset päivittäin tavoittava tietty uutismäärä voidaan nähdä merkittävänä sosiaalisen kontrollin välineenä sekä merkittävänä säännöllisen diskursiivisen kanssakäymisen muotona. (emt. 37)

Myös van Dijk painottaa diskurssin ja vallan suhteen monimuotoisuutta, johon liittyy mm. vallan ilmaiseminen diskurssissa ja ihmisiin vaikuttaminen sekä näiden manipuloiminen. Tämä manipulatiivisuus onkin vallan yksi keskeisimpiä piirteitä. (van Dijk 1994, 73)

Diskurssi palvelee myös yhteisöllisyyden luomisessa ja ylläpitämisessä monin tavoin. Se on tärkeä mm. yhteisössä yleisten tietojen, uskomusten, sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten identiteettien suhteen. Fairclough näkee tämän diskursiivisen yhteisöllisyyden tuottamisen ja vaalimisen tapahtuvan kolmenlaisen mekanismin kautta. Ensinnäkin luomalla diskurssityyppejä ja diskursiivisia mekanismeja, joita yleisesti noudatetaan, koska mitään vaihtoehtoisia tapoja ei tunnu olevan tarjolla. Toista tällaista mekanismia Fairclough kutsuu ”mieleen teroittamiseksi” (inculcation), jossa piilotettu valta eli valta diskurssin takana näyttelee tärkeää osaa. Kolmas mekanismi on kommunikaatio (communication), mikä tarkoittaa rationaalista kommunikaatiota ja väittelyä.¹³ (Fairclough 1998c, 74-75)

4. Ideologisuus, ideologia ja hegemonia diskursiivisessa todellisuudessa

4.1. Kieli sosiaalisen todellisuuden osana ja arkijärjen ilmenemismuotona

4.1.1. Kielen luonteesta

Kriittisen kielentutkimuksen kaksi perusajatusta kielen olemuksesta ovat luonnollisesti minunkin työni lähtökohtia:

Kieli on sosiaalisen todellisuuden *osa* eikä muusta yhteiskunnasta erillinen ilmiö. Kieltä näin diskursiivisesti lähestyttäessä voidaan tutkia myös tekstin tuottamiseen vaikuttaneita olosuhteita kokonaisuudessaan eli koko sitä prosessia, jonka osa teksti on. (Fairclough 1998c, viii)

---

¹³ Diskursiivisia yhteisöllisyyden luomisen ja ylläpitämisen mekanismeja lähemmin tarkasteltuna voidaan todeta nk. mieleenteroittamisen ja kommunikaation eräänlainen kilpailusuhde. Ne edistävät erilaisia sosiaalisia kehitystendenssejä mieleenteroittamisen palvelussa valtaapitävien ryhmien aseman uusintamista, kun kommunikaatio taas vaikuttaa emansipatorisesti ja dominaatiota purkavasti. (Fairclough 1998c, 75)

Kielenkäyttö on aina *ideologista* ja kielenkäyttö perustuu paljossa ns. arkijärkeen.¹⁴ Ideologisuus on kaikkien sosiaalisten käytäntöjen ominaisuus mutta juuri kielellä tuotettujen, diskursiivisten sosiaalisten käytäntöjen ideologisuus on erityisen tärkeää, koska kielen käyttö on sosiaalisen käyttäytymisen yleisin muoto. (emt. 2)

Moderneissa länsimaisissa yhteiskunnissa valtaa harjoitetaan ideologian kautta. Ideologia on sekä kielen rakenteen että kielellisten tapahtumien ominaisuus. Fairclough pitää esimerkiksi Antonio Gramscin hegemonian käsitettä hyvänä viitekehyksenä kielen ja ideologian suhteen tarkastelulle. Ideologiat kattavat erilaisia tilanteita ja instituutioita sekä strukturoivat ja uusintavat näiden välisiä suhteita. (emt. 2-4; Fairclough 1998a, 72)

Gramsci kiinnitti ensimmäisenä huomiota hegemonian tärkeyteen valtiota koossapitävänä voimana. Hegemonian käsitteellä hän viittasi tietyn yhteiskuntaryhmän dominanssillaan aikaansaamaan poliittisen yhteiskunnan ja kansalaisyhteiskunnan tasapainotilaan. Tällöin vallan perustaksi paljastui nimenomaan kansalaisyhteiskunnassa harjoitettu hegemonia ns. pakkokeinojen sijaan. (Gramsci 1979, 27,119)

Kieli voidaan nähdä ideologian materialisoituneeksi muodoksi ja sellaisena ideologian sävyttämäksi. Diskurssin ja ideologisten rakenteiden suhde on dialektinen eli diskurssi on näiden rakenteiden muovaamaa, mutta samalla diskurssi myös muovaa, uusintaa ja transformoi näitä rakenteita. Diskurssin suhdetta näihin ekstradiskursiivisiin rakenteisiin voidaan pitää luonteeltaan perustavanlaatuisena, koska sen takia ideologialla on materiaalisia vaikutuksia esim. sosiaalisiin suhteisiin ja subjekteihin.¹⁵ (Fairclough 1998a, 73)

Valtasuhteet liittyvät aina sosiaalisiin käytäntöihin ja diskursiivisia käytäntöjä voidaan pitää kielelliseen asuun pukeutuneina sosiaalisina käytäntöinä. Valtaa harjoitetaan siis paljolti kielellisten ideologisten käytäntöjen avulla, vaikka valta ei tietenkään ole pelkästään kieleen sidoksissa. Vallan muodot voidaan karkeasti jakaa ns. pakkovaltaan (coercion) ja suostumiseen perustuvaan vallankäyttöön (consent). Ideologia on perustavanlaatuisen tärkeä elementti suostumiseen perustuvalla vallankäytöllä. (Fairclough 1998c, 2-4)

Fairclough painottaa, että valta ei ole koskaan lopullista. Näin siksi, että valta voidaan voittaa ja sitä voidaan harjoittaa vain ns. sosiaalisten taisteluiden kautta, joissa se myös menetetään. (Fairclough 1998b, 43)

Postmoderneissa länsimaisissa yhteiskunnissa ja kansainvälisen julkisuuden areenalla tiedotusvälineet toimivat itseoikeutettuna diskursiivisen taistelun areenana. Tämän päivän

---

¹⁴ Esimerkiksi Gunther Kress (1993, 174) painottaa, että kaikki tekstit koodaavat tuottajiensa ideologisia asemia.

¹⁵ Esimerkiksi Fairclough muistuttaa, että kun teksti ”koostaa” tietynlaisen subjektin se samalla myös toimii tällaisen subjektin luomiseksi. (Fairclough 1998a, 74)

valtataistelut voitetaankin suuressa määrin juuri diskursiivisten käytäntöjen taitavalla hallinnalla.¹⁶

4.1.2. Arkijärjen ideologisuudesta

Ideologioiden täytyy tulla naturalisoinnin kautta osaksi arkijärkeä toimiakseen todella tehokkaasti. Diskursiivista arkijärkeä voidaan pitää ideologisena siinä määrin kuin se suorasti tai epäsuorasti vaikuttaa epätasa-arvoisten valtasuhteiden tuottamiseen tai ylläpitämiseen. Esimerkiksi diskursiivinen koherenssi on diskursiivisen arkijärjen tuotosta. Ideologia ei sen sijaan ole välttämättä arkijärjen mukaista. Vain tietyt ideologiat saavuttavat arkijärjen statuksen ideologisissa taisteluissa. Nämä ideologiset taistelut ovat luonteeltaan ensisijaisesti kielellisiä. On huomattava, että osaksi arkijärkeä muodostunut ideologia ei ole enää itsestäänselvästi tunnistettavissa ideologiaksi. (Fairclough 1998c, 88 ja 107)

Stuart Hall lähestyy naturalisaatio-ilmiötä tarkastellen naturalisoituneita koodeja. Naturalisoituneiden koodien toiminnassa on kyse siitä, että sisään- ja uloskoodaavien osapuolten välillä vallitsee täydellinen yhteisymmärrys merkitysten vaihdon suhteen. Toimiessaan näin ne tuottavat näennäisen ”luonnollista” tiedostusta, jolla on se (ideologinen) vaikutus, että ns. uloskoodauskäytännöt peittyvät.¹⁷ (Hall 1992, 139)

Esimerkiksi joukkotiedotusvälineet koodaavat tapahtumia ns. olemassaolevista koodeista valiten ja tämä valinta tapahtuu yleensä ideologian asettamissa puitteissa. Koodausta voidaan luonnehtia myös sanomalla, että se tapahtuu sen mukaan, mikä näyttää sosiaalisesti järkevältä ja itsestäänselvältä eli arkijärjen mukaiselta. Koodaamiseen liittyy myös ns. ensisijaisen merkityksen (preferred meaning) periaate, millä tarkoitetaan joukkotiedotuksen pyrkimystä suostutella yleisö dekoodaamaan teksti tietyllä, toivomallaan tavalla (preferred reading).¹⁸ Tässä ”rakennustyössä” käytettävää mekanismia voidaan luonnehtia esimerkiksi samaistumispisteiden (point of identification) rakentamiseksi. (Paldán 1986, 14-15)

Siinä, missä määrin eri arkijärjen mukaiset uskomukset toimivat ideologisesti, on käytännössä eroavaisuuksia. Esimerkkinä erittäin ideologisesti toimivasta arkijärjen mukaisesta uskonnuksesta Fairclough mainitsee myytin sananvapaudesta. Tosiasiassa ihmisillä on nk.

---

¹⁶ Esimerkiksi Väliverronen määrittelee joukkoviestimien muodostaman julkisuuden erääksi valtasuhteiden tuottamisen ja uusintamisen paikaksi. Lähtökohdaksi hänelle määritelmälle hän nimeää ajatuksen siitä, että yhteiskunnalliset valtasuhteet muodostuvat ja välittyvät diskursiivisesti. (Väliverronen 1993, 25)

¹⁷ Tässä yhteydessä Hall painottaa denotaation ja konnotaation välisen eron analyttistä luonnetta. Denotaatiosta voidaan sanoa, että sen ideologinen arvo on vahvasti kiteytynyt. Konnotaatiot taas rakentavat merkille yhteyksiä yhteiskunnan laajempaan ideologiamaailmaan. (Hall 1992, 140-141)

¹⁸ Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että sisäänkoodaus asettaa tietyt rajat ja parametrit, joiden mukaisesti uloskoodaus toimii. (Hall 1992, 144)

kulttuurisesta pääomasta riippuvat erilaiset mahdolliset saada ääntensä julkisuudessa kuulluksi vaikka myytti uskottelee päinvastaista. (Fairclough 1998c, 63 ja 84)

Samoin on myös eroja siinä, missä määrin ideologisesti värittyneitä eri diskurssit ovat. Ideologinen vaikutus on sitä voimakkaampi, mitä piilotetumpana ideologisuus on tekstissä läsnä. Esimerkiksi tekstin tuottajan taustaolettamuksissa läsnäollut ideologia vaikuttaa siten, että vastaanottaja joutuu ”tekstuaalistamaan” maailman ja tulkitsemaan tekstin näiden taustaolettamusten mukaisesti. Näin ideologia uusinnetaan diskurssista. (Fairclough 1998a, 82; Fairclough 1998c, 85-86)

”Erkki Karvosen käsitteistöllä” voi tähän liittyen sanoa, että ideologisuus on kovertunut skeemoihin. Mm. ajattelun psykologian tutkija Pertti Saariluoma pitää todennäköisenä, että ihminen painaa asiat yleensäkin skemaattisessa muodossa mieleensä ja turvautuu skemaattisiin rakenteisiin myös muistiainesta mieleenpalauttaessaan (Saariluoma 1988, 89). Piilotettu ideologia toimii siten, että se aktivoi lukijan / vastaanottajan mielessä ideologisen skeeman, johon suhteutettuna teksti, esim. uutisteksti ns. objektiivisine faktoineen tulkitaan ja jonka asettamisessa puitteissa tekstin vastaanottajan identiteetti rakentuu / koetaan. (Karvonen 1998, 29)

Samaa ilmiötä sivusi myös Walter Lippmann sanoessaan, että kaikkein hiipivimpiä ja läpitunkevimpiä vaikutuksia ovat ne, jotka luovat ja ylläpitävät stereotyyppivarastoa. Usein esimerkiksi uusista tuttavuuksista - ja muistakin uusista havainnoimisen kohteista - tyydytään havainnoimaan ns. tyyppille ominainen piirre ja loput kuvasta täytetään niiden stereotyyppien avulla, joita mielen varastoissa on jo valmiina tarjolla. Lippmann näkee tämän ihmisille tyyppillisen stereotyyppilähtöisyyden osoitukseksi yleisestä ”elämänfilosofiasta”, jossa itse kukin odottaa maailman olevan koodattu hänen tuntemansa koodin mukaan. (Lippmann 1984, 44)

Kokonaisuutena tarkasteltuna eri diskurssityypit heijastavat kielessä käytävää ideologista taistelua. Kun tietty diskurssityyppi pyrkii saavuttamaan dominoivan aseman, pyrkii myös tietty ideologinen oletus löytämään paikkansa osana arkijärjen mukaisia uskomuksia. Esimerkiksi politiikassa kaikki poliittiset puolueet tai voimat pyrkivät voittamaan diskurssityypilleen yleisen hyväksynnän ns. luonnollisena diskurssina. Poliittisia ideologioita tarkastellessaan Fairclough kiinnittää huomiota myös mm. siihen, kuinka usein kansa rinnastetaan yksilöön, jolloin kansaan voidaan liittää yleensä yksilöiden kuvaamiseen käytettyjä ominaisuuksia. (Fairclough 1998c, 91, 86-88)

4.1.3. Naturalisaatio diskurssien päämääränä

Naturalisaatiota voi kuvata kärjistäen ns. kuninkaalliseksi tieksi arkijärkeen. Tuleehan ideologioista ideologista arkijärkeä siinä määrin kuin niitä edistävät diskurssityypit tulevat naturalisoiduiksi. Tässä mielessä arkijärkeä ja sen ideologisia ulottuvuuksia voidaan pitää vallan vaikutuksena. Naturalisaatiota voidaan yleisesti ottaen luonnehtia kaikkien dominoivien diskurssien perimmäiseksi ”päämääräksi” ja diskurssien naturalisoitumisen aste vaihtelee sosiaalisen taistelun valta-asemien mukaisesti. (Fairclough 1998c, 92)

Myös dominoivien diskurssityyppien tarjoamat subjektiasemat voivat naturalisoitua. Subjektiasemat ovat usein tietyille diskurssityypeille spesifejä ja ideologisesti vaihtelevia. Esimerkiksi Althusseriin vedoten voidaankin todeta, että kaikki ideologiat toimivat subjekteja asemoiden. Althusser määritteli subjektin ideologian peruskäsitteeksi siinä mielessä, että kaiken ideologian tehtävä on ”perustaa” konkreettisia yksilöitä subjekteina (Althusser 1984, 126). Eri diskurssityypit vaikuttavat yksilöille tarjoutuviin subjektiasemiin näiden sosialisointiprosessissa. Pitkällä tähtäimellä tällainen subjektien asemointi luonnollisesti ohjaa subjekteja ja vaikuttaa sosialisointiprosessin tuloksiin. Naturalisaatio on siis tästäkin näkökulmasta tärkeä huomion kohde sosiaalista taistelua tarkasteltaessa. (Fairclough 1998c, 104-106)

Yhtenä arkijärjen ulottuvuutena voi pitää myös sanakirjojen huomattavasta statuksesta johtuvaa uskomusta sanojen kaikille yhteisestä merkityksestä. On kuitenkin helppo osoittaa, että merkityssystemit vaihtelevat sekä erilaisten sosiaalisten murteiden välillä että erilaisten ideologioiden välillä. Tätä tutkailtaessa tulee ottaa huomioon merkityksen vaihtelevuus ja merkityssystemien luonne, koska diskurssityypit eroavat merkityssystemiensä suhteen. (emt. 93)

Tietty ideologinen monimuotoisuus säilyy silti aina naturalisaation luoman arkijärjen asettamista rajoituksista huolimatta ja asettaa puolestaan rajoituksia ideologiselle arkijärjelle. Vastaavasti pystyvät esimerkiksi subjektit luovasti transformoimaan konstruoituja subjektiasemia sosiaalisesta määräytyneisyydestään huolimatta. (emt. 86-88, 169)

4.2. Ideologia-käsitteestä ja hegemoniasta

4.2.1. Ideologia-käsitteen historiasta

Ideologian käsitteellä ja ideologiateorioilla on rönsyilevä ja mutkikas menneisyys. Tästä näkökulmasta on luonnollista, että ideologian käsitteellistäminen vaihtelee vieläkin. Juha

Koivisto ja Veikko Pietilä (1993, 233-246) raivaavat ideologiateorioiden viidakkoa ja nostavat esiin ideologian käsitteen historiallisen kehityksen päälinjoja sekä selittävät erilaisten ideologia-käsitteen käyttötapojen eroja.

Traditionaalisten, marxismin teoreettisesta perinnöstä ammentavien ideologia-käsitysten kentällä hahmottuvat pääasiallisina suuntauksina *neutraali* ja *kriittinen* tapa ymmärtää ideologia. Nk. neutraalilla ideologialla viitataan ideologioihin yhtenäisinä maailmankatsomuksina, jotka ankkuroituvat eri yhteiskunnallisiin luokkiin ja joita eri puolueet edustavat. Tästä näkökulmasta nk. ideologinen luokkataistelu määrittyy kilpailevien maailmankatsomusten väliseksi. (emt. 234)

Kriittisen ideologiakäsityksen viitekehuksesta katsottuna ideologia taas tuottaa ”vääriä tietoisuutta”. Erityisesti Frankfurtin koulukunta modifioi ja vei eteenpäin tätä suuntausta. Laajempi historiallinen tausta ideologialle vääriä tietoisuutena oli sen huomaaminen, että työväenluokka ei läntisen Euroopan kapitalismissa näyttänyt pystyvän kehittämään luokkatietoisuutta vaan mukautui osaansa ns. kapitalistisen hyväksikäytön järjestelmässä. Yhteistä näissä traditionaalisisissa ideologianäkemyksissä, sekä neutraalissa että kriittisessä, on ideologian näkeminen tietoisuuteen liittyvänä ilmiönä. (emt. 234)

Merkittävän panoksen ideologia-käsitteen edelleen kehittelyyn antoi italialainen Antonio Gramsci. Vuosina 1929-35 kirjoittamissaan *Vankilavihkoissa* hän tutki yhteiskunnallisia artikulaatiomuotoja kehittyneissä kapitalistisissa yhteiskunnissa niiden yhteiskunnallisiin instituutioihin ja sen medioihin (seikkailuromaaneista yhteisötoimintaan asti) keskittyen. Gramscilta on peräisin ajatus, että ”poliittinen” kattaa paljon muutakin kuin puolue toiminnan. Myös ne arkipäiväiset käytännöt, joissa ihmisten identiteetit ja toimintamahdollisuudet muovautuvat kuuluu lukea ”poliittiseen” kuuluviksi. (emt. 235)

Gramsci esitti siis, että ”ideologia” ilmenee kaikilla yksilöllisen tai kollektiivisen elämän tasoilla kuten mm. taiteessa, oikeudessa ja taloudessa. Hän painotti myös yksittäisten ideologioiden historiallisuutta ja katoavaisuutta, koska nämä ilmentävät yhteiskunnan rakennetta ja muuttuvat sen muuttuessa. (Gramsci 1979, 40,70)

Gramscin argumentoinnit yhdessä sen historiallisen muutoksen kanssa, että valtio kehittyi neokorporatiiviseksi systeemiksi, jossa puolueet irtaantuivat traditionaalisesta taustastaan muuttuen kansanpuolueiden omaisiksi muodostivat taustan ideologia-käsitteen paradigmanmuutokselle. Ensinnäkin lakattiin käsittämästä ideologia yhtenäisenä luokkaspesifinä maailmankatsomuksena. Huomio suunnattiin sen sijaan ideologisten diskurssien heterogeeniselle ja vaihtelevalla kentälle. Todettiin, että ideologiat eivät omista elementtejään. Samoilla elementeillä voidaan artikuloida eri ideologisissa diskursseissa ja

näistä elementeistä eli eräänlaisista rakennusosista taistellaan jatkuvasti. (Koivisto & Pietilä 1993, 236)

Toiseksi nähtiin, että ideologia ei ole ensiksi olemassa tietoisuudessa vaan jo niissä muodoissa, jotka tuottavat tietoisuutta. Tämän tajuaminen johti kysymään, miten herruutta tuottavia tai uusintavia merkityksiä tuotetaan. Tällaisen merkitysten tuottamisen valossa ihmiset näyttäytyvät althusserilaisittain ideologisina subjekteina. Koivisto ja Pietilä huomauttavat, että em. aspektien painottaminen johti siihen, että yhteiskunnalliset, historiallisesti muotoutuneet rakenteet olivat jäädä kokonaan sivuun tutkimusten keskittyessä pelkkiin diskursseihin. (emt. 237)

Kolmas uuden paradigman aspekti taas kääntyy osoittamaan historiallisesti muotoutuneihin rakenteisiin ideologisuuden ymmärtämiseksi. Althusserin perimän mukaisesti lasketaan täten myös ne materiaaliset käytännöt ja menettelytavat merkityksiä tuottavien diskurssien lisäksi niiksi muodoiksi, jotka konstruoivat ideologisia subjekteja. Näihin praktismateriaalisiin rituaaleihin osallistuminen ei muovaa vain tietoisuutta vaan myös tiedostamattoman kerroksia. Ideologia määrittäyty näin materiaaliseksi, jopa rakenteelliseksi ilmiöksi. (emt. 237)

Lopuksi voidaan todeta, että neutraali ideologia-käsite piti pintansa myös tässä uuden paradigman ytimessä. (emt. 237)

4.2.2. Stuart Hallin näkemys ideologiasta

Stuart Hallin ideologia-näkemys on paljossa gramscilaista perua. Jaottelussa neutraaliin ja kriittiseen ideologia-käsitteisiin sijoittuu Hallin ideologian käsite uuden neutraalin ideologian ymmärtämisen traditioon (Koivisto & Pietilä 1993, 243). Ideologia toimii luomalla ykseyttä moneudesta. Gramscin elimelliseksi eli historiallisesti vaikutusvoimaiseksi nimittämän ideologian tuli kyetä niveltämään erilaiset subjektit, identiteetit, projektit ja pyrkimykset yhteen. Ajatuksen ristiriidattomasta ideologiasta Hall kuittaa sanomalla sen olevan vain älykköjen kuvitelmaa. (Hall 1992, 33)

Hall määrittelee ideologian siksi ajatukselliseksi viitekehykseksi, jonka avulla ymmärrämme maailmaa ja kerromme siitä muille. Ideologialla tarkoitetaan siis niitä mielikuvia, käsitteitä ja uskomuksia, joiden muodostamassa viitekehyksessä miellämme, ymmärrämme ja tulkitsemme yhteiskunnallista todellisuutta. Ideologiset puhuvat saavat muotonsa kielessä. Ideologiat toimivat niveltämällä eri alkeisosa yhteen merkitysjoukoiksi tai -ketjuiksi, joten ideologiat eivät koostu mistään eristetyistä ja erillisistä käsitteistä. Yksi ja sama käsite

voidaan niin ikään asemoida eri tavoin eri ideologisten puhetaipojen ”logiikassa”. (emt. 268-269)

Ideologiat eivät ole olemukseltaan yksilöllisen tietoisuuden tai tahdon tuotetta vaikka saavatkin ilmiänsä yksilöiden puhumina / tuottamina. Hall osoittaa, että jopa tahtoiset pyrkimyksemme muotoutuvat ideologian piirissä. Ideologiat edeltävät yksilöitä olemalla osa sitä yhteiskunnallista ja symbolista ympäristöä, johon yksilöt syntyvät ja jossa näistä ns. tulee subjekteja. Ideologioiden tuottaminen ja muuntaminen on näin ollen kollektiivista. Se on niin ikään diskursiivisessa mielessä tiedostamatonta. Ideologiat siis tuottavat yhteiskunnallisen tietoisuuden muotoja, eivätkä ole sinänsä tämän tietoisuuden muotoja. (emt. 269)

Ideologioiden toimintaan kuuluu se, että ne rakentavat yksilö- tai kollektiivisubjekteille paikkaa, jossa nämä voivat tunnistaa itsensä ja ns. julkilausua ideologisia totuuksia tai samastua ideologisiin totuuksiin ikään kuin olisivat itse niiden aitoja luoja. Ideologiset totuudet tarjoavat ikään kuin peilin, joka heijastaa yksilö- tai kollektiivi-identiteettejä niin, että niiden omaajat tuntevat olevansa diskurssin keskipisteenä. Ideologiset totuudet saavat yksilöiden tai kollektiivien puheen tuntumaan näin ollen ”tolkulliselta”. Hall painottaa tällaisten ideologisten itsestäänselvyyksien ensisijaisuutta konseksukselle. (emt. 270)

Ideologia on käytäntöä ja vaikuttaa kaikkialla. Ideologiat toimivat muuntamalla diskursseja (purkamalla ideologisia aineksia ja liittämällä niitä uusiin yhteyksiin) ja asemoimalla subjekteja (niitä purkamalla ja uusiksi kokoamalla). Ideologiat ovat yhteiskunnallisen kiistelyn ja kamppailun tyysija ja nivoutuvat täten muihin yhteiskunnallisiin suhteisiin. (emt. 270-271)

Ideologian voidaan sanoa olevan sekä diskursiivisten rakenteiden että tapahtumien osa. Esimerkiksi diskursiiviseen järjestykseen voi kuulua ns. ideologinen kompleksi, eräänlainen ideologioiden konfiguraatio ja diskursiivisessa tapahtumassa voidaan rekonstruoida sekä diskursiivinen järjestys että ideologinen kompleksi. Diskursiiviset järjestykset voidaan tässä kontekstissa nähdä hegemonian ja hegemonisen (ideologisen) taistelun tyysijoina. (Fairclough 1998a, 25)

”Kaiken poliittisen toiminnan tavoin ideologinen taistelu on siten tunkeutumista olemassaolevien käytäntöjen ja instituutioiden alueelle, kentälle, joka kannattelee yhteiskunnassa hallitsevia merkitysdiskursseja.” (Hall 1992, 271)

Nk. kriittisessä paradigmassa ideologia on siis ennen kaikkea yhteiskunnallisten prosessien logiikan ja diskurssin funktio eikä toimijan tietoinen tarkoitus. Esimerkiksi yksittäisten diskurssien ideologisuus ei johdu niiden pintasisällöistä, kuten ilmeisestä puolueellisuudesta tai vinoutuneisuudesta, vaan niiden generoimisesta muunnellusta tai rajatusta ideologisesta

matriisista tai perusjoukosta. Vaikka diskurssit hyödyntäisivät ja uusintaisivat yhteiskunnan ideologisia kehikkoja ja luokittelukuvioita, eivät niiden tuottajat tai käyttäjät välttämättä tiedosta tätä. (emt. 170, 191)

Hall kiinnittää huomiota siihen, että ideologiaa tällä tavoin tarkasteltuna sille määrittyy merkittäviä yhtymäkohtia klassisen marxilaisen materialistisen ideologian määritelmän kanssa. Marxilaisittain sanottuna ideologia toimii, koska se näyttää perustuvan pelkkään asioiden pinnan ilmenemiseen. Näin peittyvät niiden historiallisten olosuhteiden vaikutus, joista kaikki yhteiskunnalliset suhteet riippuvat. Yhteiskunnalliset olosuhteet esittäytyvät historian ulkopuolisina ja täten muuttamattomina, väistämättöminä ja luonnollisina. (emt.175)

Ideologian kentältä löytyy lukuisia historian takomien liitosten jälkiä ns. gramscilaisittain ilmaistuna. Aikoinaan taottujen liitosten alue ei muutu eikä muunnu helposti. Ideologisten taisteluiden uudet muodot voivat niin ikään ns. herättää vanhoja jälkiä eloon. Tämäntapaisen vanhojen jälkien henkiinherättämisen voidaan sanoa kuuluvan populaarisen ja elinvoimaisten ideologioiden toimintamuotoihin. Populaarisen ideologioiden puhettavat sisältävät yleensä paljon kaikille yhteisiä konnotaatioita ja vetoavat arkijärkeen. Ne sopivat yhteen vallitsevien asennoitumistapojen kanssa ja pystyvät puhuttelemaan ja rakentamaan aitoja kokemuksia omalla tavallaan. Voidaan jopa ajatella, että populaarit ideologiat perustetaan laskelmoiden jonkin ryhmän yleisen ja mielihyvää aikaansaavan mielikuvaston perusaineksille. (emt. 272-273)

Koivisto ja Pietilä huomauttavat Hallin ideologia-käsitteen heikkoudeksi sen monimutkaisen ja epäspesifin suhteen kulttuurin käsitteeseen. Hallin ideologian käsite on niin ikään diffuusissa suhteessa diskurssin käsitteeseen.¹⁹ Koiviston ja Pietilän mukaan tämä käsitteellinen väljyys kuuluu kuitenkin vääjäämättömästi uuden neutraalin ideologia-käsitteen seurannaisilmiöihin. (Koivisto & Pietilä 1993, 242-243)

4.2.3. Hegemoniasta

Hegemonian käsitteen käyttöönottoa ja siihen sisältyvää kulttuurisen johtajuuden mekanismia voidaan pitää merkittävänä tarkennuksena ideologiateoriaan. Käsitteenä hegemonia on jo Leninin perintöä ja näyttelee keskeistä osaa myös Gramscin analyysissä länsimaisesta kapitalismista. Faircloughille hegemonian käsite on hyödyllinen analyttinen työkalu mm.

---

¹⁹ Esimerkiksi Leena Paldán kiinnittää huomiota siihen, että Stuart Hallin näkemykset kiinnittyvät Birminghamin tutkimuskeskuksen (Centre for contemporary cultural studies) piirissä syntyneeseen ja kehittyneeseen *kulturalistiseen traditioon*. Tiedonvälityksen ja joukkotiedotuksen ideologisten merkitysten tarkastelu ohjasi tämän tutkimustradition pohtimaan joukkotiedotuksen roolia hallitsevien ideologisten määritelmien ja käytäntöjen välittämisessä ja uusintamisessa. (Paldán 1986, 9-10)

siksi, että se sopii yhteen diskursiivisten tapahtumien ja ideologisten rakenteiden dialektisen suhteen kanssa. Hegemonian voidaan nähdä integroivan, johtavan ja dominoivan taloutta, politiikkaa ja ideologiaa. Hegemonia on liittolaisten konstruointia ja dominoitujen luokkien integrointia suostumiseen perustuvaan vallankäyttöön. (Hall 1992, 187-188; Fairclough 1998a, 76)

Kun hegemonia ymmärretään kulttuurisena johtajuutena eikä ideologisena pakkosyöttönä, kiinnittyy huomio hegemoniaan ns. suorituksen tuloksena, jolloin alistettujen ryhmien aktiivisen suostunnan voittaminen korostuu.²⁰ Hegemonia tulee nähdä jännitteisenä prosessina eikä staattisena tilana. Lisäksi on huomattava, että nyky-yhteiskuntia tutkittaessa tulee huomioida hegemonisten kamppailujen monimuotoisuus alkuperäisen gramscilaisen dikotomisen hegemonisen kamppailun sijaan. On niin ikään hedelmällisempää pohtia tietynlaista sosiaalista todellisuutta tuottavia käytäntöjä sen sijaan, että keskityttäisiin yksinomaan valtion ja kansalaisyhteiskunnan suhteeseen. (Hall 1992, 187-188; Jokinen & Juhila 1991, 13)

Hegemoniaa on jatkuvasti uusinnettava, luotava, puolustettava ja muokattava. Hegemonia ei ole ns. passiivisesti olemassa eikä mikään hegemoninen projekti ole niin täydellinen, että pystyisi poissulkemaan kaikki vaihtoehdot. Vasta- tai vaihtoehtohegemonia on täten aina olemassa hegemonian rinnakkaisilmionä. Vaihtoehtoiset hegemoniset pyrkimykset puolestaan kertovat aina jotain dominoivien hegemonisten prosessien heikkouksista, mutta ne voivat myös artikuloitua hallitsevien hegemonisten prosessien osaksi. (Jokinen & Juhila 1991, 14)

Myös Hall korostaa, että hegemonia ei ole olemukselta stabiili vaan viittaa aina uuteen kulttuuriseen järjestykseen. Merkittävää on, että hegemonia ei ole vain ideologinen ilmiö, vaan siihen liittyy aina myös ”ratkaiseva taloudellinen ydin”. Ainoastaan taloutta hallitsemalla ei kuitenkaan voida hallita kaikkia muitakin elämänalueita, joten ideologiat eivät ole talouden määräämiä. Valta luodaan paitsi taloudellisten, myös mm. poliittisten, kulttuuristen ja ideologisten kysymysten suhteen. (Hall 1992, 42 ja 271)

Hegemonista kamppailua käydään kaikissa sosiaalisissa käytännöissä, joita artikulaatioprosessitkin ovat. Näin ollen diskurssien sisäisten ja diskurssien välisten suhteiden rakentuminen sosiaalisissa käytännöissä tapahtuvassa artikulaatioprosessissa on nähtävissä hegemonisena kamppailuna. Valtasuhteet ovat hegemonisen kamppailun olennainen osa ja produktiivinen valta on luonteeltaan harjoitettua. Vallan voi käsitteellistää strategiaksi ja sen

---

²⁰ Tähän liittyen mm. van Dijk toteaa, että valtaan kuuluu olennaisesti tietyn ryhmän mahdollisuus ns. kontrolloida toista. Tällaiseen kontrolliin kuuluu sekä toiminnallinen puoli eli alistetun ryhmän mahdollisuuksien rajoittaminen että kognitiivinen puoli. Kognitiivisella puolella hän viittaa moderniin suostutteluun ja manipulaatioon perustuvaan vallankäyttöön, jonka avulla eliitit vaikuttavat alistettujen ryhmien kognitiivisiin rakenteisiin omien etujensa mukaisesti. (van Dijk 1993, 254)

”keinot” ovat taktiikkaa, tekniikkaa ja toimintaa. Tällainen mikrovalta on olemassa ainoastaan toiminnassa ja se aktualisoituu sosiaalisissa käytännöissä. Näin määriteltyinä valtasuhteiden voi siis todeta olevan läsnä kaikilla sosiaalisen tasoilla. (Jokinen & Juhila 1991, 33)

Diskursiivisen järjestyksen käsite korreloi ideologisen kompleksin käsitteen kanssa ja diskursiivinen järjestys tulee uudelleenartikuloitua sekä diskursiivisessa käytännössä että tulkinnassa. Hegemoniaa voidaan pitää prosessina koko sosiaalisen tasolla, kun taas useimmat diskurssit ovat paikallisempia ja liittyvät tiettyihin instituutioihin. Tästä huolimatta hegemonia tarjoaa mallin ja matriisin diskursseille. (Fairclough 1998a, 77-78)

Hegemonian tarkastelu ohjaa siis huomion prosesseihin, jotka voivat olla paikallisia tai globaaleja. Kielen ja ideologian suhdetta tarkastellaan tällöin diskursiivisen muutoksen ja ideologisen muutoksen suhteen kontekstissa. Diskurssin ja hegemonian suhteesta voidaan todeta, että hegemonia asettaa rajoituksia diskurssille. (emt. 78 ja 81)

Kulttuurisen hegemonian yksi ulottuvuus onkin diskursiivisten käytäntöjen ja instituutioiden kontrolli. Diskurssin teknologisoituminen kuuluu niihin diskursiivisiin käytäntöihin, joissa hegemoniset projektit saavat ilmiasunsa. Kokonaisuutena nähtynä diskurssin suhde hegemoniaan on dualistinen. Ensinnäkin hegemoniset käytännöt ja hegemoninen taistelu esiintyvät suuressa määrin diskursiivisissa käytännöissä ja tietyt diskursiiviset konventiot sisältävät aina implisiitisti tiettyjä ideologisia aineksia. Siinä määrin kuin tietyt diskursiiviset konventiot tulevat naturalisoiduiksi ja arkijärjen mukaisiksi, tulevat myös tietyt ideologiset esioletukset osaksi arkijärjen mukaista ymmärrystä. Naturalisoituneiden diskursiivisten konventioiden eli arkijärjenomaisten diskursiivisten konventioiden voikin sanoa olevan tehokkain hegemonian kulttuuristen ja ideologisten ulottuvuuksien tuottamisen ja uusintamisen muoto. (emt. 91-94)

Jo Gramsci kiinnitti huomiota ns. terveeseen järkeen kulttuurin perustana. Hän piti tervettä järkeä paitsi dogmaattisena ja epäjohdonmukaisena, myös historiallisesti mukautumiskykyisenä järjestelmänä. (Gramsci 1979, 29, 67, 57)

Toinen aspekti diskurssin ja hegemonian dualistisen suhteen ymmärtämiseksi on diskurssin olemus kulttuurisen hegemonian yhtenä sfäärinä. Tietyn luokan tai ryhmittymän hegemonia tarkoittaa tällöin sen kapasiteettia muovata diskursiivisia käytäntöjä ja diskursiivisia järjestyksiä. Kulttuurisen hegemonian tärkeys diskursiivisen kentällä johtuu diskursiivisten käytäntöjen ideologisesta potentiaalista ja konventioista. (Fairclough 1998a, 95)

Lopuksi voidaan todeta, että diskurssin ja hegemonian dialektisen suhteen molemmat aspektit ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Hegemoniset diskursiivisten järjestysten rakenteethan

tuotetaan konkreettisissa diskursiivisissa käytännöissä, joten hegemoninen taistelu tapahtuu suuressa määrin diskurssissa. (emt. 96)

5. Mielikuvan / imagon käsitteestä ja Suomi-kuva -tutkimuksesta

5.1. Mielikuvan / imagon käsitteestä ja kuvien rakentumisesta

Erkki Karvonen määrittelee mielikuvat / imagot kognitiivisiksi tietorakenteiksi. Havaitseminen syntyy siitä, että kohteesta tuleva informaatio suhteutuu mielessä ennestään oleviin muistinvaraisiin rakenteisiin, joita voidaan nimittää *tietorakenteiksi* tai *skeemoiksi*. Nämä ovat tulosta henkilön aikaisemmasta kokemuksesta kulttuurin jäsenenä. Havainnossa aistien kautta tuleva informaatio aktivoi mielessä ennestään olevia tietorakenteita / skeemoja. Kun tällainen skeema on aktivoitunut aletaan havainnoinnin kohde ns. nähdä sen läpi eli ymmärtää tietyssä valossa. (Karvonen 1998, 29 ja 34)

Ymmärtäminen on yhteyksissä ymmärtämistä ja havaitseminen voidaan ymmärtää dialogiksi eli vuoropuheluksi kohteen kanssa. Kohteesta tuleva empiirinen informaatio aktivoi sopivan skeeman ja tämä aktivoitunut skeema alkaa toimia ikään kuin työhypoteesina, joka ohjaa tarkkaavaisuutta kiinnyttymään kohteen määrättyihin puoliin. Esimerkiksi käytettyyn skeemaan sopimattomiin puoliin ei ehkä osata kiinnittää ollenkaan huomiota. Kohteesta tuleva informaatio voidaan ymmärtää myös vihjeeksi, josta tehdään pitkälle meneviä päätelmiä tai informaatiota voidaan ajatella eräänlaisena tiettyjä asioita tietoisuuteen kutsuvana merkinä. (emt. 30)

Jo Lippmann kiinnitti 1920-luvulla huomiota samaan asiaan toteamalla, että useimmissa tapauksissa emme näe ensin ja määrittele sitten, vaan määrittelemme ensin ja näemme sitten. Ihmiset poimivat ulkomaailman ”suunnattomasta, kukoistavasta ja kuhisevasta sekamelskasta” esiin ne seikat, jotka kulttuuri heille määrää. Näitä esille poimittuja seikkoja havainnoidaan usein edelleen kulttuurin määräämässä stereotyyppisessä muodossa. (Lippmann 1984, 41)

Myös esimerkiksi Karvosen käyttämä *odotuksen struktuurit* -termi skeemoista viittaa tähän ilmiöön tarkoittaen skeemojen rakenteina määräävän mitä havainnoinnin kohteelta / kohteilta ylipäätään odotetaan (Karvonen 1998, 31).

Mielikuvan olemus tietorakenteena on tärkeä väline myös journalistisen käytännön ymmärtämiselle. Journalisteilla on niin ikään omat kulttuurissa opitut tietorakenteensa / skeemansa, joihin peilaten tai palauttaen he aiheita merkityksellistävät, ensin itselleen ja sitten

journalististen tuotteiden vastaanottajille. Ns. suuri yleisö saa sitten havaittavakseen sen, mitä toimittajat katsovat asiakseen eri aiheista esittää.

Esimerkiksi Karvonen toteaa tähän liittyen, että mediaa tuleekin kuvata *aktiivisena toimijana* ominaisuudessaan yhteyden luojana lähteen ja yleisön välillä, eikä siis minään passiivisena siirtokanavana. (emt. 50)

Mitä tulee saksalaisen ns. suuren yleisön Suomi-kuvaan ja siihen liittyviin odotuksen struktuureihin voidaan olettaa, että nämä perustuvat ensisijaisesti median välittämiin havaintoihin omakohtaisten kokemusten jäädessä vähäisiksi tai puuttuessa kokonaan.

Työssäni hahmottuvien Der Spiegel -lehden Suomea käsittelevien artikkelien voi nähdä kuuluvan osana siihen laajempaan prosessiin, jossa Suomi-kuva rakentuu. Mielikuvien rakentumisesta ylipäättään tulee huomata se, että niitä ei voida suoraviivaisesti *rakentaa* vaan ne *rakentuvat*, painottaa Karvonen. (emt. 28)

Joukkoviestimissä tapahtuva diskursiivinen tuotanto tuottaa todellisuuden representaatioita ja tutkimukseni liittyy tämän takia kuva-tutkimukseen.²¹ Voidaan siis sanoa, että kuva on teksteissä aina diskursiivisesti läsnä. Diskursseja tutkittaessa huomio kohdistetaan siihen *miten* diskursseja / representaatioita maailmasta rakennetaan, kun kuvan tarkastelu taas osoittaa kysymään *mitä* diskursseja / representaatioita tuotetaan. Oma ensisijainen tavoitteeni on siis diskurssien rakentumisen tarkastelu, mutta tätä tehdessä hahmottuu myös kuva, koska se on olemassa tekstien diskursseissa.

”Näin diskurssi lähenee muodon ja teksti sisällön käsitettä - vieläpä niin, että diskurssi ja teksti taikka muoto ja sisältö asettuvat vastakkais- tai komplementaarikäsitteiksi.” (Pietilä 1986, 49)

5.2. Suomi-kuva -tutkimusta

5.2.1. Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta:

Suomi-kuva heijastaa Suomessa todella vallitsevia olosuhteita

Aikaisempaa Suomi-kuva -tutkimusta leimaa usein tietty huolestuneisuus Suomen maineesta maailmalla.

Eryteisesti valtioneuvoston lokakuussa 1988 asettaman kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunnan eli **Kantinen** lähestymistapa vaikuttaa ongelmakeskeiseltä ja neuvottelukunnan vuoden 1990 lopussa ilmestynyt raportti painottaa kielteistä Suomi-kuvaa

---

²¹ Seuraavassa kappaleessa esittelemäni aikaisempi Suomi-kuva -tutkimus tosin poikkeaa teoreettisilta lähtökohdiltaan ja metodiensa osalta omasta tutkimuksestani.

mahdollisesti aiheuttavien tekijöiden osoittamista ja muutosehdotuksia näiden seikkojen korjaamiseksi sekä yleisiä toimenpidesuosituksia maankuvan parantamiseksi. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990) ²²

Kantinen raportti nivoutuu osaksi suurempaa Suomi-kuva -selvitystä, johon kuului myös neuvottelukunnan ulkopuoliselta selvitysmieheltä, Mauri K. Elovainiolta tilattu selvitys mahdollisuuksista tehostaa kulttuurivientiä ja neuvottelukunnan kahdelta jäseneltä, Jörn Donnerilta ja Martti Häikiöltä tilattu nk. rinnakkaisteos ”Suomi-kuva vuonna nolla”. ²³ (emt. liite 2, s. liite 1, s. 6)

Tämä laaja Suomi-kuva -selvitys, johon Kantinen raportti, Mauri K. Elovainion selvitys kulttuuriviennistä sekä Jörn Donnerin ja Martti Häikiön kirja Suomi-kuvasta kuuluvat ansaitsee mielestäni tässä yhteydessä perusteellisen tarkastelun mm. asettajansa valtioneuvoston suuren yhteiskunnallis-poliittisen arvovallan takia ja tekijöidensä yhteiskunnallisesti merkittävän aseman takia.

Valtioneuvosto on Suomessa asettanut Suomen ulkoista kuvaa pohtivia komiteoita jo 1960-luvulta lähtien ja nämä komiteat ovat perinteisesti esittäneet myös kuvan parantamiseen liittyviä ehdotuksia. ²⁴ Vuonna 1972 perustettiin UTKT eli ulkomaantiedotuksen koordinaatiotyöryhmä Suomesta ulkomaille suuntautuvaa tiedotustoimintaa pysyväisluonteisesti koordinoimaan. Kantinen välitön edeltäjä taas oli määräaikainen, ulkomaankauppaministeri Pertti Salolaisen aloitteesta heinäkuussa 1987 perustettu Suomen kuva -työryhmä, joka nimenomaan suositteli ”korkean tason Suomi-kuva -työryhmän” eli tulevan Kantinen perustamista. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 7-8) ²⁵

Kantinen toteaa raporttinsa aluksi, että suomalaiset uskovat *saavutettujen tai toivottujen turvallisuus-, kaupp- tai kulttuurietujen* olevan vaarassa ulkomailta vallitsevan epätydyttävän Suomi-kuvan takia. Tämän jälkeen kirjoitetaan: ”Loukattu itsetunto ei keskustelun syistä ole vähäisin silloin, kun maan katsotaan jääneen liian vähälle huomiolle

---

²² Valtioneuvosto asetti kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunnan 27.10.1988 ja määräsi neuvottelukunnan toimikaudeksi kaksi vuotta. Neuvottelukunnan loppuraportti ilmestyi vuoden 1990 lopussa päiväyksellä 29.11.1990. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, liite 1, s. 1)

²³ ”Suomi-kuva vuonna nolla” ilmestyi myös ruotsinkielisenä nimikkeellä ”Finlands bilden år noll”. Myös neuvottelukunnan loppuraportti julkaistiin ruotsinkielisenä nimikkeellä ”Delegationen för internationell information. Slutrapport 1990”.

²⁴ Esimerkiksi ulkoministerinä ja mm. Suomen suurlähettiläänä YK:ssa toiminut Keijo Korhonen kirjoittaa poliittisissa muistelmissaan siitä, kuinka jo presidentti Kekkonen oli huolissaan Suomi-kuvasta, koska ”Suomen hallituksen kuva Moskovassa” sekä Suomen kuva länsimaissa kuuluivat molemmat ulkopoliittisiin tekijöihin. (Korhonen 1999, 191-192)

²⁵ Jo Suomen kuva -työryhmä esitti useita toimenpide-ehdotuksia ja suosituksia kaupallis-teollista Suomea koskevan tiedon lisäämiseksi keskeisillä ventialueilla. Esimerkiksi vuoden 1989 valtion tulo- ja menoarvioon otettiin Suomen profiilin nostamiseen tarkoitettu 8 miljoonan markan määräraha, jonka hallinnoiminen annettiin UTKT:n tehtäväksi. Samalla ulkomaantiedotuksen resursseja vahvistettiin ja organisoitiin yleisesti ottaen uudelleen. Tähän liittyen toteutettiin mm. ulkoasiainministeriössä hallinnollinen uudistus, johon kuului ministeriön lehdistö- ja kulttuurikeskuksen muuttaminen osastoksi. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 8)

kansainvälisissä yhteyksissä. Näin erityisesti pienissä maissa.” Suomi-kuva -keskustelun taustalta löytyy neuvottelukunnan mukaan ajatus siitä, ettei kansainvälinen yhteisö tunne maata ja sen oloja riittävän hyvin. (emt. 1)

Pian tämän jälkeen neuvottelukunta painottaa kuitenkin, että *kuva ei voi olla parempi kuin heijastamansa todellisuus*.²⁶ Tähän lauseeseen neuvottelukunta kiteyttää näkemyksensä, jonka mukaan huomio tulee ensi sijassa kiinnittää kielteistä Suomi-kuvaa aiheuttavien tekijöiden korjaamiseen. Tiedotukselliset keinot ovat sen näkemyksen mukaan Suomi-kuvan korjaamisen kannalta vasta toisarvoisia, vaikkakin tärkeitä. (emt. 3)

Komiteatyötä maankuvan parantamiseksi ollaan viime vuosina tehty monissa muissakin länsieurooppalaisissa maissa eikä vain Suomessa. Muiden länsieuroopan maiden komiteoiden johtopäätöksiä on yhdistänyt näkemys siitä, että omassa maassa asiat ovat kunnossa, eivätkä ulkoisen kuvan ongelmat johdu maasta itsestään, vaan siitä miten sitä ulkomailta tarkastellaan. Kantinen mukaan kielteisellä Suomi-kuvalla on kuitenkin valitettavan usein vastineensa todellisuudessa ja ulkomaiden meitä kohtaan osoittama kritiikki pitää monesti paikkansa. (emt. 2)

Neuvottelukunnan mukaan Suomesta ulkomailla vallitseva käsitys eli Suomi-kuva heijastaa Suomessa todella vallitsevia olosuhteita ja tämän takia tulee siinä esiintyvät ongelmat pyrkiä ratkaisemaan kotimaassa tapahtuvien ja siihen kohdistuvien toimenpitein. Neuvottelukunta määrittelee itsensä ”kansalliseksi julkisivulautakunnaksi” ja tekee lukuisia, myös rakenteellisia parannusehdotuksia niiden seikkojen korjaamiseksi, jotka aiheuttavat kielteistä Suomi-kuvaa.²⁷ (emt. liite 1, s.1-2)

Neuvottelukunta toteaa, että suomalainen kulttuuri on osa eurooppalaista kulttuuria. Euroopan yhdentymisen korostaa tarvetta tiedostaa ja tuntea tämä yhteinen kulttuuriperintö.²⁸ Suomalaisille on erityisen tärkeää kehittää kykyään kansainväliseen ajatteluun, koska maa sijaitsee syrjässä ja kuuluu rajalliseen kielialueeseen. (emt. 123)

Neuvottelukunta suosittaa myös ”korkean tason kansainvälisyyskurssin” järjestämistä. Tällaisen kurssin tulisi korkealla tasolla ja laajasti tarjota opetusta keskeisillä kansainvälisen kanssakäymisen osa-alueilla. Kurssilla opetettaisiin mm. Suomi-tietoutta sekä tietoutta muista kulttuureista ja tavoista. Kieliopetuksessa tulisi korostaa erityisesti ns. small talk -valmiutta. (emt. 34-35)

---

²⁶ Tiivistelmässään neuvottelukunta jopa yltyy kutsumaan *Kuva ei voi olla parempi kuin heijastamansa todellisuus* -ajatusta kuningasajatukseksi. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, liite 1, s. 1)

²⁷ Kiireellisimpiin ongelmiin neuvottelukunta toteaa puuttuneensa jo toimikautensa kuluessa arvoaltaansa ja kokemustaan hyväksi käyttäen. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, liite 1, s. 2)

²⁸ Tämän takia tulee esimerkiksi television alkaa lähettää enemmän Euroopan kulttuurihistorian ja tämän päivän eurooppalaisten kulttuurien tuntemusta lisääviä ohjelmia. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 123)

Neuvottelukunnan mukaan Suomesta saatavaa ensivaikutelmaa tulee myös parantaa. Tässä Helsinki-Vantaan lentoasema näyttelee ratkaisevaa roolia.²⁹ Lisäksi neuvottelukunta kiinnittää huomiota siihen, että tiestön viitoitusta tulee parantaa ottamalla käyttöön ruotsin- ja englanninkielisiä kylttejä. Vuosina 1992-1994 tulee niin ikään toteuttaa ”Suomi siistiksi” -kampanja, koska vertailu muiden Pohjoismaiden kanssa osoittaa, että Suomen ulkoisessa ympäristössä, sen maisema- ja kaupunkikuvassa on suuria puutteita. ”Monen suomalaisen arkipäivän kokemuksiin kuuluvat nuhruiset pienteollisuusalueet, hoitamattomat haja-asutusalueet, piittaamattomasti sijoitetut mainokset ja pajua kasvavat pellot.” (emt. 102-104)

Kuten edellä esitetyt esimerkit neuvottelukunnan raportista osoittavat, on tämännäköisen ongelmakeskeisen Suomi-kuvan kartoittamisen heikkoutena tekstin suomalaisille rakentama negatiivinen identiteetti. Kantinen raportin käsitteenmäärittely on myös hyvin suurpiirteistä.³⁰ Mitä ”ulkomailla” tarkoitetaan jätetään määrittelemättä ja lukijan tehtäväksi jää konstruoida ”ulkomaat” sellaisista vihjeistä kuin, että Kantinen edeltäjä Suomen kuva -työryhmä suositteli kaupallis-teollista Suomea koskevan tiedon lisäämistä keskeisillä vientialueilla (emt. 8). Tällainen kielenkäyttö on itse asiassa tyypillistä ideologista kielenkäyttöä, jossa lukija joutuu itse uusintamaan ideologian tekstistä eli tässä tarkoituksessa konstruimaan ne ”ulkomaat”, joissa Suomi-kuva on huono ja jotka ovat niin merkittäviä, että kuvaa on ryhdyttävä korjaamaan. Tätä voi pitää osoituksena tiettyjen naturalisointuneiden käytäntöjen toiminnasta, jotka tuottavat niinsanotusti luonnollista, itsestäänselvyytensä pidettyä eli arkijärjenomaista tiedostusta.

Suomi-kuva määritellään Suomesta ulkomailla vallitsevaksi käsitykseksi, joka on heijastusta Suomessa vallitsevista olosuhteista (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 10). Neuvottelukunnan raportissa ei kuitenkaan määritellä lainkaan, mikä tai mitä tässä Suomi-kuvassa on vialla, vaan esitellään pelkästään parannusehdotuksia sen korjaamiseksi.³¹ Varsinkin kun huomioidaan se, että neuvottelukunnan mukaan Suomi-kuva on syystä eli maassa vallitsevista olosuhteista johtuen huono, voidaan todeta yhteisenä kulttuurisena esiyymmärryksenä pidettävän sitä, että kaikki tietävät mikä Suomessa on huonoa. Tämän lukija joutuu siis aktiivisesti uusintamaan tekstistä ja juuri tämänlainen ideologian piiloinen toiminta

---

²⁹ Neuvottelukunta olikin jo kirjoittanut liikenneministeriölle Helsinki-Vantaan lentoaseman nopean laajentamisen välttämättömyydestä. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 103)

³⁰ Neuvottelukunta tosin toteaa loppuraporttinsa johdannossa, että raportti vastaa perinteistä komiteamietintöä ja lisää, että laajan tieteellisen Suomi-kuva -tutkimuksen teettäminen sen toimikauden aikana ei olisi ollut perusteltua, koska muutokset Euroopassa, koko kulttuuripiirimme maailmankuvassa ovat olleet niin voimakkaita. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 3-4)

³¹ Samaan Suomi-kuva selvitykseen, johon Kantinen loppuraporttinkin kuuluu liittyvässä Jörn Donnerin ja Martti Häikiön vapaamuotoisista ja provosoivista esseistä koostuvassa kirjassa ”Suomi kuva vuonna nolla” / ”Finlands bilden år noll” kuvaproblematiikan luonteeseen sentään viitataan heti esipuheessa toteamalla, että kylmän sodan aikainen Suomi-kuvan kirkastamistyö voidaan kiteyttää siihen, että ulkomaailmalle haluttiin vakuuttaa ettei Suomi ole yksi Itä-Euroopan maista. (Donner & Häikiö 1990, 5)

on ideologian toimintaa tehokkaimmillaan, koska ideologiasta on tullut tällöin hegemonista ja se on löytänyt paikkansa osana nk. arkijärkeä. Kriittisen diskurssianalyysin kielellä voi jopa sanoa tämäntapaisten oman huonommuuden sisäistämisen olevan osoitus sisäistetystä herruudesta.

Monet Kantinen esittämistä parannusehdotuksista Suomi-kuvan korjaamiseksi kuulostavat joka tapauksessa yleishyödyllisiltä ja maan kehitystä kaikin tavoin tukevilta: Suomalaisten tulisi olla Euroopan parhaiten koulutettu kansa vuonna 2010, Suomen tulee tavoitella ympäristökysymyksissä kestävä kehityksen mallimaan asemaa ja teollisuuden kehittämisessä tulee soveltaa parhaan mahdollisen teknologian periaatetta. Kulttuurin asemaa tulee niin ikään vahvistaa ja yksilön arkiviihtyvyyttä lisätä. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 15, 40, 42, 25, 12)

Mikä asetelmassa taas on hieman hämmentävää niin se, että Suomi-kuvan parantamista pidetään syynä näiden toimenpiteiden tarpeellisuudelle. Asetelmassa kuvitteelliset ulkopuoliset tarkkailijat ikäänkuin asettavat mittapuut, joiden mukaisesti maata tulee kehittää. Myös suomalaisen julkisuuteen kuuluu tietty perinne pyytää ns. arvostettuja ulkomaalaisia arvioimaan Suomea ja suomalaisia, yhtenä esimerkkinä tästä esimerkiksi Suomeen asettunut englantilainen Neil Hardwick.³² Samoin ollaan kuunneltu kiinnostuksella esimerkiksi ”hienojen” ulkomaisten tavoille oppineen Lenita Airiston opetuksia mm. siitä, kuinka valkoiset tennissukat eivät saa vilkkua suomalaisen myyntimiehen puvun housujen alta maailmalla.

Suomessa on siis pitkälti yleisesti hyväksytty se, että meidän pitää yrittää olla jotakin muuta tai ainakin jotakin enemmän kuin mitä sinänsä olemme tullaksemme hyväksytyiksi ja/tai arvostetuiksi. Diskurssianalyysin kielellä tällaisia ideologisen tietoisuuden muotoja tuottavat diskurssit ovat vakiinnuttaneet asemansa, niistä on tullut osa nk. arkijärkeä. Tosin niillä on (onneksi) myös haastajansa diskursiivisen todellisuuden moniulotteisella kentällä.

Esimerkiksi Yrjö Länsipuro kirjoittaa vuonna 1998, että keskeinen uusi oivallus Suomi-kuvaan liittyen on se, että uskottava ulkoinen imago voi perustua vain identiteetin varaan. ”Hyvä imago perustuu identiteettiin, joka tuntuu itsestä hyvältä.” Nekin Suomi-kuvan rakentajat, joiden aika aikaisemmin kului torjuntataisteluun ja Suomi-kuvan tahranpoistoon, ovat nyt muuttamassa strategiaansa ja rakentamassa sitä yhdessä uusien tekijöiden varaan. (Länsipuro 1998, Helsingin Sanomat 24.11.1998)

---

³² Karina Horsti toteaa diskurssianalyysisessä pro gradu -tutkielmassaan myös, että suomalaisia nk. etnisessä hierarkiassa ylempänä olevia ihmisiä kuten englantilaisia ja amerikkalaisia pyydetään suomalaisessa julkisuudessa usein arvioimaan suomalaisia. (Horsti 1997, 60)

Mikä vielä kiinnittää huomiota Kantinen Suomi-kuvan parannusehdotuksia tarkasteltaessa niin se, että niissä ei puututa Suomen ulkopoliittikkaan lainkaan. Tämä on huomiota herättävää varsinkin suhteutettuna siihen kontekstiin, millä volyyymillä parannusehdotuksia muuten esitetään.³³ Ulkopoliittikka on kuitenkin mielestäni yksi maankuvaa leimaavimpia seikkoja. Se vaikuttaa siihen, missä kontekstissa maa suuret joukot säännöllisesti tavoitavissa uutisissa esiintyy.

EU-jäsenyyden jälkeen ulkopoliittikan merkityksestä Suomi-kuvalle on sen sijaan kirjoitettu suhteellisen paljonkin, tosin puhumalla yleensä vain siitä kuinka nimenomaan Euroopan Unionin jäseneksi liittyminen on muuttanut Suomi-kuvaa myönteiseen suuntaan.

Esimerkiksi Esko Salminen toteaa, että Ruotsin ja Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin alkoi yhdistyneen Saksan lehdistössä näkyä aivan uusia näkökulmia Pohjoismaihin. (Salminen 2000, 94)

Niin ikään ulkoasianministeriön lehdistö- ja kulttuuriosaston päällikkö Yrjö Länsipuro kirjoittaa raporttien kentältä osoittavan, että Suomen EU-jäsenyyden mainosarvo on ollut suurempi kuin mitä on saatu aikaan niin sanotun Suomi-kuvan kirkastamiseen käytetyillä panostuksilla yhteensä. (Länsipuro 1998, Helsingin Sanomat 24.11.1998)

5.2.2. Kulttuurivienti osana Suomi-kuvan rakentamista ja rakentumista

Jos Kantinen raportista välittyikin jonkinlainen oman huonommuudentunteen ja ”sisäistetyn herruuden” vaikutelma niin sen kanssa samaan suurempaan Suomi-kuva -selvitykseen kuuluva Mauri K. Elovainion selvitys suomalaisen kulttuuriviennin kasvavasta merkityksestä *Suomi-instituutti - ”viisasten kivi” vai ”ojasta allikkoon”* vaikuttaa pitävän lähtökohtanaan sitä, että Suomella on kulttuuriviejänä annettavaa siinä missä muillakin ja suomalaisten pitää nyt vain keksiä tehokkain tapa tehdä suomalaista kulttuuria tunnetuksi. (Elovainio 1990)

Mahdollisen keskitetyn Suomi-instituutin perustamista ulkomaille suuntautuvaa kulttuurivientiä koordinoimaan pohtivan esityksensä johdannossa Elovainio toteaa, että kulttuurista ja sen viennistä on tullut uudella tavalla ”politiikkaa”. Kulttuurivienti mielletään hänen mukaansa yhä enenevässä määrin itsenäisenä osana kansainvälistä kanssakäymistä ja

---

³³ Tosin tämä on ymmärrettävää Suomen ulkopoliittista traditiota tarkasteltaessa, jossa ulkopoliittikka on perinteisesti määrittynyt presidentin ja tämän ympärille kietoutuneen omanlaisensa ulkopoliittisen eliitin tehtäväksi, johon ”asiaan vihkiytymättömien” on ollut parasta olla puuttumatta. Esimerkiksi Keijo Korhonen kiinnittää poliittisessa muistelmateoksessaan huomiota siihen, että Suomesta puuttuu erityisesti ulkopoliittikkaa koskevan kansalaiseskustelun perinne. ”Ero Ruotsiin nähden on järkyttävä, vaikka ymmärrettävä.” (Korhonen 1999, 178)

valtioiden välistä ulkopoliittikkaa. Kulttuurivienti koetaan varmasti myös valtioiden vienti- ja imagoponnisteluissa entistä tärkeämmäksi.³⁴ (emt. 5, 37)

Kulttuurivientiin paneutumisen ja sen mahdollisimman tehokkaan toteuttamisen suunnittelemisen voi tulkita yritykseksi muuttaa vallitsevaa ideologista järjestystä eli vallitsevan kulttuurisen johtajuuden mekanisme. Tässä perspektiivissä sisäistetty herruus näyttäytyy suhteellisena, varsinkin kun huomioidaan se, että kulttuuriviennin selvittämistä koskeva julkaisu kuuluu samaan Suomi-kuva -selvitykseen kuin Kantinen raportti ja on myös Kantinen tekijältään tilaama.

Selvityksessään Mauri K. Elovainio päätyy suosittelemaan kulttuuriviennin nk. hajautettua mallia keskitetyn Suomi-instituutin sijaan. (Elovainio 1990, 81)

Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta toteaa, että suomalaisen yritysmaailman kansainvälistyminen, laajemmin ottaen Euroopan integraatiokehitys, käynnisti Suomi-kuva -keskustelun 1980-luvun alun Suomessa. Jo Iso-Britanniassa ja Ranskassa ja varsinkin eteläisemmissä maissa ilmeni tiettyä epäluuloisuutta ja tietämättömyyttä laajenemaan pyrkivää suomalaista teollisuutta kohtaan. ”Silloisen maailmantilanteen mukaan Suomi nähtiin usein lähinnä Neuvostoliiton suhteidensa funktiona”. (Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta 1990, 7)

Kantinen raportti onkin mielestäni vahvasti aikansa tuote, mutta sen tausta ei ole vain yritysmaailman tarpeiden palvelemisessa vaan Euroopan yleisessä rajussa murroksessa 1980-luvun lopussa. Muuttunut kansainvälispoliittinen tilanne ravisteli suomalaiset pohtimaan uutta ulkopoliittista ja kauppapoliittista linjaa sekä pohtimaan kansallista identiteettiään. Esimerkiksi Jörn Donner kirjoittaa Kantinen loppuraportin nk. rinnakkaisteoksessa, että vaikka Suomi-kuvasta käytävä keskustelu ensisijaisesti käsittelee Suomesta ulkomailta vallitsevaa kuvaa, on tässä keskustelussa kyse myös kansan itsetunnosta ja itseymmärryksestä (Donner 1990, 120).

Juuri se mikä ei ole tekstissä läsnä saattaa kuitenkin olla vähintään yhtä merkittävää, jos ei merkittävämpääkin kuin se, mitä siihen on ”ilmikirjoitettu” ja Kantinen raportin kohdalla viitataan tällä ulkopoliittikkaan. Raportin asenteellisesta itseruoskinnasta välittyy voimakas uusiutumisen tarve. Asettajansa valtioneuvoston sekä yksittäisten jäsentensä yhteiskunnallisen arvovallan huomioiden sen voi ajatella vaikuttaneen yhtenä sysäyksenä kohti Suomen suurta historiallista ulkopoliittisen linjan muutosta eli Euroopan Unionin jäseneksi liittymistä.

---

³⁴ Elovainio painottaa, että vaikka kulttuurivaihdon sopimusvaltaisuus (valtiolliset bilateraaliosopimukset) tuleekin tulevaisuudessa varmasti väistymään, tulee kulttuuriviennin merkitys saamaan yhä tärkeemmän aseman valtioiden vientiponnisteluissa ja näiden ulkopoliittikan välineenä. (Elovainio 1990, 37)

Huomattavaa on myös, että Jörn Donnerin ja Martti Häikiön kirjoittamassa loppuraportin rinnakkaisteoksessa löytyy useita viitteitä ulkopoliittisen linjan tarkastamisen tarpeellisuudesta. Esimerkiksi Martti Häikiö sanoo, että Suomen ulkopoliitikasta annettu kuva on perustunut ”kyllähän te ymmärrätte” -ajatteluun, jossa on sanottu yhtä ja annettu ymmärtää toista. On ollut tabu myöntää, että Suomi olisi riippuvainen Neuvostoliitosta. Näin on kuitenkin ollut vaikka riippuvuus ei ole ollut materiaalista vaan ennemminkin henkistä laatua (Donner & Häikiö 1990, 98). Jörn Donner taas ennustaa, että pääomakato Suomesta jatkuu niin kauan kunnes epävarmuus Suomen tulevasta sopimussuhteesta Eurooppaan on järjestetty (Donner 1990, 47). Martti Häikiö painottaa niin ikään, että Suomen taloudellinen riippuvuus Euroopan Yhteisöstä on kiistämätön. Hänen mukaansa nyt jos koskaan on Suomen etujen mukaista seurata tarkkaan Euroopan Yhteisön kehitystä ja olla oma-aloitteinen. Mahdolliseen laajentumiskehitykseen tulisi mennä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa mukaan. (Donner & Häikiö 1990, 60)

5.2.3. Suomi-kuva Euroopan suuressa historiallisessa murroksessa

Kantine kiinnitti huomiota siihen, että aikaisempaa tieteellistä tutkimusta Suomi-kuvasta on hyvin vähän. Tätä tyhjiötä täyttämään on tullut Esko Salmisen tuore massiivinen Suomi-kuva -tutkimus ”Suomi-kuva Venäjän ja EU:n lehdistössä 1990-2000”. Tutkimuksessa on selvitetty 1990-luvun Suomi-kuvaa taustoineen Venäjän, Saksan, Britannian ja Ranskan johtavissa lehdissä. Siinä on myös nostettu esiin näissä maissa tunnettuja suomalaisia henkilöitä ja pohdittu syitä siihen, miksi juuri nämä henkilöt ovat tunnettuja.^{35 36} (Salminen 2000, 5)

Salminen toteaa, että Suomi-kuva ulkomaiden lehdistössä historiallisine taustoineen ei ole kuitenkaan työn ainoa tavoite. Teoksessa paneudutaan myös kohdemaiden lehdistöön ja 1990-luvun merkittävimpiin tapahtumiin sekä näiden julkisuudessa saamaan käsittelyyn. Tutkimuksen laajaksi viitekehikseksi hahmottuu Suomi uuden Pohjolan osana. Suomettumistematiikka kulkee niin ikään teoksen läpi sen eri osa-alueita yhdistävänä teemana. Kaiken kaikkiaan Suomi-kirjoitusten analysoinnin satona voidaan pitää myös ajankuvaa lähihistoriasta, Salminen toteaa.³⁷ (emt. 28, 6)

---

³⁵ Mielenkiintoista on huomata, että Mika Häkkinen ohittaa poliitikot kun mitataan suomalaisten henkilöiden tunnettuutta Saksan, Ranskan ja Britannian lehdistössä. Vain Venäjän lehdistössä Häkkinen jää toiseksi Martti Ahtisaaren näyttäytyessä tunnetuimpana suomalaisena. Tosin Venäjälläkin Häkkinen oli toiseksi tunnetuin Ahtisaaren jälkeen. (Salminen 2000, 81, 111, 117, 134)

³⁶ Tutkimusta varten perustettiin vuonna 1997 projekti ja Salmisen apuna työskentelivät tutkimusapulaiset Kimmo Kiimalainen, Julitta Suomela ja Jarkko Järventausta. (Salminen 2000, 5)

³⁷ Suomettumiseen paneudutaan erityisesti suomalaislehtien Venäjä-kirjoittelua tutkimalla. (Salminen 2000, 28)

Tutkimuksen taustana on Euroopan suuri murros kuten mm. Neuvostoliiton hajoaminen ja Saksojen yhdistyminen ja näiden tapahtumien aiheuttamat muutokset Pohjoismaiden asemassa. ”Suomen imagolla” on näissä muuttuneissa olosuhteissa aivan uudet edellytykset ja kehykset. Suomen liittyminen Euroopan Unionin jäseneksi ja Euroopan yleinen integraatiokehitys, lisääntyvä kansainvälinen vuorovaikutus, mutta toisaalta myös kansallisten kulttuurien nousu 1990-luvulla herättivät niin ikään kysymyksen maan identiteetistä. (emt. 5, 14)

Salminen mukaan Suomen viiteryhmä on tässä turbulenssissa muuttunut radikaalisti. 1980-luvulla kylmän sodan loppuvaiheessa viiteryhmäksi koettiin Pohjoismaat, Pohjolan ydinaseeton vyöhyke ja Etyk. Yya-sopimusta ”alleviivattiin jatkuvasti”. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisenä aikana vuonna 1995 viiteryhmäksi on taas hahmottunut Euroopan Unioni ja Euroopan talous- ja rahaliitto. Sotilaallista liittoutumattomuutta ja itsenäistä puolustusta on myös painotettu. (emt. 15)

Maan ulkoisesta kuvasta on Suomessa myös jatkuvasti keskusteltu tiedotusvälineissä.³⁸ Ulkomaisessa lehdistössä esiintyvät pienetkin uutiset tai kommentit ylittävät Suomessa helposti uutiskynnyksen ja pääsevät jopa otsikoihin asti. Niinpä voidaan ajatella, että Suomessa ollaan erittäin kiinnostuneita tai huolissaan siitä, mitä maasta sen rajojen ulkopuolella ajatellaan. Tätä on jopa luonnehdittu tyypilliseksi suomalaiseksi piirteeksi. Salminen toteaa kuitenkin, että viime vuosien tapaisena murroskautena on myös monissa muissa maissa tutkittu näiden julkisia kuvia ja mietitty miten kirkastaa niitä. (emt. 5)

Salminen määrittelee Suomi-kuvan lehtien Suomesta välittämäksi julkisuuskuvaksi. Hän sanoo tutkimusaineistonsa käsittävän kunkin maan johtavat lehdet ja kirjallisuuden.³⁹ Tutkimuksessa on käytetty myös journalistien ja lehtialan asiantuntijoiden haastatteluja.⁴⁰ Tutkimusmenetelmä on historiallis-kvalitatiivinen, kuvaileva ja sisällönanalyttinen selvitys siitä, millaiseksi Venäjän, Saksan, Britannian ja Ranskan lehdet ovat nähneet Suomen julkisen kuvan 1900-luvun suuressa historiallisessa murroksessa 1980-luvulta 2000-luvulle.⁴¹ (emt. 27-28)

---

³⁸ Tässä yhteydessä sopii todeta, että myös ulkomaisessa lehdistössä keskusteltiin vilkkaasti Suomen uudesta asemasta vuonna 1992. (Salminen 2000, 11)

³⁹ ”Suomi-kuva Venäjän ja EU:n lehdistössä 1990-2000” tutkimuksen kohteena olleiden lehtien luettelo levikkitietoineen löytyy teoksen sivulta 182. (Salminen 2000, 182)

⁴⁰ Tämän lisäksi tutkimukseen on hankittu arkistotietoja Venäjän ja Suomen ulkoasiainhallinnon arkistoista ja muista arkistoista. Kaiken kaikkiaan arkistoja on kuitenkin voitu salaisuussäädöksiä takia hyödyntää vain rajoitetusti, koska on kyse näin läheisestä historiasta. (Salminen 2000, 29)

⁴¹ Tiedotusvälineiden Suomen maantieteellisistä ja poliittisyhteiskunnallisista sekä Suomen kansalaisten ominaislaadusta esittämiä tulkintoja arvioidaan tutkimuksessa sen mukaan ovatko ne Suomen kannalta myönteisiä, neutraaleja tai kielteisiä. (Salminen 2000, 27)

Suomen kuvan ulkomailla määrittäminen ensisijaisesti suhteessa itänaapuriimme Neuvostoliittoon / Venäjään on osoitettu monissa aikaisemmissa töissä, Salminen toteaa. Sekä itä- että länsilehdistön huomion kärki on kohdistunut korostuneesti juuri Suomen ja Neuvostoliiton / Venäjän suhteisiin. Kansainvälisessä viestinnässä Suomen tekee kiinnostavaksi juuri se, että se on Venäjän rajanaapuri, jolla on dramaattinen historia takanaan. Suomen itsenäisyys on niin ikään nähty nimenomaan itsenäisyydeksi Neuvostoliitosta / Venäjästä. (emt. 28)

Salminen puolestaan painottaa, että EU-jäsenyyden sävyttämä Suomi-kuva sai monia uusia ja erittäin myönteisiä piirteitä 1990-luvulla. Esimerkiksi Nokian nousu nosti Suomeen liittyvän korkean teknologian tuntemuksen 1990-luvun lopulla ”kokonaan omille uusille lukemille”. Nokian tavaramerkistä oli 2000-luvulle tultaessa tullut jo itseisarvo, jota ei markkinoilla tarvinnut enää selitellä. (emt. 32)⁴²

Salmisen mukaan Suomen positiiviselle kuvalle ovat olleet korvaamattomia sellaiset nimet kuin Nurmi ja Sibelius. Yrityksistä Nokian lisäksi ovat UPM Kymmene ja Stora Enso tehneet Suomea tunnetuksi maan rajojen ulkopuolella. Samassa yhteydessä hän mainitsee myös Metsä-Serlan merkityksen Euroopan kärkimaana hienopaperin valmistamistajana. (emt. 33-34)

Tutkituista EU-maista (Saksa, Britannia ja Ranska) Suomi vaikuttaa tuntemattomimmalta Ranskan lehdistössä. Suomen imagon muutos vaikuttaa niin ikään voimakkaimmalta juuri Ranskassa. Kynnys kirjoittaa Suomen asioista on 1990-luvun lopulla madaltunut, eikä maa vaikuta enää niin oudolta kuin aikaisemmin. Salminen kuvaakin Suomi-kuvan Ranskassa kokemaan muutosta kärjistäen toteamuksella ”eskimoiden ja vuonojen maasta Eurooppaan”. (emt. 127)

Suuri julkisuus ei ole toistaiseksi suosinut suomalaisia myöskään Britanniassa. Suomalaisten huippunimien kärki on kapea ja keskittyy pääosin lehtien urheilusivuille. Suomen kokonaiskuva 2000-luvulle tultaessa vaikuttaa positiivisesti latautuneelta, mutta maasta välitetty tieto jää usein irralliseksi ja ”latentiksi”. (emt. 115, 125)

Salminen toteaa, että Suomen kuva Britanniassa on pakostakin hyvin jäsentymätön ja repaleinen, koska brittien mielenkiinnon kohteet jo historiallisista syistä suuntautuvat niin eri tavoin. Maiden kokoero vielä vahvistaa tätä eroa. Muutokset Suomen julkisuuskuvassa koskevat ensisijaisesti Britannian laatulehdistöä. Euroskeptissä lehdissä kuten *The Daily*

---

⁴² Tosin esimerkiksi Arno Aho niemi toteaa Tutkain-lehden pääkirjoituksessa vuonna 1999 provosoivasti, että vaikka ulkomaalaisille markkinoidaan kuvaa Suomesta tekniikan ja järjestelmällisyyden maana ei ketään kiinnosta tällainen suomalaisuus. Hän viittaa lehden artikkeleihin suomalaisten opiskelijoiden kokemuksista vieraisissa yliopistoissa ja siihen millä mielenkiinnottomuudella ulkomaalaiset kännyköiden omistajat usein suhtautuivat valistukseen valmistajafirman kotimaasta. (Aho niemi 1999, 3)

*Telegraph*issa ja *The Sunday Times*issa on vieläkin näkynyt piirteitä kylmän sodan aikaisesta kirjoittelusta. (emt. 125)

Jaetun Saksan lehdistö seurasi 1980-luvun lopulla Suomen tapahtumia melko tarkasti. Asetelmaan kuului se, että kilpailevat Saksat valvoivat jatkuvasti etujaan ja arvostelivat toisiaan myös Suomen politiikkaan liittyen.⁴³ Länsi-Saksassa Suomi tunnettiin luonnonkauniina matkailumaana^{44 45} sekä teollisuuden alalla lähinnä paperin tuottajana ja taideteollisen muotoilun maana. Myös suomalainen arkkitehtuuri ja oopperamusiikki ovat pitkään olleet suosittuja Saksassa. (emt. 93)

Tämän lisäksi Suomeen liittyi Länsi-Saksassa Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden todellista olemusta kyseenalaistavat ennakkoluulot. Länsi-Saksassa Suomen asemaa kuvasi hankalalla tavalla juuri siellä viljelty suomettumis-käsite, *Finnlandisierung*. DDR:n lehdistö piti Suomea ystävällismielisenä kapitalistisena maana, josta yleensä kirjoitettiin myönteiseen sävyyn. (emt. 93)

Aivan uusia näkökulmia Suomeen ja muihin Pohjoismaihin alkoi yhdistyneen Saksan lehdistössä esiintyä jo 1990-luvun alussa ja varsinkin sen puolivälissä Suomen ja Ruotsin liityttyä Euroopan Unioniin. Tähän asti Suomea oli pidetty lähinnä vain Venäjän naapurimaana. Salminen kuvaa länsisaksalaisten lehtien asennoitumista Suomea kohtaan sanomalla, että ne näkivät Suomen vapautuneen ”idän ikeestä” vasta Neuvostoliiton hajottua ja uuden järjestelyn korvattua vuonna 1992 Saksassa loppuun saakka hyvin arveluttavana pidetyn yya-sopimuksen. (emt. 94, 93)

Yhtenä esimerkkinä Saksan lehdistön 1990-luvun Suomi-kirjoittelusta Salminen nostaa FAZ:n⁴⁶ pääkirjoituksen marraskuulta 1999. Tässä kirjoituksessa Suomea ei enää pidetty entiseen tapaan vain Venäjän naapurina tai jatkeena vaan itsenäisenä EU-maana, jota vertailtiin Ruotsiin. Salminen painottaa, että kyseessä on Suomi-kuvan kannalta ”kokonaan uusi lähestymistapa, jolla ei ole vastinetta lähimenneisyydessä”. (emt. 95)

Salminen luonnehtii 1990-luvun saksalaista Suomi-kuvaa kokonaisuudessaan kuvaksi teknisesti kehittyneestä kansakunnasta, joka on idän vaikutuksesta irrottuaan hämmästyttävän

---

⁴³ Esimerkiksi Seppo Hentilä puolestaan toteaa, että Saksan kysymys oli toisen maailmansodan jälkeen yksi Suomen puolueettomuuspolitiikan kovimmista haasteista. Siinä Suomi joutui konkreettisimmin kuin missään muussa yhteydessä kohtaamaan idän ja lännen keskenään vastakkaiset intressit. (Hentilä 2000, 279)

⁴⁴ Saksalaisten käsitys Suomesta luonnonkauniina matkailumaana käy selvästi ilmi esimerkiksi Mervi Kolarin tutkimuksessa ”Suomi incensitive-matkojen kohdemaana Saksan liittotasavallassa”. Tutkimustaan varten Kolarin haastatteli saksalaisten matkatoimistojen edustajia. (Suomi incensitive-matkojen kohdemaana Saksan liittotasavallassa 1989, 42, 47, 51)

⁴⁵ Saksalaisten viihtymyksen Suomen luontoon vahvisti myös Matkailun Edistämiskeskuksen kesällä 1987 maastapoistuville ulkomaalaisille matkailijoille järjestetty valvottu kysely. Neljä viidestä tähän kyselyyn vastanneesta saksalaisesta antoi Suomen luonnolle ja sen tarjoamille mahdollisuuksille ”täyden tunnustuksen”. (Suomi ulkomaalaisen silmin 1988, 39)

⁴⁶ FAZ / Frankfurter Allgemeine Zeitung

nopeasti lakannut olemasta suomettunut ja löytänyt paikkansa länsieurooppalaisten maiden keskuudesta. Euroopan Unionin jäseneksi Suomen nähdään liittyneen paljolti turvallisuuspoliittisten syiden takia. EU-jäsenyyden puitteissa Suomea luonnehditaan ”mallioppilaaksi” esimerkiksi hankalaksi koettuun Ruotsiin verrattuna. Valtiontaloutensa Suomi on saanut oivaan kuntoon laman jälkeen ja lopettanut myös aarnimetsiensä nk. säälimättömän tuhoamisen. (emt. 112)

Yhteenvedossaan Salminen kuitenkin myöntää, että Suomessa tapahtuu vähän sellaista mikä Saksan tiedotusvälineitä kiinnostaa. Suomi-kirjoittelulle on niin ikään ominaista kirjoituksiin liittyvä taustatiedon runsaus. Tämä viittaa siihen, että tavallisen lehdenlukijan ei oleteta tietävän Suomesta paljoakaan. Monissa kirjoituksissa pidettiin olennaisena tietoutena, eräänlaisena uutisena, esimerkiksi sitä, että Suomella on yli tuhat kilometriä pitkä yhteinen raja Venäjän kanssa. (emt. 113)⁴⁷

Venäjän ”edeltäjän” eli entisen Neuvostoliiton lehdistössä Suomi tunnettiin kylmän sodan loppuvuosina hyvin. Yhdenmukaistetut tiedotusvälineet pitivät Suomea ”marxilais-leniniläisen propagandan mukaisesti ystävällisenä yya-naapurina”. Uuden Venäjän joukkotiedotusilmasto on kokenut perinpohjaisen aatteellisen tason muutoksen. Salminen toteaa, että venäläisten Suomi-kuva oli 2000-luvulle tultaessa muutoksista huolimatta kaiken kaikkiaan vanhaan tapaan kuva ”ystävällismielisestä” naapurista. (Salminen 2000, 39, 46, 90) Huomionarvoista on venäläisessä lehdistössä käyty keskustelu aikaisemmista tabuaiheista, kuten talvisotaan johtaneesta hyökkäyksestä ja Kremlin ”luottomiehen” presidentti Urho Kekkosen toiminnasta mm. vuoden 1958 yöpakkasiin ja vuoden 1961 noottikriisiin liittyen. Salminen näkee tämän kytkeytyvän venäläisten tarpeeseen kritisoida omaa ennen pimitettyä historiaansa ja lisätä siihen neuvostoaikaisista tulkinnoista poikkeavia uusia näkemyksiä. (emt. 67-68)

5.2.4. Suomi-kuva muutakin kuin Sibeliusta, joulupukkia ja talvisotaa

Hannes Sihvon toimittama vuonna 1995 ilmestynyt teos ”Toisten Suomi eli mitä meistä kerrotaan maailmalla” on puolestaan laaja-alainen historiallinen kartoitus siitä, mitä Suomesta ja suomalaisista on aikojen saatossa kirjoitettu mm. Britanniassa, Venäjällä, Italiassa ja Saksassa. Provosoivassa esipuheessaan Sihvo toteaa, että vieraiden Suomi-kuva on paljon

---

⁴⁷ Suomea incencitive-matkojen kohdemaana Saksan liittotasavallassa tutkinut Kolarin totesi niin ikään, että Suomen tuntemattomuuteen ja erilaisuuteen liittyvä eksotiikka kuuluu Suomen vahvuuksiin matkakohteena. Esimerkiksi Ruotsia eivät Kolarin haastattelemat henkilöt pitäneet samalla tavalla eksoottisena kuin Suomea. Erään matkatoimiston incencitive-matkatarjonnassa Suomi kilpaili Istanbulin ja Grand Canyonin kanssa. (Suomi incencitive-matkojen kohdemaana Saksan liittotasavallassa 1989, 47, 50)

muutakin kuin ”taattu annos” Finlandiaa, Sibeliusta, joulupukkia, vodkaa, talvisotaa ja Paavo Nurmea. Hän kärjistää, että vertailevan kansantieteen peilissä Suomi näyttäytyy maailman pohjoisena reunana Idän äärellä ja sen asukkaat lähinnä lappalaisina, noitina ja mongoleina. (Sihvo 1995, 9)

Sihvo toteaa, että suomalaiset esiintyivät lienee ensimmäisen kerran Tacituksen *Germaaniassa* sata vuotta ennen Kristusta. Kansaa nimeltä fennit luonnehditaan tässä teoksessa viheliäisen köyhäksi ja ihmeellisen alkukantaiseksi. Vielä uuden ajan alussa vallitsi yleisenä käsitys, jonka mukaan Suomessa vallitsi ikuinen talvi ja siellä asui ”hurja, taikatempuja harjoittava” kansa. Kuvaa hämärsi mm. se, että Suomi ja suomalaiset sekoitettiin Lappiin ja lappalaisiin. Suomalaiset luettiin niin ikään pitkälle 1800-luvun loppuun ja myöhemminkin ”mongoliseen rotuun” kuuluviksi. (emt. 14, 17-18) ⁴⁸

Suomen kielen merkillisyys on myös aina kiehtonut matkailijoita. Esimerkkinä tästä Sihvo mainitsee brittikirjailija Harry De Windtin väitteen 1920-luvulta, kuinka suomen kieltä on mahdotonta oppia. Jos ei nimittäin äännä jokaista sanaa ehdottoman tarkasti on sama vaikka puhuisi patagoniaa tai kiinaa. (emt. 35)

Myös saksalaisessa kirjallisuudessa on perinteisesti kiinnitetty huomiota suomen kielen erikoisuuteen. Dietrich Assmann ja Marja Heikkilä mainitsevat tästä esimerkkinä Anders Buren 1630-luvun kuvaukset suomen kielen erikoispiirteistä ja suomalaisten vieraan kielen ääntämistä vaikeuksista. Ensimmäisinä Saksassa Suomeen liitettyinä mielikuva voidaan kuitenkin pitää noituutta ja saunaa. (Assmann & Heikkilä 1995, 300-301, 298)

6. Tutkimusongelman määrittely ja tutkimusmenetelmä

6.1. Tutkimusongelman määrittely ja aineiston kuvaus

Nostan työssäni esille ne hegemoniset diskurssit eli päädiskurssit, joilla Suomea merkityksellistetään *Der Spiegel* -lehdessä tutkitulla aikavälillä vuosina 1992-1997. Näiden diskurssien voidaan katsoa edustavan lehden välittämää Suomi-kuvaa, koska kuva on olemassa diskursseissa niiden ominaisuutena. Diskurssianalyttiseen lähetystapaan kuuluva näkemys kielen konstruktionistisesta luonteesta painottaa niin ikään sitä, että kielenkäytöllä tuotetaan aina tietynlaista kuvaa todellisuudesta tai sen osa-alueista - kuten esimerkiksi Suomesta maana.

---

⁴⁸ Esimerkiksi W.R. Mead toteaa tähän liittyen, että suomalaisia on vasta viime vuosikymmenien aikana alettu pitää ns. tavallisina eurooppalaisina. (Mead 1989, 11)

Hegemoniset diskurssit nivoutuvat aina vallitsevaan yhteiskunnalliseen hegemoniaan eli ns. kulttuuriseen johtajuuteen. Tältä osin tutkimukseni liittyy saksalaiseen yhteiskuntaan ja sivuaa joitakin sille ominaisia kulttuurisen hegemonian piirteitä. Esimerkiksi Erkki Karvonen (1998, 58) osoittaa hegemonisoituneiden tulkintojen läpitunkevuuden piilevän siinä, että ne vaikuttavat todellisuuden kuvauksilta sellaisena kuin todellisuus on, eivätkä esimerkiksi journalistit pidä tämän takia tarpeellisena tasapainottaa niitä muilla, vaihtoehtoisilla näkemyksillä.

Der Spiegel -lehden Suomea merkityksellistävät diskurssit tekee mielenkiintoiseksi niiden olemus joukkotiedotusvälineiden diskursseina. Joukkotiedotusvälineissä esiintyvät diskurssit tekee erityiseksi se, että ne edustavat lukuisat vastaanottajat kerralla tavoitettavia todellisuuden representaatioita. Tässä suhteessa joukkotiedotusvälineitä voidaankin pitää ns. ideologiatuotantoa hallitsevina koneistoina, jotka tuottavat esityksiä yhteiskuntamaailmasta (Hall 1992, 273). Usein tietylle kohderyhmälle suunnattu teksti vetoaa juuri kohderyhmän erityisiin tarpeisiin ja on siten sen tarpeiden kuva (Karvonen 1998, 53). Koska on kyse saksalaisessa yhteiskunnassa instituution aseman saavuttaneesta, erityisesti keski- (ja yläluokkaisen) lukijakunnan suosikiksi profiloituneesta uutislehdestä, voidaan olettaa sen artikkelien olevan suurimmaksi osaksi vallitsevaa kulttuurista hegemoniaa uusintavia ja pyrkivän mm. luomaan yhteenkuuluvuudentunnetta primäärilukijakunnan kesken.

Paitsi konstruktionistinen näkemys kielestä, kuuluu kontekstuaalisuus diskurssianalyttisen tutkimuksenteon lähtökohtiin. Esimerkiksi Jokinen ja Juhila painottavat, että sisällöllinen yhtäläisyys voidaan tunnistaa vasta kontekstisidonnaisessa tulkintaprosessissa (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 80). Der Spiegel -lehti mediana ja joukkotiedotusvälineet ilmiönä lukeutuvat siihen erityiseen kontekstiin, jossa erittelemäni diskurssit esiintyvät. Muuksi kontekstiksi hahmottuu saksalainen ja suomalainen historia sekä yleinen eurooppalainen kehitys.

Hegemonisia diskursseja tutkittaessa liikutaan aina ideologisuuden kentällä, koska hallitsevien ideologioiden ominaisuuksien voidaan nähdä kiteytyvän tällaisissa diskursseissa. Ideologisuus on täynnä lukuisia historian takomien liitosten jälkiä, jotka ovat hyvin pysyviä luonteeltaan. Hegemoniaan kuuluu myös ns. ratkaiseva taloudellinen ydin, mutta valta on luotava ja uusinnettava jatkuvasti myös mm. poliittisten, kulttuuristen ja moraalisten kysymyksen suhteen. (Hall 1992, 272, 42-43)

Tutkimani diskurssit ovat siis esityksiä todellisuudesta, sellaisina kun Der Spiegel -lehden toimittajat ovat ne itselleen ja lehdelle ominaisessa kontekstissa rakentaneet. Työssäni analysoin diskurssien rakentumista määrittelemässäni kontekstissa ja niiden keskinäisiä

suhteita. Der Spiegel -lehdessä rakentuva Suomi-kuva taas on näissä diskursseissa läsnä niiden ominaisuutena.

Tutkimusaineisto kattaa Der Spiegel -lehden Suomea käsittelevät tai sivuavat artikkelit vuosina 1992-1997. Suomea sivuavilla artikkeleilla tarkoitan sellaisia artikkeleja, joissa Suomi on esimerkiksi vain vertailussa tai jonkin graafisen esityksen osana tai Suomea käsittelevä osuus koko artikkelista on häviävän pieni suhteutettuna artikkeliin kokonaisuutena. Tällaiset Suomea sivuavat artikkelit analysoin vain yksinkertaisin kvantitatiivisin metodein, koska ne eivät sovellu diskurssianalyttiseen tarkasteluun. Esimerkiksi Suomea käsittelevien ja sivuavien artikkelien kokonaislukumäärät tai Suomen erilaisissa vertailuissa esiintymisten vuosittaiset lukumäärät ja näiden lukumäärien vuosittainen vaihtelu luovat kuitenkin osaltaan mielenkiintoista ajankuvaa.

Diskurssianalyttiseen tarkasteluun olen kelpuuttanut aihepiiriltään ja esitystavaltaan varsin kirjavan joukon Suomea käsitteleviä artikkeleja. Mukana on Der Spiegel -lehdelle tyypilliseen ns. uutiskertomuksen muotoon rakennettuja reportaasinomaisia artikkeleja ja lyhyitä uutisia mm. tiedepalstalta ja henkilöitä-palstalta. Näitä artikkeleja yhdistää se, että niissä ns. Suomi-osuutta on artikkelin kokonaispituuteen verrattuna vähintään noin 30 prosenttia.⁴⁹

Tätä kriteerinä pitäen ”haaviini” jäi 12 uutiskertomuksen muotoon rakennettua artikkelia, joiden aihepiirit ulottuvat Suomen poliittisen ja taloudellisen tilanteen asiallisesta analysoimisesta ja mm. suomalaisten naisten hyvästä yhteiskunnallisesta asemasta raportoimisesta suomalaisten keksimään kaupalliseen joulupukki-turismiin asti. Unohdettu ei ole myöskään kirjoittaa Helsingissä asuvasta omalaatuisesta herrasta nimeltä Bock, joka uskoo polveutuvansa alkuperäisestä, oikeasta joulupukista ja joka on perustanut eräänlaisen lahkon tämän idean ympärille. Joukkoon mahtuu myös vuonna 1994 Suomessa paljon huomiota herättänyt artikkeli, jossa arvostellaan suomalaista metsänhoitoa sekä suomalaisessa julkisuudessa niin ikään noteerattu artikkeli suomalaisesta ongelmanuorten ”kuntoutukseen” perustetusta Kuttula-kylästä. Aki Kaurismäen elokuvatuotantoa esitteleviä artikkeleja aineistoon lukeutuu neljä kappaletta, suomalaisen urheilun tilaa taas käsittellään yhdessä suuressa artikkelissa mäkihypystä.

Näiden 12 laajemman artikkelin lisäksi olen ottanut diskurssianalyysiin myös 13 uutisen muotoon rakennettua pienempää artikkelia, jotka käsittelevät pääasiassa suomalaisia henkilöitä tai suomalaisia saavutuksia tieteen alalla.

---

⁴⁹ Laskin artikkelien koon neliösenttimetreinä, jolloin annoin yhdelle palstalle vakioleveydeksi 6,2 cm ja korkeudeksi 25 cm. Kuvat laskin artikkelien kokoon aina mukaan, mutta ns. Suomi-osuuteen vain silloin kun ne mielestäni selvästi palvelivat nimenomaan Suomen / suomalaisuuden esilletuomista artikkelissa.

6.2. Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäni perustuu diskurssianalyysiin kontekstuaalisena ja aineistolähtöisenä tutkimuksen tekotapana. Diskurssianalyysiä täydentämään käytän myös kvantitatiivisia menetelmiä. Kvantitatiivisia menetelmiä sovellan erityisesti kappaleessa kahdeksan. ”Suuria linjoja Suomen esiintymisessä Der Spiegel-lehden artikkeleissa 1992-1997: Tutkimusaineiston määrällinen analyysi”. Tässä kappaleessa analysoin kaikkia tutkitun aikavälin Suomea käsitteleviä ja sivuavia artikkeleja keskittyen Suomea koskevan kirjoittelun pääpiirteisiin.

Itse diskurssianalyysiin taas otan vain sellaiset artikkelit, joissa ns. Suomi-osuutta on vähintään 30 prosenttia koko artikkelista. Myös varsinaista diskurssianalyysiä rikastuttamaan käytän kvantitatiivisia menetelmiä, esimerkiksi sen havainnollistamiseen miten tutkitut diskurssit aikavälillä jakaantuvat ja miten paljon kutakin tutkittua diskurssia edustavia tekstiotteita tutkitulla aikavälillä ylipäättään on.⁵⁰

Diskurssianalyysin kontekstuaalisuudesta johtuen kuuluu myös Der Spiegel –lehden Suomi-kuvan rakentumisen kontekstin esittely tutkimukseeni. Kontekstin esittelen kappaleissa 7.1. ”Saksalainen konteksti”, 7.2. ”Suomalainen konteksti”, 7.3. ”Eurooppalainen konteksti” ja 7.4. ”Joukkotiedotusvälineistä”. Diskurssianalyysin aineistolähtöisyys taas asettaa selkeät ehdot analyysin etenemiselle: analyysi lähtee liikkeelle aineiston ehdoilla. Aineistoa lukemalla haen siis siitä samankaltaisia kielenkäytön alueita.

Se, että äidinkieleltäni suomenkielisenä ja ensisijaiselta kulttuuritaustaltani suomalaisena teen diskurssianalyysiä saksankielisestä materiaalista, tekee analyysistäni erityisen suomenkielisistä aineistoista tehtyihin analyysihin verrattuna. Tällainen analyysi on sekä tekijälleen että vastaanottajilleen vaativampi, onhan analyysini ”lukeva yleisö” myös suomenkielistä ja suomalaiseen kulttuuripiiriin kuuluvaa.

Vieraan kielen ja kulttuurin asettamien erikoisvaatimusten takia pyrin dokumentoimaan analyysini kulun mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Esittelen mm. kaikki kyseisiä diskursseja edustavat tekstiotteet enkä tyydy vain mainitsemaan muutamia esimerkkejä diskurssien esiintymisestä aineistossa.

Diskurssiotteita esitellessäni pyrin myös havainnollistamaan diskurssien toisiinsa kietoutumisen mahdollisimman seikkaperäisesti merkitsemällä kurssiivilla sellaiset tekstiotteet, jotka edustavat jotakin muutakin kuin kulloinkin käsittelemääni diskurssia. Tällaisten

---

⁵⁰ Yhdeksi tekstiotteeksi määrittelen jokaisen otsikon jälkeistä tekstiä seuraavan kappalejaotuksen ingressit mukaanlukien.

diskurssiotteiden jälkeen viittaa myös toiseen diskurssiin tai toisiin diskursseihin, joita kyseinen ote edustaa.

Eräänlaisena teoreettisena suodattimena tässä diskurssien tunnistamisprosessissa pidän Norman Faircloughin kolmiulotteista tekstin, diskursiivisen käytännön ja sosiokulttuurisen käytännön muodostamaa diskurssin käsitettä. Tähän näkemykseen liittyy ajatus diskurssista osana sitä koko sosiaalisen interaktion prosessia, josta teksti on vain osa.

Tekstiulottuvuuden analysoinnissa tarkastellaan kielen sisältöä ja muotoa. Diskursiivisten käytäntöjen ulottuvuudessa taas keskitytään tekstien tuotanto- ja tulkintaprosessien luonteeseen, kuten esimerkiksi siihen millaisia diskurssityyppejä hyödynnetään ja miten niitä yhdistellään. Sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuudessa ovat taas diskursiivisen tapahtuman yhteiskunnalliset ehdot ensisijaisia. (Pöntinen 1995, 52)

Esimerkiksi Päivi Pöntinen (emt.) painottaa, että Faircloughin näkemykseen diskursseista kuuluu ajatus kaikista diskursseista löydettävistä kielen ja merkitysulottuvuuksien funktioita vastaavista ulottuvuuksista, joita voidaan kutsua ”identiteettifunktioksi”, ”sosiaalisten suhteiden funktioksi” ja ”maailmaa tulkitsevaksi funktioksi”. Fairclough painottaakin juuri tekstien konstruoimien sosiaalisten identiteettien ja näihin liittyvien sosiaalisten suhteiden sekä tieto- ja uskomusjärjestelmien huomioimisen tärkeyttä diskurssien ideologia ja poliittisia vaikutuksia tutkittaessa (Fairclough 1998b, 238).

Esittelemäni hegemoniset diskurssit / päädiskurssit ovat kielenkäytön alueita, jotka ovat samankaltaisia tieto- ja uskomusjärjestelmiensä, eräänlaisten maailmankuvien ja konstruoimien sosiaalisten identiteettien sekä näihin liittyvien sosiaalisten suhteiden suhteen. Kyseisiä diskursseja yhdistää siis näiden funktioiden samankaltaisuus.

Esittelemäni diskurssit ovat läpitunkevia, hyvinkin erilaisia teemoja kattavia todellisuuden merkityksellistämistapoja. Diskursseja voi verrata myös rakenteellisiin blokkeihin, joita käytetään mitä erilaisempien ilmiöiden konstruoimiseen (Wetherell & Potter 1988, 172). Päädiskurssien vahvuus perustuu pohjimmiltaan sille, että niiden luomat ja välittämät maailmankuvat, sosiaaliset identiteetit ja sosiaaliset suhteet ovat erittäin koherentteja. Tämän lisäksi ne nivoutuvat luonnolliselta näyttävällä tavalla historiaan ja vallitsevaan poliittisyhteiskunnalliseen todellisuuteen vaikuttaen täten itsestäänselviltä todellisuuden esittämistavoilta. Päädiskurssit ovat siis ns. arkijärjen logiikkaa noudattavia todellisuuden representaatioita siinä kontekstissa, missä ne esiintyvät. Täten voi sanoa, että ne ammentavat nk. vallitsevista ideologioista. Päädiskursseja vahvistaa myös se, että nivoutuvat osin perimmäisiltä lähtökohdiltaan yhteen vahvistaen ja lainaten toisiaan.

Diskurssit eivät esiinny aineistossa kokonaisuuksina vaan osina ja intertekstuaalisuudesta johtuen on luonnollista, että yhdestä ja samasta artikkelista löytyy useampia diskursseja. Diskurssianalysissani teen eron tiettyä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavien tekstiotteiden ja jotakin muuta diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavien tekstiotteiden kesken. Ensisijaisella diskurssilla tarkoitan yksittäisessä artikkelissa ensisijaiseksi asettuvaa diskursiivista lukutapaa eli sitä, mikä hegemonisista diskursseista asettuu kyseisessä artikkelissa ensisijaiseksi.

Tutkimissani artikkeleissa ensisijainen lukutapa on ensinnäkin siksi yksinkertainen määritellä, että ensijaista diskurssia edustavia tekstiotteita on otsikkoa seuraavassa tekstissä tavallisesti eniten. Toiseksi otsikko ja kuvat sekä kuvatestit pääsääntöisesti tukevat tekstiotteiden perusteella ensisijaiseksi asettuvaa lukutapaa. Tämä yhtenäisyys selittynee Der Spiegel – lehden tekotavalla, jossa mm. uutiskertomus muotona asettaa toimittajien työlle selkeät raamit. Tämän lisäksi vain murto-osa lehden toimittajista saa ns. sooloilla eli kirjoittaa omalla nimellään ja lehdessä ilmestyvät useamman artikkelin temaattiset kokonaisuudet ovat tavallisesti usean ”nimettömän” toimittajan yhteistyön tulosta. (Kuby 1987, 52, 54)

Syvällisemmin analysoin vain niitä tekstiotteita, jotka kuuluvat jotakin hegemonisista diskursseista ensisijaisena diskurssina edustaviin artikkeleihin. Tutkimuksen rajaamisen pakon takia jätän muuna kuin ensisijaisena diskurssina jotakin hegemonisista diskursseista edustavien tekstiotteiden käsittelyn näiden esittelemiseen ja huomioimiseen kuviossa 16 ”Eri diskurssien esiintyminen tutkitulla aikavälillä”. Myös diskursseja makropropositioihin purkaessani huomioin tällaisetkin tekstiotteet.

Analyysissani käyn esittelemiäni diskursseja läpi diskurssin kolmella ulottuvuudella edeten tekstiulottuvuudesta diskursiivisten käytäntöjen ulottuvuuden kautta sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuuteen.

Tekstiulottuvuudessa erittelen kutakin hegemonista diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavien tekstiotteiden aihepiirejä ja artikkelien tyyliä ja/tai sävyä sekä artikkeleissa esiintyvää metaforista kielenkäyttöä. Diskursiivisten käytäntöjen ulottuvuudessa keskitän huomion artikkelien edustamiin journalistisiin tyypeihin, juttutyyppeihin. Katson myös minkälaisia diskurssimuodostumia yksittäisissä artikkeleissa esiintyy eli mitkä diskurssit esiintyvät yksittäisissä artikkeleissa yhdessä.

Diskurssien laajempaa sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuutta taas tarkastelen purkamalla diskurssit näiden diskursiivisten tekstiotteiden ilmisältöä yleisemmällä tasolla oleviin makropropositioihin. Makropropositiot antavat tietoa siitä, minkälaiset semanttiset rakenteet todennäköisesti dominoivat aihepiiriin liitettyä muistiaainesta (Brookes 1995, 466).

Makropropositiot myös tiivistävät diskurssien identiteettifunktioita, sosiaalisten suhteiden funktioita ja maailmaa tulkitsevia funktioita. Näin ne helpottavat diskurssien konstruointien identiteettien, sosiaalisten suhteiden ja diskursseihin liittyvien tieto- ja uskomusjärjestelmien eli eräänlaisten maailmankuvien tunnistamista. Makropropositioiden voikin nähdä ilmentävän niiden ideologioiden ominaisuuksia, joista diskurssit ammentavat.

Toivon, että analysoimani materiaali avautuu lukijalle kaikissa ulottuvuuksissaan. Kääntämään en ole sitä enää ruvennut ja perustelen päätöstäni sillä, että kyseessä on tiedotusopillinen eikä kielitieteellinen lopputyö.

7. Der Spiegel –lehden Suomi-kuvan rakentumisen konteksti

7.1. Saksalainen konteksti

7.1.1. Kaksi Saksaa syntyy toisen maailmansodan seurauksena

Saksalaista toisen maailmansodan jälkeistä historiaa leimaa vahvasti paitsi natsismin jättämä häpeätahra, myös Saksan jakautuminen kahtia, Länsi-Saksaksi ja Itä-Saksaksi.

Toisen maailmansodan jälkeisen tilanteen voikin kuvata merkinneen saksalaisille eräänlaista nollaamishetkeä (Stunde Null). Totaalista sotaa seurasi totaalisen antautumisen aika. Oltiin tultu entisen valtiollisen ja sotilaallisen järjestelmän päätepisteeseen ja kyseenalaisiksi joutuivat myös vanhat arvot, ihmisten väliset suhteet sekä asenteet. (Röhrich 1999, 196)

Natsirikosten paljastuminen herätti kansassa luonnollisesti syyllisyyden ja häpeän tunteita, joiden voi sanoa kuuluvan *yhtenä* osana saksalaiseen kansalliseen tietoisuuteen / identiteettiin vieläkin. Saksan jakautuminen kahtia on taas osaltaan hajoittanut saksalaista identiteettiä merkittävästi. Esimerkiksi Jürgen Kocka (1994, 186) kuvaa Saksojen kahtiajakautumista ”syväksi historiallisen jatkuvuuden katkokseksi”.

Hans-Joachim Seeler (1998, 649) puolestaan painottaa kahden Saksan synnyn nivoutuneen väistämättömänä seurauksena toisen maailmansodan jälkeiseen poliittiseen tilanteeseen. Paitsi että molemmat Saksat syntyivät reaktiona maailmanpoliittiseen tilanteeseen, olivat ne koko olemassaolonsa ajan hyvin herkkiä poliittisten jännitteiden mittareita (Kocka 1999, 283). Näin ne vastakkaisuuksineen vaikuttivat toistensa muotoutumiseen ja olemassaoloon (Kocka 1994, 190).

”Kaksoissaksa” ja jaettu Berliini olivat niin ikään Euroopan turvallisuusarkkitehtuurin peruspilareita, joiden horjuminen olisi antanut kipinän kolmannen maailmansodan syttymiselle (Schulze 1998, 201). Seppo Hentilä kuvaa Saksojen vastakkainasettelua kylmän

sodan aikaisessa maailmassa toteamalla, että vasta Berliinin muurin murtumiseen päättyi näiden kahden vastakkaisia yhteiskuntajärjestelmiä edustaneen valtion kilpailu, jota ne olivat käyneet 40 vuotta miltei kaikilla kuviteltavissa olevilla inhimillisen elämän aloilla.⁵¹ (Hentilä 1994, 12)

7.1.2. Länsi-Saksasta liittoutuneiden ohjauksessa parlamentaarinen demokratia

Länsi-Saksan valtiollinen ja yhteiskunnallinen kehitys lähti käyntiin liittoutuneiden intensiivisessä ohjauksessa saksalaisten *uudelleen kouluttamisen* merkeissä (Besatzungspolitik / reeducation). Tavoitteena pidettiin *demokraattisten toimintaperiaatteiden* juurruttamista maan poliittiseen elämään ja sen puhdistamista natsistisista aineksista. (Kocka 1994, 163) Erityisesti amerikkalaiset ja britit olivat suunnitelleet ”natsisminkitkemisohjelmaa” (Entnazifizierung) jo ennen sodan loppua ja vaikuttivat sen päättäväisimpinä toimeenpanijoina sodanjälkeisessä läntisessä Saksassa.⁵² (Eisenhardt 1999b, 203-205)

Kansan kollektiivisen syyllisyyden taakkaa kevensi historiijoitsijoiden esittämä teoria, kuinka Saksassa ensimmäisen maailmansodan tuloksena syntynyt *laumaihminen* oli tarjonnut kansallissosialistiseen *diktatuuriin* johtaneelle fasisiselle joukkoliikkeelle otollisen kasvualustan (Hentilä 1994, 21, 23). Kansallissosialistisen diktatuurin varoittavaa esimerkkiä vasten on luonnollista, että Saksan liittotasavallan perustuslaissa vuonna 1949 kiinnitettiin erityistä huomiota *ihmisoikeuksien turvaamiseen*.⁵³ Tämä vuoden 1949 perustuslaki ”loi” Saksan liittotasavallan ja on osoittautunut toimivaksi nykyhetkeen asti. (Salewski 1999, 206-207)

Huomattavaa on, että ko. perustuslakia pidettiin alusta saakka väliaikaisena ja siitä tehtiin tämän takia hyvin mukautumiskykyinen (emt. 205-206). Saksan liittotasavalta pyrkiikin politiikassaan selkeästi yhden Saksan olemassaoloon ja kieltäytyi tämän takia pitkään tunnustamasta DDR:ää sekä muutenkin kyseenalaistamaan koko valtion uskottavuuden. (Eisenhardt 1999a, 210-211)⁵⁴

---

⁵¹ Saksojen keskinäinen kilpailu heijastui jopa historiankirjoitukseen nk. kylmänä historiasotana. (Hentilä 1994, 12)

⁵² Ohjelmaan kuului mm. sotarikollisten tuomitseminen ja Hitlerin aikaisten poliittisten aktivisten valtion virkoihin pääsyn estäminen. (Eisenhardt 1999b, 203)

⁵³ Ihmisoikeudet kirjattiin perustuslain ensimmäiseen osaan, nk. perusoikeuskatalogiin (Grundrecht katalog) ja niitä valvomaan perustettiin erityinen institutionaalinen elin, perustuslakioikeus (Bundesverfassungsgericht). (Salewski 1999, 206)

⁵⁴ Hagen Schulzen (1999b, 208) mukaan DDR:n kansainvälinen legitimaatio oli pitkään muutenkin heikko. Kansainvälisen ”de facto” tunnustuksen DDR:n voi katsoa saaneen vasta ETYJ:n perustamiskokouksen päätösasiakirjassa, nk. Helsingin päätösasiakirjassa vuonna 1973 (Schöllgen 1999, 218-219). Mainittakoon vielä, että Länsi-Saksan silloiset oppositiopuolueet, CDU ja CSU, äänestivät protestina Helsingin päätösasiakirjaa vastaan valtiopäivillä (Seeler 1998, 704).

Jürgen Kocka toteaa, että Itä-Saksan romahtaminen vakuuttikin länsisaksalaiset lopullisesti valitsemansa tien oikeellisuudesta, vahvisti näiden itsetuntoa sekä mahdollisti Länsi-Saksan historian määrittämisen menestystarinaksi verrattuna Itä-Saksaan. Länsi-Saksalle tyypillistä historiallista kehitystä tarkasteltaessa demokratian vakiintuminen ja kapitalistinen jatkuvuus nousevat kattaviksi päälinjoiksi. (Kocka 1994, 160,191)

Hans Pleschinski kirjoittaa, että ”ajan henki” muuttui liittotasavallassa lopullisesti moderniksi 60- ja 70-lukujen vaihteessa.⁵⁵ Modernisoitumisen myötä länsisaksalaisista sukeutui muusta maailmasta kiinnostuneita *aktiivisia länsieurooppalaisia* ja sodanjälkeisen saksalaisen identiteetti (Nachkriegsmensch) väistyi. Turismin yleistymisen avasi maailmankuvaa ja esim. Rhodos ja Ranskan Provence alkoivat tuntua länsisaksalaisista tutummilta ja läheisemmiltä kuin Itä-Saksa. (Pleschinski 1999b, 234-235)

Uusi ilmiö oli myös *yhteiskunnan porvarillistuminen*. *Yksilöllisestä* ja ennen kaikkea *taloudellisesta* menestyksestä tuli avain statuksen ja vaikutusvallan saamiseen. (Kocka 1994, 179) Kapitalististen piirteiden painoarvo länsisaksalaisessa yhteiskunnassa korostui, koska taistelu kommunismia vastaan loi kylmän sodan aikana perustaa Länsi-Saksan historialliselle jatkuvuudelle ja sisäiselle integraatiolle. Otollista maaperää kapitalististen arvojen juurtumiselle oli luonut myös toisesta maailmansodasta selvinneen sukupolven tarve unohtaa kolmannen valtakunnan rikokset mahdollisimman nopeasti keskittämällä tarmonsaa jälleenrakentamiseen. (Hentilä 1994, 27, 29). Kapitalismimyönteisyys sekä saksalaisten että amerikkalaisten vallitsevana asenteena nopeutti niin ikään näiden keskinäisen yhteisymmärryksen syntyä toisen maailmansodan jälkeen (Kocka 1994, 171).

Länsi-Saksalle tyypillisenä kehityspiirteenä mainittakoon vielä armeijan yhteiskunnallisen statuksen ja merkityksen raju putoaminen⁵⁶ ja keski-ikäisten naisten noin 20 prosenttia alhaisempi edustus työelämässä Itä-Saksaan verrattuna. Läntisessä Saksassa naisten ansiotyössäkäymisluvut putoavat väliaikaisesti myös nuorempien, perheenperustamisiässä olevien naisten keskuudessa. (Kocka 1994, 178, Handbuch zur deutschen Einheit 1996, 452)

7.1.3. Itä-Saksa vastakohtana Länsi-Saksalle

Siinä missä liittoutuneet näyttelivät ratkaisevaa roolia Länsi-Saksan perustamisessa ja maan kehityksen alkuunpanemisessa sekä valvonnassa, vaikutti *Neuvostoliitto* suuressa määrin Itä-

---

⁵⁵ Modernisoitumisen yhteiskunnallisena ilmiönä taas voi sanoa paikantuvan individualistisen ja demokraattisen kehityksen jatkumolle (Greiffenhagen, Martin & Sylvia 1993, 159).

⁵⁶ Mm. Martin ja Sylvia Greiffenhagen (1993, 335) toteavat, että varsinkin kouluaan ylioppilastutkintoon asti jatkavat tapaavat valita siviilipalveluksen asepalveluksen sijaan.

Saksan perustamiseen ja tulevaan yhteiskunnallisvaltiolliseen kehitykseen. Tästä lähtökohdasta johtuen Saksojen poliittiset järjestelmät ja yhteiskunnalliset käytännöt sekä arvot muovautuivat monessa suhteessa toistensa vastakohdiksi.

Hagen Schulze (1998, 209) sanoo, että Neuvostoliitto piti DDR:ää ”imperiuminsa” hajoamiseen asti tiukasti otteessaan, koska piti tätä hyvin tärkeänä strategisena tekijänä. Länsi-Saksasta taas kehkeytyi lännen *poliittinen suojavyöhyke Neuvostoliiton laajentumispyrkimyksiä vastaan* (Seeler 1998, 650-651).⁵⁷

Voi sanoa, että ns. yleinen länsisaksalainen mielipide Itä-Saksasta oli omahyväisyyden sävyttämä ja erittäin kriittinen. Arkikielessä DDR:n asukkaista oli tapana puhua ihmisinä ”siellä rajan takana” (dort drüben). DDR:stä kirjoittavien länsisaksalaisten tutkijoidenkin ym. tarkkailijoiden huomio keskittyi / keskittyi pääsääntöisesti löydettävissä oleviin epäkohtiin:

Esimerkiksi Jürgen Kocka kirjoittaa, että puoluediktatuuri satoi DDR:n toista maailmansotaa edeltävän Saksan ”paheeseen”, *diktatuuriin ja valtion yksinvaltaan*, mikä taas vaikutti yhteiskunnallissosiaaliseen organisoitumiseen ja kansalaisten mielenlaatuun.⁵⁸ Länsi-Saksalle tyypilliset laaja-alaiset länsimaiset vaikutteet olivat DDR:n kehitystieltä kaiken kaikkiaan poissuljetut, eikä Länsi-Saksalle ominainen porvarillinen länsimainen yhteiskunta saanut mitään mahdollisuutta DDR:ssä. (Kocka 1994, 190)

Tämä DDR:n ”itäisenä” pitäminen saa lisää painoarvoa ja polarisoivaa voimaa siitä, että ”länsimaisuus” kuului / kuuluu niin olennaisena myönteisenä elementtinä länsisaksalaiseen identiteettiin. Tähän liittyen toteaa Seeler, että vasta tiivis sitoutuminen länteen ja läntisten kulttuuripiirteiden hyväksyminen / omaksuminen aikaansai syvällisen kehityssysäyksen Saksassa (Seeler 1998, 721).⁵⁹ Länsi-integraation puolesta hehkuttaa myös Hagen Schulze luonnehtien sitä Länsi-Saksan menestyskierteen kimmokkeeksi. Länsi-integraatioon liittyy mm. Saksan liittotasavallan toisen maailmansodan jälkeinen ”talousihme” (Wirtschaftswunder), demokratian vakiintuminen, ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja kansansuvereniteetti. (Schulze 1999a, 288) Martin ja Sylvia Greiffenhagen (1993, 106) puolestaan kiittelevät kuinka Länsi-Saksassa vakiintunut *kansalaiskulttuuri* muistuttaa paljossa vanhojen demokraattisten valtioiden kuten Britannian tai Alankomaiden poliittista kulttuuria.

---

⁵⁷ Esimerkiksi Hans-Joachim Seeler (1998, 651) toteaa, että liittoutuneet tukivat Länsi-Saksan poliittista ja taloudellista kehitystä ensisijaisesti siksi, että tarvitsivat tätä puskuriksi Neuvostoliittoa vastaan.

⁵⁸ Mm. Martin ja Sylvia Greiffenhagen (1993, 121) määrittelevät itäsaksalaiset kanssaihmiisiin epäluuloisesti suhtautuviksi, epävarmoiksi ja autoritaarista kasvatusta vielä 90-luvulla kannattaneiksi.

⁵⁹ Hagen Schulzen mukaan Saksan liittotasavallasta tuli osa länttä toisen maailmansodan jälkeisen menestyksellisen läntisiin instituutioihin integroitumisen myötä. (Schulze 1999a, 288)

DDR:n yhteiskunnallista ja poliittista elämää puolestaan leimasi neuvostoliittolaisen esikuvan näkyminen kaikkialla (Seeler 1998, 691).⁶⁰ *Sosialistinen yhtenäispuolue* (SED / Sozialistische Einheitspartei Deutschlands) kontrolloi valtiota ja yhteiskuntaa sekä johti valtiollista suunnitelmataloutta. Oppositio pyrittiin suunnitelmallisesti tukahduttamaan ja tämä johti usein myös kansalaisten pidätyksiin ilman pätevää syytä.⁶¹ ⁶² *Suunnitelmataloudessa* elintaso ja teollisuustuotteiden laatu jäi niin ikään jatkuvasti lännen vastaavien alapuolelle. (Schulze 1999b, 208)

Sosialistisen yhtenäispuolueen, SED:n toiminta näytti lännen näkökulmasta luonnollisesti toimivan demokratian (länsisaksalaisten ylpeydenaiheen) vastakohtalta ja puolueen omavaltainen toiminta vaikutti Länsi-Saksassa arvossa pidettyjen ihmisoikeuksien vastaiselta. Sosialistinen suunnitelmatalous asettui niin ikään länsisaksalaisen (ja siellä arvossa pidetyn) individualistisen ja kapitalistisen kulttuurin vastakohtaksi.⁶³

DDR:n vuoden 1953 kansannousu ja sen väkivaltainen tukahduttaminen olivat niin ikään herättäneet runsaasti huomiota Länsi-Saksassa.⁶⁴ Kansannousun tukahduttamista seuranneen laajamittaisen pakoliikkeen takia DDR:n rajat suljettiin ja konkreettiseksi osoitukseksi tästä pystytettiin Berliinin muuri vuonna 1961. DDR:n kansalaiset vaikuttivat olevan käytännöllisesti katsoen ”vangittuina” omassa maassaan. (Eisenhardt 1999a, 210)

Itä-Saksaa pidettiin kaiken kaikkiaan yleisesti ottaen paitsi erilaisena ja vieraana, myös jollakin lailla pelottavana maaperänä. Tähän liittyy esimerkiksi Hans Pleschinskin (1999a, 257) kuvaus, kuinka itäpuolelle matkustaneet länsisaksalaiset suhtautuivat passeihinsa kuin pelastusrenkaisiin ja kokivat eteläeurooppalaiset vierastyöläisetkin tutummiksi ja turvallisemmiksi *kanssaeurooppalaisiksi* kuin itäsaksalaiset tullivirkailijat.⁶⁵

DDR oli Länsi-Saksassa parhaiten tunnettu ja länsisaksalaisia kiinnostavin sekä koskettavin esimerkki siitä, mitä Neuvostoliiton vaikutuspiiriin kuulumisen jollekin valtiolle ja kansalle tarkoitti. DDR:n tapahtumia seurattiin länsisaksalaisissa medioissa tarkasti, olihan kyse

---

⁶⁰ Esimerkiksi venäjän kieli oli kouluissa pakollinen oppiaine (Seeler 1998, 691).

⁶¹ Ulrike Poppen (1999, 220-222) mukaan DDR:n kansalaisilta vaadittiin jatkuvasti rituaalinomaisia näyttöjä puolueuskollisuudesta ja poliittinen oppositio leimattiin lännen progandan tuotteeksi.

⁶² Valtion turvallisuusministeriön (Ministerium für Staatssicherheit / STASI) varsinainen ”ässä hihassa” olivat nk. epäviralliset työntekijät. Näitä värvättiin tavallisen kansan keskuudesta ja näiden tehtävä oli ”vuotaa” tietoja muiden kansalaisten yksityiselämästä valtion turvallisuusministeriölle (Gauck & Hutter 1999, 222-224).

⁶³ Christoph Kleßmann ja Georg Wagner (1999, 238-239) kirjoittavatkin kärjistäen, että sosialistinen talouspolitiikka näkyi kiteytyvän siinä, että kaikilla meni samalla tavoin, nimittäin yhtä huonosti.

⁶⁴ Kansalaiset vaativat sekä taloudellisia että poliittisia uudistuksia tässä DDR:n 17.6.1953 kansannousussa, jonka kukistamiseen neuvostoliittolaiset asevoimat ratkaisevasti osallistuivat. (Lehmann 1996, 77-78)

⁶⁵ Itäsaksalaisten pysyminen vanhanaikaisella tavalla saksalaisina, jopa saksalaisnationalistisina, sen sijaan että olisivat ”eurooppalaistuneet” nähdäänkin Länsi-Saksassa usein yhtenä merkittävänä yhteissaksalaisen identiteetin muodostamisen vaikeutena. (Winkler 1999, 278)

läheisestä vertaisryhmästä eli saksalaisista.⁶⁶ DDR pysyi pitkään myös Länsi-Saksan poliittisella ”asialistalla” mm. siksi, että Länsi-Saksa kieltäytyi pitkään tunnustamasta sitä.⁶⁷ Länsisaksalaisissa medioissa tavattiin raportoida DDR:stä ongelmakeskeisesti, yhteiskunnallisia, valtiollisia ja taloudellisia epäkohtia korostaen. Kärjistäen voi sanoa itäsaksalaisten palvelleen (ja osittain palvelevan vieläkin) länsisaksalaisia vertaisryhmänä, jolla tuntui menevän (tuntuu menevän) kaikissa suhteissa huonommin. Ns. yleinen länsisaksalainen mielipide sosialistisista maista oli myös kaiken kaikkiaan kielteinen. Tämän kielteisyyden voi laajemmissa puitteissa nähdä nivoutuvan länsisaksalaisen yhteiskunnallisen, valtiollisen ja taloudellisen kulttuurin perusarvoihin kuten individualismiin, länsimaiseen demokratiaan ja kapitalismiin.

7.2. Suomalainen konteksti

7.2.1. ”Itäinen” geopolitiikka ja ”läntiset” sosiokulttuuriset vaikutteet

Geopoliittiset ja sosiokulttuuriset tekijät asettavat useimpien valtioiden historiallisen kehityksen peruspuitteet, niin myös Suomen. (Saarinen 1995, 7)

Suomalaisessa historiallisessa jatkumossa geopoliittisten tekijöiden vaikutus assosioituu yleisellä tasolla vahvimmin itäiseen naapurivaltioon, Venäjään / Neuvostoliittoon, sosiokulttuuristen vaikutteiden nivoutuessa tiiviimmin vuorovaikutukseen läntisen naapurimaan, Ruotsin kanssa.

Hannes Saarinen luonnehtii Suomen maantieteellisen sijainnin vaikutusta sanoen tämän pohjoisen ”nurkkauksen” lyöneen leimansa ei vain kulttuuriin, mentaliteettiin ja talouteen, vaan myös ja erityisesti politiikkaan (Saarinen 1995, 7). Max Jakobsonin mukaan geopolitiikan taju näyttää niin ikään painuneen jo osaksi suomalaisten geneettistä koodistoa (Jakobson 1998, 11).⁶⁸

Historiallisesti merkittävä rooli on ollut myös suomalaisten asemalla suhteellisen pienenä kansana kahden suuremman välissä eli hieman lukuisampien ruotsalaisten ja huomattavasti lukuisampien venäläisten keskellä. Tämä asetelma liittyy tiiviisti siihen, että Suomi on

---

⁶⁶ Monilla länsisaksalaisilla oli Itä-Saksassa myös vanhoja tuttavuuksia tai sukulaisia, joihin pidettiin säännöllisesti yhteyttä yli Saksojen välisen rajan.

⁶⁷ Länsisaksalaiset poliitikot ajoivat niin ikään aktiivisesti nk. identiteettiteoriaa, jonka viestinä oli itä- ja länsisaksalaisten kuuluminen yhteen ja samaan valtioon, koska sekä itä- että länsisaksalaiset edustivat samaa kansallisuutta. (Eisenhardt 1999a, 210-211)

⁶⁸ Geopoliittisten tekijöiden erityisyyttä Suomen historiassa selittää mm. se, että Suomi on ainut entisen Neuvostoliiton läntisistä naapurimaista, jota ei koskaan miehitetty ja josta ei ole koskaan tullut sosialistista valtiota. (Saarinen 1995, 21)

valtiona suhteellisen nuori, eikä sillä täten ole pitkää historiaa itsenäisenä kansallisvaltiona. (Saarinen 1995, 7)

Tämä vaikuttanee siihen, että Suomesta sinänsä tiedetään edelleenkin ulkomailla suhteellisen vähän, ja sitä pyritään usein ymmärtämään juuri tässä naapuriensa muodostamassa kontekstissa.

George Kennan kuvaa Suomea monessa suhteessa hyvin erikoiseksi maaksi. Ensimmäisenä Suomen ”erikoisuuksista” hän nimeää Suomen sijainnin ei-venäläisen Euroopan itäisimmässä kolkassa. (Kennan 1998, ix)

Max Jakobson painottaakin, että Suomen ja Venäjän välinen raja on aina ollut muutakin kuin pelkkä kahden valtion välinen raja. Tällä rajalla ovat traditionaalisesti kohdanneet läntinen ja itäinen kristinusko, noin 75 vuoden ajan siinä kohtasivat läntinen demokratia ja neuvostoliittolainen yhteiskuntajärjestelmä, ja nyt se edustaa Euroopan syvintä hyvinvointikuilua. Vasta Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin sai Unioni yhteisen rajan Venäjän kanssa. (Jakobson 1998, 6, 121)

Selvästi suomen kieli muistuttaa niin ikään vain eestin kieltä. Mielenkiintoista on myös se, että Suomi vaikuttaa monessa suhteessa skandinaaviselta valtiolta mutta eroaa näistä kuitenkin merkittävästi. (Kennan 1998, ix)

Ulkomailta katsottuna Suomi on usein määritelty sen idänsuhteiden kautta, ja maa on usein noussut kansainvälisen kiinnostuksen kohteeksi juuri tässä kontekstissa. On niin ikään esitetty arvioita siitä, kuinka Neuvostoliitto piti Suomea eräänlaisena ”näyteikkunana” siitä, kuinka hyviin suhteisiin kapitalistinen valtio voi sen kanssa päästä, jos ko. valtiolla itsellään on tähän halua (tästä esim. Tarkka 1991, 104-105).

7.2.2. Suomi puolueettomana pohjoismaana

Toisen tärkeän kontekstin, johon Suomi on ulkomailla perinteisesti liitetty muodostavat pohjoismaat.

Erytisesti YK:ssa pohjoismaat vetivät yhtä köyttä ja pyrkivät keräämään mainetta ja kunniaa aktiivisuudellaan rauhanturvaoperaatioissa. Esimerkiksi kylmän sodan aikana pohjoismaisia rauhanturvajoukkoja osallistui miltei jokaiseen YK:n rauhanturvaoperaatioon.⁶⁹ Kaiken kaikkiaan pohjoismaat profiloituivat YK:ssa pieneksi ”etuoikeutettujen” valtioiden ryhmäksi, joka oli poliittisesti vakaa, yhteiskunnallisesti edistynyt ja taloudellisesti hyvinvoiva. Eipä siis

---

⁶⁹ Matti Klinge (1990, 42) toteaa, että pienten pohjoismaiden YK:ssa noudattamaa yhteistä linjaa motivoi vahva tietoisuus siitä, että rauhantilan säilyminen oli näiden itsenäisyyden ja riippumattomuuden säilymisen edellytys.

ihme, että mm. YK:n pääsihteeri Thant ⁷⁰ nimitti pohjoismaita YK:n mallijäseniksi (model members). (Jakobson 1998, 75)

YK oli kaiken kaikkiaan yksi ulkoisesti näkyvimpiä Suomen puolueettomuuspolitiikan toteuttamisen areenoita kylmän sodan aikana. Myös Suomen harjoittama puolueettomuuspolitiikka liittyi sen naapurimaihin, Neuvostoliittoon ja Ruotsiin. Tarkastelen tässä ensiksi Suomen puolueettomuuspolitiikkaa suhteessa Ruotsiin ja erittelen Neuvostoliiton vaikutuksesta johtuvia Suomen puolueettomuuden erityispiirteitä jäljempänä tekstissäni.

Kylmän Sodan aikana Ruotsin ja Suomen yhdessä muodostama puolueeton ”puskurivyöhyke” oli tärkeä Pohjolan vakauden turvaamisen peruspilari. Sen ansiosta Suomi ei ollut geopoliittisesti yksin. Merkityksellistä oli myös se, että Ruotsi seiso julkisuudessa Suomen puolueettomuuden takana silloinkin, kun muut puolueettomat maat sen aitoutta epäilivät. Kaiken kaikkiaan Ruotsin puolueettomuus tuki Suomen puolueettomuutta ja suvereniteetin säilymistä. (Penttilä 1992, 76, 55-56; Klinge 1995b, 162) ⁷¹

Pohjoismainen yhteistyö ylipäättään oli tärkeä vastapaino Suomen Neuvostoliiton kanssa harjoittamalle yhteistyölle kylmän sodan aikana. (Finland 1999, 148-149)

Ruotsalaiset sosiokulttuuriset vaikutteet suomalaisessa yhteiskunnassa ovat niin ikään vahvat. Erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla suomalaiseen sosiaalilainsäädäntöön tuli jatkuvasti vaikutteita Ruotsista ja julkinen sektori kasvoi tänä aikana huomattavasti (Jakobson 1998, 96). Vanhempaa perua oleviksi vaikutteiksi voi taas luetella mm. ruotsin kielen aseman toisena virallisena kielenä ja Suomen hallinnollisen sekä oikeudellisen järjestelmän peruspiirteiden yhtäläisyydet Ruotsin vastaavien kanssa (Nousiainen 1989, 19-20; The Finnish legal system 1985, 26).

7.2.3. Pieni Suomi suuren Neuvostoliiton varjossa

Suomen asemaa toisen maailmansodan jälkeisessä maailmassa analysoidessani huomioni osuu erääseen sotaa edeltäneeseen salaiseen sopimukseen, joka osaltaan korreloi Suomen maailmansodan aikaisten koettelemusten ja sen jälkeisten tapahtumien kanssa, nk. Ribbentropin sopimukseen, joka solmittiin 23.8.1939. (Puntila 1980, 168).

Tässä sopimuksessa Neuvostoliiton ja Saksan johto sopivat siitä, että Suomi lukeutuu yhtenä Baltian maihin, ja kuuluu täten Neuvostoliiton etupiiriin. Talvisodan alussa Stalin menettelikin Baltian maiden ja Suomen suhteen samaan aikaan, samoilla argumenteilla ja

---

⁷⁰ Sithu Thant toimi YK:n pääsihteerinä 1961-1971.

⁷¹ Esimerkiksi Max Jakobson sanoo, että ruotsalaiset usein tukivat suomalaisten ulkopoliittikkaa tahdikkaasti huomioiden sen, että Suomi ei halunnut hankaluuksia Neuvostoliiton kanssa. (Jakobson 1998, 95)

samanlaisin tavoittein eli esitti alueellisia vaatimuksia ja poliittisia uhkavaatimuksia. (Penttilä 1992, 42)⁷²

Suomen toisen maailmansodan jälkeinen tulevaisuus liittyi Pariisissa 1947 allekirjoitetun rauhansopimuksen ehtojen kytkemänä tiiviimmin Neuvostoliittoon kuin mihinkään muuhun maahan.⁷³ Sopimus mm. velvoitti suomalaiset maksamaan raskaita sotakorvauksia Neuvostoliitolle, luovuttamaan sille n. 12 prosenttia pinta-alastaan ja vuokraamaan Porkkalan Neuvostoliiton sotilastukikohdaksi (Tarkka 1991, 108-110, 99).⁷⁴

Toisen maailmansodan jälkeen Suomi muutti ulkopoliittikkansa kurssia tuntuvasti. Sotaa edeltänyt Pohjoismaihin tukeutumisen kausi ei ollut osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi. Todettiin, että ainut realistinen mahdollisuus maan kansainvälisen aseman ja turvallisuuden vakauttamiseen oli tehdä se yhteistyössä itänaapurin kanssa vanhoja ”myöntyväisyyden” keinoja käyttäen.⁷⁵ (Penttilä 1992, 46)

Konkreettisella tavalla myöntyväisyyspolitiikkaan palattiin J.K. Paasikiven persoonan kautta, josta tuli Suomen presidentti vuonna 1946. Paasikivelle oli periaatteessa tärkeää, että myöntyväisyys pysyi vain keinona, jonka tavoitteena oli turvata suomalaisten itsenäiset elinmahdollisuudet, mutta itsetarkoitusta siitä ei saanut tulla. (Penttilä 1992, 47, 49)

Käytännön politiikassa tämä ”Paasikiven linja” tarkoitti sitä, että Suomi ei osallistunut mihinkään sellaisiin poliittisiin toimiin, jotka olisi voinut tulkita Neuvostoliiton vastaisiksi. (Penttilä 1980, 241)

Tämä näkyi heti esimerkiksi siinä, että Suomi jättäytyi Neuvostoliiton mieliksi nk. Marshall-avun ulkopuolelle.⁷⁶ Neuvostoliitosta nimittäin ilmaistiin näkemyksiä, joiden mukaan Marshall-apua ottavat maat päätyisivät pian tiukasti Yhdysvaltojen vaikutuspiiriin. (Zetterberg 1991, 103)

---

⁷² Molotov-Ribbentropin sopimuksen ratkaisu lukea Suomi yhdeksi Baltian maista ja jättää se Neuvostoliiton etupiiriin kuuluvaksi on vastakkainen Suomen ennen tätä sopimusta harjoittaman ulkopoliittikan, nk. pohjoismaisen suuntauksen, kanssa.

Esimerkiksi Risto E.J. Penttilä kysyy retorisesti sitä, missä vaiheessa Neuvostoliitto hyväksyi Suomen olevan yksi Pohjoismaista eikä yksi Baltian maista. Tämän kysymyksen tärkeyttä hän perustelee sillä, että Pohjoismaat säilyttivät Stalinin maailmankuvassa itsenäisen aseman, kun taas Baltian maiden ”ei annettu elää”. (Penttilä 1992, 42)

⁷³ Pariisin rauhansopimus vastasi sisällöllisesti Neuvostoliiton kanssa vuonna 1944 solmittua aseleposopimusta. (Zetterberg 1991, 103)

⁷⁴ Vaikka Porkkalan vuokraamisesta oltiin sovittu alun perin 50 vuodeksi eteenpäin, palautti Neuvostoliitto sen vuonna 1956. (Jakobson 1998, 66)

⁷⁵ Poliittisena käsitteenä ”myöntyväisyys” suhteessa itänaapuriin palautuu niinkin kauas kuin 1800-luvun puolivälin Suomessa käytyyn keskusteluun oikeasta ulkopoliittikasta. Erityisesti J.V. Snellman kannattajineen argumentoi tällöin sen puolesta, että Suomen tulee painottaa lojaalisuutta Venäjän keisaria vastaan puolueettomuuden sijasta. Tämä Snellmanin ajama loyalismi ei kuitenkaan ollut ehdotonta lojaalisuutta itää kohtaan, vaan tarkoin harkittua keisariin kohdistettua loyalismia Suomen etujen ajamiseksi. (Penttilä 1992, 22-24)

⁷⁶ Marshall-avuksi kutsutaan Yhdysvaltojen silloisen ulkoministerin George Marshallin vuonna 1947 lanseeraamaa laajamittaista taloudellisen avun ohjelmaa Euroopan jälleenrakentamiseksi ja kommunismin leviämisen estämiseksi. (Zetterberg 1991, 103)

Paasikiven valitsema ulkopoliittinen linja vaikutti tuottavan tuloksia nopeasti ja Suomen ulkopoliittinen liikkumavapaus kasvoi tasaiseen tahtiin. Stalinin vuoden 1948 alussa tekemä ehdotus YYA-sopimuksesta tuntuikin Suomen poliittisesta johdosta ikävältä takaiskulta tähän kehitykseen. (Penttilä 1992, 50)

Stalin painotti, että Suomi oli ainut Neuvostoliiton läntinen naapurimaa, jonka kanssa sillä ei toistaiseksi ollut puolustus sopimusta saksalaisten aggressioita vastaan (Jakobson 1998, 55-56).⁷⁷ Paasikivelle oli selvää, että neuvotteluista ei voinut kieltäytyä, ellei halunnut pahaa välirikkoa Neuvostoliiton kanssa (Penttilä 1992, 50).

Vastaavanlaisia sopimuksia Neuvostoliitolla oli siis ennestään vain nk. Itä-Euroopan valtioiden kanssa.

Tämän lisäksi neuvostoliittolainen aloite sopimuksen tekemisestä ja itse sopimuksen solmiminen ajoittuivat yksiin sen kanssa, miten Neuvostoliitto tiukensi otettaan Itä-Euroopan maista, kuten mm. kommunistien Prahassa valtaanpääsemisen kanssa, mistä ns. yleinen länsimainen mielipide oli huolestunut. (Jakobson 1998, 56)

Neuvostoliiton ja Suomen välinen sopimus erosi Itä-Euroopan maiden kanssa solmituista sopimuksista kuitenkin merkittävästi Suomen eduksi niin konsultaatioiden muotoilun kuin avunannon määrittelynsä osalta (Penttilä 1992, 50). Kuten kaikki suomalaiset varmasti tietävät, oli sotilaallisesta avunannosta sopimuksen mukaan päätettävä yksimielisesti (Jakobson 1998, 59). Tästä huolimatta esim. Penttilä toteaa, että tarpeen tullen olisi vahvemman tulkinta sopimuksesta kuitenkin ratkaissut (Penttilä 1992, 50).

Presidentti Paasikiven mielestä YYA-sopimus raskautti niin ikään Suomen kansainvälistä asemaa siinä määrin, ettei puolueettomuudesta Suomen ulkopoliittisena valintana tulisi mitään (Penttilä 1992, 51).⁷⁸

Vasta presidentti Urho Kekkonen oivalsi YYA-sopimuksen esipuheeseen sisältyvän mahdollisuuden ”eräänlaisesta puolueettomuudesta”. Suomen puolueettomuus saikin ilmaa siipiensä alle vasta Hrushtsevin vuonna 1955 aloittaman ns. puolueettomuuden edistämiskampanjan myötä.⁷⁹ Puolueettomuudella Neuvostoliitto tarkoitti ns. aktiivista rauhantahtoista ulkopoliitiikkaa, johon kuului mm. rauhanomaisen rinnakkaiselon korostaminen ja pidättäytyminen Neuvostoliiton arvostelusta. (Penttilä 1992, 52-54)

---

⁷⁷ Neuvostoliittolainen diplomatia piti pitkään mm. länsisaksalaisten elättelemiä toiveita Saksojen jälleenyhdistämisestä vaarallisena revanssihakuisuutena. (Penttilä 1980, 241-242)

⁷⁸ Niin ikään Porkkala Neuvostoliiton tukikohtana ja muisto siitä, ettei 1930-luvulla harjoitettu puolueettomuus ollut pelastanut Suomea sodasta vaikuttivat puolueettomuus-sanana välttelemiseen Paasikiven kaudella (Penttilä 1992, 51).

⁷⁹ Penttilän mukaan tällä kampanjalla oli kaksi päätarkoitusta: vetoaminen kolmannen maailman kolonialismista vapautuviin valtioihin sekä länsiliittoutuneiden vaikutusvallan idemmäksi leviämisen estäminen Euroopassa (Penttilä 1992, 53).

”Kun vaihtoehtoina oli puolueettomuudesta kokonaan pidättäytyminen tai suostuminen neuvostoliittolaisen puolueettomuuden mannekiiniksi, oli valinta helppo.” (emt. 54)

Muut puolueettomat maat eivät antaneet Neuvostoliiton määritellä puolueettomuuttaan. Ne eivät esimerkiksi ostaneet aseita -eivätkä juuri mitään muutakaan- idästä. Suomalaiset sen sijaan hyväksyivät Neuvostoliiton vaatimuksen siitä, että puolueettoman maan tuli ostaa asetarvikkeita sekä idästä että lännestä. Samoin Suomessa hyväksyttiin neuvostojohdon periaatteellinen näkemys siitä, että taloudelliset suhteet olivat poliittisten suhteiden mittari eli mitä enemmän keskinäistä kaupankäyntiä sitä paremmat poliittiset suhteet. (emt. 55) ⁸⁰

Neuvostoliiton poliittinen huomiointi estikin pitkään Suomen talouden syvemmän länsi-integraation ja vasta vuosina 1988-1992 poistettiin systemaattisesti lukuisia talouden länsi-integraation esteitä. (Fischer & Suhrcke 1998, 153, 159). Tähän saakka Suomi oli ollut kytkeytyneenä länsieurooppalaisiin taloudellisiin ryhmittymiin erityisjärjestelyin, kuten Euroopan vapaakauppaliittoon sen kanssa vuonna 1961 solmitulla nk. FINNEFTA-sopimuksella ja Euroopan talousyhteisöön vuoden 1973 tullisopimuksella. (Häikiö 1992, 51; Klinge 1995a, 153) ⁸¹

Muut puolueettomat maat Ruotsia lukuunottamatta eivät suostuneetkaan hyväksymään Suomea todella puolueettomaksi maaksi ennen kuin vasta 1980-luvun loppupuolella. (Penttilä 1992, 56)

Tähän asetelmaan liittyy tiiviisti se, että Neuvostoliitto kieltäytyi 1960-luvun loppupuolelta 1980-luvun loppupuolelle hyväksymästä Suomen puolueettomuutta sellaisenaan. Tämän sijaan se painotti YYA-sopimuksen ensiarvoisuutta. Suomalaiset diplomaatit kävivätkin Neuvostoliiton edustajien kanssa ”väsytysohjeita” kommunikoiden teksteistä. ⁸² Näitä kommunikeoita, joissa Neuvostoliitto määritteli suhtautumisensa Suomeen seurattiin ulkomailla ja ne olivat suomalaisille siksi tärkeitä. (Penttilä 1992, 56-57, 63-64)

Perusteellisista neuvotteluista huolimatta puhuttiin Suomen ja Neuvostoliiton välisissä kommunikeoissa Suomen puolueettomuus*pyrkimyksestä* kunnes Neuvostoliiton presidentti Gorbatshev vuonna 1989 tunnusti varauksetta Suomen puolueettomuuden merkityksen.

---

⁸⁰ Suomi olikin ensimmäinen länsieurooppalainen valtio, jonka kanssa Neuvostoliitto solmi bilateraalisen kauppasopimuksen vuonna 1950. (Zetterberg 1991, 110)
Lännessä Suomen vahvat kauppasiteet Neuvostoliiton kanssa taas herättivät epäilyksiä Suomen puolueettomuudesta. (Nevakivi 1989, 143)

⁸¹ Ennen FINNEFTA-järjestelyjäkin neuvottelivat suomalaiset Neuvostoliiton kanssa ja ”lupa” sopimuksen solmimiseksi saatiin takaamalla Neuvostoliitolle samat edut Suomen markkinoilla kuin EFTA-maille. Esimerkiksi Länsi-Saksassa esiintyi arvostelua suomalaisten ”liiallista varovaisuutta” ja ”epäluuloisuutta” kohtaan FINNEFTA-sopimuksen valmisteluprosessin takia. (Jokipii 1994, 98; Väänänen 1996, 140)

⁸² Suomessa oltiin hyväksytty Neuvostoliiton näkemys siitä, että kommunikoidessa ja muissa virallisissa yhteyksissä käytettävät sanat olivat tieteellisellä täsmällisyydellä hiottuja poliittisia instrumentteja, joita ei saanut muuttaa ilman molemminpuolista hyväksyntää, mikä taas käytännössä yleensä tarkoitti vahvemman hyväksyntää. (Penttilä 1992, 55)

Esiintyessään lännessä ja kansainvälisissä yhteyksissä oli Suomi tästä huolimatta puolueeton maa. (emt. 66-67, 64)

7.2.4. Yöpakkasista ja noottikriisistä suomettumiseen

Neuvostoliiton vaikutus niin Suomen sisä- kuin ulkopolitiikkaankin näkyy joka tapauksessa historiallisessa tarkastelussa kulminoituen tiettyihin tapahtumiin, näistä eräinä merkittävimpinä mm. ”yöpakkasiin” ja ”noottikriisiin”.

Yöpakkasilla tarkoitetaan vuosiin 1958-1959 ajoittuvaa Neuvostoliiton suomalaista Fagerholmin hallitusta kohtaan tuntemaa nk. *luottamuspulaa*, ja Neuvostoliiton esittämää syytöstä suomalaislehtien harjoittamasta *neuvostovastaisesta*⁸³ kirjoittelusta. Tulevaa silmällä pitäen oli oleellista, että silloinen presidentti Kekkonen hyväksyi ajatuksen Neuvostoliiton oikeudesta valita kenelle luottamuksensa osoittaa. Timo Vihavainen kiteyttääkin, että yöpakkasten aikana luotiin koko suomalaiseen poliittiseen kenttään vaikuttavat uudet normit. (Vihavainen 1991, 50-59)

Noottikriisiksi nimetään vuoden 1961 jännittynyttä poliittista tilannetta, jossa Neuvostoliitto lähetti Suomelle nootin ehdottaen siinä YYA-sopimuksen mukaisia sotilaallisia neuvotteluja. Näitä neuvotteluja ei kuitenkaan koskaan toteutettu, ja kunnia noottikriisin laukaisemisesta meni presidentti Kekkoselle, joka neuvotteli asiasta Neuvostoliiton Hrustsovin kanssa. (emt. 63-67)

Kekkonen menestyksellinen asiointi pelätyn itänaapurin kanssa vahvisti hänen valtansa Suomessa lopulta ennenkokemattomiin mittasuhteisiin ja yhtenä osoituksena tästä voitaneekin pitää mm. hänen presidenttikautensa pituutta, joka kesti vuodesta 1956 vuoteen 1981.⁸⁴

Kekkonen kaudelle tyypillistä oli tämän suosimat poikkeuksellisen läheiset suhteet Neuvostoliiton johtajiin (tästä mm. Jakobson 1998, 71; Puntila 1980, 252; Vihavainen 1991 60-68, 78-79).

”Vaikka Kekkonen yksinvaltainen asema perustuikin paljolta hänen henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa ja taidokkaasti rakentamaansa valtasysteemiin, seiso i se epäilyksettä ennen muuta Moskovan luottamuksen varassa.” (Vihavainen 1991, 115)

---

⁸³ Esimerkiksi Timo Vihavainen analysoi neuvostovastaisuus-käsitettä luonnehtimalla sitä erittäin käyttökelpoiseksi totalitarismin piirissä kehitetyksi ”kuminauhakäsitteeksi”. Sitä voitiin käyttää koskemaan kaikkia sellaisia poliittisia virtauksia, jotka eivät olleet NKP:n vallitsevan tulkinnan mukaisia. (Vihavainen 1991, 52)

⁸⁴ Vihavainen toteaaakin, että viiden kuudesosan parlamentista saaminen presidentin toimikautta jatkavan poikkeuslain taakse rauhan aikana (vuonna 1973) oli tapahtuma, jolle on turha etsiä vertailukohtia perinteisistä läntisistä demokratioista. Vuonna 1978 toimi ikääntynyt Kekkonen taas kuuden puolueen yhteisenä ehdokkaana, ja hänet valittiin presidentiksi ensimmäisellä kierroksella. (Vihavainen 1991, 113-114)

Muissa länsimaissa suomalaisten taipumusta Neuvostoliiton mielipiteiden ennakkointiin ulkopoliittisia siirtoja tehdessä arvoitettiin pääosin negatiivisesti.

Suomalaisten kummastukseksi ja harmiksi tuli ”suomettuminen” 1960-luvun lopulla laajaan käyttöön yleisenä iskusanana. Käsitteenä suomettuminen sisälsi usein sen perusajatuksen, että Neuvostoliitolla oli Suomeen nähden tosiasiallinen holhous- tai veto-oikeus, joka oli havainnollisesti ilmennyt vuosien 1958-59 vaihteen yöpakkasissa ja vuoden 1961 noottikriisissä. Jonkinlaisia painotuseroja ko. käsitteen määrittelyssä kuitenkin esiintyi. Pierre Hassnerin mukaan ”suomettunut” maa oli ”nimellisesti riippumaton mutta altis Neuvostoliiton harjoittamalle painostukselle, jos sitä harjoitetaan”. Michel Tatun mielestä suomettuminen taas oli tilanne, jolle oli ominaista ”Neuvostoliittoon kohdistuvan kriittisen asennoitumisen vähentäminen ja poistaminen”. Walter Laqueurin mielestä käsite taas tarkoitti ”prosessia tai olotilaa, jossa Neuvostoliiton ystävyuden säilymiseen verhoutuneena maan suvereenisuus vähenee”. (Vihavainen 1991, 18-20)

Tarkkaan ottaen suomettumistermillä ei kuitenkaan tarkoitettu nimenomaan Suomea. Käsitteen ajatuksellinen perusta oli sen sijaan jo 1950-luvulta lähtien säännöllisesti esiintyneessä pelossa siitä, että Länsi-Euroopan suuret valtiot saattaisivat joutua suhteessaan Neuvostoliittoon samaan asemaan kuin sen pieni naapurimaa Suomi eli mukauttamaan politiikkansa Neuvostoliiton intresseihin. (emt. 9)

Suometumisesta puhuminen kuitenkin vääjäämätti kosketti suomalaisia, koska käsitteestä tehtiin kielteinen asia eurooppalaisessa ja amerikkalaisessa keskustelussa ja sitä kautta koko maailmassa. Suomessa todella vallitsevista olosuhteista tai maan historiallisista kehityslinjoista eivät ”suomettajat” yleensä juuri tienneet eivätkä liioin olleet halukkaita oppimaan. (emt. 10)⁸⁵

Merkittävää oli, että suomettuminen ei jäänyt vain joidenkin poliitikkojen tai vähäpätöisten journalistien käyttämäksi termiksi, vaan sitä viljelivät niin Euroopan kuin Yhdysvaltojenkin huippuälyköt. Edellä mainitun maantuntemuksen tai kiinnostuksen puutteesta johtuen oli ”suomettajien” Suomesta itsestään välittämä mielikuva usein varsin yksipuolinen tai kummallinen. (emt. 20, 10)

Pienen maan - eli Suomen - erityissuhteen sosialismiin ymmärtäminen on ulkomaalaisille ollut kaiken kaikkiaan usein hyvin vaikeaa. (emt. 13)

---

⁸⁵ Esimerkiksi Vihavainen korostaa, että Suomen ulkopolitiikan historiallista ”suurta linjaa” voi pitää yhtenä historian vaikuttavimpana osoituksena valtioviisaudesta, joka todella tuotti tuloksia. (Vihavainen 1991, 10) Niin ikään Penttilä luonnehtii Suomen sodanjälkeistä ulkopolitiikkaa menestystarinaksi. (Penttilä 1992, 75)

Max Jakobson (1996, 40) kiteyttääkin, että Suomi oli kylmän sodan aikaisessa maailmassa kuin valmiiseen palapeliin sopimaton ylimääräinen pala, joka ei näyttänyt kuuluvan selkeästi mihinkään.

7.3. Eurooppalainen konteksti

7.3.1. Euroopan hiili- ja teräsyhteisö ”uuden Euroopan” muodollisena perustana

Vuonna 1951 perustettua Euroopan hiili- ja teräsyhteisöä voidaan pitää paitsi nykyisen Euroopan unionin muodollisena edeltäjänä, myös uudenlaisen Eurooppa-käsityksen synnyn ja vakiintumisen merkkipaaluna.

Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustaminen merkitsi täysin uusimuotoisen kansainvälisen yhteistyön alkua, jonka ensisijaisena tavoitteena oli pysyvän rauhan takaaminen Euroopassa. Idean esitteli Ranskan silloinen ulkoministeri Robert Schuman ja sen ”kova ydin” oli Ranskan ja Saksan hiili- ja terästuotannon sitominen saman valvovan elimen alaisuuteen näiden maiden välisten sotien ehkäisemiseksi. (Borchardt 1995, 10, 9)⁸⁶

Toisen maailmansodan jälkeisessä tilanteessa visio täysin riippumattomasta uudesta Saksasta vaikutti vakavalta turvallisuushalta ja Saksan alistamista yksipuoliseen ulkopuoliseen valvontaan pidettiin myös huonona ratkaisuna. Alunperin ensisijaisesti Saksan ja Ranskan hiilen ja teräksen tuotantoa valvomaan perustettu Euroopan hiili- ja teräsyhteisö taas oli avoin myös muiden Euroopan valtioiden vaikutukselle ja perustajajäsenten joukkoon liittyivät Ranskan ja Saksan lisäksi myös Belgia, Alankomaat, Luxemburg ja Italia. (Borchardt 1995, 9,10)

Sittemmin eurooppalaiseen yhteisöön ovat liittyneet myös Englanti, Irlanti, Tanska, Kreikka, Espanja, Portugali sekä tuoreimmassa ”laajentumissysäyksessä” vuonna 1995 Suomi, Ruotsi ja Itävalta. Yhteisön perimmäiset tavoitteet, rauhan ylläpitäminen ja eurooppalainen taloudellinen yhteistyö kaikkien yhteisöön kuuluvien kansojen hyvinvointia edistävällä tavalla, ovat säilyneet nykypäivään asti. Niiden saavuttamisessa on myös yleisesti ottaen onnistuttu.⁸⁷ (Borchardt 1995, 16-23)

---

⁸⁶ Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamisen aiheuttamaa poliittisen kulttuurin murrosta selittää mm. Hagen Schulzen (1999a, 288) huomio, kuinka Saksa oli ennen toista maailmansotaa rakentanut identiteettiään länsivastaisuuden, erityisesti antiranskalaisuuden periaatteella.

Niin ikään Reijo Kemppinen (1999, 7) luonnehtii toisen maailmansodan jälkeistä tilannetta toteamalla, että läntisen Euroopan ytimessä olivat vanhat veriviholliset Saksa ja Ranska.

⁸⁷ Esimerkiksi inflaatiövauhti hidastui EU-maissa tasaisesti koko viimeisimmän vuosikymmenen ollen vuonna 1999 noin neljä prosenttia hitaampi kuin vuonna 1990. (Die Europäische Union in Zahlen 2000, 32)

Maastrichtin sopimuksella vuonna 1992 perustetun Euroopan unionin voidaan katsoa edustavan onnistunutta jatkoa vuonna 1951 Euroopan hiili- ja teräsyhteisön hengessä aloitetulle taloudellispoliittiselle yhteistyölle sekä tämän yhteistyön syventämistä.^{88 89}

7.3.2. Eurooppa- ja eurooppalaisuus -käsitteiden hegemonisuudesta

Sekä tietynlaisen eurooppalaisuus-käsitteen että tietynlaisen Eurooppa-käsitteen voi todeta tulleen osaksi ns. populääriä ideologiaa sekä Saksassa että Suomessa. Eurooppalaisuudella ja Euroopalla niin kuin ne arkijärjen mukaisesti yleensä ymmärretään on pitkä ja myönteisiä mielikuvia (kuten juuri rauhan säilyminen ja talouskasvu) herättävä historia. Populaarien ideologioiden puhettavathan sisältävät tyypillisesti paljon kaikille yhteisiä puhetapoja, koska ne ammentavat arkijärjestä. Ideologiat ylipäättään taas tuottavat (yhteiskunnallisen) tietoisuuden muotoja.

Voi jopa sanoa tietynlaisen tavan ymmärtää ”Eurooppa” ja ”eurooppalaisuus” hegemonisoituneen diskursiivisissa ja laajemmin myös muissa sosiaalisissa käytännöissä. On huomattava, että hegemonia ei ole pelkästään ideologinen ilmiö vaan siihen liittyy aina myös ratkaiseva taloudellinen ydin. Ainoastaan taloutta hallitsemalla ei voida kuitenkaan hallita kaikkia muita elämänalueita, eivätkä ”ideologiat” ole talouden ikuisesti paikoilleen kahlitsevia. Hegemonia ilmiönä onkin käsitettävä ennemmin jännitteiseksi prosessiksi eikä staattiseksi tilaksi ja valta luodaan myös mm. poliittisten, kulttuuristen ja ideologisten kysymysten suhteen.

Eurooppalaisuuteen ankkuroituu selvästi tietynlaisia taloudellisia, poliittisia ja kulttuurisia ulottuvuuksia. (Vrt. esim. muodollisen yhteistyön alku nimenomaan taloudellisena ja poliittisena yhteistyönä 1951 sekä tämän yhteistyön syveneminen Euroopan unionin perustamisen myötä.)

Hegemonia integroi, johtaa ja dominoi taloutta, politiikkaa ja ideologiaa. Hegemonian voi määritellä ”kulttuuriseksi johtajuudeksi” ja tästä näkökulmasta painottuu alistettujen ryhmien aktiivinen suostunta.

Ko. näkökulma avartaa mielen pohtimaan mm. käsitteen ”Keski-Eurooppa” arkijärjen mukaista perinteisen korkeaa statusta.

---

⁸⁸ Maastrichtin sopimuksen ratifiointi tosin viivästyi ja kesti 1. marraskuuta 1993 saakka. (Borchardt 1999, 8)

⁸⁹ Yhteistyön syventämisen uusinta vaihetta, Euroopan talous- ja rahaliittoa, taas luonnehtivat esimerkiksi Peter Ekholm ja Aarne Nurmio (1999, 95) ensimmäiseksi eurooppalaisen yhteistyön piirissä syntyneeksi konkreettiseksi globaalin vaikuttamisen välineeksi.

Esimerkiksi Matti Klinge toteaa, että pohjoismaiseen identiteettiin kuuluu käsitys ”periferiassa” elämisestä. Tämän toteamuksen jälkeen hän jatkaa ihmettelemällä, mistä tämä käsitys ”periferiassa” elämisestä voi johtua, koska Pohjola on aina ollut kytköksissä mannereurooppaan. Klingen sanomaa kriittisesti analysoidessa taas voi todeta hänen käyttävän mannereurooppaa / Keski-Eurooppaa joka tapauksessa mittapuuna, jonkinlaisena periferian vastakäsitteenä. (Klinge 1990, 22-23)

Esimerkkejä vastaavanlaisista diskursiivisista käytännöistä on helppoa löytää lisää ja yksi niistä on itseasiassa käyttämämme kartta, mitä ei välttämättä äkkiseltään ajattelisi.⁹⁰ Periaatteessa voisimme käyttää muunkinlaisia karttoja kuin sellaisia, missä ”Keski-Eurooppa” on keskellä. Esimerkiksi Martti Häikiö provosoi lukijaa viittaamalla Neuvostoliitossa käytettyihin karttoihin, joissa Eurooppa näytteli pientä osaa kartan vasemmassa alareunassa (Donner & Häikiö 1990, 9).

Saksassa ja Suomessa hegemonisoituneelle Eurooppa-käsitykselle on kuitenkin tyypillistä Euroopan ja erityisesti Keski-Euroopan pitäminen ”maailmamme keskipisteenä” sekä Ranskan ja Saksan näkeminen tämän Euroopan keskuksessa sijaitsevina ”eurooppalaisina suurvaltoina”. (Vrt. näiden valtioiden historiallinen merkitys ”uuden Euroopan” muodollisen perustan laskijoina.)

Arkijärjen mukaiselle, hegemonisoituneelle Eurooppa-käsitykselle on niin ikään tyypillistä ajatella Eurooppaa nimenomaan eurooppalaiseen taloudelliseen ja poliittiseen yhteistyöhön osallistuneiden / osallistuvien valtioiden muodostamana kokonaisuutena eli aikaisemmin Euroopan yhteisön ja nyt Euroopan unionin jäsenten muodostamana Eurooppana.⁹¹ Esimerkiksi sanan ”Eurooppa” ensisijaiseksi merkitykseksi assosioituu juuri perinteinen Länsi-Eurooppa ja jos halutaan puhua itäisestä Euroopasta niin käytetään sanaa Itä-Eurooppa.

7.3.3. Suomen tie Euroopan ”ulkokehältä” Eurooppaan

Suomi oli pitkään kuulumatta eurooppalaisen taloudellisen ja poliittisen yhteistyön ydinorganisaatioon, Euroopan yhteisöön. Voi tosin ajatella Suomen liittyneen tämän organisaatioon toimintaan sen ”ulkokehällä” Euroopan vapaakauppaliiton jäsenyyden kautta, ensin vuonna 1961 solmitun Finefta-sopimuksen puitteissa ja vuodesta 1986 täysjäsenenä.

---

⁹⁰ Kaikkein hegemonisimmat diskurssit / diskursiiviset käytännöt voivatkin helposti jäädä huomiotta, koska ne tuntuvat kiinnostamattomilta itsestäänselvyyksiltä.

⁹¹ Huomattavana poikkeuksena tästä pääsäännöstä voi kuitenkin pitää Sveitsin ”statusta”. Euroopan yhteisöön ja nykyiseen Euroopan unioniin kuulumattomuudesta huolimatta pidetään Sveitsiä yhtenä Euroopan valtioista. Asia selittynee Sveitsin erikoislaatuksella, pitkän puolueettomuuden historialla. Maahan julistettiin puolueettomaksi jo Wienin kongressissa 1815 ja se säilyi molempien maailmansotien ulkopuolella.

Suomi oli niin ikään kansainvälisesti tunnettu taloudellista ja poliittisesta yhteistyöstään Neuvostoliiton kanssa, kuten esimerkiksi idänkaupastaan ja YYA-sopimuksestaan. On huomattava, että Neuvostoliitto edusti poliittiselta ja taloudelliselta järjestelmältään Euroopan yhteisön jäsenmaiden vastakohtaa. Tämä lisäksi nämä pitivät Neuvostoliittoa turvallisuushkana ja suurin osa Euroopan yhteisön jäsenmaista oli myös NATO:n jäseniä.

Paitsi Neuvostoliiton kanssa harjoittamastaan yhteistyöstä, on Suomi tunnettu myös pohjoismaisesta yhteistyöstään, kuten esimerkiksi yhteisistä pohjoismaisista esiintymisistä YK:ssa. Tosin esimerkiksi Lassi Heininen (1999, 39) toteaa, että ulkomailla Suomi mielletään yleensä ensisijaisesti *pohjoiseksi* eikä *pohjoismaalaiseksi* maaksi.

Suomen liittymistä Euroopan Unioniin voikin luonnehtia historialliseksi ulkopoliittiseksi muutokseksi (tästä mm. Salovaara 1993, 36-39). Jos taas tarkastellaan Suomen asemaa Euroopan unionin jäsenenä taloudellisten, poliittisten ja kulttuuristen aspektien suhteen, niin maalla lienee eniten taloudellista kompetenssia. Esimerkiksi unionin laajentumista Suomeen, Ruotsiin ja Itävaltaan tarkastellut Harald Jürgensen (1995, 58) painotti tämän tarkoittavan unionin taloudellisen profiilin huomattavaa kohentumista, koska näiden maiden bruttokansantuoteluvut ovat huomattavasti keskiarvoa paremmat. Suomi kuului niin ikään jo ensimmäisenä jäsenyyvuotenaan niihin maihin, jotka maksavat unionille enemmän kuin saavat siltä takaisin (Der Spiegel 1997/31, 61).

7.4. Joukkotiedotusvälineistä

7.4.1. Joukkotiedotusvälineiden luonteesta ja merkityksestä

Joukkotiedotusvälineitä voidaan luonnehtia yhteisen julkisen kielenkäytön foorumiksi. Kielen konstruktivisuus ja joukkotiedotusvälineissä tuotettavien todellisuuden representaatioiden laaja levikki tekee niissä käytetyn kielen tärkeäksi.

Joukkoviestimiä voidaan luonnehtia esimerkiksi hallitseviksi uudenaikaisten yhteiskuntien merkitsemisen välineiksi. Teun A. van Dijk määrittelee mediat yhteiskunnan ns. vallitseviin rakenteisiin kuuluviksi (van Dijk 1994, 74).

Viestimiä voi nimittää myös ”ideologisiksi valtiokoneistoiksi”, koska ne ovat taipuvaisia pitämään lähtökohtinaan sellaisia näkemyksiä, jotka ovat saavuttaneet ns. laillisen ylivalan valtiossa ja joiden ylivalta on myös legitimiä varmistettu. Näin toimiessaan viestinnän instituutiot uusintavat vallitsevia ideologioita muodollisesta riippumattomuudestaan huolimatta. (Hall 1992, 185)

Tästä näkökulmasta viestinten tapaisista instituutioista voidaankin puhua *ideologiatuotantoa* hallitsevina koneistoina. Joukkoviestimiä voidaan pitää tärkeinä ideologioiden tuottajina, uusintajina ja muuntajina. ”Ne tuottavat täsmälleen sanoen esityksiä yhteiskuntamaailmasta; mielikuvia, kuvauksia, selityksiä, kertomuksia ja tarinoita, jotka antavat merkityksen sille tai tekevät ”tolkulliseksi” sen, miten maa ja maailma makaavat ja miksi ne toimivat niin kuin niiden sanotaan toimivan.” (Hall 1992, 273-274)

Joukkotiedotusvälineissä tapahtuvaa maailman rakentamista voi ylipäättään kutsua diskursiiviseksi tuotannoksi.⁹² Hall viittaa mm. suosittuihin televisiosarjoihin kertomuksina, jotka ns. yhteiskunnallisessa mielikuvituksessa tuottavat siinä elävien ihmisten sijainteja, kokemuksia, identiteettejä ja historioita. Hallin viittausta televisiosarjoihin voi mielestäni soveltaa mediateksteihin laajemminkin. Samalla kun ne tuottavat kuvaa todellisuudesta ne myös asemoivat objekteja tässä todellisuudessa sekä konstruoivat tuottamilleen objekteille identiteettejä. (Hall 1992, 18, 133)

S. Elizabeth Bird ja Robert W. Dardenne toteavat tähän liittyen, että uutisen narratiivisia rakenteita tarkasteltaessa voi huomata journalistien usein kertovan samaa tarinaa erilaisilla tavoilla. He määrittelevätkin uutiset todellisuudesta kerrotuiksi tarinoiksi ja korostavat uutisten ja niiden valikoivien narratiivisten rakenteiden lähemmän tarkastelun tärkeyttä uutisiin liitetyn totuudenmukaisuuden statuksen takia. (Bird & Dardenne 1988, 82-83)

Pietilä painottaa niin ikään tähän liittyen, että uutiset ovat tekotuotteita, artefaktoja. Uutistoiminnan yhteiskunnallisiin funktioihin sisältyy silti näkemys uutisesta puhtaana objektiivisena faktana, vaikka uutisten ”todellisuusvaikutelmaa” luodaan tietyillä uutiskäytännön tekniikoilla. Tätä tarkastellessaan Pietilä jäsentää uutistoiminnan analyttisesti tietynlaiseen merkityksellistämistapaan, ammatillisiin sisäänkoodausoperaatioihin ja valmiiseen uutisjuttuun ns. ikkunana maailmaan. (Pietilä 1993, 46-47)

Todellisuus perustuu aina osittain sille miten se esitetään. Todellisuus on siis riippuvainen sitä esittävästä diskursseista ja esimerkiksi joukkotiedotus tuottaa ja muodostaa heijastamansa asiat. Merkittävää todellisuuden muodostumiselle ovat paitsi joukkotiedotusvälineiden yksinkertaistamat ja vääristämät todellisuuden representaatiot, myös poissaolot näistä representaatioista. Juuri se mikä ei ole teksteissä läsnä saattaa olla vähintään yhtä merkittävää.⁹³ (Hall 1992, 17)

---

⁹² Väliaverronon toteaaakin tähän liittyen, että käsitys journalismista aktiivisesti todellisuutta koskevia esityksiä tiettyjen sääntöjen, konventioiden ja käytäntöjen mukaan tuottavana käytäntönä on 1980-luvulta lähtien muodostunut tiedotustutkimuksessa miltei itsestäänselvydeksi. (Väliaverronon 1993, 28)

⁹³ Journalismia diskursiivisena käytäntönä voidaankin tarkastella eräänä yhteiskunnallisena kielenkäyttömuotona. (Väliaverronon 1993, 28)

Semiotiikan ja retoriikan ⁹⁴ näkökulmasta merkityksen tuottamista tarkasteleva Karvonen huomauttaakin, että merkityksen tuottaminen on ensisijaisesti valinnoista riippuvaa. Valintaa voidaan siis pitää kaiken viestinnän ytimenä. Valinnan ei täydy olla tiedostettua vaan yksilö voi toteuttaa kulttuurin määräämän valinnan myös ”automaattisesti”. (Karvonen 1998, 37)

Jo amerikkalainen ”kolumnisti-filosofi” Walter Lippmann ⁹⁵ totesi 1920-luvulla, että jokainen lehti on tulosta kokonaisista valinnan sarjoista. ”Mitään objektiivisia valintanormeja ei ole; on vain totuttuja tapoja.” (Lippmann 1984, 52)

Joukkotiedotusvälineiden harjoittamat viestintäprosessit kuuluvat osana laajempiin yhteiskunnallisiin suhteisiin. Viestintärakennetta koossapitävillä käytännöillä on niin ikään omat olemassaolon muotonsa ja ehtonsa rakenteen eri tekijöiden valta-asemien vaihdellessa. (Hall 1992, 133)

Voidaan sanoa, että yhteiskunnallinen käytäntö on viestintäinstituutioissa organisoitu tuottamaan diskursiivisia objekteja, jotka ovat symbolisia tuotteita. Viestintäinstituutioissa tapahtuvassa asioiden merkityksellistämässä on kyse ideologisesta vallasta eli vallasta merkitä tapauksia tietyllä tavalla. Tämä merkintävalta ei ole neutraali voima yhteiskunnassa. Merkinnöistä käytävät ideologiset kamppailut riippuvat todellisten historiallisten tilanteiden voimasuhteista eli nk. merkitsemisen politiikasta. (Hall 1992, 165-168)

Mediatekstien tuottamiseen käytettävillä diskursiivisilla säännöillä on myös yhteiskunnallisia ja poliittisia seurauksia. ”Sanomamuoto” eli mediatekstien ilmiö on ratkaiseva muoto, koska se liittyy viestintäprosessin yhteiskunnallisiin suhteisiin osana niitä. (Hall 1992, 134-134)

Erkki Karvonen viittaa samaan ilmiöön sanomalla, että valitsemalla viestinnässä jokin merkki toisen sijasta pyritään aktivoimaan vastaanottajan mielessä jokin merkityssuhde tai kohteen ymmärtämisen tapa ja jätetään samalla toisia tajunnallisia suuntautumistapoja aktivoimatta. Subjektiviuden tuottaminen eli ihmisten saaminen suhtautumaan maailmaan tietyllä tavalla on merkkien valikoimista ohjaava periaate. (Karvonen 1998, 48)

Viestinten toiminnan suhteen on pantava merkille myös se, että viestimillä kuten valtiollakin on tietty rakenteensa, joukko käytäntöjä ja diskursseja, joita ei voi palauttaa niissä toimiviin yksilöihin kuten toimittajiin. Viestinten toimintaa eivät näin ollen rajoita niissä toimivien

---

⁹⁴ Karvonen luonnehtii retoriikkaa perustelemisen, vakuuttamisen ja ”oikeassa” valossa esittämisen taidoksi. Retoriikka on näin ollen pyrkimystä erilaisia merkki-ilmaisuja esitykseen valitsemalla aktivoita kuulijat tietystä suhteesta ja esittää asiat joltakin tietyltä puolelta, näyttää ne halutussa valossa. (Karvonen 1998, 45 ja 47)

⁹⁵ Walter Lippmann (1889-1974) voidaan lukea maailman vaikutusvaltaisimpiin yksittäisiin lehtimiehiin kuuluvaksi. Lehtikirjoitusten ohella hän julkaisi toistakymmentä teosta yhteiskuntafilosofiasta, politiikasta ja joukkotiedotuksesta. (Walter Lippmann: Stereotyyppiä ja uutinen 1984, julkaisussa *Tiedotustutkimus* nr. 4, 39, Veikko Pietilän toimittama ja suomentama artikkeli)

henkilökohtaiset rajoitukset vaan olemassaolevat diskurssit, joiden rajoissa viestimet rakentavat ”tietoa”. (Hall 1992, 288)

7.4.2. Medialogiikka

Erkki Karvonen määrittelee median *aktiiviseksi toimijaksi*, joka noudattaa omaa logiikkaansa eli nk. medialogiikkaa. Mediaa voi näin ajatella tehokkaana tiedusteluelimenä, suodattimena, muuntajana ja vahvistimena, joka tulkitsee lähteestä tulevaa informaatiota omien tietorakenteidensa pohjalta omia tarkoituseriään varten. Medialogiikkaan kuuluu esimerkiksi uutisarvoisuuden ja dramaattisuuden arvostaminen. (Karvonen 1998, 50)

Walter Lippmann toteaa medialogiikan käsitettä sivuten, että tietyn tapauksen tietyllä näkyvällä paikalla omaksuma stereotyyppinen muoto johtaa usein uutiseen. Ututistyon luonteesta johtuu, että tiedotusvälineissä kiinnitetään usein huomiota vain tilanteiden stereotyyppisiin vaiheisiin. (Lippmann 1984, 47, 51)

Medialogiikan seurannaisilmiönä on mainittava yhteiskunnallinen *medialisoituminen*, millä tarkoitetaan mediatekstien lähteiden sopeutumista medioiden läsnäoloon esimerkiksi mediatapahtumien järjestämisen muodossa. Olemalla sopeutumista medioiden läsnäoloon on medialisoituminen medioiden itsensä aikaansaama ilmiö. Medioiden voidaankin sanoa tuottavan todellisuutta sekä medialisoitumisen että retoristen tulkintojensa kautta. (Karvonen 1998, 55)

Journalismi on omanlaisensa suodatin sekä tulkintatapojensa että esityskäytäntöjensä osalta. Journalistit tekevät havaintoja ja ”lukevat” tekstejä tietorakenteiden kautta niin kuin kaikki muutkin havainnoitsijat. Tietorakenteet eräänlaisina teorioina tai odotusrakenteina ohjaavat journalistien huomion kiinnittymistä ja määrittelevät sitä, mikä on journalistisesti kiinnostavaa. Tietorakenteiden valikoituessa todellisuuden vaihtelevien tilanteiden hahmottamiseksi on kysymys siitä, että havainnoitsija miettii sopivaa käsitteellistä rakennetta kunkin tilanteen käsittämiseksi. (Karvonen 1998, 56)

Journalistien ns. kulttuurisesta työkalupakista löytyvät samat kehikot ja määritelmät kuin yhteiskunnasta yleensäkin. Monet näistä ymmärtämisen välineistä ovat lisäksi mediajulkisuuden itsensä vakiinnuttamia. Yksittäisiä tapahtumia pyritään yleensä ymmärtämään sovittamalla ne joihinkin yleisempiin, kulttuurisen kokemuksen ja käsittelyn aikana vakiintuneisiin tietorakenteisiin. Jos jollekin yksittäiselle tapahtumalle tai ilmiölle ei löydy ennakkotapausta, niin se käsitteellistetään lähimmällä vastaavalla kulttuurisesta

muistista löytyvällä ennakkotapauksella. Journalismi hahmottuu näin myös tulkintatyöksi, jossa haetaan tapaukselle tai tapauksille sopivaa skeemaa. (Karvonen 1998, 56)

Journalismin varsinainen päämäärä, jonka saavuttamisen edellytyksiin tulkintatyö siis kuuluu, on luonnollisesti juttujen yleisölle tekeminen. Vaikeista, monimutkaisista ja abstrakteistakin asioista pyritään tyypillisesti luomaan populaari, yleisesti ja helposti ymmärrettävä esitys. Näin toimiessaan journalistit ikään kuin kääntävät asiat sellaiselle kielelle ja käsitteistölle, jotka he olettavat tutuiksi ns. suuren yleisön keskuudessa. Tämä tendenssi tarkoittaa siis asioiden esittämistä sellaisten tulkintapakettien tai skemaattisten rakenteiden avulla, joita on kulttuurissa ja julkisuudessa kierrätetty ahkeraan. Vastapoolina tälle tendenssille on kuitenkin olemassa vaatimus esittää asiat tuoreesti eli luotuneiden skemaattisten rakenteiden rajoja rikkoen. (emt. 57)

Medialla on huomattava osuus kansalaismielipiteiden ja tilannemääritelmien muotoutumisessa, vaikka ne eivät voikaan suoraviivaisesti tuottaa kansalaismielipiteitä tietynlaisiksi. Medioiden rummuttamien tilannemääritelmien voidaan sanoa ikään kuin nousevan kansalaisten kulttuurisessa työkalupakissa kaikkein päällimmäisiksi. Nämä päällimmäiset tulkintavälineistöt tarjoutuvat ensimmäisinä, helpoimpina välineinä todellisuutta ymmärtämään pyrittäessä. Media määrittänyt näin eräänlaiseksi muuntaja- ja vahvistinasemaksi maineen kierrättämisen verkossa. Tässä verkossa huonoille uutisille annetaan tavallisesti enemmän kaikupohjaa kuin hyvälle pyrittäessä maksimoimaan juttujen myynti. ”Hyvä kello kauas kuuluu, paha vielä kauemmas” pätee siis medialogiikassakin. (emt. 52, 57-58)

7.4.3. Joukkotiedotusvälineiden piilotettu valta

Norman Fairclough jakaa diskursseihin liittyvän vallan valtaan ”diskurssissa” ja ”diskurssin takana”. Diskurssissa olevalla vallalla hän tarkoittaa suoraan havaittavissa olevia diskursiivisissa käytännöissä ilmeneviä valtasuhteita. (Fairclough 1998c, 43-45)

Diskurssin takana olevaa valtaa taas voidaan nimittää myös piilotetuksi vallaksi. Joukkotiedotusvälineiden valta edustaa tyypillisesti tällaista piilotettua valtaa. Piilotettua valtaa analysoitaessa keskitytään siihen, miten diskursiiviset järjestykset osana sosiaalisten instituutioiden tai yhteisöjen sosiaalisia järjestyksiä ovat valtasuhteiden rakentamia ja muovaamia. (Fairclough 1998c, 43)

Massamedioiden diskurssiin liittyy siis piilotettuja valtasuhteita.⁹⁶ Mediat uusintavat usein kumulatiivisesti nk. valtaapitävien ryhmittymien asemaa. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, mitkä tahot ovat yleisimpiä uutisten lähteitä sekä siinä kenen näkökulma useimmiten omitaan. (Fairclough 1998c, 50-54)

Mediatekstien teksteille konstruoimaa ns. *ideaalivastaanottajaa* voidaan pitää yhtenä mielenkiintoisena mediatekstien piirteenä. Tämä piirre kertoo paitsi medioiden vallasta määritellä tekstien vastaanottaja myös siitä tärkeästä tekstien vastaanottajan ominaisuudesta, että tämä joutuu neuvottelemaan suhteensa konstruoituun ideaalivastaanottajaan. Tässä prosessissa tekstin vastaanottaja voidaan siis nähdä aktiivisena subjektina. (Fairclough 1998c, 54)

Mielenkiintoinen on myös Faircloughin väittämä, jonka mukaan journalistien ammatilliset käytännöt ja uskomukset palvelevat journalismiin kytkeytyvää piilotettua valtaa. Näiden ammatillisten käytäntöjen takia journalistit eivät problematisoi piilotettua valtaa ja se jää huomaamatta myös joukkotiedotusvälineiden yleisöltä. (emt. 54)⁹⁷

7.4.4. Der Spiegel mediana

Der Spiegel on instituution aseman saksalaisessa yhteiskunnassa saavuttanut uutislehti. Saksalaisen tiedonvälityksen kirjavalla kentällä sen voidaan sanoa kuuluvan liberaaliin, ns. normaalilehdistöön (Ruth & Jäger & van Dijk 1993, 19). Näin ollen kaikki sen julkaisemat artikkelit, eivät vain tutkimani Suomea koskevat, kertovat saksalaisten tavasta ymmärtää ja tuottaa itsensä. Paitsi Saksassa, Der Spiegel -lehdellä voidaan katsoa olevan institutionalisoitunut asema myös eurooppalaisessa kontekstissa.

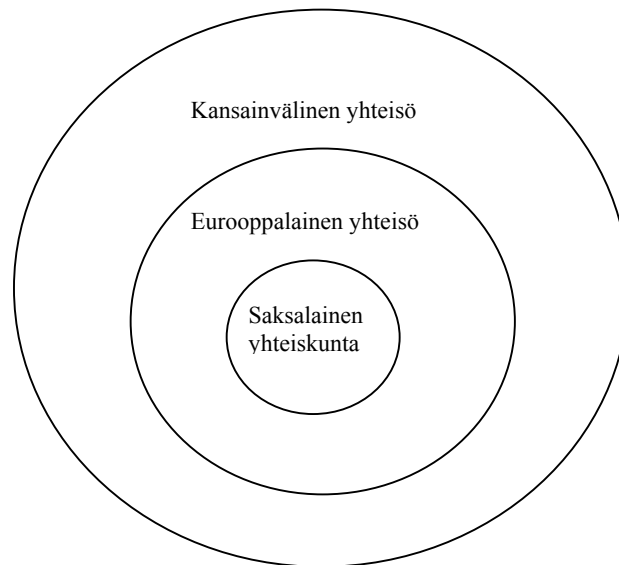
Koska tekstien tuottaminen on aina tilannesidonnaista (ks. myös Fairclough 1998c), voidaan olettaa tietoisuuden tästä laajemmasta eurooppalaisesta kontekstista vaikuttavan myös lehden toimittajien kirjoittamiseen.⁹⁸ Näin ollen artikkelit kertovat saksalaisten tavasta ymmärtää ja tuottaa itsensä suhteessa muuhun maailmaan ja siitä, miltä tämä muu maailma, tässä tapauksessa erityisesti Suomi, Saksasta katsottuna näyttää. Sitä laajempaa kontekstia, missä Der Spiegelin tekstit syntyvät ja toimivat taas voisi havainnollistaa seuraavanlaisella kuviolla:

---

⁹⁶ Väliverronen kiinnittää huomiota mm. siihen, että joukkoviestinnässä ei ole kyse vain vaikuttamisesta yksilöiden käyttäytymiseen sanomien avulla vaan myös siitä, että joukkoviestintä muokkaa vuorovaikutuksen merkitysympäristöä. (Väliverronen 1993, 24)

⁹⁷ Bird ja Dardanne huomauttavat journalistisiin ammatillisiin käytäntöihin liittyen, että uutisten yleisesti hyväksytyt jaottelu ns. koviin ja pehmeisiin uutisiin on pitkään estänyt tutkijoita näkemästä uutisten narratiivista rakentamista. (Bird & Dardanne 1988, 68-69)

⁹⁸ Esimerkiksi Der Spiegelissä ilmestyneitä haastatteluja tutkinut Marcello Soffritti (1988, 44) väittää, että haastattelut kirjoittaneet journalistit pyrkivät selvästi kultivoituun tyyliin ja ovat tietoisia siitä, että erittäin ankara yleisö tulee lukemaan tuotetut tekstit.

Kuvio 2: Der Spiegel –lehden tekstien synty- ja vastaanottoympäristö

Der Spiegel -lehden institutionalisoitunutta asemaa saksalaisessa yhteiskunnassa selittää lehden syntytilanne ja sen usean vuosikymmenen mittaiset perinteet.

Lehden formaatti on yhä brittiläisen sotilashallituksen alkuperäisen ideaalin mukainen. Britit pitivät tärkeänä perustaa Saksaan objektiivisen uutisvälityksen ihanteita noudattava uutislehti osana liittoutuneiden harjoittamaa saksalaisten uudelleen kouluttamista ”reeducation”. (Der Spiegel-Verlag, seine Objekte, Aktivitäten und Programme 1996, 2)

Lehden ensimmäinen numero ilmestyi 16. marraskuuta vuonna 1946 nimellä ”Diese Woche”. Tämä julkaisu oli muodollisoikeudellisesti suoraan Englannin hallituksen vastuulla, ilman omaa lisenssiä. Siinä nimettiin neljä saksalaista toimittajaa, joihin nykyinen päätoimittaja ja julkaisija Rudolf Augstein jo kuului, sekä lukuisia saksalaisia avustajia. (Kuby 1987, 164)

Jo kahden viikon kuluttua ensimmäisen numeron ilmestymisestä julkaisu oli aikaansaanut niin paljon polemiikkia kaikkien liittoutuneiden hallitusten (Englannin, Yhdysvaltojen, Ranskan ja Neuvostoliiton) kesken, että nämä vaativat julkaistavat tekstit tarkistettaviksi ennen painamista. Tämä taas johti julkaisujen ilmestymispäivien lykkäytymiseen. Kun numerot viisi ja kuusi ilmestyivät tämän takia kaksoisnumerona joulukuun 21. päivä vuonna 1946 päättivät englantilaiset luovuttaa lehden viipymättä saksalaisten käsiin ja hankkia sille normaalin lisenssin sekä muuttaa sen nimen. (emt. 164-166)

Tällöin 23-vuotiaasta Rudolf Augsteinista leivottiin lehden vastuullinen päätoimittaja ja julkaisija. Augstein antoi lehdelle uuden nimen, Der Spiegel. Tämän tyyppinen angloamerikkalaisten uutislehtien (kuten ”Time” ja ”News Review”) esikuvaa seuraava julkaisu oli täysin uusi ilmiö koko saksalaisella kielialueella (ks. myös Brawand 1987, 9). Erich Kuby valottaakin Der Spiegelin syntytilannetta luonnehtimalla lehteä brittiläisen sotilashallituksen lapseksi. Der Spiegelin menestystarinan käynnistymisen hän puolestaan

selittää sillä, että Der Spiegel oli journalistisesti natsilehdistön antiteesi! ⁹⁹ Viimeiset 12 vuotta valtalehdistön asemaa pitänyt natsilehdistö oli ollut luonteeltaan propagoivaa, kun taas Der Spiegel herätti mielikuvan pelkästään faktoihin perustuvasta journalistisesta tuotteesta, joka jättää mielipiteiden muodostamisen ja mahdolliset poliittiset kannanotot lukijalle itselleen näiden faktojen pohjalta tehtäviksi. (Kuby 1987, 166, 160, 86)

Lehden julkaisijat määrittelevät sen olevan poliittisesti riippumaton, ei kenellekään velvollinen, eikä minkään puolueen tai taloudellisen ryhmittymän talutettavissa. Paitsi tätä kaikkea on se heidän mukaansa Saksan merkittävin ja Euroopan suurin uutislehti. (Der Spiegel-Verlag, seine Objekte, Aktivitäten und Programme 1996, 2).

Der Spiegel ilmestyy kerran viikossa ja sitä myydään viikottain keskimäärin yli miljoona kappaletta. 90 prosenttia painoksesta myydään kotimaassa, loput kymmenen prosenttia ulkomailla, erityisesti Itävallassa ja Sveitsissä. Kaiken kaikkiaan Der Spiegelä luetaan 163 maassa. Der Spiegel on lehden myynti- ja mainoslukuja mittareina käytettynä Saksan menestynein aikakauslehti ja Euroopan menestynein viikkolehti. (Spiegel 2001: Die Spiegel-Gruppe 2001, 10, 8; Spiegel 2000: Die Spiegel-Gruppe 2000, 1)

Der Spiegel -kriitikko Erich Kuby kyseenalaistaa erityisesti Der Spiegelin riippumattomuuden taloudellisista eturyhmittymistä kiinnittämällä huomiota siihen, että ilmoitukset ovat lehden eittämättä suurin tulolähde (Kuby 1987, 48). Julkaisijoiden liputtama ylläesitetty totaalinen riippumattomuus tosin näyttää ”yksinkertaisen journalistisesti värittyneen yhteiskunnallisen arkijärjenkin” valossa mahdottomuudelta, mutta on myös perusteltavissa viittaamalla siihen, että instituutioilla on tapana uusintaa valtaapitävien ryhmittymien asenteita ja puolustaa näiden etuja. ¹⁰⁰

Der Spiegel -kustantamon liikevaihto vuonna 2000 oli 543,3 miljoonaa DM. Kustantamo kuuluu nk. Spiegel-ryhmään ”Die Spiegel-Gruppe”, jonka kokonaisliikevaihto vuonna 2000 oli 691 miljoonaa DM. Huomionarvoista on, että sekä Der Spiegel –kustantamon että koko Spiegel-ryhmän liikevaihto on kasvanut tasaiseen tahtiin vuodesta 1994 lähtien mediamaiseman yleisestä muutoksesta huolimatta. (Spiegel 2001: Die Spiegel-Gruppe 2001, 4)

---

⁹⁹ Der Spiegelin ensimmäisiin toimittajiin kuuluikin kaksi syntyperältään juutalaista toimittajaa, Ralph ja Egon Giordano. (Brawand 1987, 17)

Tuore päätoimittaja ja julkaisija Rudolf Augstein määritteli lehden niin ikään jo sen perustamisvuonna 1946 ”saksalaisen demokratian myrskysuojaksi” (Sturmgeschütz der deutschen Demokratie), mistä on tullut lehteen edelleenkin usein liitettävä käsite (emt. 60). Tämän tehtävän tärkeyttä Der Spiegelin historiassa painottaa myös Hans Leyendecker lehden 50-vuotisjuhlanumerossa lisäten, että rauhallisina aikoina tehtävää voinee silti paremmin kuvata demokratian toimivuuden vahtimiseksi. (Der Spiegel, Sonderausgabe 1947-1997 1997,55)

¹⁰⁰ Brigitta Huhnke (1996, 107) painottaakin, että miltei kaikissa Der Spiegelä koskevissa tieteellisissä tutkimuksissa kritisoidaan lehdessä käytettäviä manipulatiivisia tekniikoita.

Mikä tästä näkökulmasta taas on mielenkiintoista, on se, että Der Spiegelin imago ns. suuren yleisön silmissä Saksassa on sosiaalidemokraattisesti väritynyt. Erich Kuby toteaaakin, että lehteä on aikaisemmin virheellisesti pidetty jopa erittäin vasemmistosuuntautuneena, vaikka se on itse asiassa erittäin kapitalismimielinen sekä kirjoittaa Itä-Euroopan maista usein ivallisesti ja herjaten. Kuby kritisoi lehteä myös emansipaatiovastaisuudesta ja miesten ylivallan pönkittämisestä, minkä voi myös lukea tyypilliseksi konservatismiin piirteeksi. (Kuby 1987, 107, 117)

Der Spiegel mainostaa itseänsä iskulauseella ”Spiegelin lukijat tietävät enemmän!”

Erich Kubykin toteaa lehden pystyvän yhä uudelleen ja uudelleen herättämään ns. suuren yleisön silmissä vaikutelman siitä, että se tietää kaiken. Kuby toteaa tämän johtuvan ennen kaikkea siitä, että Der Spiegelillä on erittäin kehittynyt arkistointi- ja dokumentointijärjestelmä.¹⁰¹ (Kuby 1987, 19)

Der Spiegelin arkisto kuuluu jopa maailmanlaajuisesti suurimpiin lehdistöarkistoihin (Ludwig 1998, 243). Siellä työskentelevillä taustatoimittajilla ja arkistonhoitajilla onkin erittäin merkittävä - vaikka lukijoille näkymätön - panos Der Spiegelin artikkeleissa. Näihin tehtäviin pääsemiseksi vaaditaan korkeakoulututkinto. (Kuby 1987, 27-28, 23)

Osuutensa Der Spiegelin informatiivisen vakuuttavuuden aikaansaamisessa lienee myös lehden toimituksellisella rakenteella.

Tyypillisin esitystapa on nk. uutiskertomus (Nachrichtengeschichte). Nämä uutiskertomukset syntyvät aina useiden toimituksellisten työntekijöiden tekemän taustoituksen tuloksena ja ilmestyvät siksi ilman tekijän nimeä. Jokaisella numerolla on lisäksi ns. kansikuvajuttunsa (Titelgeschichte), jossa jotakin päivänpolttavaa teemaa käsitellään erityisen perusteellisesti. (Spiegel-Dokumentation über Daten, Fakten und Trends 1947-1987 1987, 343)

Der Spiegelin maineen uutislehtenä voidaan sanoa olevan paitsi sosiaalidemokraattisesti värityneen, kaikkietävän, mutta myös itsenäisen ja kriittisen. Johannes Ludwig (1998, 228) väittääkin, että Der Spiegelin julkinen imago on sen perustamisesta lähtien johdonmukaisesti rakennettu.¹⁰² Uskon, että historiallisilla tapahtumilla on merkittävä osuus siihen, että Der

---

¹⁰¹ Kriittinen Kuby menee esimerkiksi ottamansa Der Spiegelin uutisen Japanin väestön ikääntymisestä (SPIGEL nr. 45/1986, s. 192) syntyä abstrahoidessaan niin pitkälle, että väittää ettei kirjoittajalla ollut aiheesta varmastikaan mitään päässään aikaisemmin. Tämä oli varmasti tehnyt jutun arkistolta saamansa kattavan tietojenkeruun pohjalta, asiasta ennestään mitään tietämättä. (Kuby 1987, 32-34)

¹⁰² Mielenkiintoista Der Spiegelin historiassa on mm. se, että sen johto on perustamisesta lähtien ollut saman henkilön, lehden päätoimittajan ja julkaisijan Rudolf Augsteinin käsissä. Erich Kuby (1987, 37) kuvaa Rudolf Augsteinin otetta alaisiinsa vertaamalla tätä ”isoon veljeen”, jonka valvonnan kaikki työntekijät kirjoittavat toimittajat mukaanlukien ovat sisäistäneet.

Mielenkiintoista on, että Der Spiegel -lehden työntekijät ovat taloudellisesti sitoutuneita lehteen paitsi palkkatyöntekijöinä myös pääoman osakkaina. Työntekijöille kuuluu kaikkiaan 50 prosenttia pääomasta (Brawand 1995, 17, 188). Lisää omistussuhteista esim. internetosoitteessa:

<http://www.spiegel-gruppe.de/unternehmen/index.htm#/unternehmen/gesellschafterbeteiligung/content.htm> (12.1.02)

Spiegelin imagoon tänäkin päivänä assosioituu niin vahvasti kriittisyys. Kuten aikaisemmin kirjoitin oli lehti syntyessään ainutlaatuinen saksankielisellä alueella ja aiheutti lisäksi heti polemiikkia miehittäjähallituksissa kriittisillä kannanotoillaan.

Ehkä leimaavin yksittäinen historiallinen tapahtuma Der Spiegelin kriittisessä kirjoittelussa oli poliisin toimitukseen tunkeutumiseen, kyseenalaisen julkaisun takavarikointiin ja julkaisijan sekä päätoimittajan pidättämiseen johtanut prosessi vuonna 1962 (nk. ”Spiegel-Affäre”). Tämä prosessi johti lopulta siihen, että silloinen puolustusministeri Franz Josef Strauss (CSU) joutui tunnustamaan valehdelleensa parlamentille ja eroamaan hallituksesta. (Ludwig 1998, 228)¹⁰³

Mielikuva Der Spiegelin kaikenkattavasta kriittisyydestä perustuu myös sen harjoittamaan yritysjournalismiin. Tämä on kohdistunut niin kipeästi mm. Saksan kolmeen suureen pankkiin (Deutsche Bank, Commerzbank, Dresdner Bank), kolmeen kemian alan jättiläiseen (BASF, Hoechst, Bayer) sekä Allianz-vakuutusyhtiöön, Siemensiin ja Bosch-konserniin, että nämä ovat boikotoineet Der Spiegelä ilmoitusmediana 1970-luvulta lähtien. Huomattava on kuitenkin, että tästä huolimatta Der Spiegel oli kansainvälisessä vertailussa vuonna 1992 eniten ilmoitussivuja sisältänyt uutislehti ja teki taloudellisen huipputuloksen. (Ludwig 1998, 230)

Osansa yleiseen uskomukseen Der Spiegelistä yhteiskuntakriittisenä mediana lienee myös sillä, että lehden kirjoittelu on pääosin negatiivista. Esimerkiksi Josef Ernst toteaa, että se on jo pitkään ollut tunnettu artikkeliensa negatiivisista johtopäätöksistä. Avoin negatiivisuus tai ambivalentti kielenkäyttö osoittavat, että lehden toimittajat eivät itse asiassa ole kiinnostuneita muutoksista parempaan negatiivisia asiantiloja havainnoidessaan. (Ernst 1988, 127-128)

Huima menestys ilmoitusmediana selittynee paitsi lehden laajalla levikillä myös sen suosilla erityisesti korkeamman tulo- ja koulutustason omaavan väestön keskuudessa sekä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon osallistujien joukossa (Ludwig 1998, 230). Lehti oli myös Saksan siteeratuin mediatuote vuonna 1999. Lehdellä on Saksassa 5,7 miljoonaa lukijaa, mikä on 8,9 % maan koko aikuisväestöstä. Lukijoista 43 prosenttia on vähintään ylioppilastutkinnon suorittaneita. Maan keskiarvoa korkeamman tulotason (yli 5000 DM) omaavasta väestöstä 31,9 prosenttia lukee Der Spiegelä ja ammattinsa puolesta erilaisissa johtotehtävissä toimivista 29,2 prosenttia lukee lehteä. Keskiarvolukija käyttää lukemiseen viikoittain kaksi tuntia 34 minuuttia aikaa. Ulkomaalaisia Spiegel-lukijoita taas on yhteensä 600 000. (Spiegel 2000: Die Spiegel-Gruppe 2000, 1, 14)

---

¹⁰³ Joachim Schöps vertaa tätä ”Spiegel-prosessia” (Spiegel-Affäre) ”saksalaisesta demokratiasta käytyyn prosessiin” (Affäre der Deutschen Demokratie). Sen aikana Saksassa kehittyi sellainen kansalaistietoisuus, joka aikaisempien uskomusten mukaan oli mahdollinen vain anglosaksisissa maissa. (Schöps 1983, 206)

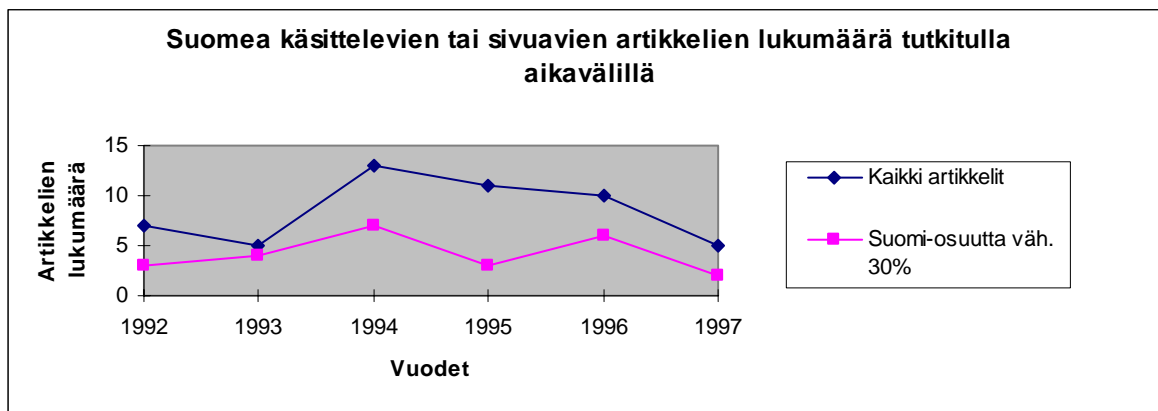
Kuvaavaa on, että Saksassa on kritisoitu Der Spiegelä säännöllisesti 1950-luvun lopulta lähtien ja sen menestys on silti pysynyt horjumattomana. Klaus Watzin kiteyttää ilmiön toteamalla, että kaikki kritisoijat jäävät neuvottomiksi, jos heiltä kysyy mitä Saksan Liittotasavallasta olisi tullut ilman Der Spiegelä ja mikä media voisi korvata sen funktion. (Watzin 1998, 48)

8. Suuria linjoja Suomen esiintymisessä Der Spiegel -lehden artikkeleissa 1992-1997: Tutkimusaineiston määrällinen analyysi

8.1. Kaikkien Suomea käsittelevien tai sivuavien artikkelien tarkastelu tutkitulla aikavälillä

Tutkimusaineiston karkea määrällinen analyysi täydentää diskurssianalyysiä vastaamalla mm. kysymyksiin siitä, minkä verran Suomi on minäkin vuosina Der Spiegel -lehden sivuilla esiintynyt ja kuinka paljon kirjoittelun määrä eri vuosina vaihtelee sekä siihen, minkälaiset aihepiirit ovat kirjoittelua määrällisesti milloinkin hallinneet. Mielenkiintoista on myös tutkia, kuinka monissa yksinkertaisissa vertailuissa Suomi on tutkitun aikavälin eri vuosina esiintynyt ja miltä eri vuosien vertailulukumäärien keskinäinen vaihtelu näyttää.

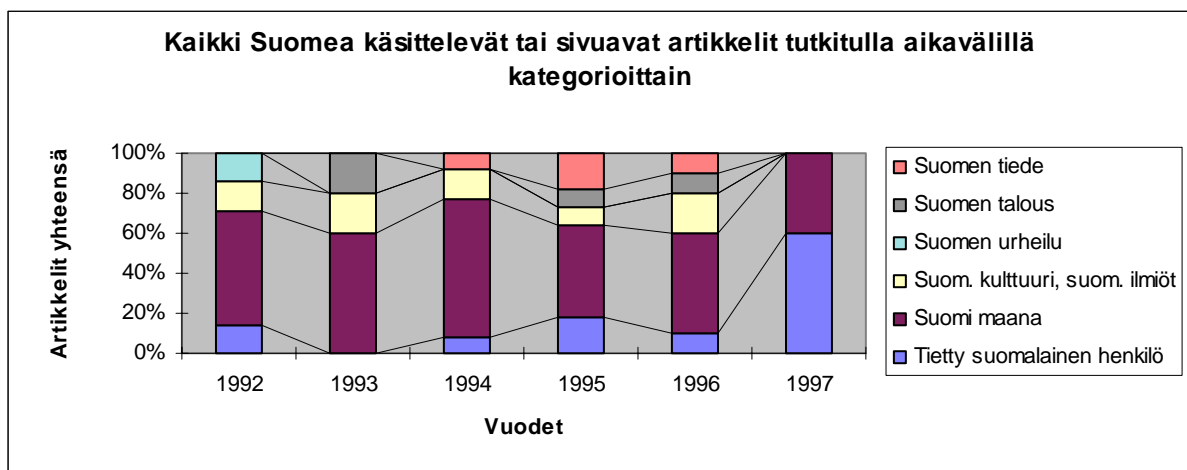
Kaikki Suomea käsittelevät tai sivuavat artikkelit yhteenlaskien kirjoittelussa erottuu selvä määrällinen huippu, joka sijoittuu vuosiin 1994-1996. Huomiota herättää, että tämä kattaa vuoden ennen EU-jäsenyyden voimaantuloa, jäsenyyden voimaantulovuoden ja tätä seuraavan vuoden. Eniten artikkeleita oli vuonna 1994, jolloin niitä oli 13 kappaletta, vuonna 1995 taas 11 ja vuonna 1996 kymmenen. Vuoden 1993 viiden artikkelin artikkelisaldo vaikuttaa todellakin varsin vaatimattomalta vuoden 1994 13 artikkelin ”huippulukemaan” verrattuna. Vuonna 1997 pudotaan taas takaisin tähän viiden artikkelin vuosilukemaan vuoden 1996 kymmenestä artikkelista. (Kuvio 3)

Kuvio 3: Suomea käsittelevien tai sivuavien artikkelien lukumäärä tutkitulla aikavälillä

Kun taas tarkastelee vain niitä artikkeleita, joissa ns. Suomi-osuutta on vähintään 30 prosenttia eli niitä, jotka otan syvempään diskurssianalyttiseen tutkiskeluun, ei huippukausi erotu näin selvänä jatkumona. Tosin näinkin tarkasteltuna eniten artikkeleja osoittautuu olleen vuosina 1994 ja 1996. Enimmillään artikkeleja oli seitsemän vuonna 1994 ja toiseksi eniten vuonna 1996, jolloin niitä oli kaikkiaan kuusi. Mielenkiintoista on kuitenkin, että myös tällaisten vähintään 30 prosenttia Suomi-osuutta sisältävien artikkelien määrälliset huiput ajoittuvat kahteen niistä kolmesta vuodesta, jotka muodostavat huippukauden Suomen esiintymistiheydelle Der Spiegel -lehden kirjoittelussa maasta ylipäätään. (Kuvio 3)

Olen jakanut tutkimusaineistoon kuuluvat artikkelit sisältönsä perusteella seuraaviin kuuteen kategoriaan: *Suomen tiede*, *Suomen talous*, *Suomen urheilu*, *Suomalainen kulttuuri ja suomalaiset ilmiöt*, *Suomi maana*, *Tietty suomalainen henkilö*. Koko tutkitulla aikavälillä selvästi eniten edustettuna on eräänlainen yleiskategoria ”Suomi maana”. Tähän niputin sellaiset artikkelit, joissa käsitellään yleisesti Suomen ulko- tai sisäpolitiikkaa, kuten esimerkiksi Suomen politiikan arviointia tulevan tai jo voimaantulleen EU-jäsenyyden asettamisissa puitteissa. Tähän kategoriaan laskin myös yhtä suomalaisen sosiaalipolitiikan sovellusta, ongelmanuorten kuntoutukseen perustettua Kuttula-kylää esittelevät artikkelit ja Suomen hallituksen toiminnasta Estonia-katastrofin yhteydessä raportoivat kirjoitukset. Tämän kategorian selvästä määrällisestä hallitsevuudesta muihin verrattuna voi päätellä, että Suomea koskeva lukijoille tarjottu Suomi-tietous Der Spiegel -lehdessä on ensisijaisesti maata yleisesti poliittisena toimijana esittelevää ja suomalaisen yhteiskunnan peruspiirteistä kertovaa. (Kuvio 4)

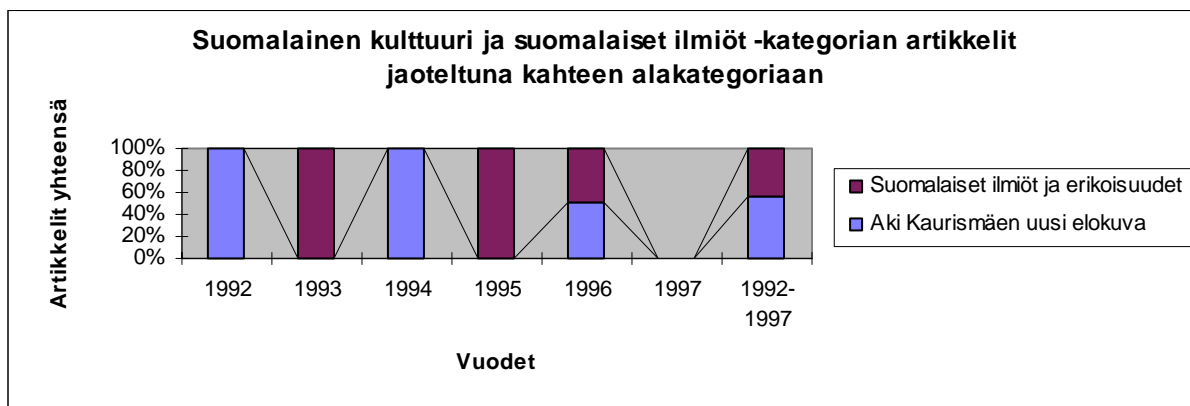
Kuvio 4:
Kaikki Suomea käsittelevät tai sivuavat artikkelit tutkitulla aikavälillä kategorioittain

Muita usein esiintyviä kategorioita ovat ”Suomalainen kulttuuri ja suomalaiset ilmiöt” sekä ”Tietty suomalainen henkilö”. Sen sijaan kategoriat ”Suomen tiede” ja ”Suomen talous” ovat edustettuina vain kolmena tutkituista kuudesta vuodesta. Suomen tiede -kategoriaan laskin

suomalaisten tieteen alalla tekemistä innovaatioista informoivat uutismuotoiset kirjoitukset. Suomen talous -kategoriaan taas kuuluu suomalaista metsänhoitoa, elektroniikkateollisuutta ja hyvin organisoitua joulupukkiturismia käsitteleviä kirjoituksia. Eräänlaiseksi ”tynkäkategoriaksi” jäi kategoria ”Suomen urheilu” sisältäen vain yhden laajan suomalaisen mäkihypyn tilaa ja tulevaisuutta arvioivan laajan reportaasin. Jätin sen kuitenkin omaksi kategoriakseen, koska artikkeli ei tuntunut sopivan mihinkään muuhunkaan ja voihan ko. kategoriasta päätellä sen, että urheilumaana Suomi on ollut tunnettu ennen muuta mäkihyppääjistään. (Esimerkiksi vaikka moni tietää Mika Häkkisen olevan suomalainen, uskon monien Saksassa ja muuallakin maailmalla mieltävän hänet ennen kaikkea Formula-kuskiksi, joka ajaa Mercedestä.)

Suomi maana -kategorian jälkeen eniten esiintyvät kategoriat ”Suomalainen kulttuuri ja suomalaiset ilmiöt” sekä ”Tietty suomalainen henkilö” ovat molemmat edustettuina viitenä tutkituista kuudesta vuodesta. Suomalainen kulttuuri -kategoriaan kuuluu Aki Kaurismäen elokuvatuotantoa esitteleviä artikkeleja ja suomalaisista, eriskummallisistakin ilmiöistä kertovia kirjoituksia. Jälkimmäisiin lukeutuu mm. joulupukin jälkeläisenä itseään pitävän helsinkiläisen herrashenkilön perustamaa kulttia valottava artikkeli ¹⁰⁴ ja suomalaisen kaupallisen joulupukin kansainvälisen ”joulupukki-konferenssin” boikotoinnista tiedottava artikkeli, koska Suomen joulupukki pitää itseään ainoana oikeana joulupukkina.

Suomalainen kulttuuri, itse asiassa käytännöllisesti katsoen juuri Aki Kaurismäen elokuvat, saavat Der Spiegel -lehdessä säännöllisesti huomiota tutkitulla aikavälillä. Yli puolet tähän kategoriaan kuuluvista jutuista käsittelevät nimenomaan Kaurismäen teoksia. Varsinkin se huomioden, että Kaurismäki-aiheisten kirjoitusten lisäksi tähän kategoriaan kuuluu vain ns. suomalaisia ilmiöitä käsitteleviä kirjoituksia, on Kaurismäen vaikutus tällä saralla hyvin leimallinen. Tästä havainnollisesti kuviossa 5.

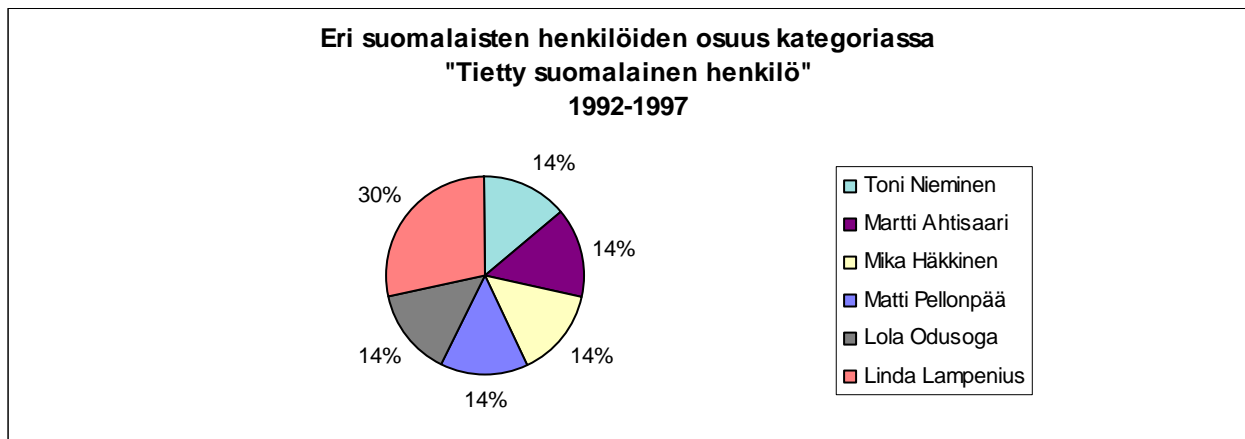
Kuvio 5: Suomalainen kulttuuri ja suomalaiset ilmiöt –kategorian artikkelit

¹⁰⁴ Tämä ei tietenkään tunnu ”suomalaiselta” niin kuin me suomalaiset olemme suomalaisuuden tottuneet ymmärtämään, mutta lehdessä asia tuodaan esille suomalaisena kurioositeettina.

jaoteltuna kahteen alakategoriaan

8.2. Suomen erilaisissa vertailuissa esiintyminen tutkitulla aikavälillä

Suomalaiset henkilöt ovat niin ikään jotakuinkin säännöllisesti esillä lehden sivuilla, suomalaisista henkilöistä ks. kuvio 6. Tietty suomalainen henkilö -kategoriaan laskin selkeästi henkilöitä pienin näihin keskittyvin uutisin esittelevät artikkelit, joita löytyi osastoilta ”Personalien” ja ”Register”. Kelpuutin tosin kaksi poikkeustapausta tähän Tietty suomalainen henkilö -kategoriaan. Näissä suomalaista henkilöä esitellään muun tekstin ohessa, mutta tällöin ko. henkilön persoona ja saavutukset ollaan tuotu hyvin selkeästi esille. Tällaisia muun tekstin ohessa selkeästi henkilöinä esiintuotuja nimiä olivat Mikä Häkkinen ja Toni Nieminen, joita molempia esiteltiin harjoittamaansa urheilulajia yleisesti käsittelevien juttujen yhteydessä.

Kuvio 6: Eri suomalaisten henkilöiden osuus kategoriassa "Tietty suomalainen henkilö" 1992-1997

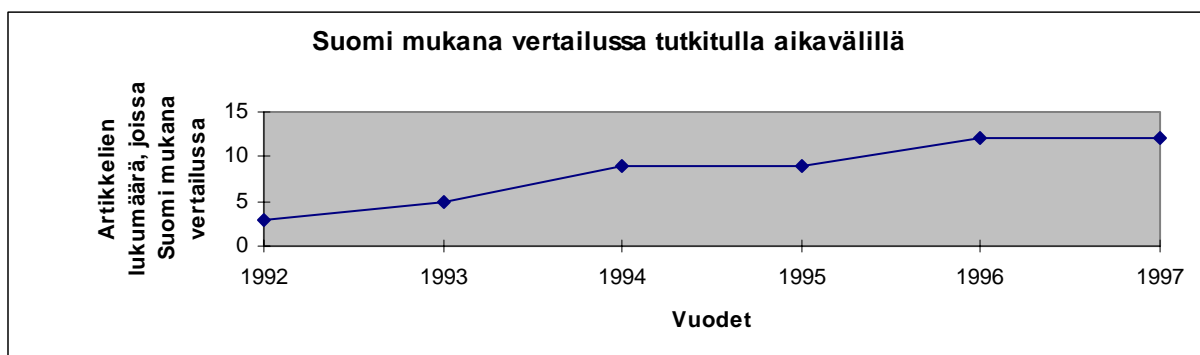
En siis lähtenyt etsimään kaikkia mahdollisia tutkimusaineistossa esiintyviä suomalaisnimiä, jolloin tulokset olisivat varmasti erilaisia. Tietty suomalainen henkilö -kategorian nimet kertovat lähinnä siitä, ketkä ovat olleet tarpeeksi mielenkiintoisia suomalaishenkilöitä ns. human interest -näkökulmasta, jotta heidän henkilöään on alettu valottaa perusteellisemmin. Kun katsotaan kaikkia henkilöuutisiin yltäneitä suomalaisnimiä voi intertekstuaalisena piirteensä huomata, että moni näistä liittyy tiiviisti johonkin niistä kuudesta kategoriasta, joihin artikkelit aluksi jaoin. Esimerkiksi Matti Pellonpää nivoutuu kulttuuripuolella hyvin edustettuun Kaurismäen elokuvatuotantoon ja Ahtisaari taas kategoriassa ”Suomi maana”. Urheilijoista Toni Nieminen taas ammentaa kategoriasta ”Suomen urheilu” ja on nimenomaan mäkihyppääjä.

Urheilunimistä toinen, Mikä Häkkinen, ei esiinny muissa artikkeleissa. Tämä tuntuu äkkiseltään kummalliselta, mutta Häkkisen tunnettuutta superjulkiksena tukee sitäkin selkeämmin se, että hän esiintyy tutkitulla aikavälillä kahdessa ”kovalla rahalla” maksetussa aukeaman mainoksessa. Nämä ovat Bossin mainoksia vuonna 1994 motolla ”*Formula1Driver Mika Hakkinen during pre-qualifying: Men at work*”. Mika Häkkisen yllättävän vähäinen esiintyminen selittyy mielestäni sillä, että Der Spiegel pyrkii olemaan enemmän ns. älykkölehti, eikä urheiluhenkisyys kuulu ylipäätään sen tyyliin.

Muut henkilöuutisiin yltäneet suomalaisnimet olivat Lola Odusoga ja peräti kahteen kertaan suhteellisen suuressa henkilöuutisessa esiintynyt Linda Lampenius. Heidän näkyvyytensä lienee helpoimmin ymmärrettävissä, kun ajattelee Der Spiegel -lehden luonnetta lukijoitaan myös viihdyttämään pyrkivänä kriittisenä uutislehtenä, jonka seuraajat ovat enimmäkseen miehiä.

Suomalaisia henkilöitä mielenkiintoisempaa on kuitenkin tarkastella Suomen esiintymistä erilaisissa vertailuissa tutkitulla aikavälillä. Tällaisissa vertailuissa eri maita verrataan toisiinsa jonkin asian suhteen, joka voi olla esim. näissä maissa voimassaolevat alkoholipromillerajoitukset liikenteessä, ex-Jugoslaviasta lähteneiden pakolaisten sijoittuminen näihin maihin tai yksinkertaisesti bruttokansantuote ja työttömyysaste kussakin vertailuun otetussa maassa.

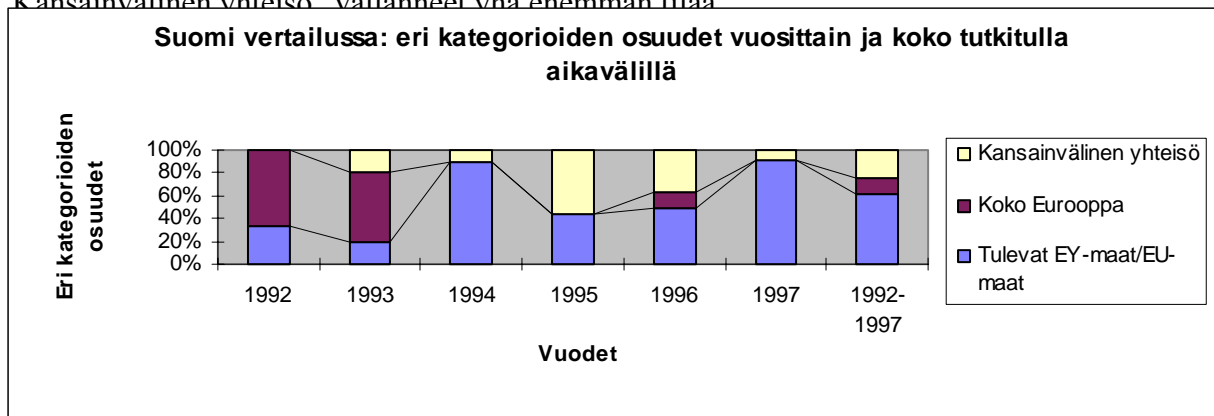
Suomen mukanaolo erilaisissa vertailuissa on kasvanut selkeästi koko tutkitun aikavälin, tästä havainnollisesti kuviossa 7. Rajuin kasvuhyppäys on ollut vuoden 1993 viidestä vertailusta vuoden 1994 yhdeksään vertailuun. Vuodesta 1994 vuoteen 1995 määrä pysyi samana, mutta kasvoi vuonna 1996 peräti kahteentoista pysyen tässä myös vuonna 1997. On oletettavaa, että Suomen näkyvyys vertailuissa liittyy jo vuonna 1994 vireillä olleeseen ja vuoden 1995 alussa voimaan tulleeseen EU-jäsenyyteen.

Kuvio 7: Suomi mukana vertailussa tutkitulla aikavälillä

Samansuuntaisia tuloksia saa, kun jakaa vertailut seuraaviin kolmeen kategoriaan sen mukaan, missä viitekehyksessä Suomi niissä esiintyy: *Kansainvälinen yhteisö, Koko*

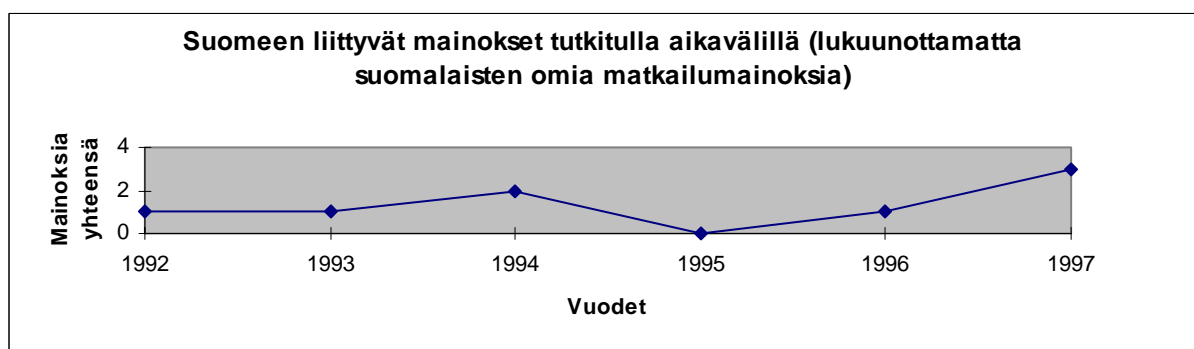
Eurooppa, Tulevat EY-maat / EU-maat ja vertaa näiden kategorioiden esiintymistä eri vuosina. Ks. kuvio 8. Vuosina 1992 ja 1993 kategoriä ”Koko Eurooppa” on ollut selvästi eniten edustettuna ja vuodesta 1994 lähtien ovat kategoriat ”Tulevat EY-maat / EU-maat” ja ”Kansainvälinen yhteisö” vallanneet vähemmän tilaa

Kuvio 8: Suomi vertailussa: eri kategorioiden osuudet vuosittain ja koko tutkitulla aikavälillä

Lopuksi lyhyesti vielä Suomeen liittyvistä saksalaisista mainoksista, ks. kuvio 9. On mielenkiintoista huomata, että niitä ei vuonna 1995 eli EU-jäsenyyden alkamisvuonna ollut yhtään. Mielestäni tämä on ymmärrettävää kun ajatellaan sitä, että mainokset rakennetaan tavallisesti olemassaolevien stereotyyppien varaan. EU-jäsenyyteen liittyvä julkisuus on ehkä ollut eräänlainen stereotyyppien nollakohta, jonka jälkeen kuva on alkanut taas rakentua, osittain vanhoista stereotyyppioista ja osittain uusista aineksista ammentaan.

Esimerkiksi Barry Day painottaa, että hyvä mainonta vastaa ajan henkeä ja ilmentää konkreettisesti sitä, mitä ihmiset ajattelevat. (Day 1984, 9)

Kuvio 9: Suomeen liittyvät mainokset tutkitulla aikavälillä (lukuunottamatta suomalaisten omia matkailumainoksia)

9. Tutkimusaineiston diskurssianalyttinen tulkinta

9.1. Yleistä diskurssianalyttisesti tulkituista artikkeleista

Tutkimusaineiston diskurssianalyttisessä tarkastelussa viideksi hegemoniseksi diskurssiksi eli päädiskurssiksi nousevat *Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi*, *Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi*, *Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana*, *Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä* ja *Idealistien idyllinen Suomi*.

Kuten tutkimusmenetelmän esittelyssä kirjoitin, olen päätenyt näihin diskursseihin aineistoa lukemalla hakien siitä samankaltaisia kielenkäytön alueita. Analyysini lähtökohtana olen pitänyt Faircloughin kolmiulotteista tekstin, diskursiivisen käytännön ja sosiokulttuurisen käytännön muodostamaa diskurssin käsitettä.

Tämän näkemyksen mukaan diskurssi on osa koko sitä sosiaalisen interaktion prosessia, josta teksti on vain osa. Näkemyksen mukaan voi kaikista diskursseista myös löytää kielen ja merkitysulottuvuuksien funktioita vastaavat ulottuvuudet, joita voidaan nimittää ”identiteettifunktioksi”, ”sosiaalisten suhteiden funktioksi” ja ”maailmaa tulkitseväksi funktioksi”. Esittelemäni diskurssit ovat kielenkäytön alueita, joita yhdistää näiden funktioiden samankaltaisuus. Ne ovat siis koherentteja tieto- ja uskomusjärjestelmiensä, eräänlaisten maailmankuviansa ja konstruoimiensa sosiaalisten identiteettien sekä näihin liittyvien sosiaalisten suhteiden suhteen.

Diskurssianalyysi kattaa kaikkiaan 25 artikkelia vuosilta 1992-1997. Näistä 13 on uutisia ja muut 12 reportaasinomaisia pidempiä artikkeleita. Kuten määrällisessä analyysissä jo mainitsin, olen diskurssianalyysiin ottanut koko tutkimusaineistosta vain sellaiset Suomea käsittelevät artikkelit, joiden Suomea / suomalaisuutta käsittelevä osuus on vähintään 30 prosenttia koko artikkelista.

Reportaasinomaisista artikkeleista omanlaistaan, muista erottuvaa tyyppiä edustavat Kaurismäen elokuvia esittelevät artikkelit. Näitä tutkitulle aikavälille mahtuu kolme kappaletta ja kutsun niitä yksinkertaisesti elokuva-arvosteluiksi. Muita pidempiä artikkeleita taas voi hyvin kuvata Der Spiegel –lehdelle ominaiseen juttutyyppiin, uutiskertomukseen kuuluviksi. Kaikki diskurssianalyttisesti tutkitut artikkelit löytyvät tämän työn lopusta kohdasta ”Liitteet” ja analyysiä on varmasti antoisampi lukea, jos malttaa ensin perehtyä niihin.

Olen antanut diskursseille myös kirjainkoodit helpottamaan niihin viittaamista varsinkin kuvioissa, jolloin diskurssi

”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” on A-diskurssi,

”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” B-diskurssi,

”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” C-diskurssi,

”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” D-diskurssi

ja diskurssi ”Idealistien idyllinen Suomi” E-diskurssi.

Paitsi, että kyseiset diskurssit luonnollisesti esiintyvät monissa tutkituista artikkeleista, voi useista tutkituista artikkeleista löytää useampia diskursseja tekstien intertekstuaalisen luonteen takia. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että jokin artikkelin diskursseista tavallisesti selvästi dominoi muita eli tarjoutuu ns. ensisijaiseksi lukutavaksi eli ensisijaiseksi diskurssiksi. Vain kaksi tutkitusta 25:stä artikkelista poikkeaa tästä säännöstä edustaan yhtäläisesti diskursseja A ja B.¹⁰⁵

Tämä diskursiivinen dominanssi perustuu ensinnäkin sille, että tietty diskurssi on useammin läsnä varsinaisessa tekstissä (siis uutisen, elokuva-arvostelun tai uutiskertomuksen otsikon jälkeisessä tekstissä). Toiseksi myös otsikko ja kuvat sekä kuvatestit pääsääntöisesti tukevat tekstissäkin ensisijaiseksi asettuvaa diskurssia. Tämä luo vankkaa diskursiivista koherenssia otsikoiden fokusoivan luonteen takia ja kuvan tehokkaan, kerralla tapahtuvan merkityksenannon siirron takia (Brookes 1995, 467; Barthes 1994, 174).

9.2. Johdatus yksittäisistä diskursseista kirjoitettujen kappaleiden esitystapaan

Esittelen seuraavissa kappaleissa kaikki aineistosta löytämäni viittä **hegemonista diskurssia eli päädiskurssia** edustavat tekstiotteet. Tutkimuksen rajaamisen pakosta keskityn analyysissäni kyseisiä diskursseja **ensisijaisena lukutapana eli ensisijaisena diskurssina** edustaviin tekstiotteisiin. Kuten tutkimusmenetelmän esittelyssä kerroin, tarkoitan ensisijaisella diskurssilla siis yksittäisissä artikkeleissa ensisijaiseksi asettuvaa diskursiivista lukutapaa eli sitä, mikä esittelemistäni viidestä diskurssista asettuu yksittäisessä artikkelissa ensisijaiseksi lukutavaksi.

Hegemoniset diskurssit taas jakautuvat aineistoon paljon ”vallattomammin” kuin ensisijaiset diskurssit eli vaikka yksittäisen artikkelin ensisijainen diskurssi olisi diskurssi A, niin siinä voi tämän diskurssin lisäksi esiintyä esimerkiksi diskursseja B ja D.¹⁰⁶

Diskurssianalyttisen tulkintani esittämisessä etenen diskurssikohtaisesti: Yksittäisistä diskursseista kirjoitettujen kappaleiden aluksi esitän kutakin päädiskurssia ensisijaisena diskurssina edustavat artikkelit niiltä osin kuin kyseinen diskurssi artikkeleissa esiintyy. Sulkumerkkien sisällä olevat kolme pistettä symbolisoivat joko kokonaisen tekstiotteen eli kappaleen puuttumista tai osan puuttumista yksittäisestä tekstiotteesta / kappaleesta alkuperäiseen artikkeliin verrattuna.

¹⁰⁵ Uutismuotoiset artikkelit *Die Finnen sind müde* 8/1994 ja *Register, Gestorben: Matti Pellonpää* 33/1995.

¹⁰⁶ Pystyin tosiaankin kahta poikkeusta lukuunottamatta määrittelemään kaikille artikkeleille selvästi avautuvan ensisijaisen diskurssin. Poikkeukset olivat artikkelit *Die Finnen sind müde* 8/1994 ja *Register, Gestorben: Matti Pellonpää* 33/1995, jotka molemmat edustivat yhtäläillä diskursseja A ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” ja B ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” ensisijaisena diskurssina.

Tämän yleiskartoituksen jälkeen erittelen kutakin diskurssia diskurssin kolmella ulottuvuudella eli tekstiulottuvuuden, diskursiivisten käytäntöjen ja sosiaalisten käytäntöjen tasolla.

Kuten tutkimusmenetelmän esittelyssä jo mainitsin, keskityn eri tasoilla seuraaviin seikkoihin: Tekstiulottuvuuden tarkastelussa erittelen artikkelien aihepiirejä, tyyliä ja/tai sävyä sekä metaforista kielenkäyttöä. Diskursiivisten käytäntöjen tasolla taas kiinnitän huomion artikkelien edustamiin journalistisiin juttutyyppeihin ja niissä esiintyviin diskurssimuodostumiin.

Artikkeleissa esiintyvät diskurssimuodostumat ovat yksi intertekstuaalisuuden ilmenemismuoto. Havainnollistan tätä diskurssien toisiinsa kietoutumista ensinnäkin merkitsemällä kursiivilla sellaiset tekstiotteet, jotka edustavat jotakin muutakin diskurssia tai joitakin muitakin diskursseja kuin sitä diskurssia, jota parhaillaan käsittelen. Tällaisten kursivoitujen tekstiotteiden jälkeen viittaan myös siihen, mihin muuhun tai mihin muihin diskursseihin tekstiote kuuluu.

Siis kun esimerkiksi kappaleen 9.3. *Diskurssi A "Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi"* ensisijaisena diskurssina aluksi esittelen tätä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavat artikkelit ja aloitan esittelyn artikkelilla „*Eine Ära geht zu Ende*“ 53/1992 niin kursiivit tekstissä tarkoittavat sitä, että kyseiset tekstiotteet edustavat myös joitakin muita diskursseja kuin artikkelin ensisijaista diskurssia A. Vastaavasti esimerkiksi kursivoiduista tekstiotteista ensimmäinen edustaa myös diskurssia ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”, koska otteen jälkeen seuraa nuoli ja teksti ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”.

Diskurssien toisiinsa kietoutumista yksittäisissä artikkeleissa havainnollistan paitsi kursiiveilla, myös yksinkertaisilla kuvioilla analyysin diskursiivisten käytäntöjen ulottuvuutta tarkastellessani. Näissä kuvioissa esitän kulloinkin käsittelemääni diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa esiintyvät diskurssimuodostumat eli sen, mitkä muut diskurssit kulloisenkin ensisijaisen diskurssin lisäksi ovat artikkeleissa läsnä.

Sellaiset tekstiotteet, jotka kuuluvat jotakin muuta kuin parhaillaan käsittelemääni diskurssia ensisijaisena diskurssina edustaviin artikkeleihin huomioin analyysissäni vain sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuudella diskursseja makropropositioihin purkaessani.

Diskurssien ilmisältöä yleisempää abstraktiotasoa edustavat makropropositiot välittävät tietoa siitä, minkälaiset semanttiset rakenteet aihepiiriin liitettyä muistiainesta todennäköisesti dominoivat (Brookes 1995, 466). Makropropositioiden voikin nähdä ilmentävän niiden ideologioiden ominaisuuksia, joista diskurssit ammentavat. Diskurssien identiteettifunktioita,

sosiaalisten suhteiden funktioita ja maailmaa tulkitsevia funktioita tiivistämällä ne helpottavat diskurssien konstruointien identiteettien, sosiaalisten suhteiden ja diskursseihin liittyvien tieto- ja uskomusjärjestelmien eli niiden eräänlaisten maailmankuvien tunnistamista.

Kappaleiden lopuksi luettelen myös sellaiset kulloinkin tarkastelemani diskurssia edustavat tekstiotteet, jotka kuuluvat muuta kuin parhaillaan käsittelemäni diskurssia ensisijaisena diskurssina edustaviin artikkeleihin yleiskuvan luomiseksi ja mahdollisen perusteellisen lukijan ilahduttamiseksi. Tällaiset tekstiotteet huomioin siis muuten analyysissäni vain diskurssia makropropositioihin purkaessani. Periaatteessahan asiasta kiinnostuneen lukijan olisi tosin mahdollista haarukoida nämä tekstiotteet kappaleista, joissa ne ovat esillä osina muita ensisijaisia diskursseja edustavia artikkeleja, mutta tämä olisi käytännössä kohtuuttoman vaivalloista.

Lopuksi vielä artikkelien nimistä, numeroista ja sulkumerkeistä esityksessäni. Artikkelien nimet mainitsen vain kutakin yksittäistä diskurssia käsittelevän kappaleen alussa kun esittelen artikkelit, joiden ensisijainen diskurssi kulloinkin käsittelemäni yksittäinen diskurssi on. Diskursseja makropropositioihin purkaessani ei ”analyysin yksikkönä” taas enää ole yksittäinen artikkeli vaan kyseistä diskurssia edustavat tekstiotteet ylipäätään ja artikkelien nimet ovat esillä vain silloin kun ne todella voi palauttaa johonkin makropropositioon.

Myöskään kappaleiden lopuksi tulevissa listauksissa ei yksittäinen artikkeli ole enää perusyksikkönä, koska esittelen kulloinkin tarkastelemani diskurssia edustavat tekstiotteet myös jotakin toista diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavista artikkeleista. Artikkelien numeroita kuljetan kuitenkin mukana kaikissa vaiheissa, jotta lukija voi halutessaan katsoa liitteistä mistä yhteydestä analyysissä esiintyvät tekstiotteet ovat.

Makropropositioita ja diskurssiotteita muita ensisijaisia diskursseja edustavissa artikkeleissa esitellessäni merkitsen sulkumerkkien sisällä olevilla kolmella pisteellä vain poissaolot tekstiotteista / kappaleista. Sen, että artikkelin alusta tai lopusta puuttuu jotain jätän merkitsemättä, koska asia on itsestäänselvyys.

9.3. Diskurssi A ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” ensisijaisena diskurssina

Diskurssia ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” ensisijaisena diskurssina edustavia artikkeleja on tutkitulla aikavälillä kaikkiaan kuusi. Näitä artikkeleja ovat *„Eine Ära geht zu Ende“* 53/1992, *Plünderer im Norden* 46/1993, *„Zu kurze*

*Hosenträger“ 1/1994, Die Finnen sind müde 8/1994, Personalien: Martti Ahtisaari 21/1994, Register, Gestorben: Matti Pellonpää 33/1995 ja Kopfhoch! 22/1996.*¹⁰⁷

Oheisena kyseiset artikkelit siltä osin kuin ne edustavat diskurssia ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”:

„Eine Ära geht zu Ende“

53/1992

Ingressi:

Im Skispringen siegte bisher Talent über High-Tech: Die Finnen flogen der Konkurrenz stets davon. Jetzt droht den Nationalhelden der Absturz. Die internationale Allianz aus Sportwissenschaft und Großkapital wird übermächtig; den Springerschulen fehlt der Nachwuchs, denn die Jugendlichen zieht es zu Modesportarten.

Valokuvat:

Sprung-Simulator im Skimuseum Lahti „Nicht länger konkurrenzfähig“

Olympiasieger Nieminen: „Wie ein Stein zu Boden“

Trainer Laine „Toni ist der letzte“

Jugendliche beim Training im Skigymnasium Lahti: „90 Prozent der Talente steigen aus“

(...)

(...) Ihre Siege verscheuchen für einen Moment den Hinterwälder-Komplex, der die Bewohner des Pufferstaates, eingezwängt zwischen den skandinavischen Großmächten Schweden und Norwegen und den ungeliebten Russen, sonst quält.

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

Genußvoll sahen 2,7 von 5 Millionen Finnen Nieminen's Olympiatriumf im Fernsehen und gaben sich dem Glücksgefühl hin, wenigstens im Skispringen eine Weltmacht zu sein. (...) *Doch immer wenn die Stars die Siegesprämie schon verplant hatten, sprang ein finnisches Milchgesicht weiter.*

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

(...)

Doch den Springern aus dem hohen Norden droht der Absturz. Denn im einstigen Exotensport Skispringen öffnet sich die Schere zwischen Arm und Reich immer weiter. (...)

(...) Im Land fehlt es an großen Springen, die sich vermarkten ließen, große Geldgeber interessieren sich nicht für den kleinen Markt am Polarkreis.

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

(...)

Schweigend und gebeugt, mit finsterem Blick und Fäusten in den Hosentaschen, stehen Puikkonen und Jarkko Laine wie Figuren des finnischen Regisseurs Aki Kaurismäki auf der staubigen Tartanbahn. Von den Trainern hechten, *wie Pinguine ins Eismeer*, sechs junge Skispringer mit steifem Oberkörper und angelegten Armen auf eine blaue Matte.

In der Trainingshalle tief unter dem Skistadion, die den Charme eines Atombunkers verbreitet, sprinten und springen Finnlands Talente für zukünftige Siege. (...) Doch die Zeiten, als Spitzenspringer im Dutzend heranreiften, sind vorbei. „Toni ist vielleicht der letzte“, sagt Laine, der Nieminen vor sechs Jahren entdeckte.

Früher funktionierte der Talentnachschieber von allein. Jedes Baby sah, sobald es den Kopf aus dem Kinderwagen recken konnte, eine der über 20 Schanzen auf den Hügeln rings um die Stadt. Noch ehe die Kleinen radfahren konnten, machten sie die ersten Sprünge von Euro-Paletten, die als Schanzentisch dienen. Und jedes Jahr erklimmen sie die nächsthöhere Rampe.

Skispringen war Abenteuer. Nur die Flugstunden sorgten für Abwechslung in der Kleinstadt, in der sich die Langeweile zäh hielt wie im Winter der Nebel. (...)

(...)

Und es werden immer weniger. Bis sie 18 sind, weiß Laine schon heute, „sind 90 Prozent ausgestiegen“. (...), einige können nicht jedes Jahr 2000 Mark für eine neue Springerausrüstung ausgeben, denn ihre Eltern sind wie 13,6 Prozent der Finnen arbeitslos.

---

¹⁰⁷ Kaksi näistä *Die Finnen sind müde 8/1994* ja *Register, Gestorben: Matti Pellonpää 33/1995* edustavat tarkkaan ottaen sekä diskurssia A että diskurssia B ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” yhtäläisesti ensisijaisina diskursseina. Olen siksi laskenut ne puoleksi esiintymiseksi kummassakin eli ko. artikkelit ovat tässä yhteensä yksi tapaus diskurssia A.

(...)

(...) Selbst Ex-Weltmeister Puikkonen wäre arbeitslos, hätte ihn die Kommune nicht als Sportstätteninspekteur engagiert: „Das war ein Geschenk für mich.“

Andere Größen haben sich schon umorientiert, bevor sie auf einen Gnadenjob angewiesen waren. (...)

(...)

Die Schanze der Sportschule Vuokatti in der Einöde Zentralfinnlands, die auch Nieminen in der Vorbereitungszeit täglich mehrfach erklimmt, ist aus Stahlrohren und Brettern zusammengeschaubt. Wie Schwalben unter dem Scheunendach hängen die Springer bei minus 15 Grad im zugigen Gebälk und warten auf das Startzeichen von Trainer Kari Ylianttila.

In anderen Ländern haben die Schanzen einen Aufzug: Die Springer sind schneller oben und können öfter springen. Nieminen und die anderen Finnen müssen in der steifen Springer montur aus Schaumgummi 143 Holzstufen emporklettern, mit sieben Kilogramm schweren Sprungski auf der Schulter. Nach zehn Jahren Skispringen haben sie 1,5 Millionen Stufen und 70 Tonnen Last in den Knochen.

Ylianttila hebt den Arm, der Wind steht gerade günstig. Mit rotem Gesicht gleitet Nieminen in die Spur. Die Springer in Mitteleuropa lassen ihre Sprünge aufzeichnen und am Computer in einzelne Phasen zerlegen. (...)

Nieminen muß sich auf das Auge seines Trainers verlassen. (...) Für mehr Technik fehlt das Geld. (...)

Die Deutschen dagegen leisteten sich vor dieser Saison zwei Wochen im Windkanal der Flugzeugwerft Dresden-Klotzsche. (...)

Die Finnen fanden den Wert der gespreizten Skiführung auch „ohne Labors und Forscher“, so Pulli, heraus. Der Cheftrainer hatte sich im September 1991 eine Studie aus Leipzig besorgt, die belegte, dass der Spreiz-Flug 15 Prozent mehr bringt als der Parallelstil. (...)

(...) Und das Formtief wird anhalten, orakelt Trainer Puikkonen: „Da geht eine Ära zu Ende.“

Plünderer im Norden

46/1993

Ingressi:

Nicht nur in den Tropen stirbt der Wald. Fast unbemerkt von der Öffentlichkeit verschwinden auch die letzten Urwälder der Nordhalbkugel durch großflächigen Raubbau. Bei Kahlschlägen in Kanada und Finnland, Alaska und Siberien fallen jahrhundertealte Bäume, die als Rohstoff für Windeln und Werbebroschüren enden.

Valokuvat:

Kahlschlaggebiet in Alaska: „Von dem komplexen Waldgefüge, das sich seit der letzten Eiszeit entwickelt hat, bleibt nur noch ein Wüste von Baumtrümmern“

Alaska-Baumfäller: Kathedralen enden als Stümpfe

Nutzholz in Finnland: Aus dem Norden viermal soviel Export wie aus allen Tropenländern

Weidende Rentiere, finnischer Weißbrückenspecht: Im aufgeräumten Wald schwindet die Vielfalt der Arten

Protestaktion gegen Waldzerstörung: Holzfäller blockiert

„Ich riskiere meine Existenz“, sagt Anja Finne, 49, Oberförsterin im finnischen Bezirk Kainuu, „aber soll ich unsere letzten Wildniswälder den Bulldozern überlassen?“

Försterin Finne kämpft in den eigenen Amtsstuben gegen den Kahlschlag: Die mächtige „Waldregierung“, wie die Finnen ihre Forstbehörde nennen, läßt gigantische Holzerntemaschinen in die urigen, weglosen Wälder im Kainuu, aber auch in die Wildmarkgebiete Lapplands vorrücken – zum Ärger von Naturschützern, rebellischen Forstleuten und Rentierhaltern.

Mit ungewohnter Heftigkeit prallen im Land der 50 000 Seen und der vermeintlich unerschöpflichen Wälder (auf jeden Finnen entfallen vier Hektar) die Interessen aufeinander: „Während alle Welt um die tropischen Regenwälder bangt“, sagt Sari Kuvaja von Greenpeace in Helsinki, „werden hier im Norden jahrhundertealte Bestände großflächig umgelegt, mit Folgen, die kaum weniger schlimm für unsere Umwelt sind.“

→ „Idealistien idyllinen Suomi“

Entrindet, gehäckselt und zu Brei verkocht, enden knorrige Kiefern und Tannen als Rohstoff für Papier und Spanplatten. Die Ödnis, die zurückbleibt, wird zwar mit Treibhaus-Setzlingen bestückt, doch die neuen

Holzplantagen, so Forstwirtin Kuvaja, „machen noch lange keinen Wald aus“.

(...)

Obwohl nur noch ein Prozent des finnischen und fünf Prozent des schwedischen Waldes als „natürlich“ gelten können, geben die Forstbehörden der Holzindustrie bislang unberührte Gebiete frei. In Nordschweden, am Njakafjäll, wird urwüchsiger Bergwald geschlagen, in Finnland fallen die bizarren Kiefern der lappländischen Kessi-Wildmark und nun auch der Mischwald der ostfinnischen Kainuu-Region.

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

(...)

Zu beiden Seiten der breiten Forstschnaisen, die das 450 Quadratkilometer große Kainuu-Gebiet im Osten Finnlands erschließen, fressen sich Kahlschläge in die Landschaft vor. *Wo früher im Schatten des alten Waldes Moose, Flechten, Pilze und das Kraut von Blau- und Preiselbeeren den Boden überzogen, klaffen frisch aufgeworfene Gräben und Krater mit schwarzem Wurzelwerk.*

→ *”Idealistien idyllinen Suomi”*

Vereinzelte Baumruinen und abgestorbene Espen, die der einsame Arbeiter in der schallisolierten Forstmaschine stehenließ, ragen in den Himmel.

„Das wird so weitergehen“, sagt Anja Finne, „und in zehn Jahren haben wir hier, außerhalb der Schutzzonen, keine alten Bäume mehr.“

„Der wichtigste Grund für den Niedergang der Tier- und Pflanzenarten in Finnland ist die intensive Forstwirtschaft“, resümiert ein Report, den die Biologen Pertti Rassi und Rauno Väisänen im Auftrag des finnischen Umweltministeriums zusammenstellten. (...)

Mit drastischen Eingriffen trieben die finnischen (und mitteleuropäischen) Förster seit den sechziger Jahren die Mechanisierung im Wald voran. Zu den folgenschweren Fehlern, so räumt auch Jan Heino vom Ministerium für Landwirtschaft und Forsten ein, zählt die Drainage der ehemals artenreichsten Moor- und Sumpflandschaften Europas: Um mehr Fläche für Neuanpflanzungen zu gewinnen, haben die Waldwirtschaftler über ein Fünftel Finnlands trockengelegt.

Als Unkraut, das beseitigt werden mußte, galten alle Bäume außer Nadelhölzern und Silberbirken: (...)

In derart aufgeräumten Wald, der aus gleichartigem Stangenholz besteht, schwindet die Biodiversität, die Vielfalt der Arten, für die sich die Konferenz von Rio, aber auch die „Ministerkonferenz zum Schutz des Waldes in Europa“ im Juni in Helsinki stark machten. (...)

Hilfe bei der Menschenrechtskommission der Vereinten Nationen suchen finnische Rentierhalter – sie sehen die Grundlage ihrer Kultur bedroht. (...)

Wenig Verständnis für die Forderungen der Sami und der Waldschützer zeigt die finnische Behörde für Landwirtschaft und Forsten. Keinesfalls sei Finnland das „Brasilien des Nordens“, erklärt Forstdirektor Heino in Helsinki. Abgeholzte Waldareale würden planmäßig wieder nachgepflanzt.

(...)

„Zu kurze Hosenträger“

1/1994

Der Zusammenbruch des Osthandels läßt Finnland verarmen.

Valokuvat:

Hungernde in Helsinki

Das soziale Schutznetz versagt

Brotausgabe in Helsinki: „Wir glaubten, ewig reich zu bleiben“

Eiskalter Schneeregen treibt durch die Castrénstraße in Kallio, einem hügeligen Stadtteil im Zentrum von Helsinki. Die knapp hundert Männer, Frauen und Kinder, die im nachtdunklen Wintermorgen um die Ecke bis in die Seitengasse hinein Schlange stehen, warten wortlos, bis sich Punkt acht Uhr die Tür zum kleinen Lokal der Heilsarmee öffnet.

Mit einem artigen „Kiitos“ (Danke) nimmt Eila Nuutinen, 47, die zwei Brotlaibe entgegen, die jedem Bittsteller zustehen. Zögernd sagt sie: „Dass es so weit kommen könnte, hätte ich nie geglaubt. Wir schämen uns.

(...) „Wir stehen am Rande des Elends“, klagt Eila nun. Die Sozialhilfe wird fast vollständig für die Miete und die Abgeltung der Bankschulden aufgebraucht, der Rest reicht kaum für das tägliche Brot.

Früher, sagt Olavi Säynäjoki, Offizier der Heilsarmee in der Castrénstraße, versorgten seine Helfer morgens eine Stammkundschaft von nicht mehr als 40 Menschen: Alkoholiker, Ausgefippte, Asoziale. Seit einem halben Jahr aber hat sich die Zahl der Bedürftigen verdreifacht. Zu ihnen zählen Krankenschwestern, Lehrer und Bankangestellte. Die meisten haben ihre Stelle verloren, mußten ihre Eigentumswohnungen weit unter Kaufpreis veräußern und können mit Arbeitslosengeld oder Sozialhilfe kaum die Restschulden abtragen.

Immer mehr sparen am Essen. Nach einer Erhebung des Sozial- und Gesundheitsministeriums klagten rund 100 000 Finnen, sie hätten im letzten Jahr „aus wirtschaftlichen Gründen gehungert“; die Hälfte der Befragten gab an „mehrere Monate“ gedarbt zu haben.

Das soziale Schutznetz versagt häufig im konkreten Notfall. Der „bürokratische Apparat“ sei mittlerweile derart überlastet, dass Hilfsbedürftige „manchmal Wochen und Monate auf die notwendige Unterstützung warten

müssen“, hat der Soziologe Osmo Kontula vom Institut für Volksgesundheit der Universität Helsinki festgestellt. *Das nach schwedischem Vorbild großzügig ausgelegte Schutznetz kann die Massen der Verarmten nicht mehr bewältigen.*

→ *”Suomi kehittyneensä skandinaavisena maana”*

Noch vor drei Jahren lag die Arbeitslosenrate bei nur 3,4 Prozent; manche Branchen, so Pirkko Lammi vom Verband der Finnischen Industrie und Arbeitgeber, „jammerten über einen Mangel an qualifizierten Arbeitskräften“. Nun sind fast eine halbe Million oder 18 Prozent aller Erwerbsfähigen des Fünf-Millionen-Volkes ohne Job, weitere 100 000 werden dank öffentlicher Hilfsprogramme beschäftigt oder in den Vorruhestand entlassen.

Die Wirtschaftskrise hat Finnland härter getroffen als alle anderen europäischen Länder. Nach dem Ende des Kalten Krieges, als der Handel mit der Sowjetunion zusammenbrach, stürzte das Land „erst in die Rezession, dann in die Depression und schließlich in die tiefste Flaute in Friedenszeiten“ (Lammi). 1991 und 1992 schrumpfte das Bruttosozialprodukt um insgesamt 10,5 Prozent, im ersten Halbjahr 1993 nochmals um 2,5 Prozent.

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

(...)

Aber die Exportunternehmen standen plötzlich „mit zu kurzen Hosenträgern“ da, so Chefredakteur Bo Stenström vom *Huvudstadsbladet*. Viele kleine und mittlere Betriebe gaben auf: 7350 meldeten Konkurs an, 17 Prozent mehr als im ersten Krisenjahr 1991.

Die Pleitewelle brachte das gesamte Bankwesen an den Rand des Ruins. Die größten Geldinstitute haben nur dank staatlicher Garantien und mit Hilfe von Direktzuschüssen in Höhe von bislang 40 Milliarden Finnmark überlebt.

(...) Regierung und Opposition sind gleichermaßen ratlos.

(...)

(...)Doch nicht sicherheitspolitische Sorgen, sondern die Existenznöte der Arbeitslosen bedrücken die Politiker und Experten. Alarmierend findet Lammi die Apathie der Jugendlichen, von denen über 30 Prozent keinen Job haben. Da wachse ein neues Proletariat heran, sagt die Ökonomin: „Die haben keine Kraft und Fähigkeit zur Selbsthilfe. Viele von ihnen können nicht mal Kartoffelbrei zubereiten.“

Die Finnen sind müde

8/1994

(...) aber die Helden sind müde, die Gags zäh geworden: Kaurismäki zum Einschlafen, ein Trauerspiel. (...)

→ *Tämä artikkeli edustaa yhtäläillä sekä diskurssia A että diskurssia B ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” (otsikko / A, kuva / B)*

Personalien: Martti Ahtisaari

21/1994

(...) Er (Martti Ahtisaari) verzichtet auf die ihm zustehende Gehaltserhöhung von monatlich umgerechnet knapp 3000 Mark. Das Geld soll statt dessen in einen Fonds zur Unterstützung von Arbeitslosen-Initiativen fließen. (...) Das persönliche Opfer des Staatsoberhauptes ist freilich mehr Symbol als echte Hilfe. Denn Finnland, das in der schwersten Rezession seit 60 Jahren steckt, hat insgesamt 500 000 Arbeitslose.(...)

Register, Gestorben: Matti Pellonpää

33/1995

Valokuva:

passikuvan kokoinen kuva Matti Pellonpäästä ilman kuvatekstiä

Anrührend wie eine Trauerweide verkörperte der schnauzbärtige Filmschauspieler nicht nur das Alter Ego seines Landsmannes, des finnischen Regisseurs Aki Kaurismäki, sondern gleichzeitig auch die Melancholie seines Heimatlandes. Mit seinen sparsamen, fast ausdruckslosen Gesten, mit seiner Wortkargheit und Schwermütigkeit stellte er seine tragischen Alltagshelden (...) so überzeugend dar, dass man sich fragte, ob er dabei überhaupt schauspielern mußte. Fatalistisch ertrugen seine Figuren die Rückschläge, die ihnen das Leben zu bieten hatte. So sagte er mit dem für ihn typischen Sarkasmus nach seinem Gefängnisausbruch in „Ariel“, als er von Gangstern angeschossen wird: „Mein Herz könnt ihr auf der Müllhalde verscharren.“(...)

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

→ *Tämä artikkeli edustaa yhtäläillä sekä diskurssia A että diskurssia B ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

Kopf hoch!

22/1996

„**Wolken ziehen vorüber**“. Spielfilm von Aki Kaurismäki. Finnland 1996.

Valokuvat:

Regisseur Kaurismäki: Der Tango stammt aus Finnland

Kaurismäki-Film „*Volken ziehen vorüber*“ Blütenreine Fortschrittstrübsal

Erst einmal ziehen die Wolken herauf. Lebensverdüstung also, Depression, Wirtschaftskrise. Im Restaurant „Dubrovnik“, dessen Geschäfte seit Menschengedenken ordentlich liefen, breitet sich Ratlosigkeit aus: Was läuft schief? Eine mögliche tröstliche Antwort: „Die Gäste werden alt und können nicht mehr so viel trinken.“ Beim Abschiedabend vor der Kapitulation, den die Wirtin ihrer treuen Kundschaft gibt, sind noch älter als die Gäste die Musiker, die zum Tanz aufspielen: Mit Gleichmut knödeln sie sich durch ihr Repertoire von herzerreißenden langsamen Walzern und Tangos. Der Tango, so behaupten bekanntlich die Finnen (zumindest jene, die Kaurismäki heißen), sei finnischen Ursprungs und erst später nach Argentinien exportiert worden: das Tränengefäß der nationalen Melancholie.

→ *„Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

Fortan sitzt die ehemalige „Dubrovnik“-Kellnerin Ilona – Kati Outinen, die so unanrührbar desperat vor sich hinschauen kann wie keiner sonst – in ihrem unglaublich blauen Wohnzimmer auf ihrem unglaublich roten Sofa und starrt den Fernseher an. (...)

Leider droht dann auch Ilonas Ehemann Lauri (Kari Väänänen), von Beruf Chauffeur bei einem Busunternehmen, die Entlassung. (...) Lauri gehört dann zu denen, die schlechte Karten haben, und fortan muß dieser Film Behördengänge, demütigende Verhöre, triste Gelegenheitsarbeit und kriminelle Anfechtungen verfolgen.

Aki Kaurismäki hat es immer verstanden, seine Heimat zu einem Ländchen immerwährender Ärmlichkeit zu erklären, das weniger dem realen heutigen Finnland gleicht als einer vergessenen Ostblock-Provinz. Ein Kaktus in einem verstaubten Schaufenster wirkt da wie ein unverhofftes Ausrufezeichen, und sogar ein Fresko im Arbeitsamt strahlt blütenreine sozialistische Fortschrittstrübsal aus. Es ist bei Kaurismäki schon immer viel getrunken worden, bevorzugt Wodka pur: (...)

→ *„Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

→ *„Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

(...)

(...) Dies ist der Augenblick, sich an den schnauzbärtigen Matti Pellonpää zu erinnern, menschlichen Inbegriff einer Trauerweide: Er wird uns in Kaurismäkis Kosmos immerdar fehlen.

(...)

9.3.1. Diskurssin ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”

erittely diskurssin kolmella ulottuvuudella

Aloitan **tekstiulottuvuuden** tarkastelun aihepiirien erittelyllä. Artikkelit käsittelevät siis suomalaisen mäkihypyn näköalaton tulevaisuutta (53/1992), suomalaisten metsien ns. ryöstöhakkuita (46/1993), Suomen idänkaupan romahtamisesta johtuneita huomattavia taloudellisia vaikeuksia (1/1994), Aki Kaurismäen uusimpia elokuvia (8/1994, 22/1996), presidentti Ahtisaaren luopumista palkankorotuksestaan Suomen työttömien hyväksi (21/1994) ja Kaurismäen elokuvista tunnetun näyttelijän Matti Pellonpään kuolemaa (33/1995).

Tyylillisesti erottuvin on uutiskertomus „*Eine Ära geht zu Ende*“ 53/1992, jota voi luonnehtia ei vain ironiseen vaan jopa ilkeilevään sävyyn kirjoituksi. Tässä yhteydessä tosin on paikallaan mainita, että lehden tapa uutisoida huippu-urheilusta on mielestäni usein erittäin kriittinen eikä urheilijoiden persoonistakaan tavata kirjoittaa ainakaan mairittelevalla tavalla.

Yleisesti ottaen Der Spiegel –lehden uutiskertomukset ovat tyylillisesti enemmän yhteneväisiä kuin toisistaan eroavia. Tämä selittyyne samoilla seikoilla kuin se, että lehden artikkelien ensisijainen lukutapa, ensisijainen diskurssi vaikuttaa yleensä artikkeleihin johdonmukaisesti sisäänrakennetulta ja on siksi helppo määrittellä: Uutiskertomus muotona ohjaa lehden

toimittajien työtä ja vain murto-osa toimittajista saa kirjoittaa omalla nimellään. (Kuby 1987, 52, 54)

Toista kahta uutiskertomusta *Plünderer im Norden* 46/1993 ja „*Zu kurze Hosenträger*“ 1/1994 luonnehdin molempia tyyliltään asiantuntijan näkökulmaa edustaviksi teksteiksi. Näissä toimittajat ovat häivyttäneet itsensä tekstistä ja tekstit näyttävät pintapuolisesti objektiivisen uutisoinnin ihanteiden mukaisesti rakennetuilta. Kun tekstejä tarkastelee kriittisemmin voi kuitenkin huomata, että samansuuntaisia tietoja antaviin asiantuntijoihin viittaamalla niissä rakennetaan koherentti, mutta erittäin yksipuolinen asiantuntija-näkökulma käsiteltävään aiheeseen.

Uutisista *Personalien: Martti Ahtisaari* 21/1994 edustaa tavanomaista suhteellisen niukkasanaista asiallista uutistyyliä. Uutiset *Die Finnen sind müde* 8/1994 ja *Register, Gestorben: Matti Pellonpää* 33/1995 taas ovat uutismuotoisuudestaan huolimatta tyylillisesti lähempänä Kaurismäki-elokuvista lehdessä kirjoitettuja arvosteluja. ”Kaurismäki-tyylille” on ominaista suhteellisen vapaamuotoinen, enemmän kaunokirjallinen kuin uutistyyli, joka heijastelee Kaurismäki-elokuvien maailmaa. Tapaan kirjoittaa Kaurismäestä ja tämän tuotannosta kuuluu mm. yritys tavoittaa Kaurismäelle tyypillinen makaaberihuumori ja pyrkimys välittää lukijalle tunne sisäpiiriin kuulumisesta, ns. juonessa mukana olemisesta. Näihin ns. Kaurismäki-tyyliisiin artikkeleihin lukeutuu luonnollisesti myös Kaurismäen elokuvasta kirjoitettu arvostelu *Kopfhoch!* 22/1996.

Artikkeleissa esiintyvän metaforisen kielenkäytön tarkastelussa huomiota kiinnittää toistuvuutensa takia viittaus näyttelijä Matti Pellonpään luonnehtimalla tätä yhtä liikuttavaksi kuin hautapaju. Kielikuva toistuu artikkelien *Register, Gestorben: Matti Pellonpää* 33/1995 ja *Kopfhoch!* 22/1996 yhteydessä.

Metaforinen kielenkäyttö:

„Eine Ära geht zu Ende“ 53/1992:

Jetzt droht den Nationalhelden der Absturz.

Olympiasieger Nieminen: „Wie ein Stein zu Boden“

die Bewohner des Pufferstaates

die Stars – ein finnisches Milchgeschicht

aus dem hohen Norden

im einstigen Exotensport

Markt am Polarkreis

wie Figuren des finnischen Regisseurs Aki Kaurismäki

wie Pinguine ins Eismeer

in der Trainingshalle (...), die den Charme eines Atombunkers verbreitet

Jedes Baby sah, sobald es den Kopf aus dem Kinderwagen recken konnte, (...)

die Langeweile (...), wie im Winter der Nebel

wie Schwalben unter dem Scheunendach

Plünderer im Norden 46/1993:

otsikko itse: Plünderer im Norden

ein Wüster von Baumtrümmern (kuvateksti Kanadan metsähakkuista)

Kathedralen enden als Stümpfe (kuvateksti Kanadan metsähakkuista)

„Brasilien des Nordens“

„Zu kurze Hosenträger“ 1/1994:

otsikko itse: zu kurze Hosenträger

im nachtdunklen Wintermorgen

(...) die Exportunternehmen standen plötzlich „mit zu kurzen Hosenträgern“ (...)

Die Pleitewelle brachte das gesamte Bankwesen an den Rand des Ruins.

Viele von ihnen können nicht mal Kartoffelbrei zubereiten.

Die Finnen sind müde 8/1994:

(...) die Gags zäh geworden (...)

Register, Gestorben: Matti Pellonpää 33/1995:

anrührend wie eine Trauerweide

Kopf hoch! 22/1996:

blütenreine Fortschrittstrübsal

knödeln sie sich durch ihr Repertoire

das Tränengefäß der nationalen Melancholie

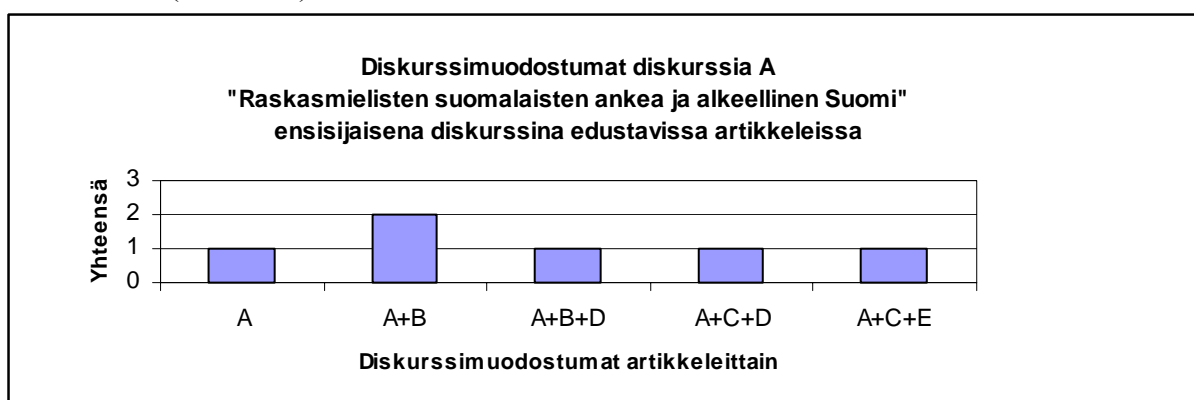
(...) die schlechte Karten haben (...)

menschlichen Inbegriff einer Trauerweide

Kaurismäkis Kosmos

Diskursiivisten käytäntöjen ulottuvuuden tarkastelun voi alkaa toteamalla, että artikkelit edustavat eri juttutyyppejä, joista eniten edustettu tyyppi on uutiskertomus. Uutiskertomuksia on kolme („Eine Ära geht zu Ende“ 53/1992, *Plünderer im Norden* 46/1993, „Zu kurze Hosenträger“ 1/1994), elokuva-arvosteluja yksi (*Kopf hoch!* 22/1996) ja uutisia kaksi (*Personalien: Martti Ahtisaari* 21/1994 sekä uutiset *Die Finnen sind müde* 8/1994 ja *Register, Gestorben: Matti Pellonpää* 33/1995 – lasken nämä viimeksi mainitut yhteen ”puolikkaina” eli arvolla 0,5, koska ne molemmat edustavat puoliksi A- ja B-diskursseja).

Mielenkiintoista on myös katsoa, mitkä muut diskurssit esiintyvät usein diskurssia A ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa ja minkälaisia diskursiivisia muodostumia nämä diskurssit muodostavat. (Kuvio 10)

Kuvio 10: Diskurssimuodostumat diskurssia A ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa

Useimmin esiintyvä diskursiivinen muodostuma on A- ja B-diskurssi samassa artikkelissa. A- ja B-diskurssin yhteenkietoutumisesta kertoo myös se, että tutkimusaineiston ainoat artikkelit, jotka eivät edustaneet selkeästi vain yhtä ensisijaista diskurssia edustivat yhtäläillä juuri näitä kahta diskurssia. (B-diskurssi: ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”) Aikaisemmin erittelemiini aiheisiin viitaten taas voi todeta, että kyseinen diskurssi on tyypillinen diskurssi negatiivisten artikkelien aiheiden yhteydessä.¹⁰⁸

Diskurssien laajempaa **sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuutta** taas voi tarkastella purkamalla diskurssit muutamaa niiden ilmisisältöä ylempällä abstraktiotasolla oleviin makropropositioihin. Diskurssin ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” makropropositiot ovat:

Suomalaiset ovat raskasmielisiä,

Suomi on taloudellisesti heikko ja teknologisesti kehittymätön maa ja

Asiat ovat Suomessa hullusti / asiat kehittyvät Suomessa hullusti.

Makropropositiot:

Suomalaiset ovat raskasmielisiä:

12/1992

(...) Alle seine früheren Balanceakte zwischen wohliger Tristesse und bösem Sarkasmus, Melancholie und Irrwitz („I hired a Contract Killer“, „Leningrad Cowboys go to America“) zeigen, so sagt der Tragikomiker kokett, bloß „diese Scheiße von einem Leben.“ Auch dieser.

→ ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”

53/1992

(...) Ihre Siege verscheuchen für einen Moment den Hinterwälder-Komplex, der die Bewohner des Puffer-Staates, eingezwängt zwischen den skandinavischen Großmächten Schweden und Norwegen und den ungeliebten Russen, sonst quält.

→ ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”

(...)

Schweigend und gebeugt, mit finsterem Blick und Fäusten in den Hosentaschen, stehen Puikkonen und Jarkko Laine wie Figuren des finnischen Regisseurs Aki Kaurismäki auf der staubigen Tartanbahn. (...)

1/1994

---

¹⁰⁸ Kaurismäen elokuvan arvostelu *Kopf hoch!* 22/1996 ei toki ole negatiivinen kyseistä elokuvaa kohtaan. Tekstissä on kuitenkin läsnä paljon negatiivisia elementtejä. Joka tapauksessa on ilmeistä, että tätä diskurssia ensisijaisena diskurssia edustavien artikkelien enemmistö on aiheiltaan negatiivisia, tulkitsee *Kopf hoch!* artikkelin sitten negatiiviseksi tai positiiviseksi sisällöltään.

(...) Alarmierend findet Lammi die Apathie der Jugendlichen, von denen über 30 Prozent keinen Job haben. Da wachse ein neues Proletariat heran, sagt die Ökonomin: „Die haben keine Kraft und Fähigkeit zur Selbsthilfe.“

Die Finnen sind müde

8/1994 (...) aber die Helden sind müde, die Gags zäh geworden: Kaurismäki zum Einschlafen, ein Trauerspiel. (...)

26/1994

(...) Kaurismäkis endzeitlicher Schwarz-Weiß-Reisefilm, der nächste Woche in die deutschen Kinos kommt, ist so lakonisch und behutsam andeutend, dass er mit 65 Minuten Spieldauer auskommt. (...) *Er ist grausam komisch und doch weich von Trennungsschmerz, in Wodka, Polka und Tango den Tränen nach wie noch kein Kaurismäki-Film.*

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

33/1995

Anrührend wie eine Trauerweide verkörperte der schnauzbärtige Filmschauspieler nicht nur das Alter Ego seines Landsmannes, des finnischen Regisseurs Aki Kaurismäki, sondern gleichzeitig auch die Melancholie seines Heimatlandes. Mit seinen sparsamen, fast ausdruckslosen Gesten, mit seiner Wortkargheit und Schwermütigkeit stellte er seine tragischen Alltagshelden (...) so überzeugend dar, dass man sich fragte, ob er dabei überhaupt schauspielern mußte. Fatalistisch ertrugen seine Figuren die Rückschläge, die ihnen das Leben zu bieten hatte. So sagte er mit dem für ihn typischen Sarkasmus nach seinem Gefängnisausbruch in „Ariel“, als er von Gangtern angeschossen wird: „Mein Herz könnt ihr auf der Müllhalde verscharren.“ (...)

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

22/1996

Erst einmal ziehen die Wolken herauf. Lebensverdüstung also, Depression, Wirtschaftskrise. Im Restaurant „Dubrovnik“, dessen Geschäfte seit Menschengedenken ordentlich liefen, breitet sich Ratlosigkeit aus: Was läuft schief? Eine mögliche tröstliche Antwort: „Die Gäste werden alt und können nicht mehr so viel trinken.“ Beim Abschiedabend vor der Kapitulation, den die Wirtin ihrer treuen Kundschaft gibt, sind noch älter als die Gäste die Musiker, die zum Tanz aufspielen: Mit Gleichmut knödeln sie sich durch ihr Repertoire von herzerreißenden langsamen Walzern und Tangos. Der Tango, so behaupten bekanntlich die Finnen (zumindest jene, die Kaurismäki heißen), sei finnischen Ursprungs und erst später nach Argentinien exportiert worden: das Tränengefäß der nationalen Melancholie.

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

Fortan sitzt die ehemalige „Dubrovnik“-Kellnerin Ilona – Kati Outinen, die so unanrührbar desperat vor sich hinschauen kann wie keiner sonst – (...) und starrt den Fernseher an. (...)

(...)

(...) *Ein Kaktus in einem verstaubten Schaufenster wirkt da wie ein unverhofftes Ausrufezeichen, und sogar ein Fresko im Arbeitsamt strahlt blütenreine sozialistische Fortschrittstrübsal aus. Es ist bei Kaurismäki schon immer viel getrunken worden, bevorzugt Wodka pur: (...)*

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

(...)

(...) Dies ist der Augenblick, sich an den schnauzbärtigen Matti Pellonpää zu erinnern, menschlichen Inbegriff einer Trauerweide: (...)

Suomi on taloudellisesti heikko ja teknologisesti kehittymätön maa:

„Zu kurze Hosenträger“

1/1994

Der Zusammenbruch des Osthandels läßt Finnland verarmen.

Valokuvat:

Hungernde in Helsinki

Das soziale Schutznetz versagt

Brotausgabe in Helsinki: „Wir glaubten, ewig reich zu bleiben“

Eiskalter Schneeregen treibt durch die Castrénstraße in Kallio, einem hügeligen Stadtteil im Zentrum von Helsinki. Die knapp hundert Männer, Frauen und Kinder, die im nachtdunklen Wintermorgen um die Ecke bis in die Seitengasse hinein Schlange stehen, warten wortlos, bis sich Punkt acht Uhr die Tür zum kleinen Lokal der

Heilsarmee öffnet.

Mit einem artigem „Kiitos“ (Danke) nimmt Eila Nuutinen, 47, die zwei Brotlaibe entgegen, die jedem Bittsteller zustehen. Zögernd sagt sie: „Dass es so weit kommen könnte, hätte ich nie geglaubt. Wir schämen uns.“

(...)

Das soziale Schutznetz versagt häufig im konkreten Notfall. (...) *Das nach schwedischem Vorbild großzügig ausgelegte Schutznetz kann die Massen der Verarmten nicht mehr bewältigen.*

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

(...)

(...) Regierung und Opposition sind gleichermaßen ratlos.

53/1992 (...) Jetzt droht den (finnischen) Nationalhelden der Absturz. Die internationale Allianz aus Sportwissenschaft und Großkapital wird übermächtig; (...)

(...)

Genußvoll sahen 2,7 von 5 Millionen Finnen Niemins Olympiatriumph im Fernsehen und gaben sich dem Glücksgefühl hin, wenigstens im Skispringen eine Weltmacht zu sein. (...)

(...)

(...) *Denn im einstigen Exotensport Skispringen öffnet sich die Schere zwischen Arm und Reich immer weiter.*

(...)

Die finnischen Feierabend-Athleten, die mit einem Saisonetat von 500 000 Mark auskommen müssen, verlieren gegen die Allianz aus High-Tech und Großkapital zusehends an Boden. Im Land fehlt es an großen Springen, die sich vermarkten ließen, große Geldgeber interessieren sich nicht für den kleinen Markt am Polarkreis.

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

(...)

(...), einige können nicht jedes Jahr 2000 Mark für eine neue Springerausrüstung ausgeben, denn ihre Eltern sind wie 13,6 Prozent der Finnen arbeitslos.

(...)

(...) Selbst Ex-Weltmeister Puikkonen wäre arbeitslos, hätte ihn die Kommune nicht als Sportstätteninspekteur engagiert: „Das war ein Geschenk für mich“.

(...)

Die Schanze der Sportschule Vuokatti in der Einöde Zentralfinnlands, die auch Nieminen in der Vorbereitungszeit täglich mehrfach erklimmt, ist aus Stahlrohren und Brettern zusammengeschrubt. Wie Schwalben unter dem Scheunendach hängen die Springer bei minus 15 Grad im zugigen Gebälk und warten auf das Startzeichen von Trainer Kari Ylianttila.

In anderen Ländern haben die Schanzen einen Aufzug: Die Springer sind schneller oben und können öfter springen. Nieminen und die anderen Finnen müssen in der steifen Springer montur aus Schaumgummi 143 Hozstufen emporklettern, mit sieben Kilogramm schweren Sprungski auf der Schulter. (...)

(...) Die Springer in Mitteleuropa lassen ihre Sprünge aufzeichnen und am Computer in einzelne Phasen zerlegen. (...)

Nieminen muß sich auf das Auge seines Trainers verlassen. (...) Für mehr Technik fehlt das Geld. (...)

Die Deutschen dagegen leisteten sich vor dieser Saison zwei Wochen im Windkanal der Flugzeugwerft Dresden-Klotzsche. (...)

Die Finnen fanden den Wert der gespreizten Skiführung auch „ohne Labors und Forscher“, so Pulli, heraus. Der Cheftrainer hatte sich im September 1991 eine Studie aus Leipzig besorgt, die belegte, dass der Spreiz-Flug 15 Prozent mehr bringt als der Parallelstil. (...)

1/1994

Mit ihren 20 Kühen im Stall zählen Riitta und Pentti Neitola zu den ganz grozen Milchbauern im finnischen Lappland. Steiniger Boden, endlose Kiefern- und Birkenwälder, lange dunkle Winter, die sich schon im September mit Frost und Schnee ankündigen und erst im Mai enden – unter solch unwirtschaftlichen Bedingungen erzeugt die Familie Neitola auf ihrem Hof 156 000 Liter Milch pro Jahr.

Eigenhändig hat der Bauer Land gerodet und von Steinen freigeräumt, um mit selbstangebautem Futter unabhängig von teuren Importen zu sein. (...)

1/1994

(...) Die Sozialhilfe wird fast vollständig für die Miete und die Abgeltung der Bankschulden aufgebraucht, der Rest reicht kaum für das tägliche Brot.

(...) Seit einem halben Jahr aber hat sich die Zahl der Bedürftigen verdreifacht. Zu ihnen zählen Krankenschwestern, Lehrer und Bankangestellte. Die meisten haben ihre Stelle verloren, mußten ihre Eigentumswohnungen weit unter Kaufpreis veräußern und können mit Arbeitslosengeld oder Sozialhilfe kaum die Restschulden abtragen.

Immer mehr sparen am Essen. Nach einer Erhebung des Sozial- und Gesundheitsministeriums klagten rund 100 000 Finnen, sie hätten im letzten Jahr „aus wirtschaftlichen Gründen gehungert“; die Hälfte der Befragten gab an „mehrere Monate“ gedarbt zu haben.

(...)

(...) Nun sind fast eine halbe Million oder 18 Prozent aller Erwerbsfähigen des Fünf-Millionen-Volkes ohne Job, weitere 100 000 werden dank öffentlicher Hilfsprogramme beschäftigt oder in den Vorruhestand entlassen.

Die Wirtschaftskrise hat Finnland härter getroffen als alle anderen europäischen Länder. Nach dem Ende des Kalten Krieges, als der Handel mit der Sowjetunion zusammenbrach, stürzte das Land „erst in die Rezession, dann in die Depression und schließlich in die tiefste Flaute in Friedenszeiten“ (Lammi). 1991 und 1992 schrumpfte das Bruttosozialprodukt um insgesamt 10,5 Prozent, im ersten Halbjahr 1993 nochmals um 2,5 Prozent.

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

(...)

Aber die Exportunternehmen standen plötzlich „mit zu kurzen Hosenträgern“ da, so Chefredakteur Bo Stenström vom *Huvudstadsbladet*. Viele kleine und mittlere Betriebe gaben auf: 7350 meldeten Konkurs an, 17 Prozent mehr als im ersten Krisenjahr 1991.

Die Pleitewelle brachte das gesamte Bankwesen an den Rand des Ruins. Die größten Geldinstitute haben nur dank staatlicher Garantien und mit Hilfe von Direktzuschüssen in Höhe von bislang 40 Milliarden Finnmark überlebt.

(...)

(...)Doch nicht sicherheitspolitische Sorgen, sondern die Existenznöte der Arbeitslosen bedrücken die Politiker und Experten. (...)

21/1994

(...) Er (Marti Ahtisaari) verzichtet auf die ihm zustehende Gehaltserhöhung von monatlich umgerechnet knapp 3000 Mark. Das Geld soll statt dessen in einen Fonds zur Unterstützung von Arbeitslosen-Initiativen fließen. (...) Das persönliche Opfer des Staatsoberhauptes ist freilich mehr Symbol als echte Hilfe. Denn Finnland, das in der schwersten Rezession seit 60 Jahren steckt, hat insgesamt 500 000 Arbeitslose.(...)

22/1996

Erst einmal ziehen die Wolken herauf. Lebensverdüstung also, Depression, Wirtschaftskrise. Im Restaurant „Dubrovnik“, dessen Geschäfte seit Menschengedenken ordentlich liefen, breitet sich Ratlosigkeit aus: (...)

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

(...)

Leider droht dann auch Ilonas Ehemann Lauri (Kari Väänänen), von Beruf Chauffeur bei einem Busunternehmen, die Entlassung. (...)

Aki Kaurismäki hat es immer verstanden, seine Heimat zu einem Ländchen immerwährender Ärmlichkeit zu verklären, das weniger dem realen heutigen Finnland gleicht als einer vergessenen Ostblock-Provinz. (...)

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

44/1996

(...) *Weil wir ein armes, spät industrialisiertes Land waren, hatte der finnische Mann nie die historische Gelegenheit, sich zum Alleinernährer der Familie aufzuschwingen. (...)*

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

Asiat ovat Suomessa hullusti / asiat kehittyvät Suomessa hullusti:

„Eine Ära geht zu Ende“

53/1992

Ingressi:

Im Skispringen siegte bisher Talent über High-Tech: Die Finnen flogen der Konkurrenz stets davon. Jetzt droht den Nationalhelden der Absturz. Die internationale Allianz aus

Sportwissenschaft und Großkapital wird übermächtig; den Springerschulen fehlt der Nachwuchs, denn die Jugendlichen zieht es zu Modesportarten.

Valokuvat:

Sprung-Simulator im Skimuseum Lahti „Nicht länger konkurrenzfähig“

Olympiasieger Nieminen: „Wie ein Stein zu Boden“

Trainer Laine „Toni ist der letzte“

Jugendliche beim Training im Skigymnasium Lahti: „90 Prozent der Talente steigen aus“

(...)

Doch den Springern aus dem hohen Norden droht der Absturz..

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

(...)

(...) Doch die Zeiten, als Spitzenspringer im Dutzend heranreiften, sind vorbei. „Toni ist vielleicht der letzte“, sagt Laine, der Nieminen vor sechs Jahren entdeckte.

(...)

(...) Nur die Flugstunden sorgten für Abwechslung in der Kleinstadt, in der sich Langeweile zäh hielt wie im Winter der Nebel. (...)

(...)

(...) Und das Formtief wird anhalten, orakelt Trainer Puikkonen: „Da geht eine Ära zu Ende.“

Plünderer im Norden

46/1993

Ingressi:

(...) Bei Kahlschlägen in Kanada und Finnland, Alaska und Siberien fallen jahrhundertealte Bäume, die als Rohstoff für Windeln und Werbebroschüre enden.

Valokuvat:

(...)

Nutzholz in Finnland: Aus dem Norden viermal soviel Export wie aus allen Tropenländern

Weidende Rentiere, finnischer Weißrückenspecht: Im aufgeräumten Wald schwindet die Vielfalt der Arten

(...)

(...)

(...) *Die mächtige „Waldregierung“, wie die Finnen ihre Forstbehörde nennen, läßt gigantische Holzerntemaschinen in die uralen, weglosen Wälder im Kainuu, aber auch in die Wildmarkgebiete Lapplands vorrücken – zum Ärger von Naturschützern, rebellischen Forstleuten und Rentierhaltern.*

(...) *„Während alle Welt um die tropischen Regenwälder bangt“, sagt Sari Kuvaja von Greenpeace in Helsinki, „werden hier im Norden jahrhundertealte Bestände großflächig umgelegt, mit Folgen, die kaum weniger schlimm für unsere Umwelt sind.“*

→ *”Idealistien idyllinen Suomi”*

Entrindet, gehäckselt und zu Brei verkocht, enden knorrige Kiefern und Tannen als Rohstoff für Papier und Spanplatten. Die Ödnis, die zurückbleibt, wird zwar mit Treibhaus-Setzlingen bestückt, doch die neuen Holzplantagen, so Forstwirtin Kuvaja, „machen noch lange keinen Wald aus“.

(...)

Obwohl nur noch ein Prozent des finnischen und fünf Prozent des schwedischen Waldes als „natürlich“ gelten können, geben die Forstbehörden der Holzindustrie bislang unberührte Gebiete frei. In Nordschweden, am Njakafjäll, wird urwüchsiger Bergwald geschlagen, in Finnland fallen die bizarren Kiefern der lappländischen Kessi-Wildmark und nun auch der Mischwald der ostfinnischen Kainuu-Region.

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

(...)

Zu beiden Seiten der breiten Forstschnitten, die das 450 Quadratkilometer große Kainuu-Gebiet im Osten Finnlands erschließen, fressen sich Kahlschläge in die Landschaft vor. *Wo früher im Schatten des alten Waldes Moose, Flechten, Pilze und das Kraut von Blau- und Preiselbeeren den Boden überzogen, klaffen frisch aufgeworfene Gräben und Krater mit schwarzem Wurzelwerk.*

→ *”Idealistien idyllinen Suomi”*

Vereinzelte Baumruinen und abgestorbene Espen, die der einsame Arbeiter in der schallisolierten Forstmaschine steheließ, ragen in den Himmel.

„Das wird so weitergehen“, sagt Anja Finne, „und in zehn Jahren haben wir hier, außerhalb der Schutzzonen, keine alten Bäume mehr.“

„Der wichtigste Grund für den Niedergang der Tier- und Pflanzenarten in Finnland ist die intensive Forstwirtschaft“, resümiert ein Report, den die Biologen Pertti Rassi und Rauno Väisänen im Auftrag des finnischen Umweltministeriums zusammenstellten. (...)

Mit drastischen Eingriffen trieben die finnischen (und mitteleuropäischen) Förster seit den sechziger Jahren die Mechanisierung im Wald voran. Zu den folgenschweren Fehlern, so räumt auch Jan Heino vom Ministerium für Landwirtschaft und Forsten ein, zählt die Drainage der ehemals artenreichsten Moor- und Sumpflandschaften Europas: (...)

Als Unkraut, das beseitigt werden mußte, galten alle Bäume außer Nadelhölzern und Silberbirken: (...)

In derart aufgeräumten Wald, der aus gleichartigem Stangenholz besteht, schwindet die Biodiversität, die Vielfalt der Arten, für die sich die Konferenz von Rio, aber auch die „Ministerkonferenz zum Schutz des Waldes in Europa“ im Juni in Helsinki stark machten. (...)

Hilfe bei der Menschenrechtskommission der Vereinten Nationen suchen finnische Rentierhalter – sie sehen die Grundlage ihrer Kultur bedroht. (...)

Wenig Verständnis für die Forderungen der Sami und der Waldschützer zeigt die finnische Behörde für Landwirtschaft und Forsten. (...)

22/1996

Erst einmal ziehen die Wolken herauf. Lebensverdüstung also, Depression, Wirtschaftskrise. Im Restaurant „Dubrovnik“, dessen Geschäfte seit Menschengedenken ordentlich liefen, breitet sich Ratlosigkeit aus: Was läuft schief? Eine mögliche tröstliche Antwort: „Die Gäste werden alt und können nicht mehr so viel trinken.“ Beim Abschiedabend vor der Kapitulation, den die Wirtin ihrer treuen Kundschaft gibt, sind noch älter als die Gäste die Musiker, die zum Tanz aufspielen: Mit Gleichmut knödeln sie sich durch ihr Repertoire von herzerreißenden langsamen Walzern und Tangos. (...)

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

(...)

(...) Lauri gehört dann zu denen, die schlechte Karten haben, und fortan muß dieser Film Behördengänge, demütigende Verhöre, triste Gelegenheitsarbeit und kriminelle Anfechtungen verfolgen.

Diskurssia ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” edustavien tekstiotteiden sopiminen kolmeen makropropositioon alleviivaa diskurssin sisäistä koherenssia. Kuten erityisesti makropropositioista ja muustakin analyysistä näkee, rakentaa kyseinen diskurssi suomalaisille identiteettiä raskasmielisenä kansana ja taloudellisesti heikkona valtiona suhteessa suurpääomaa edustaviin valtioihin mm. Keski-Euroopassa. Diskurssin perustavanlaatuisiksi tieto- ja uskomusjärjestelmäksi, maailmankuvaksi hahmottuukin Suomi periferisenä paikkana verrattuna Keski-Eurooppaan ja ”taloudellisesti vetovoimaisiin” valtioihin verrattuna.

Diskurssi ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” muita ensisijaisia diskursseja edustavissa artikkeleissa:

12/1992

Doch eigentlich will Kaurismäki Geschichten erzählen, die ohne Insider-Gags und Megastars auskommen. Alle seine früheren Balanceakte zwischen wohliger Tristesse und bösem Sarkasmus, Melancholie und Irrwitz („I hired a Contract Killer“, „Leningrad Cowboys go to America“) zeigen, so sagt der Tragikomiker kokett, bloß „diese Scheiße von einem Leben.“ Auch dieser.

→ *Ote: ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi*

→ *Artikkelin ensisijainen diskurssi: ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

1/1994

Über ihre weitere Existenz nördlich des Polarkreises wird im 2500 Kilometer entfernten Brüssel entschieden. (...) Einer der umstrittensten Punkte ist dabei die „arktische Landwirtschaft“.

→ *Ote: ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

→ *Artikkelin ensisijainen diskurssi: ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

26/1994

Dafür zuständig ist nun zum zehntenmal in einem Aki Kaurismäki-Film, immer rührend wie eine Trauerweide,

der dürre, schnauzbärtige Matti Pellonpää. (...)

→ "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi"

(...)

Kaurismäkis endzeitlicher Schwarz-Weiß-Reisefilm, der nächste Woche in die deutschen Kinos kommt, ist so lakonisch und behutsam andeutend, dass er mit 65 Minuten Spieldauer auskommt. *Als das Land zu Ende ist, überquert er den Finnischen Meerbusen auf einer gespenstisch leeren Fähre (...) und hebt irgendwo hinter Tallinn ab in ein Träumchen.*

Er ist grausam komisch und doch weich von Trennungsschmerz, in Wodka, Polka und Tango den Tränen nah wie noch kein Kaurismäki-Film,

→ "Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä"

(...): Er erzählt, wie eine Liebe entsteht zwischen Menschen, die in sich hineinschweigen wie Wackersteine, (...)

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: "Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä"**

44/1996

Rund 70 Prozent der Finninnen zwischen 15 und 64 Jahren haben heute ein eigenes Einkommen, lediglich jede zehnte von ihnen durch Teilzeitarbeit. Und das hat Tradition: „Die Alternative Haus- oder Karrierefrau hat es für die Finnen nie gegeben“, meint die Sozialpädagogin Päivi Korvajärvi vor der Universität Tampere. „Weil wir ein armes, spät industrialisiertes Land waren, hatte der finnische Mann nie die historische Gelegenheit, sich zum Alleinernährer der Familie aufzuschwingen. In dem Sinn war die Frau immer gleichberechtigt.

→ "Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana"

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: "Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana"**

9.4. Diskurssi B "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi" ensisijaisena diskurssina

Tutkitun aikavälin artikkeleista viisi edustaa diskurssia "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi" ensisijaisena diskurssina. Artikkelit ovat *Pariser Heldenleben* 12/1992, *Goldener Bockgesang* 49/1993, *Die Finnen sind müde* 8/1994, *Ausländer unerwünscht* 33/1994, *Register, Gestorben: Matti Pellonpää* 33/1995 ja *Verbrecherjagd mit Enterhaken* 35/1996.¹⁰⁹

Seuraavaksi nämä artikkelit niiltä osin kuin diskurssi "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi" niissä esiintyy:

Pariser Heldenleben

12/1992

„Das Leben der Boheme“ Spielfilm von Aki Kaurismäki. Frankreich/Schweden/Finnland/Deutschland 1992; 100 Minuten; Schwarzweiß.“

Valokuva:

Kaurismäki-Film „Das Leben der Boheme“: Weingeist und Weltgeist.

(...)

Doch eigentlich will Kaurismäki Geschichten erzählen, die ohne Insider-Gags und Megastars auskommen. Alle seine früheren Balanceakte zwischen wohliger Tristesse und bösem Sarkasmus, Melancholie und Irrwitz („I hired a Contract Killer“, „Leningrad Cowboys go to America“) zeigen, so sagt der Tragikomiker kokett, bloß „diese Scheiße von einem Leben.“ Auch dieser.

→ "Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi"

(...)

---

¹⁰⁹ Kaksi näistä *Die Finnen sind müde* 8/1994 ja *Register, Gestorben: Matti Pellonpää* 33/1995 edustavat tarkkaan ottaen yhtälailla sekä diskurssia B että diskurssia A "Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi" ensisijaisina diskurssina. Olen siksi laskenut ne puoleksi esiintymiseksi kummassakin eli ko. artikkelit ovat tässä yhteensä yksi tapaus diskurssia B.

Dazu hat der Schnellschreiber und fanatische Leser („Ich mag Bücher, viel mehr noch als Filme“) einen Klassiker retten wollen: nicht Puccini, sondern dessen Vorlage, Henri Murgers Roman „Szenen aus dem Leben der Bohème“ von 1851. (...)

(...)

(...) Und gut, dass er wieder einmal knapp daran gescheitert ist, sein endgültig makellooses Meisterwerk zu drehen: So kann er es bald noch einmal probieren.

Goldener Bockgesang

49/1993

Ingressi:

Ein Althippie aus Helsinki will in Finnland den Goldschatz des Nikolaus heben.

Kuvat:

„Lemminkäinen“-Tempeleingang Kommandozentrale der Urfinnen?

Kultbegründer Bock, Grabungsstelle Buddelei am Nikolaus-Bunker

Russische Nikolaus-Ikone Kinderretter aus Kale

(...)

Die Schar der Nikolaus-Jünger hat sich in den vergangenen Jahren stetig vergrößert. Ihr Guru, der langbärtige finnische Fremdenführer Ior Bock, 51, präsentiert sich als direkter Nachfahre des einzig wahren Nikolaus.“

Inzwischen hat sich die „Bock-Saga“, wie die Mär des Mannes aus dem hohen Norden von seiner Gemeinde gebannt wird, auf der ganzen Welt verbreitet. (...)

(...)

In Wirklichkeit jedoch, verkündet jetzt sein angeblicher Nachfahre, sei „Necklas“ aus Skandinavien gebürtig und Stammvater der Familie Bock. Die Genesis der Finnen-Dynastie, dokumentiert in einer Broschüre der „Positive-Foundation“ liest sich wie ein alttestamentarischer Ikea-Katalog: (...)

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

(...) „Der finnische Historiker Ior Bock“ (dazu ernannte ihn das *Süddeutsche Zeitung Magazin*) persönlich hatte zu einem Vortragsmarathon über nordische Mythologie geladen, der sich über vier Wochenenden erstreckte.

(...)

*Seine Ahnen, erzählt Bock, seien die „Aser“ gewesen, ein vorgeschichtlicher Volksstamm, der nach dem Zeitalter des „Paradies“ im nordischen „Atlantis“ gelebt habe. Jahrmillionen später, im 11. Jahrhundert, sei dann ein Sproß der Familie als gabenbringender Wohltäter von einem Berg an der heutigen **finnischrussischen Grenze** zum niedrigen Waldvolk hinabgestiegen – der nordische Nikolaus.*

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

(...) „Der letzte echte Necklas“, behauptet Bock, „war mein Großvater“.

(...)

(...) Geborgen unter einer Kuppel aus Metall, versichert der Finne, harre dort das Familienheiligtum würdiger Erben.

(...)

(...) Im nördlichen Finnland griff die Polizei ein, als in einer kalten Octobernacht ein Häuflein verwegener Bock-Jünger daranging, im denkmalgeschützten Burghof von Kajaani den „Goldenen Bock“ zu heben – eine 288 Kilo schwere Tierfigur, die in fünf Meter Tiefe vergraben sein soll.

(...)

(...) Mitglied in seiner weltumspannenden Kultgemeinschaft „Positive Foundation“, verkündet Bock mit religiösem Ernst, könne „jeder Mann werden, der schon einmal vom eigenen Sperma gekostet hat“.

Die Finnen sind müde

8/1994

(...) Da hatte Aki Kaurismäki, Regiewunder aus Finnland, 1989 die Odyssee einer besonders irren Rockband durch die Staaten verfilmt, und, Welch Wunder, „Leningrad Cowboys Go America“ wurde ein Hit. Warum also sollte die wilde, schweigsame Truppe, erkennbar an Elvis-Tollen in Wolfsschwanzlänge, nicht zurückkehren ins gelobte Europa? (...)

→ *Tämä artikkeli edustaa yhtäläillä sekä diskurssia B että diskurssia A (kuva / B, otsikko / A)*

Ausländer unerwünscht

33/1994

Auch die Finnen werden fremdenfeindlicher, wie eine Studie des Arbeitsministeriums belegt. Danach meinen 44 Prozent der Befragten, ihr Land sollte weniger Asylbewerber aufnehmen (1987: 16 Prozent): jeder fünfte Bürger will die Grenzen schließen. (...) Die Radikalisierung der öffentlichen Meinung ist schwer verständlich. Mit einem Ausländeranteil von einem Prozent und weniger als 10 000 anerkannten Asylbewerbern hat Finnland die niedrigsten Zuwandererzahlen in Europa. Das finnische Unterrichtsministerium zog Konsequenzen: Im

staatlichen Studentenwohnheim in Helsinki werden nach 20 Jahren multinationalen Zusammenlebens ab Herbst getrennte Stockwerke für Finnen und Nichtfinnen eingerichtet.

**Register, Gestorben: Matti Pellonpää
33/1995**

Anrührend wie eine Trauerweide verkörperte der schnauzbärtige Filmschauspieler nicht nur das Alter Ego seines Landsmannes, des finnischen Regisseurs Aki Kaurismäki, sondern gleichzeitig auch die Melancholie seines Heimatlandes. Mit seinen sparsamen, fast ausdruckslosen Gesten, mit seiner Wortkargheit und Schwermütigkeit stellte er seine tragischen Alltagshelden (...) so überzeugend dar, dass man sich fragte, ob er dabei überhaupt schauspielern mußte. Fatalistisch ertrugen seine Figuren die Rückschläge, die ihnen das Leben zu bieten hatte. So sagte er mit dem für ihn typischen Sarkasmus nach seinem Gefängnisausbruch in „Ariel“, als er von Gangtern angeschossen wird: „Mein Herz könnt ihr auf der Müllhalde verscharren.“ (...)

→ ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”

→ Tämä artikkeli edustaa yhtäläillä sekä diskurssia B että A

**Verbrecherjagd mit Enterhaken
35/1996**

Valokuva:

Finnische Polizisten, Autoharpune (noin yhden palstan kokoinen)

Mit einer High-Tech-Harpune will die Polizei im westfinnischen Oulu künftig im Auto flüchtende Verbrecher jagen: Das Gerät, eine Art abschießbarer Enterhaken, das derzeit auf dem städtischen Flugfeld erprobt wird, wurde von Polizist Markku Limingoja konstruiert. (...) Geben die aufgespießten Ganoven nicht nach, versprüht der Stahlspeer Tränengas. Wenn den Polizisten selbst Gefahr droht, können sie ihr Gefährt vom Enterhaken abkoppeln – über einen in der Stahlspritze eingebauten Sender bleiben sie auf der Fährte der flüchtigen Gangster. Der Prototyp, sagt der stolze Erfinder, „hat sich in realistischen Feldversuchen bestens bewährt.“

9.4.1. Diskurssin ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”
erittely diskurssin kolmella ulottuvuudella

Avaan **tekstiulottuvuuden** tarkastelun artikkelien aihepiirien erittelemisellä. Artikkelien aiheita ovat Aki Kaurismäen elokuvan arvostelu (12/1992, 8/1994), joulupukin jälkeläisenä itseään pitävän suomalaismiehen perustama kulttiliike (49/1993), suomalaisten ulkomaalaisvastaisuus (33/1994), Kaurismäen elokuvista tunnetun näyttelijän Matti Pellonpään kuolema (33/1995) ja suomalaispoliisien harjoittama rikollisjahti autoharpun avulla (35/1996).

Elokuva-arvostelu *Pariser Heldenleben* 12/1992 ja uutinen uudesta Kaurismäki-elokuvasta *Die Finnen sind müde* 8/1994 ovat tyyliltään enemmän kaunokirjallisia kuin uutismuotoisia. Molemmissa näkyy selviä piirteitä lehden yleisestä tavasta kirjoittaa Kaurismäen tuotannosta ja Kaurismäestä, ns. Kaurismäki-tyylistä. Kirjoittelu pyrkii mm. tavoittamaan Kaurismäen makaaberin huumorin ja välittämään lukijalle tunteen, että tämä on ”juonessa mukana”.

Sama ”Kaurismäki-tyyli” on nähtävissä myös uutisessa Pellonpään kuolemasta *Register, Gestorben: Matti Pellonpää 33/1995*. Huomiotaherättävänä intertekstuaalisena piirteenä siinä mm. siteerataan erään Pellonpään esittämän roolihahmon repliikkiä tämän joutuessa gangsterien ampumaksi „*Mein Herz könnt ihr auf der Müllhalde verscharren.*“ Näin luodaan kuolevan roolihahmon ja kuolleen näyttelijän välille siltaa, jota vahvistaa uutisessa

aikaisemmin esitetty kysymys siitä, tarviko Pellonpään ylipäätään näytellä esittämissään rooleissa, niin vakuuttavasti kuin tämä roolinsa esitti.

Uutiskertomusta *Goldener Bockgesang* 49/1993 ja uutista *Verbrecherjagd mit Enterhaken* 35/1996 taas yhdistää huvittunut sävy. Näissä molemmissa jo otsikot kuulostavat hilpeyttä herättäviltä ja suomalaisista välittyy kyseisissä artikkeleissa jokseenkin kaistapäinen kuva.

Uutinen *Ausländer unerwünscht* 33/1994 taas on lähinnä sarkastinen. Siinä todetaan suomalaisten ulkomaalaisvastaisuus ja saadaan se kuulostamaan käsittämättömältä, koska Suomessa on maahanmuuttajia vähemmän kuin missään muussa Euroopan maassa. Lisäksi artikkelissa kerrottu suomalaisten viranomaisten toiminta asian ”parantamiseksi” eli erillisten asuinkerrosten järjestäminen helsinkiläiseen opiskelija-asuntolaan suomalaisille ja ulkomaalaisille opiskelijoille vaikuttaa järjettömältä.

Artikkelien metaforisen kielenkäytön tarkastelu taas osoittaa, että sitä löytyy eniten tyyllillisesti selkeän huvittuneen sävynsä takia erottuvasta artikkelista *Goldener Bockgesang* 49/1993, mikä selittynee metaforien kielenkäyttöä vahvasti leimaavalla luonteella.

Metaforinen kielenkäyttö:

***Goldener Bockgesang* 49/1993:**

otsikko itse: *Goldener Bockgesang*

Urfinnen

ein alttestamentarischer Ikea-Katalog

ein Sproß der Familie

das Familienheiligtum würdiger Erben

ein Häuflein verwegener Bock-Jünger

***Register, Gestorben: Matti Pellonpää* 33/1995:**

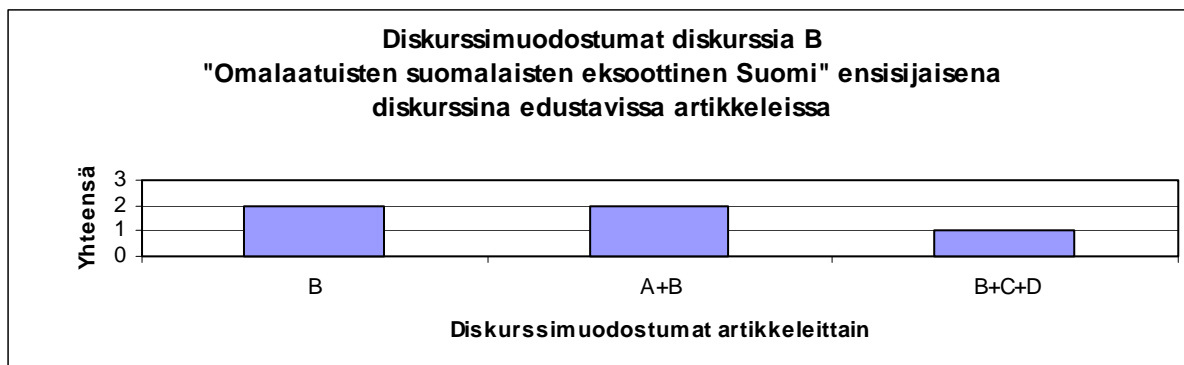
anrührend wie eine Trauerweide

Diskursiivisten käytäntöjen ulottuvuuden tarkastelu alkaa luontevasti juttutyypin tarkastelulla. Eniten edustettu juttutyyppi B-diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa on uutinen, joita on yhteensä kolme (*Die Finnen sind müde* 8/1994, *Ausländer unerwünscht* 33/1994, *Register, Gestorben: Matti Pellonpää* 33/1995, *Verbrecherjagd mit Enterhaken* 35/1996).¹¹⁰ Elokuva-arvosteluja on yksi (*Pariser Heldenleben* 12/1992) ja uutiskertomuksia yksi (*Goldener Bockgesang* 49/1993).

Juttutyypin erittelemisen lisäksi on mielenkiintoista tutkia, mitkä muut diskurssit esiintyvät tätä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa ja minkälaisina diskursiivisina muodostumina kyseiset diskurssit esiintyvät. (Kuvio 11)

---

¹¹⁰ Uutiset *Die Finnen sind müde* 8/1994 ja *Register, Gestorben: Matti Pellonpää* 33/1995 edustavat puoliksi A- ja puoliksi B-diskurssia ja ovat siksi yhteensä yksi tapaus sekä A-diskurssia että B-diskurssia.

Kuvio 11: Diskurssimuodostumat diskurssia B "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi" ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa

Diskurssi "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi" esiintyy yhtä usein yksinään kuin yhdessä A-diskurssin kanssa. Diskurssimuodostumista useimmin eli kaksi kertaa esiintyy diskurssien A- ja B-liitto ja kerran yhdistelmä diskursseista A, C "Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana" ja D "Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä". Kuten diskurssia A käsittelevässä kappaleessa jo mainitsinkin, kertoo diskurssien A ja B yhteenkietoutumisesta myös se, että ainoat artikkelit, jotka eivät edustaneet selkeästi yhtä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustivat sekä diskursseja A että B ensisijaisina diskursseina.

Aikaisemmin tässä kappaleessa esitteleemi tätä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustaviin tekstiotteisiin ja aihepiireihin viitaten voi todeta, että diskurssi "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi" on tyypillinen Suomea / suomalaisuutta niin positiivisessa kuin negatiivisessa sävyssä omalaatuksena tai eksoottisena esittävässä artikkeleissa.

Diskurssien laajemman **sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuuden** tarkastelemiseksi olen taas palauttanut diskurssit niiden ilmisältöä yleisempää tasoa edustaviin makropropositioihin. Diskurssin "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi" makropropositiot ovat:

Suomalaiset ovat omalaatuksia ja

Suomi on eksoottinen.

Makropropositiot:

Suomalaiset ovat omalaatuksia:

Pariser Heldenleben

12/1992

Ingressi:

„Das Leben der Boheme“ Spielfilm von Aki Kaurismäki. Frankreich/Schweden/Finnland/Deutschland 1992; 100 Minuten; Schwarzweiß.“

Valokuva: **Kaurismäki-Film „Das Leben der Boheme“**: Weingeist und Weltgeist.

(...)

Doch eigentlich will Kaurismäki Geschichten erzählen, die ohne Insider-Gags und Megastars auskommen. Alle seine früheren Balanceakte zwischen wohliger Tristesse und bösem Sarkasmus, Melancholie und Irrwitz („I hired a Contract Killer“, „Leningrad Cowboys go to America“) zeigen, so sagt der Tragikomiker kokett, bloß

„diese Scheiße von einem Leben.“ Auch dieser.

→ *”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

„(...)

Dazu hat der Schnellschreiber und fanatische Leser („Ich mag Bücher, viel mehr noch als Filme“) einen Klassiker retten wollen: nicht Puccini, sondern dessen Vorlage, Henri Murgers Roman „Szenen aus dem Leben der Bohème“ von 1851. (...)

(...)

(...) Und gut, dass er wieder einmal knapp daran gescheitert ist, sein endgültig makellooses Meisterwerk zu drehen: So kann er es bald noch einmal probieren.

53/1992

Der jugendliche Finn-Jet, der auch die Vierschanzentournee und den Weltcup gewann, genießt überall im Land Ausnahmestatus; Skispringer rangieren in Finnland irgendwo zwischen Staatspräsident und Halbgott. (...)

(...) *Doch immer wenn die Stars die Siegrprämie schon verplant hatten, sprang ein finnisches Milchgesicht weiter.*

→ *”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

(...)

(...) Matti Nykänen etwa, der beste Skispringer aller Zeiten, hat sein Talent gar nicht erst ausgeschöpft. Der Olympiasieger von Sarajevo (1984) und Calgary (1988) tingelt mit 29 Jahren als Sänger einer Rockband mit nacktem Oberkörper und dünnem Singsang durch die Klubs des Landes. Seine erste Schallplatte (Titelsong: „Topless“) verkaufte er 50 000mal und „macht damit mehr Geld als jemals mit dem Skispringen“ (Laine).

(...)

Seit er (Nieminen) das erste Mal von einer Schanze sprang, ist er vom Fliegen besessen. Schon am Frühstückstisch sitzt er vornübergebeugt und hat die Arme angelenkt, als wolle er abheben: „Er ist extrem ehrgeizig“, lobt Cheftrainer Matti Pulli, „er will immer nur springen“.

Goldener Bockgesang

49/1993

Ingressi:

Ein Althippie aus Helsinki will in Finnland den Goldschatz des Nikolaus heben.

Kuvat:

(...)

Kultbegründer Bock, Grabungsstelle Buddelei am Nikolaus-Bunker

(...)

(...)

Die Schar der Nikolaus-Jünger hat sich in den vergangenen Jahren stetig vergrößert. Ihr Guru, der langbärtige finnische Fremdenführer Ior Bock, 51, präsentiert sich als direkter Nachfahre des einzig wahren Nikolaus.“

Inzwischen hat sich die „Bock-Saga“, wie die Mär des Mannes aus dem hohen Norden von seiner Gemeinde gebannt wird, auf der ganzen Welt verbreitet. (...)

(...)

In Wirklichkeit jedoch, verkündet jetzt sein angeblicher Nachfahr, sei „Necklas“ aus Skandinavien gebürtig und Stammvater der Familie Bock. Die Genesis der Finnen-Dynastie, dokumentiert in einer Broschüre der „Positive-Foundation“ liest sich wie ein alttestamentarischer Ikea-Katalog: (...)

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

(...) „Der finnische Historiker Ior Bock“ (dazu ernannte ihn das *Süddeutsche Zeitung Magazin*) persönlich hatte zu einem Vortragsmarathon über nordische Mythologie geladen, der sich über vier Wochenenden erstreckte.

(...)

Seine Ahnen, erzählt Bock, seien die „Aser“ gewesen, ein vorgeschichtlicher Volksstamm, der nach dem Zeitalter des „Paradiset“ im nordischen „Altatlantis“ gelebt habe. Jahrmillionen später, im 11. Jahrhundert, sei dann ein Sproß der Familie als gabenbringender Wohltäter von einem Berg an der heutigen **finnischrussischen Grenze** zum niedrigen Waldvolk hinabgestiegen – der nordische Nikolaus.

(...) „Der letzte echte Necklas“, behauptet Bock, „war mein Großvater“.

(...)

(...) Geborgen unter einer Kuppel aus Metall, versichert der Finne, harre dort das Familienheiligtum würdiger Erben.

(...)

(...) Mitglied in seiner weltumspannenden Kultgemeinschaft „Positive Foundation“, verkündet Bock mit religiösem Ernst, könne „jeder Mann werden, der schon einmal vom eigenen Sperma gekostet hat“.

8/1994 (...) Da hatte Aki Kaurismäki, Regiewunder aus Finnland, 1989 die Odyssee einer besonders irren Rockband durch die Staaten verfilmt, und, Welch Wunder, „Leningrad Cowboys Go America“ wurde ein Hit. Warum also sollte die wilde, schweigsame Truppe, erkennbar an Elvis-Tollen in Wolfsschwanzlänge, nicht zurückkehren ins gelobte Europa? (...)

26/1994

Wer sich in der Welt nicht so auskennt, jedenfalls nicht nördlich des Finnischen Meerbusens, muß wissen, dass dort oben in den großen Flaschen, die wie Seltersflaschen aussehen, nicht Wasser ist, sondern Wodka. Man legt den Kopf zurück und setzt die Flasche so steil an, dass er gluckert, und dann lange nicht wieder ab.

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

Ausländer unerwünscht

33/1994

Auch die Finnen werden fremdenfeindlicher, wie eine Studie des Arbeitsministeriums belegt. Danach meinen 44 Prozent der Befragten, ihr Land sollte weniger Asylbewerber aufnehmen (1987: 16 Prozent): jeder fünfte Bürger will die Grenzen schließen. (...) Die Radikalisierung der öffentlichen Meinung ist schwer verständlich. Mit einem Ausländeranteil von einem Prozent und weniger als 10 000 anerkannten Asylbewerbern hat Finnland die niedrigsten Zuwandererzahlen in Europa. Das finnische Unterrichtsministerium zog Konsequenzen: Im staatlichen Studentenwohnheim in Helsinki werden nach 20 Jahren multinationalen Zusammenlebens ab Herbst getrennte Stockwerke für Finnen und Nichtfinnen eingerichtet.

Register, Gestorben: Matti Pellonpää

33/1995

Anrührend wie eine Trauerweide verkörperte der schnauzbärtige Filmschauspieler nicht nur das Alter Ego seines Landsmannes, des finnischen Regisseurs Aki Kaurismäki, sondern gleichzeitig auch die Melancholie seines Heimatlandes. Mit seinen sparsamen, fast ausdruckslosen Gesten, mit seiner Wortkargheit und Schwermütigkeit stellte er seine tragischen Alltagshelden (...) so überzeugend dar, dass man sich fragte, ob er dabei überhaupt schauspielern mußte. Fatalistisch ertrugen seine Figuren die Rückschläge, die ihnen das Leben zu bieten hatte. So sagte er mit dem für ihn typischen Sarkasmus nach seinem Gefängnisausbruch in „Ariel“, als er von Gangtern angeschossen wird: „Mein Herz könnt ihr auf der Müllhalde verscharren.“ (...)

→ *”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

22/1996 (...) Im Restaurant „Dubrovnik“, dessen Geschäfte seit Menschengedenken ordentlich liefen, breitet sich Ratlosigkeit aus: Was läuft schief? Eine mögliche tröstliche Antwort: „Die Gäste werden alt und können nicht mehr so viel trinken.“

(...) Der Tango, so behaupten bekanntlich die Finnen (zumindest jene, die Kaurismäki heißen), sei finnischen Ursprungs und erst später nach Argentinien exportiert worden: das Tränengefäß der nationalen Melancholie.

(...)

Aki Kaurismäki hat es immer verstanden, seine Heimat zu einem Ländchen immerwährender Ärmlichkeit zu verklären, das weniger dem realen heutigen Finnland gleicht als einer vergessenen Ostblock-Provinz. Ein Kaktus in einem verstaubten Schaufenster wirkt da wie ein unverhofftes Ausrufezeichen, und sogar ein Fresko im Arbeitsamt strahlt blütenreine sozialistische Fortschrittstrübsal aus. Es ist bei Kaurismäki schon immer viel getrunken worden, bevorzugt Wodka pur: (...)

→ *”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

Verbrecherjagd mit Enterhaken

35/1996

Valokuva:

Finnische Polizisten, Autoharpune (noin yhden palstan kokoinen)

Mit einer High-Tech-Harpune will die Polizei im westfinnischen Oulu künftig im Auto flüchtende Verbrecher jagen: Das Gerät, eine Art abschießbarer Enterhaken, das derzeit auf dem städtischen Flugfeld erprobt wird, wurde von Polizist Markku Limingoja konstruiert. (...) Geben die aufgespießten Ganoven nicht nach, versprüht der Stahlspeer Tränengas. Wenn den Polizisten selbst Gefahr droht, können sie ihr Gefährt vom Enterhaken abkoppeln – über einen in der Stahlspritze eingebauten Sender bleiben sie auf der Fährte der flüchtigen Gangster. Der Prototyp, sagt der stolze Erfinder, „hat sich in realistischen Feldversuchen bestens bewährt.“

44/1996

Es galt, die Rechte der Frauen zu feiern – den parlamentarischen Festakt dazu beschloß die Rede eines Clowns.

Mit amüsiertes Aufmerksamkeit verfolgten die Abgeordneten im Reichstag von Helsinki den Auftritt ihres Kollegen Pertti Virtanen mit dem Künstlernamen „Veltto“ (Lümmel). Er ist Kinderpsychologe, Liedermacher – und einziger Abgeordneter der Ökologischen Partei. Die Pluderhose in kniehohe Stiefel gestopft, ein weißes Jabot lässig über das Wams geworfen, den eisgrauen Bart gezwirbelt, hielt der Lümmel von der letzten Bank eine Philippika auf die gesellschaftliche Macht der Frauen im allgemeinen und der Finninnen im besonderen. Virtanen verblüffte in einer launigen Rede mit der Erkenntnis, Frauen können gesellschaftlich wie im Beruf stets alles erreichen, was sie anstreben: so sie es nicht schaffen, wollten sie es eben nicht. Als Beleg bemühte der dichtende Parlamentarier bis dato unbekannte Mythologie: Die Waldgöttin Diana sei keine gute Anglerin gewesen, weil sie Fische nicht ausnehmen und zubereiten, sich also nicht auf das traditionell Frauen vorbehaltene Küchenterrain begeben mochte. Gelächter im Plenum, außer beim Präsidium des Hohen Hauses.

Suomi on eksoottinen:

53/1992

(...) Doch den Springern aus dem hohen Norden droht der Absturz. Denn im einstigen Exotensport Skispringen öffnet sich die Schere zwischen Arm und Reich noch weiter. (...)

(...) Im Land fehlt es an großen Springen, die sich vermarkten ließen, große Geldgeber interessieren sich nicht für den kleinen Markt am Polarkreis.

→ *”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

49/1993

(...) Im nördlichen Finnland griff die Polizei ein, als in einer kalten Octobernacht ein Häuflein verwegener Bock-Jünger daranging, im denkmalgeschützten Burghof von Kajaani den „Goldenen Bock“ zu heben – eine 288 Kilo schwere Tierfigur, die in fünf Meter Tiefe vergraben sein soll.

52/1996

(...) „Woher soll er denn sonst kommen“, sagt der Mann, der sich Joulupukki nennt: „Der Schlitten, mit dem ich Geschenke bringe, wird bekanntlich von Rentieren gezogen. Und die gibt es nur in Lappland.“

In der finnischen Sage, erläutert er, sei er eigentlich im Korvatunturi zu Hause, einem Berg mit der Form eines Tierohrs. Vom „Ohrenberg“ aus konnte er stets alle lauten und geflüsterten Wünsche der Kinder hören, so die Sage.

(...)

(...) Tausende reisen in diesem Jahr aus Japan, Korea und Singapur ins weihnachtliche Polareis.

Eine regelrechte Industrie rund um den Weihnachtsmann ist da entstanden: Rentierfarmen laden zum Besuch, Motorschlitten jagen über die verschneite Tundra, geboten werden Dutzende von Souvenirshops, in denen sich der flauschige Rentier-Bikini zum Renner entwickelt hat und sommers sogar Wildwasserfahrten.

In den Blockhütten des Dorfes wird mittlerweile alles verkauft, was Finnmark bringt: Fellmützen, Lappenmesser, Rentierfelle und auch jene geschnitzten Holzstäbchen, mit denen sich der Lappenmann in der arktischen Kälte den letzten Harntropfen vom Genital klopft.

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

Se, että diskurssia ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” edustavat tekstiotteet voi palauttaa näihin kahteen makropropositioon, kertoo diskurssin erittäin selvästä sisäisestä koherenssista, jossa suomalaisten omalaatuisuus ja Suomen eksoottisuus hahmottuvat diskurssin pääsisällöiksi. Huomattava on, että näistä kahdesta seikasta suomalaisten omalaatuisuus saa enemmän painoarvoa. Olennaista on myös se, että omalaatuisuus esittäytyy tekstiotteissa hyvin monimuotoisena, minkä voi huomata myös makropropositioon *Suomalaiset ovat omalaatuisia* palautuvista lukuisista tekstiotteista. Ääripäinä mainittakoon elokuva-arvostelun *Pariser Heldenleben 12/1992* jännittävän omalaatuinen ohjaajanero Aki Kaurismäki (omalaatuisuus positiivisessa mielessä) ja totaalisen kaistapäiseltä kuulostava

joulupukin jälkeläisenä itseään pitävä Ior Bock sekä tämän perustama kulttiliike *Goldener Bockgesang* 49/1993 (omalaatuisuus negatiivisena).

Diskurssin ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” suomalaisille rakentama identiteetti on omalaatuisen kansan identiteetti. Suomalaiset esitetään tavoiltaan ja tottumuksiltaan erilaisina verrattuna Der Spiegel –lehden lukijoille tutuiksi oletettuihin tapoihin ja tottumuksiin. Perustavanlaatuisesti tieto- ja uskomusjärjestelmäksi, eräänlaiseksi maailmankuvaksi hahmottuu tässäkin diskurssissa Suomi periferisenä paikkana verrattuna siihen, mitä Der Spiegel –lehti tuntuu pitävän maailman keskuksena eli Keski-Eurooppaan verrattuna.

Diskurssi ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” muita ensisijaisia diskursseja edustavissa artikkeleissa:

53/1992

Der jugendliche Finn-Jet, der auch die Vierschanzentournee und den Weltcup gewann, genießt überall im Land Ausnahmestatus; Skispringer rangieren in Finnland irgendwo zwischen Staatspräsident und Halbgott. *Ihre Siege verscheuchen für einen Moment den Hinterwäldler-Komplex, der die Bewohner des Pufferstaats, eingezwängt zwischen den skandinaavischen Großmächten Schweden und Norwegen und den ungeliebten Russen, sonst quält.*

(...) *Doch immer wenn die Stars die Siegesprämie schon verplant hatten, sprang ein finnisches Milchgesicht weiter.*

(...)

Doch den Springern aus dem hohen Norden droht der Absturz. Denn im einstigen Exotensport Skispringen öffnet sich die Schere zwischen Arm und Reich immer weiter. (...)

Die finnischen Feierabend-Athleten, die mit einem Saisonetat von 500 000 Mark auskommen müssen, verlieren gegen die Allianz aus High-Tech und Großkapital zusehends an Boden. Im Land fehlt es an großen Springen, die sich vermarkten ließen, große Geldgeber interessieren sich nicht für den kleinen Markt am Polarkreis.

→ *”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

(...)

(...) Matti Nykänen etwa, der beste Skispringer aller Zeiten, hat sein Talent gar nicht erst ausgeschöpft. Der Olympiasieger von Sarajevo (1984) und Calgary (1988) tingelt mit 29 Jahren als Sänger einer Rockband mit nacktem Oberkörper und dünnem Singsang durch die Klubs des Landes. Seine erste Schallplatte (Titelsong: „Topless“) verkaufte er 50 000mal und „macht damit mehr Geld als jemals mit dem Skispringen“ (Laine).

(...)

Seit er (Nieminen) das erste Mal von einer Schanze sprang, ist er vom Fliegen besessen. Schon am Frühstückstisch sitzt er vornübergebeugt und hat die Arme angelenkt, als wolle er abheben: „Er ist extrem ehrgeizig“, lobt Cheftrainer Matti Pulli, „er will immer nur springen“.

→ *Artikkelin ensisijainen diskurssi: ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

26/1994

Wer sich in der Welt nicht so auskennt, jedenfalls nicht nördlich des Finnischen Meerbusens, muß wissen, dass dort oben in den großen Flaschen, die wie Seltersflaschen aussehen, nicht Wasser ist, sondern Wodka. Man legt den Kopf zurück und setzt die Flasche so steil an, dass er gluckert, und dann lange nicht wieder ab.

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

Dafür zuständig ist nun zum zehntenmal in einem Aki Kaurismäki-Film, immer rührend wie eine Trauerweide, der dürre, schnaubbärtige Matti Pellonpää. (...)

→ *"Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi"*

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: "Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä"**

22/1996

Erst einmal ziehen die Wolken herauf. Lebensverdüstung also, Depression, Wirtschaftskrise. Im Restaurant „Dubrovnik“, dessen Geschäfte seit Menschengedenken ordentlich liefen, breitet sich Ratlosigkeit aus: Was läuft schief? Eine mögliche tröstliche Antwort: „Die Gäste werden alt und können nicht mehr so viel trinken.“ (...) Der Tango, so behaupten bekanntlich die Finnen (zumindest jene, die Kaurismäki heißen), sei finnischen Ursprungs und erst später nach Argentinien exportiert worden: das Tränengefäß der nationalen Melancholie.

(...)

Aki Kaurismäki hat es immer verstanden, seine Heimat zu einem Ländchen immerwährender Ärmlichkeit zu verklären, das weniger dem realen heutigen Finnland gleicht als einer vergessenen Ostblock-Provinz. Ein Kaktus in einem verstaubten Schaufenster wirkt da wie ein unverhofftes Ausrufezeichen, und sogar ein Fresko im Arbeitsamt strahlt blütenreine sozialistische Fortschrittstrübsal aus. Es ist bei Kaurismäki schon immer viel getrunken worden, bevorzugt Wodka pur: (...)

→ *Otteet: "Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi", "Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä"*

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: "Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi"**

44/1996

Es galt, die Rechte der Frauen zu feiern – den parlamentarischen Festakt dazu beschloß die Rede eines Clowns. Mit amüsiertes Aufmerksamkeit verfolgten die Abgeordneten im Reichstag von Helsinki den Auftritt ihres Kollegen Pertti Virtanen mit dem Künstlernamen „Veltto“ (Lümmel). Er ist Kinderpsychologe, Liedermacher – und einziger Abgeordneter der Ökologischen Partei. Die Pluderhose in kniehohe Stiefel gestopft, ein weißes Jabot lässig über das Wams geworfen, den eisgrauen Bart gezwirbelt, hielt der Lümmel von der letzten Bank eine Philippika auf die gesellschaftliche Macht der Frauen im allgemeinen und der Finninnen im besonderen.

Virtanen verblüffte in einer launigen Rede mit der Erkenntnis, Frauen können gesellschaftlich wie im Beruf stets alles erreichen, was sie anstreben: so sie es nicht schaffen, wollten sie es eben nicht. Als Beleg bemühte der dichtende Parlamentarier bis dato unbekanntes Mythologie: Die Waldgöttin Diana sei keine gute Anglerin gewesen, weil sie Fische nicht ausnehmen und zubereiten, sich also nicht auf das traditionell Frauen vorbehaltene Küchenterrain begeben mochte. Gelächter im Plenum, außer beim Präsidium des Hohen Hauses.

(...)

(...) An zweiter Stelle im Staat steht beispielsweise eine Frau, Parlamentspräsidentin Uosukainen, 54. Die Linguistik-Professorin ist mit mehreren Werken über die finnische Sprache hervorgetreten; Aufsehen erregt aber hat sie erst vorigen Monat mit ihrem Buch „Die lodernde Flamme“, in dem sie ihrem Ehemann für 35 wilde gemeinsame Jahre auf dem Wasserbett dankt. „Oh, welch ein platschender Bums“, beschließt Frau Präsidentin ihr Opus.

→ *Otteet: "Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana"*

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: "Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana"**

52/1996

(...) „Woher soll er denn sonst kommen“, sagt der Mann, der sich Joulupukki nennt: „Der Schlitten, mit dem ich Geschenke bringe, wird bekanntlich von Rentieren gezogen. Und die gibt es nur in Lappland.“

In der finnischen Sage, erläutert er, sei er eigentlich im Korvatunturi zu Hause, einem Berg mit der Form eines Tierohrs. Vom „Ohrenberg“ aus konnte er stets alle lauten und geflüsterten Wünsche der Kinder hören, so die Sage.

(...)

(...) Tausende reisen in diesem Jahr aus Japan, Korea und Singapur ins weihnachtliche Polareis.

Eine regelrechte Industrie rund um den Weihnachtsmann ist da entstanden: Rentierfarmen laden zum Besuch, Motorschlitten jagen über die verschneite Tundra, geboten werden Dutzende von Souvenirshops, in denen sich der flauschige Rentier-Bikini zum Renner entwickelt hat und sommers sogar Wildwasserfahrten.

In den Blockhütten des Dorfes wird mittlerweile alles verkauft, was Finnmark bringt: Fellmützen, Lappenmesser, Rentierfelle und auch jene geschnitzten Holzstäbchen, mit denen sich der Lappenmann in der arktischen Kälte den letzten Harntröpfchen vom Genital klopft.

→ *Otteet: "Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana"*

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: "Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana"**

9.5. Diskurssi C "Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana" ensisijaisena diskurssina

Diskurssia ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” ensisijaisena diskurssina edustaa tutkitun aikavälin artikkeleista kaikkiaan 11. Tällaisia artikkeleja ovat *Verzicht auf Übersetzer* 39/1993, *Arktischer Winter* 1/1994, *Entzauberte Krebsbremse* 18/1994, *Fisch ist nicht gleich Fisch* 9/1995, *Gefahr vom Schnuller?* 52/1995, *Personalien: Lola Oduşoga* 21/1996, *Rieseninsekt im Wald* 30/1996, *Alles erreichen* 44/1996, *Pfiffige Finnen* 52/1996, *Personalien: Linda Lampenius* 19/1997 ja *Personalien: Linda Lampenius* 26/1997.

Seuraavaksi kyseiset artikkelit siltä osin, kuin diskurssi ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” niissä esiintyy:

Verzicht auf Übersetzer 39/1993

Erstmals in der Geschichte der EG werden die Vertrags- und Gesetztexte der Gemeinschaft für die Beitrittskandidaten Finnland, Norwegen und Schweden nicht von juristisch geschulten Linguisten übersetzt. (...) müssen die Nordländer die rund 4500 Seiten des komplizierten Gemeinschaftsrechts selbst in ihre jeweilige Landessprache übertragen. (...)

Arktischer Winter 1/1994

Ingressi:

Die geplante Aufnahme der Nordländer dehnt die Europäische Union bis an Rußlands Grenzen aus – und schafft Sicherheitsprobleme.

Valokuvat:

Norwegischer Soldat an der Grenze zu Rußland: Menschenleere Region Ministerpräsidenten Bildt, Brundtland „Der Fisch bedeutet uns viel“

Sekä karttapohja, jolla esitellään Norjaa, Ruotsia ja Suomea

(...)

(...)Dort (in Brüssel) gehen die Verhandlungen über die Beitrittskonditionen der skandinavischen Länder in die Schlußphase. *Einer der umstrittensten Punkte ist dabei die „arktische Landwirtschaft“.*

→ *”Raskamielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

Es gilt, die Bauern in den abgelegenen Regionen Norwegens, Schwedens und Finnlands vor der landwirtschaftlichen Überproduktion der Union zu schützen. Die nordischen Länder wollen weiterhin die hohen Transportkosten und den Lebensstandard ihrer Bauern subventionieren dürfen. (...)

Um knapp die Hälfte wird sich die Fläche der Europäischen Union vergrößern, wenn die Skandinavier dazustoßen. Die Bevölkerung allerdings wird nur um fünf Prozent wachsen. (...)

Für Europa entsteht ein neues Problem: Nach dem Beitritt der Skandinavier wird die EU erstmals eine gemeinsame Grenze mit Rußland haben. Über 1300 Kilometer zieht sich Finnlands Grenze mit Rußland durch fast menschenleere Regionen. (...)

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

(...)

Die im Vertrag von Maastricht angestrebte gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik werten die nordischen EU-Kandidaten als Gewinn. (...)

Befürchtungen, die neutralen Schweden und Finnen könnten den politischen Zusammenhalt der Europäischen Union schwächen, wies Schwedens Ministerpräsident Carl Bildt in Brüssel zurück: (...)

Noch allerdings möchten Finnen und Schweden am Prinzip der militärischen Bündnisfreiheit festhalten und sich nicht auf einen Nato-Beitritt festlegen. Ein solcher Schritt, so glauben sie, könnte in Rußland Angst vor Einkreisung wecken und radikalen Kräften im alten Machtimperium Auftrieb geben. (...)

(...) *Gemeinsam mit Norwegen und Finnland könne Schweden „einen vielleicht sogar entscheidenden Beitrag leisten“, im banachbarten Baltikum und in Rußland Stabilität und Demokratie zu fördern.*

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

Auch Kommissionspräsident Jacques Delors erhofft sich von den Nordlichtern einen Schub für die „Schaffung eines effizienten europäischen Sicherheitssystems“. Schließlich besäßen die Skandinavier einen guten Ruf in der Entwicklungspolitik und „solide Erfahrungen bei friedensbewahrenden Maßnahmen“.

(...)

Entzauberte Krebsbremse

18/1994

(...) Der Langzeitversuch, unternommen vom Nationalen Krebsinstitut der USA und dem Institut für das Öffentliche Gesundheitswesen in Finnland, sollte die krebs- und infarkverhütende Wirkung der Vitamine endgültig bestätigen. (...)

Fisch ist nicht gleich Fisch

9/1995

(...) Irritiert registrierten jetzt finnische Forscher, dass die männliche Bevölkerung ihres Landes trotz ungewöhnlich großen Fischkonsums eine der höchsten Herzinfarktraten der Welt aufweist. (...) In der Mediziner-Zeitschrift *Circulation* bietet der Epidemiologe Jukka T. Salonen dafür eine Erklärung an: (...)

Gefahr vom Schnuller?

52/1995

Kleinkinder, die ihren Schnuller länger als zehn Monate benutzen, erkranken offenbar besonders häufig an Ohrinfektionen. Zu diesem Ergebnis kamen finnische Forscher der Universität Oulu. (...)

Personalien: Lola Odusoga

21/1996

Lola Odusoga, 18, finnisches Model, stürzte in- und ausländische Presse in Konflikte mit der politischen Korrektheit. Die junge Frau, mit nigerianischem Vater und finnischer Mutter, gewann die Schönheitskonkurrenz um den Titel einer Miss Finnland und erregte als „ein dunkelhäutiges Girl“ in „einer Nation von Blondinen“ (die Londoner *Times*) beträchtliches Aufsehen. „Sie ist so überwältigend schön“, tremolierte etwa ein finnischer Kolumnist, „das erklärt besser als alle politische Korrektheit, warum ihr Sieg solch massiven Niederschlag in der Öffentlichkeit gefunden hat, und fast immer positiven.“ Die *Times* rückte nun alles wieder zurecht. (...)

Rieseninsekt im Wald

30/1996

Forste können künftig schonender bewirtschaftet werden – mit einem Waldroboter. (...) Das Gerät wurde in Finnland entwickelt und ist bereits mit einem europäischen Erfinderpreis ausgezeichnet worden. (...) Das nordrhein-westfälische Ministerium für Umwelt, Raumordnung und Landwirtschaft lässt derzeit den finnischen Waldroboter für einen Einsatz in deutschen Forsten untersuchen.

Alles erreichen

44/1996

Ingressi:

Frauen setzen sich durch, in Politik und Wirtschaft: Das skandinavische Land ist Vorreiter der Emanzipation. Valokuvat:

Parlamentspräsidentin Uosukainen: Wilde Jahre

Bankchefin Hämäläinen

Wehrchefin Taina

Es galt, die Rechte der Frauen zu feiern – den parlamentarischen Festakt dazu beschloß die Rede eines Clowns. Mit amüsierten Aufmerksamkeit verfolgten die Abgeordneten im Reichstag von Helsinki den Auftritt ihres Kollegen Pertti Virtanen mit dem Künstlernamen „Velto“ (Lümmel). Er ist Kinderpsychologe, Liedermacher – und einziger Abgeordneter der Ökologischen Partei. Die Pluderhose in kniehohe Stiefel gestopft, ein weißes Jabot lässig über das Wams geworfen, den eisgrauen Bart gezwirbelt, hielt der Lümmel von der letzten Bank eine Philippika auf die gesellschaftliche Macht der Frauen im allgemeinen und der Finninnen im besonderen. Virtanen verblüffte in einer launigen Rede mit der Erkenntnis, Frauen können gesellschaftlich wie im Beruf stets alles erreichen, was sie anstreben: so sie es nicht schaffen, wollten sie es eben nicht. Als Beleg bemühte der dichtende Parlamentarier bis dato unbekanntes Mythologie: Die Waldgöttin Diana sei keine gute Anglerin gewesen, weil sie Fische nicht ausnehmen und zubereiten, sich also nicht auf das traditionell Frauen vorbehaltene Küchenterrain begeben mochte. Gelächter im Plenum, außer beim Präsidium des Hohen Hauses.

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

„Nur ein Satz mehr, und ich hätte ihm das Wort entzogen“, bemerkte hernach in privatem Kreis Parlamentspräsidentin Riitta Uosukainen.

Tatsächlich war der Anlaß der Feierstunde im finnischen Parlament ernst: *Vor genau 90 Jahren, im Oktober 1906, war den Finninnen als ersten Frauen der Welt das aktive wie passive Wahlrecht zuerkannt worden. Und das zu einer Zeit, da Finnland (finnisch: Suomi) noch nicht einmal staatliche Souveränität – die kam erst 1917 – erlangt hatte, sondern als autonomes Großfürstentum dem Reich des russischen Zaren Nikolaus II zugehörte.*

→ *"Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä"*

(...)

Der Historiker Jukka Tarkka, 54, Parlamentsdelegierter der Reformpartei Junges Finnland, sieht das, wie die meisten, ganz anders: „Nirgendwo sonst sind Frauen so umfassend am politischen Leben beteiligt wie in Suomi.“ Die „Jungfinnen“ zählen zwar unter ihren Wahlkandidaten nur „knapp 20 Prozent Frauen; das ist weniger als in anderen Parteien“, wie Tarkka einräumt, „aber wir finden einfach nicht mehr“.

Vielleicht weil die Damen schon anderswo politische Karriere gemacht haben. *An zweiter Stelle im Staat steht beispielsweise eine Frau, Parlamentspräsidentin Uosukainen, 54. Die Linguistik-Professorin ist mit mehreren Werken über die finnische Sprache hervorgetreten; Aufsehen erregt aber hat sie erst vorigen Monat mit ihrem Buch „Die lodernde Flamme“, in dem sie ihrem Ehemann für 35 wilde gemeinsame Jahre auf dem Wasserbett dankt. „Oh, welch ein platschender Bums“, beschließt Frau Präsidentin ihr Opus.*

→ *"Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi"*

Die finnische Fiskalpolitik steuert ebenfalls eine Frau: Zentralbankpräsidentin Sirkka Hämäläinen, 57. (...) „In Konferenzen werden Ideen und Vorschläge, die Frauen vorbringen, auch heute noch weniger beachtet.“ Sie kann damit leben: „Ich muss ja nicht reden, ich entscheide.“

Von den 18 Ministerien der derzeitigen Regierung werden 7 von Frauen geleitet, darunter „klassische“ Männerressorts, etwa Außen-, Finanz- und Verteidigungsministerium. Das sei Weltspitze, freut sich Wehrchefin Anneli Taina, 45: (...) Mehr als ein Drittel aller Parlamentarier des Reichstags in Helsinki sind Frauen.

Die Finninnen, 51,2 Prozent der Bevölkerung, sind meist gebildeter, zumindest besser ausgebildet als ihre männlichen Konkurrenten. Etwa sechs von zehn Universitätsabsolventen sind Frauen.

„Ganze Branchen sind fest in Frauenhand“, meint die Ökonomin Marianne Huttunen in Helsinki. In der Pharmazie (gut 80 Prozent aller Apotheker sind weiblich), im Gesundheitswesen (beinahe zwei Drittel aller Ärzte sind Frauen), in den Human- und Sozialwissenschaften wie auf dem Bildungssektor, wo Lehrerinnen über 90 Prozent der Pädagogen stellen, haben Männer wenig zu vermelden.

Immerhin auch jeder neunte Wirtschaftsboß in den privaten Topetagen ist eine Frau: im mittleren Management stellen die Damen ein Drittel der Belegschaft.

Besondere „Vorzeigefrauen“: Zentralbankchefin Sirkka Hämäläinen, die, einer Umfrage zufolge, zu den fünf einflußreichsten Bürgern des Gemeinwesens Suomi zählt: Marja Mäki, Vizepräsidentin des staatlichen Mineralölkonzerns Neste, die mit einem halben Dutzend Kolleginnen ein gutes Drittel des Topmanagements des Ölmultis (Jahresumsatz: über 43 Milliarden Finnmark, 13 Milliarden Mark) bildet; Heleena Savela, stellvertretende Chefredakteurin der erfolgreichsten finnischen Tageszeitung *Helsingin Sanomat*.

Die selbstbewußten an der Spitze wehren sich dagegen, als etwas Besonderes zu gelten. (...)

(...)

Ombudsmann Mäkinen, die es „lächerlich“ fände, ihren „Amtstitel zu feminisieren“, weiß, dass fast ein Viertel der Klageführer Männer sind. Jüngster Fall: ein Pastor aus Suomis Norden, der seine Pfarrei, wie er glaubte, aus „sexistischen“ Gründen an eine Pastorin verlor.

Das „Gesetz 609/86 zur Gleichstellung von Mann und Frau“ verbietet seit 1987 geschlechtsbezogene Diskriminierung welcher Art und wo auch immer. „Es ist ein gutes Gesetz“, sagt Parlamentspräsidentin Uosukainen, „damit haben wir ein weiteres Feld gesetzlich abgedeckt als irgendein anderes Land in Europa.“

(...)

Rund 70 Prozent der Finninnen zwischen 15 und 64 Jahren haben heute ein eigenes Einkommen, lediglich jede zehnte von ihnen durch Teilzeitarbeit. Und das hat Tradition: „Die Alternative Haus- oder Karrierefrau hat es für die Finnin nie gegeben“, meint die Sozialpädagogin Päivi Korvajärvi vor der Universität Tampere. „Weil wir ein armes, spät industrialisiertes Land waren, hatte der finnische Mann nie die historische Gelegenheit, sich zum Alleinernährer der Familie aufzuschwingen. In dem Sinn war die Frau immer gleichberechtigt.“

→ *"Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi"*

Und deshalb unterscheidet sich die „Emanzipation à la Suomi, wie der Politiker Tarkka sagt, „von allen anderen auch der schwedischen: Die Finnin kämpft nicht verbissen um Gleichberechtigung, sie empfindet sie als selbstverständlich“.

Pfiffige Finnen

52/1996

Ingressi:

Kinder-Tourismus in Finnland: Ein Dorf am Polarkreis offeriert Audienzen mit dem Weihnachtsmann.

Valokuva:

Weihnachtsmann in Rovaniemi: „Woher soll er denn sonst kommen?“

(...)

Der finnische Gastgeber, der sich Joulupukki, zu deutsch „Weihnachtsmann“ nennt, hört geduldig zu, um dann in akzentfreiem Englisch Absolution zu erteilen. Der Junge ist

erleichtert und begeistert zugleich: „Dieser Weihnachtsmann“, lobte Ross, „ist wirklich großartig.“

Immer mehr britische, belgische, holländische, griechische, italienische, spanische und deutsche Familien reisen zu Joulupukki. Zu Tausenden buchen sie vor allem für Dezember Charterreisen und Flüge, um in Rovaniemi, der Hauptstadt der finnischen Provinz Lappland, den leibhaftigen Weihnachtsmann zu erleben.

Die Nachfrage nach seinen Audienzen ist derart gestiegen, dass Joulupukki mittlerweile das ganze Jahr über auf Posten bleiben muss. Rund 500 000 Kinder und Erwachsene machten ihm 1995 ihre Aufwartung. Das selbsternannte Weihnachtsmandorf direkt am Polarkreis zählt zu den größten Touristattraktionen des Landes. Im vergangenen Jahr brachte der arktische Tourismus Lappland rund 670 Millionen Mark ein.

Die Idee mit dem Weihnachtsmann hatte zuerst der finnische Rundfunkentertainer Niilo Tarvajärvi. Bei einem Besuch des amerikanischen Disney-Parks fiel ihm schon 1959 auf, „dass da ein Christmasland fehlte“.

Diese Lücke könnte Finnland schließen, meinte er. Als Abgeordneter der Konservativen gewann er 1972 die Parlamentsmehrheit für eine ungewöhnliche Resolution: Lappland wurde offiziell zum Land des Weihnachtsmanns erklärt. (...)

Zweifel an der finnischen Abstammung des Weihnachtsmanns sind seither nicht mehr erlaubt. „Woher soll er denn sonst kommen“, sagt der Mann, der sich Joulupukki nennt: „Der Schlitten, mit dem ich Geschenke bringe, wird bekanntlich von Rentieren gezogen. Und die gibt es nur in Lappland.“

→ "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi"

(...)

Befeuert vom Erfolg, peilt Yrjö-Pekka Kurki, Geschäftsführer von Lappland Travel Ltd., einem Touristikunternehmen lappländischer Gemeinden und Firmen, nun immer neue Märkte an. Neuerdings wird auch der Ferne Osten umworben – und das mit Erfolg. *Tausende reisen in diesem Jahr aus Japan, Korea und Singapur ins weihnachtliche Polareis.*

Eine regelrechte Industrie rund um den Weihnachtsmann ist da entstanden: Rentierfarmen laden zum Besuch, Motorschlitten jagen über die verschneite Tundra, geboten werden Dutzende von Souvenirshops, in denen sich der flauschige Rentier-Bikini zum Renner entwickelt hat und sommers sogar Wildwasserfahrten.

In den Blockhütten des Dorfes wird mittlerweile alles verkauft, was Finnmark bringt: Fellmützen, Lappenmesser, Rentierfelle und auch jene geschnitzten Holzstäbchen, mit denen sich der Lappenmann in der arktischen Kälte den letzten Harntropfen vom Genital klopft.

→ "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi"

Der finnische Staat will bei soviel Geschäftssinn natürlich nicht abseits stehen: Die Post gibt eine Sondermarke heraus, die Fluglinie Finnair präsentiert sich in der Adventszeit als „official airline of Santa Claus“, wie der Weihnachtsmann in England und den USA heißt, und bemalt ihre Transatlantikflieger mit dem Rauschhebart im Rentierschlitten.

(...)

Personalien: Linda Lampenius

19/1997

Linda Lampenius, 27, Violinistin im Orchester der Sibelius-Sinfoniker sowie der finnischen Nationaloper und Abgeordnete der liberalen Volkspartei (VP) im Stadtparlament von Helsinki, handelte sich eine Rüge ein. Sie sei „nicht zu unserem Vorteil“, erregte sich der Sekretär der VP: Die vielseitige finnisch-schwedische Künstlerin hatte sich für das schwedische Herrenmagazin CAFÉ als platinblonder Vamp im schwarzen Bikini aus Latex und Leder fotografieren lassen. Die in der Heimat ungemein populäre Tochter aus einer Schauspielerehe blieb von der Politiker-Schelke unbeeindruckt. Vergangene Woche spielte sie im knappen Einteiler auf, bei Modenschauen für Unterwäsche und Bademoden der Marke des schwedischen Tennissaltmeisters Björn Borg. (...) Als Linda Bravo soll sie mit den Silikon-Stars Heather Locklear und Pamela Anderson konkurrieren. Angst vor Vergleichen hat sie nicht: „Zu Hause werde ich schon jetzt mal Pamela genannt, aber Pamela mit Grips und Talent.“

Personalien: Linda Lampenius
26/1997

Linda Lampenius, 27, finnische Violinistin, die „wie Nigel Kennedy spielt und wie Pamela Anderson aussieht“ (SUNDAY TIMES), hat sich womöglich um ihr Debüt in Großbritannien gebracht. Die Geigenvirtuosin des Sibelius-Orchesters in Helsinki hatte vergangene Woche ausgeplaudert, dass sie beim Privatfestival des Musicalfürsten Andrew Lloyd-Webber auf Schloß Sydmonton auftreten werde. (...)

9.5.1. Diskurssin ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”
erittely diskurssin kolmella ulottuvuudella

Tekstiulottuvuuden tarkastelun aluksi suuntaan huomion artikkelien aihepiireihin. Aiheisiin lukeutuu EU-ehdokasmaiden Suomen, Norjan ja Ruotsin yhteisöläinsäädännön käännättäminen omille kielilleen omatoimisesti hankkimillaan kääntäjillä, joilla ei ole juridista koulutusta (39/1993), jäsenyysneuvottelujen tila EU-ehdokasmaiden Suomen, Ruotsin ja Norjan kanssa (1/1994), suomalais-amerikkalainen tutkimus vitamiinien roolista syövän ehkäisyssä (18/1994), suomalaistutkimus kalan syönnin ja sydäninfarktien yhteydestä (9/1995), suomalainen tutkimus lasten tutinsyönnin ja korvatulehdusten suhteesta (52/1995), tummahipiäisen Lola Odusogan menestys Miss Suomena (21/1996), suomalainen metsänhoitorobotti-innovaatio (30/1996), suomalaisen yhteiskunnan emansipoituneisuus (44/1996), suomalainen joulupukkiturismi (52/1996) ja Linda Lampeniuksen tuoreimmat saavutukset (19/1997, 26/1997).

Joukosta tyyliltään erottuvin on asiantuntevaan sävyyn kirjoitettu *Arktischer Winter 1/1994*. Useissa tämän ryhmän artikkeleissa huomaa myös ihailevaa tai innostunutta sävyä. Esimerkiksi uutiskertomuksessa *Pfiffige Finnen 52/1996* kirjoitetaan suomalaisesta joulupukkiturismista varsin innostuneesti ja innostunutta sävyä löytyy myös suomalaisesta metsänhoitorobotista kertovasta uutisesta *Rieseninsekt im Wald 30/1996*. Niin ikään Linda Lampeniusta esittelevissä uutisissa voi huomata selvää Lindan ihailua (19/1997, 26/1997) eikä ihailutta jää myöskään missi Lola Odusoga (21/1996).

Suomalaisen yhteiskunnan emansipoituneisuutta taas ihailaan uutiskertomuksessa *Alles erreichen 44/1996*. Tosin tällä artikkelilla on myös perustavanlaatuisia yhtälaisuuksia B-diskurssin ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” kanssa. Paitsi, että artikkeli sisältää B-diskurssia edustavia tekstiotteita, voi artikkelin rakentamaa mielikuvaa tarkemmin eritellessä huomata, että siinä itse asiassa luodaan mielikuvaa ei vain suomalaisten naisten emansipoituneisuudesta vaan naisten dominanssista suomalaisessa yhteiskunnasta, mikä taas vaikuttaa hieman omalaatuiselta ja eksoottiselta.

Hyvin neutraalia ja asiallista uutistyyliä taas edustaa seuraavien neljän uutisen ryhmä:

Verzicht auf Übersetzer 39/1993, Entzauberte Krebsbremse 18/1994, Fisch ist nicht gleich Fisch 9/1995, Gefahr vom Schnuller? 52/1995.

Artikkelien metaforista kielenkäyttöä tarkastellessa voi huomata sen näissäkin artikkeleissa liittyvän artikkelien pääsisältöihin. Luonnollista on myös se, että metaforista kieltä käytetään selvästi enemmän uutiskertomuksissa kuin uutisissa.

Metaforinen kielenkäyttö:

Arktischer Winter 1/1994:

von den Nordlichtern einen Schub für die „Schaffung eines effizienten europäischen Sicherheitssystems“

Personalien: Lola Odusoga 21/1996:

in „einer Nation von Blondinen“

Alles erreichen 44/1996:

Vorreiter der Emanzipation

Küchenterrain

Weltspitze

fest in Frauenhand

„Vorzeigefrauen“

des Gemeinwesens Suomi

„Emanzipation à la Suomi“

Pfiffige Finnen 52/1996:

befeuert vom Erfolg

ins weihnachtliche Polareis

Rauschhebart

Personalien: Linda Lampenius 26/1997:

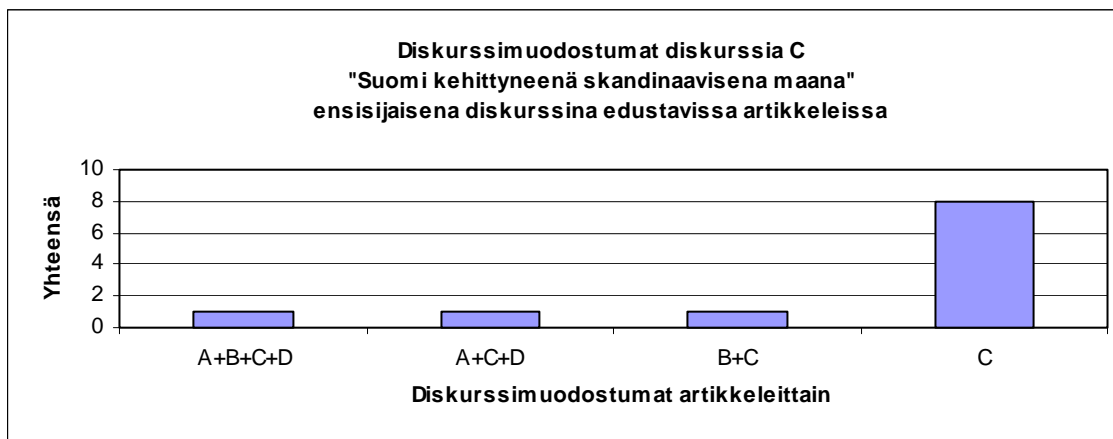
die „wie Nigel Kennedy spielt und wie Pamela Anderson aussieht“

Artikkelien **diskursiivisten käytäntöjen ulottuvuuden** tarkastelussa huomiota kiinnittä se, että eri juttutyypeistä uutiset ovat selvästi eniten edustettuna. Uutisia on kaikkiaan kahdeksan kappaletta: *Verzicht auf Übersetzer 39/1993, Entzauberte Krebsbremse 18/1994, Fisch ist nicht gleich Fisch 9/1995, Gefahr vom Schnuller? 52/1995, Personalien: Lola Odusoga 21/1996, Rieseninsekt im Wald 30/1996, Personalien: Linda Lampenius 19/1997 ja Personalien: Linda Lampenius 26/1997.*

Tämän lisäksi C-diskurssia ensisijaisena diskurssina edustaa kolme uutiskertomusta: *Arktischer Winter 1/1994*, *Alles erreichen 44/1996* ja *Pfiffige Finnen 52/1996*. Elokuva-arvosteluja ei sen sijaan ole yhtään.

Diskursiivisia muodostumia ensisijaista diskurssia C ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” edustavissa artikkeleissa tarkasteltaessa huomiota herättää se, että tämä diskurssi esiintyy artikkeleissa selkeästi useimmin yksin. Kahdeksan tutkituista yhdestätoista artikkelista ovat sellaisia, joissa esiintyy vain kyseinen diskurssi. C-diskurssin ja muiden diskurssien liittoja taas on vain kolmessa tätä ensisijaista diskurssina edustavassa artikkelissa.

(Kuvio 12)

Kuvio 12: Diskurssimuodostumat diskurssia ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa

Edellä esittelemiini diskurssia ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” ensisijaisena diskurssina edustaviin tekstinäytteisiin ja erittelemiini aihepiireihin viitaten voi todeta, että kyseinen diskurssi on tyypillinen päädiskurssina suomalaisen tieteen ja tutkimuksen saavutuksista tai suomalaisten kehittämistä innovaatioista kerrottaessa.¹¹¹ Tämän lisäksi tyypillisiin aiheisiin lukeutuvat menestyvät suomalaiskaunottaret kuten Linda Lampenius ja Lola Odusoga sekä suomalaisten naisten emansipoituneisuus. Kansainvälistä politiikkaa sivuavista artikkeleista tätä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavat ovat taas sellaisia, joissa käsitellään EU-jäsen ehdokkaita Suomea, Norjaa ja Ruotsia.

Diskurssin laajempaa **sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuuden** valottamista varten olen jälleen palauttanut diskurssin sen ilmisälttöä yleisempää tasoa edustaviin makropropositioihin, joita ovat:

Suomen ulko- ja sisäpoliittiset toimet liittyvät Ruotsiin,

Suomi, Ruotsi ja Norja muodostavat ulkopoliittisesti yhtenäisen ryhmittymän,

¹¹¹ Eräänlaisena talouden piiriin lukeutuvana innovaationa voinee pitää myös suomalaisten kehittämää menestyksestä joulupukkiturismia, josta artikkelissa *Pfiffige Finnen 52/1996*.

Suomalainen yhteiskunta on emansipoitunut ja

Suomalaiset ovat kekseliäitä.

Makropropositiot:

Suomen ulko- ja sisäpoliittiset toimet liittyvät Ruotsiin:

53/1992

Mehr als vier Jahrzehnte lang bildete die Idee das Fundament der schwedischen und finnischen Außenpolitik: Neutralität war die Hohe Schule skandinavischen Überlebens und Lavierens in Zeiten des Ost-West-Konflikts. Nun aber wollen führende Politiker beider Länder den Symbolbegriff zum ideologischen Müll werfen.

(...)

Die Abkehr von der althergebrachten Neutralitätspolitik bedeutet zugleich eine radikale Kehrtwendung in der Sicherheitspolitik. Schweden gibt so eine Strategie auf, die das Land vor einer Verwicklung in die beiden Weltkriege bewahrt hat. Finnland dagegen wird Richtlinien los, die das Land bis in die siebziger Jahre immer wieder in Mißkredit brachten:

(...)

(...) Finnland rüstet seine Luftwaffe auf: (...)

„Militärstrategisch hat sich in Nordeuropa viel weniger verändert als politisch“, rechtfertigt ein Stabsoffizier beim schwedischen Oberbefehlshaber die „qualitative Verbesserung“ der Ausrüstung. Rußland, so der Oberst „liegt nach wie vor am selben Platz“.

(...) Deshalb liegt vor allem Finnland mit seiner 1300 Kilometer langen Grenze zu Rußland, aber auch Schweden heute viel näher „am Unruheherd“.

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

46/1993

Obwohl nur noch ein Prozent des finnischen und fünf Prozent des schwedischen Waldes als „natürlich“ gelten können, geben die Forstbehörden der Holzindustrie bislang unberührte Gebiete frei. In Nordschweden, am Njakaffäll, wird urwüchsiger Bergwald geschlagen, in Finnland fallen die bizarren Kiefern der lappländischen Kessi-Wildmark und nun auch der Mischwald der ostfinnischen Kainuu-Region.

→ *”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

1/1994

Befürchtungen, die neutralen Schweden und Finnen könnten den politischen Zusammenhalt der Europäischen Union schwächen, wies Schwedens Ministerpräsident Carl Bildt in Brüssel zurück: (...)

1/1994

(...) Das nach schwedischem Vorbild großzügig ausgelegte Schutznetz kann die Massen der Verarmten nicht mehr bewältigen.

→ *”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

Suomi, Ruotsi ja Norja muodostavat ulkopoliittisesti yhtenäisen ryhmittymän:

39/1993

Erstmals in der Geschichte der EG werden die Vertrags- und Gesetztexte der Gemeinschaft für die Beitrittskandidaten Finnland, Norwegen und Schweden nicht von juristisch geschulten Linguisten übersetzt. (...) müssen die Nordländer die rund 4500 Seiten des komplizierten Gemeinschaftsrechts selbst in ihre jeweilige Landessprache übertragen. (...)

1/1994

Ingressi:

Die geplante Aufnahme der Nordländer dehnt die Europäische Union bis an Rußlands Grenzen aus – und schafft Sicherheitsprobleme.

Valokuvat:

Norwegischer Soldat an der Grenze zu Rußland: Menschenleere Region

Ministerpräsidenten Bildt, Brundtland „Der Fisch bedeutet uns viel“

Sekä karttapohja, jolla esitellään Norjaa, Ruotsia ja Suomea

(...)

(...) Dort (in Brüssel) gehen die Verhandlungen über die Beitrittskonditionen der skandinavischen Länder in die Schlußphase. Einer der umstrittensten Punkte ist dabei die „arktische Landwirtschaft“.

Es gilt, die Bauern in den abgelegenen Regionen Norwegens, Schwedens und Finnlands vor der

landwirtschaftlichen Überproduktion der Union zu schützen. Die nordischen Länder wollen weiterhin die hohen Transportkosten und den Lebensstandard ihrer Bauern subventionieren dürfen. (...)

Um knapp die Hälfte wird sich die Fläche der Europäischen Union vergrößern, wenn die Skandinavier dazustoßen. Die Bevölkerung allerdings wird nur um fünf Prozent wachsen. (...)

Für Europa entsteht ein neues Problem: Nach dem Beitritt der Skandinavier wird die EU erstmals eine gemeinsame Grenze mit Rußland haben. **Über 1300 Kilometer zieht sich Finnlands Grenze mit Rußland durch fast menschenleere Regionen.** (...)

(...)

Die im Vertrag von Maastricht angestrebte gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik werten die nordischen EU-Kandidaten als Gewinn. (...)

(...)

(...) *Gemeinsam mit Norwegen und Finnland könne Schweden „einen vielleicht sogar entscheidenden Beitrag leisten“, im benachbarten Baltikum und in Rußland Stabilität und Demokratie zu fördern.*

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

Auch Kommissionspräsident Jacques Delors erhofft sich von den Nordlichtern einen Schub für die „Schaffung eines effizienten europäischen Sicherheitssystems“. Schließlich besäßen die Skandinavier einen guten Ruf in der Entwicklungspolitik und „solide Erfahrungen bei friedensbewahrenden Maßnahmen“.

Suomalainen yhteiskunta on emansipoitunut: ¹¹²

21/1996

Lola Odusoga, 18, finnisches Model, stürzte in- und ausländische Presse in Konflikte mit der politischen Korrektheit. Die junge Frau, mit nigerianischem Vater und finnischer Mutter, gewann die Schönheitskonkurrenz um den Titel einer Miss Finnland und erregte als „ein dunkelhäutiges Girl“ in „einer Nation von Blondinen“ (die Londoner *Times*) beträchtliches Aufsehen. „Sie ist so überwältigend schön“, tremolierte etwa ein finnischer Kolumnist, „das erklärt besser als alle politische Korrektheit, warum ihr Sieg solch massiven Niederschlag in der Öffentlichkeit gefunden hat, und fast immer positiven.“ Die *Times* rückte nun alles wieder zurecht. (...)

Alles erreichen

44/1996

Ingressi:

Frauen setzen sich durch, in Politik und Wirtschaft: Das skandinavische Land ist Vorreiter der Emanzipation. Valokuvat:

Parlamentspräsidentin Uosukainen: Wilde Jahre

Bankchefin Hämäläinen

Wehrchefin Taina

(...)

„Nur ein Satz mehr, und ich hätte ihm das Wort entzogen“, bemerkte hernach in privatem Kreis

Parlamentspräsidentin Riitta Uosukainen.

Tatsächlich war der Anlaß der Feierstunde im finnischen Parlament ernst: *Vor genau 90 Jahren, im Oktober 1906, war den Finninnen als ersten Frauen der Welt das aktive wie passive Wahlrecht zuerkannt worden. Und das zu einer Zeit, da Finnland (finnisch: Suomi) noch nicht einmal staatliche Souveränität – die kam erst 1917 – erlangt hatte, sondern als autonomes Großfürstentum dem Reich des russischen Zaren Nikolaus II zugehörte.*

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

(...)

Der Historiker Jukka Tarkka, 54, Parlamentsdelegierter der Reformpartei Junges Finnland, sieht das, wie die meisten, ganz anders: „Nirgendwo sonst sind Frauen so umfassend am politischen Leben beteiligt wie in Suomi.“ Die „Jungfinnen“ zählen zwar unter ihren Wahlkandidaten nur „knapp 20 Prozent Frauen; das ist weniger als in anderen Parteien“, wie Tarkka einräumt, „aber wir finden einfach nicht mehr“.

Vielleicht weil die Damen schon anderswo politische Karriere gemacht haben. An zweiter Stelle im Staat steht beispielsweise eine Frau, Parlamentspräsidentin Uosukainen, 54. Die Linguistik-Professorin ist mit mehreren Werken über die finnische Sprache hervorgetreten; Aufsehen erreichte aber hat sie erst vorigen Monat mit ihrem Buch „Die lodernde Flamme“, in dem sie ihrem Ehemann für 35 wilde gemeinsame Jahre auf dem Wasserbett dankt. „Oh, welch ein platschender Bums“, beschließt Frau Präsidentin ihr Opus.

Die finnische Fiskalpolitik steuert ebenfalls eine Frau: Zentralbankpräsidentin Sirkka Hämäläinen, 57. (...) „In Konferenzen werden Ideen und Vorschläge, die Frauen vorbringen, auch heute noch weniger beachtet.“ Sie kann damit leben: „Ich muß ja nicht reden, ich entscheide.“

Von den 18 Ministerien der derzeitigen Regierung werden 7 von Frauen geleitet, darunter „klassische“ Männerressorts, etwa Außen-, Finanz- und Verteidigungsministerium. Das sei Weltspitze, freut sich Wehrchefin Anneli Taina, 45: (...) Mehr als ein Drittel aller Parlamentarier des Reichstags in Helsinki sind Frauen.

---

¹¹² Sana *emansipoitunut* tässä myös vähemmistöjen vapautumiseen viittaavassa merkityksessä

Die Finninnen, 51,2 Prozent der Bevölkerung, sind meist gebildeter, zumindest besser ausgebildet als ihre männlichen Konkurrenten. Etwa sechs von zehn Universitätsabsolventen sind Frauen.

„Ganze Branchen sind fest in Frauenhand“, meint die Ökonomin Marianne Huttunen in Helsinki. In der Pharmazie (gut 80 Prozent aller Apotheker sind weiblich), im Gesundheitswesen (beinahe zwei Drittel aller Ärzte sind Frauen), in den Human- und Sozialwissenschaften wie auf dem Bildungssektor, wo Lehrerinnen über 90 Prozent der Pädagogen stellen, haben Männer wenig zu vermelden.

Immerhin auch jeder neunte Wirtschaftsboß in den privaten Topetagen ist eine Frau: im mittleren Management stellen die Damen ein Drittel der Belegschaft.

Besondere „Vorzeigefrauen“: Zentralbankchefin Sirkka Hämäläinen, die, einer Umfrage zufolge, zu den fünf einflußreichsten Bürgern des Gemeinwesens Suomi zählt; Marja Mäki, Vizepräsidentin des staatlichen Mineralölkonzerns Neste, die mit einem halben Dutzend Kolleginnen ein gutes Drittel des Topmanagements des Ölmultis (Jahresumsatz: über 43 Milliarden Finnmark, 13 Milliarden Mark) bildet; Heleena Savela, stellvertretende Chefredakteurin der erfolgreichsten finnischen Tageszeitung *Helsingin Sanomat*.

Die selbstbewußten an der Spitze wehren sich dagegen, als etwas Besonderes zu gelten. (...)

(...)

Ombudsmann Mäkinen, die es „lächerlich“ fände, ihren „Amtstitel zu feminisieren“, weiß, dass fast ein Viertel der Klageführer Männer sind. Jüngster Fall: ein Pastor aus Suomis Norden, der seine Pfarrei, wie er glaubte, aus „sexistischen“ Gründen an eine Pastorin verlor.

Das „Gesetz 609/86 zur Gleichstellung von Mann und Frau“ verbietet seit 1987 geschlechtsbezogene Diskriminierung welcher Art und wo auch immer. „Es ist ein gutes Gesetz“, sagt Parlamentspräsidentin Uosukainen, „damit haben wir ein weiteres Feld gesetzlich abgedeckt als irgendein anderes Land in Europa.“

(...)

Rund 70 Prozent der Finninnen zwischen 15 und 64 Jahren haben heute ein eigenes Einkommen, lediglich jede zehnte von ihnen durch Teilzeitarbeit. Und das hat Tradition: „Die Alternative Haus- oder Karrierefrau hat es für die Finnin nie gegeben“, meint die Sozialpädagogin Päivi Korvajärvi vor der Universität Tampere. „Weil wir ein armes, spät industrialisiertes Land waren, hatte der finnische Mann nie die historische Gelegenheit, sich zum Alleinernährer der Familie aufzuschwingen. In dem Sinn war die Frau immer gleichberechtigt.“

→ *”Raskamielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

Und deshalb unterscheidet sich die „Emanzipation à la Suomi, wie der Politiker Tarkka sagt, „von allen anderen auch der schwedischen: Die Finnin kämpft nicht verbissen um Gleichberechtigung, sie empfindet sie als selbstverständlich“.

Suomalaiset ovat kekseliäitä:

18/1994 (...) Der langzeitversuch, unternommen vom Nationalen Krebsinstitut der USA und dem Institut für das Öffentliche Gesundheitswesen in Finnland, sollte die krebs- und infarkthütende Wirkung der Vitamine endgültig bestätigen. (...)

9/1995 (...) Irritiert registrierten jetzt finnische Forscher, dass die männliche Bevölkerung ihres Landes trotz ungewöhnlich großen Fischkonsums eine der höchsten Herzinfarktkraten der Welt aufweist. (...) In der Mediziner-Zeitschrift *Circulation* bietet der Epidemiologe Jukka T. Salonen dafür eine Erklärung an: (...)

52/1995

Kleinkinder, die ihren Schnuller länger als zehn Monate benutzen, erkranken offenbar besonders häufig an Ohrinfektionen. Zu diesem Ergebnis kamen finnische Forscher der Universität Oulu. (...)

Rieseninsekt im Wald

30/1996

Forste können künftig schonender bewirtschaftet werden – mit einem Waldroboter. (...) Das Gerät wurde in Finnland entwickelt und ist bereits mit einem europäischen Erfinderpreis ausgezeichnet worden. (...)

Pfiffige Finnen

52/1996

Ingressi:

Kinder-Tourismus in Finnland: Ein Dorf am Polarkreis offeriert Audienzen mit dem Weihnachtsmann.

Valokuva:

Weihnachtsmann in Rovaniemi: „Woher soll er denn sonst kommen?“

(...)

Der finnische Gastgeber, der sich Joulupukki, zu deutsch „Weihnachtsmann“ nennt, hört geduldig zu, um dann in akzentfreiem Englisch Absolution zu erteilen. Der Junge ist erleichtert und begeistert zugleich: „Dieser Weihnachtsmann“, lobte Ross, „ist wirklich großartig.“

Immer mehr britische, belgische, holländische, griechische, italienische, spanische und deutsche Familien reisen zu Joulupukki. Zu Tausenden buchen sie vor allem für Dezember Charterreisen und Flüge, um in Rovaniemi, der Hauptstadt der finnischen Provinz Lappland, den leibhaftigen Weihnachtsmann zu erleben.

Die Nachfrage nach seinen Audienzen ist derart gestiegen, dass Joulupukki mittlerweile das ganze Jahr über auf Posten bleiben muß. Rund 500 000 Kinder und Erwachsene machten ihm 1995 ihre Aufwartung. Das selbsternannte Weihnachtsmandorf direkt am Polarkreis zählt zu den größten Touristattraktionen des Landes. Im vergangenen Jahr brachte der arktische Tourismus Lappland rund 670 Millionen Mark ein.

Die Idee mit dem Weihnachtsmann hatte zuerst der finnische Rundfunkentertainer Niilo Tarvajärvi. Bei einem Besuch des amerikanischen Disney-Parks fiel ihm schon 1959 auf, „dass da ein Christmasland fehlte“.

Diese Lücke könnte Finnland schließen, meinte er. Als Abgeordneter der Konservativen gewann er 1972 die Parlamentsmehrheit für eine ungewöhnliche Resolution: Lappland wurde offiziell zum Land des Weihnachtsmanns erklärt. (...)

Zweifel an der finnischen Abstammung des Weihnachtsmanns sind seither nicht mehr erlaubt. „Woher soll er denn sonst kommen“, sagt der Mann, der sich Joulupukki nennt: „Der Schlitten, mit dem ich Geschenke bringe, wird bekanntlich von Rentieren gezogen. Und die gibt es nur in Lappland.“

→ "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi"

(...)

Befeuert vom Erfolg, peilt Yrjö-Pekka Kurki, Geschäftsführer von Lappland Travel Ltd., einem Touristikunternehmen lappländischer Gemeinden und Firmen, nun immer neue Märkte an. Neuerdings wird auch der Ferne Osten umworben – und das mit Erfolg. *Tausende reisen in diesem Jahr aus Japan, Korea und Singapur ins weihnachtliche Polareis.*

Eine regelrechte Industrie rund um den Weihnachtsmann ist da entstanden: Rentierfarmen laden zum Besuch, Motorschlitten jagen über die verschneite Tundra, geboten werden Dutzende von Souvenirshops, in denen sich der flauschige Rentier-Bikini zum Renner entwickelt hat und sommers sogar Wildwasserfahrten.

In den Blockhütten des Dorfes wird mittlerweile alles verkauft, was Finnmark bringt: Fellmützen, Lappenmesser, Rentierfelle und auch jene geschnitzten Holzstäbchen, mit denen sich der Lappenmann in der arktischen Kälte den letzten Harntropfen vom Genital klopft.

→ "Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi"

Der finnische Staat will bei soviel Geschäftssinn natürlich nicht abseits stehen: Die Post gibt eine Sondermarke heraus, die Fluglinie Finnair präsentiert sich in der Adventszeit als „official airline of Santa Claus“, wie der Weihnachtsmann in England und den USA heißt, und bemalt ihre Transatlantikflieger mit dem Rauschhebart im Rentierschlitten.

19/1997

Linda Lampenius, 27, Violinistin im Orchester der Sibelius-Sinfoniker sowie der finnischen Nationaloper und Abgeordnete der liberalen Volkspartei (VP) im Stadtparlament von Helsinki, handelte sich eine Rüge ein. Sie sei „nicht zu unserem Vorteil“, erregte sich der Sekretär der VP: Die vielseitige finnisch-schwedische Künstlerin hatte sich für das schwedische Herrenmagazin CAFÉ als platinblonder Vamp im schwarzen Bikini aus Latex und Leder fotografieren lassen. Die in der Heimat ungemein populäre Tochter aus einer Schauspielerehe blieb von der Politiker-Schelte unbeeindruckt. Vergangene Woche spielte sie im knappen Einteiler auf, bei Modenschauen für Unterwäsche und Bademoden der Marke des schwedischen Tennisaltmeisters Björn Borg. (...) Als Linda Bravo soll sie mit den Silikon-Stars Heather Locklear und Pamela Anderson konkurrieren. Angst vor Vergleichen hat sie nicht: „Zu Hause werde ich schon jetzt mal Pamela genannt, aber Pamela mit Grips und Talent.“

Kuten makropropositiot havainnollisesti osoittavat ja muu analyysi näyttää, on tämän diskurssin suomalaisille rakentama identiteetti aktiivisen ja kekseliään kansan identiteetti.

Suomalaisten identiteettiä määrittänyt tässä diskurssissa muiden skandinaavisten maiden muodostamassa viitekehyksessä, näistä erityisesti Ruotsin ja Norjan muodostamassa viitekehyksessä, joista kahdesta suomalaisuus näyttää edelleen liittyvän vielä läheisemmin Ruotsiin. Diskurssin maailmankuvaksi, perustavanlaatuisiksi tieto- ja uskomusjärjestelmäksi taas hahmottuu Suomi osana Skandinaviaa ja Skandinavia mielenkiintoisena ja tasavertaisena osana muuta maailmaan.

Diskurssi ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” muita ensisijaisia diskursseja edustavissa artikkeleissa:

53/1992

Mehr als vier Jahrzehnte lang bildete die Idee das Fundament der schwedischen und finnischen Außenpolitik: Neutralität war die Hohe Schule skandinavischen Überlebens und Lavierens in Zeiten des Ost-West-Konflikts. Nun aber wollen führende Politiker beider Länder den Symbolbegriff zum ideologischen Müll werfen.

(...)

Die Abkehr von der althergebrachten Neutralitätspolitik bedeutet zugleich eine radikale Kehrtwendung in der Sicherheitspolitik. Schweden gibt so eine Strategie auf, die das Land vor einer Verwicklung in die beiden Weltkriege bewahrt hat. Finnland dagegen wird Richtlinien los, die das Land bis in die siebziger Jahre immer wieder in Mißkredit brachten:

→ ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”

(...)

(...) Finland rüstet seine Luftwaffe auf: (...)

„Militärstrategisch hat sich in Nordeuropa viel weniger verändert als politisch“, rechtfertigt ein Stabsoffizier beim schwedischen Oberbefehlshaber die „qualitative Verbesserung“ der Ausrüstung. Rußland, so der Oberst „liegt nach wie vor am selben Platz“.

*(...) Deshalb liegt vor allem **Finnland mit seiner 1300 Kilometer langen Grenze zu Rußland**, aber auch Schweden heute viel näher „am Unruheherd“.*

→ ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”

→ **Artikkelinen ensisijainen diskurssi: ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”**

46/1993

Obwohl nur noch ein Prozent des finnischen und fünf Prozent des schwedischen Waldes als „natürlich“ gelten können, geben die Forstbehörden der Holzindustrie bislang unberührte Gebiete frei. In Nordschweden, am Njakafjäll, wird urwüchsiger Bergwald geschlagen, in Finnland fallen die bizarren Kiefern der lappländischen Kessi-Wildmark und nun auch der Mischwald der ostfinnischen Kainuu-Region.

→ ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”**

49/1993

In Wirklichkeit jedoch, verkündet jetzt sein angeblicher Nachfahr, sei „Necklas“ aus Skandinavien gebürtig und Stammvater der Familie Bock. Die Genesis der Finnen-Dynastie, dokumentiert in einer Broschüre der „Positive-Foundation“ liest sich wie ein alttestamentarischer Ikea-Katalog: (...)

→ ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”**

1/1994

(...) Das nach schwedischem Vorbild großzügig ausgelegte Schutznetz kann die Massen der Verarmten nicht mehr bewältigen.

→ ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”**

9.6. Diskurssi ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”
ensisijaisena diskurssina

Diskurssia ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” ensisijaisena diskurssina edustavia artikkeleja on tutkitulla aikavälillä kaksi, *Näher am Unruheherd* 53/1992 ja *Alles Wodka oder was „Tatjana“* 26/1994. Oheisena nämä artikkelit siltä osin kuin ne kyseistä diskurssia edustavat:

**Näher am Unruheherd
53/1992**

Ingressi:

Radikale Wende in der Sicherheitspolitik: Schweden und Finnland suchen Schutz im Westen vor Gefahren aus dem Osten.

Valokuva: **Finnische Verteidigungsministerin Rehn:** US-Kampfflugzeuge eingekauft.

Mehr als vier Jahrzehnte lang bildete die Idee das Fundament der schwedischen und finnischen Außenpolitik: Neutralität war die Hohe Schule skandinavischer Überlebens und Lavierens in Zeiten des Ost-West-Konflikts. Nun aber wollen führende Politiker beider Länder den Symbolbegriff zum ideologischen Müll werfen.

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

Finnlands Präsident Mauno Koivisto, der nach der Verfassung die Außenpolitik seines Landes bestimmt, erklärte unlängst, warum er den Begriff Neutralität meidet: Er definiere Helsinkis sicherheitspolitische Bestrebungen nun lieber mit dem Ausdruck „Allianzfreiheit“. Der Präsident: „Das paßt besser.“

(...)

Die Abkehr von der althergebrachten Neutralitätspolitik bedeutet zugleich eine radikale Kehrtwendung in der Sicherheitspolitik. Schweden gibt so eine Strategie auf, die das Land vor einer Verwicklung in die beiden Weltkriege bewahrt hat. Finnland dagegen wird Richtlinien los, die das Land bis in die siebziger Jahre immer wieder in Mißkredit brachten:

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

Weil Stalin dem westlichen Nachbarn im Jahre 1948 einen Vertrag über Freundschaft, Zusammenarbeit und gegenseitigen Beistand aufgenötigt hatte, wurde die finnische Neutralität im Westen lange als eine besonders raffinierte Form sowjetischer Unterwerfungskunst verdächtigt.

Moskau respektierte zwar das finnische Bestreben, (...). Der Anspruch auf vollwertige Neutralität erfüllte sich jedoch erst mit der Ausrichtung der Konferenz über Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa (KSZE) 1975 in Helsinki.

(...) Finnland rüstet seine Luftwaffe auf: Verteidigungsministerin Elisabeth Rehn orderte 57 amerikanische Kampfflugzeuge des Types F/A-18 Hornet. (...)

„Militärstrategisch hat sich in Nordeuropa viel weniger verändert als politisch“, rechtfertigt ein Stabsoffizier beim schwedischen Oberbefehlshaber die „qualitative Verbesserung“ der Ausrüstung. Rußland, so der Oberst „liegt nach wie vor am selben Platz“.

*„(...) Deshalb liegt vor allem **Finnland mit seiner 1300 Kilometer langen Grenze zu Rußland**, aber auch Schweden heute viel näher „am Unruheherd“.*

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

(...) Die finnische Wirtschaft verlor mit dem Zusammenbruch des Sowjetreiches ein Viertel ihres Exportmarktes. Nun sieht Helsinki in der EG-Mitgliedschaft auch eine Lösung für seine sicherheitspolitischen Probleme.

(...)

(...) Im Brüsseler EG-Hauptquartier sind indes nicht alle Zweifel an der sicherheitspolitischen Lauterkeit Helsinkis ausgeräumt. In einer ersten Bewertung der finnischen EG-Kandidatur verlangt die Kommission politisch und juristisch bindende Versicherungen, dass Finnland wirklich alle künftigen Verpflichtungen einer Europäischen Union erfüllen werde.

(...)

**Alles Wodka oder was
26/1994**

„Tatjana“

Spielfilm von Aki Kaurismäki. Finnland 1994.

Valokuva:

Kaurismäki-Film „Tatjana“: Wolga mit Plattenspieler

Wer sich in der Welt nicht so auskennt, jedenfalls nicht nördlich des Finnischen Meerbusens, muß wissen, dass dort oben in den großen Flaschen, die wie Seltersflaschen aussehen, nicht Wasser ist, sondern Wodka. Man legt den Kopf zurück und setzt die Flasche so steil an, dass er gluckert, und dann lange nicht wieder ab.

→ ”*Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi*”

Dafür zuständig ist nun zum zehntenmal in einem Aki-Kaurismäki-Film, immer rührend wie eine Trauerweide, der dürre, schnautzbärtige Matti Pellonpää. (...)

(...)

(...), denn bei diesem Auto handelt es sich um eine echt sowjetische Wolga-Limousine. Vielleicht hat man den Sozialismus doch unterschätzt und sollte klugerweise auch den Kapitalismus nicht vor dem Abend loben.

(...)

Doch die Welt ist bekanntlich nicht mehr in Ordnung, in Sachen Ost contra West, und so laufen den beiden arglosen Finnen zwei Frauen von „drüben“ über den Weg, die man nicht einfach stehen lassen kann: (...)

(...)

(...) *Als das Land zu Ende ist, überquert er den Finnischen Meerbusen auf einer gespenstisch leeren Fähre (...) und hebt irgendwo hinter Tallinn ab in ein Träumchen.*

Er ist grausam komisch und doch weich von Trennungsschmerz, in Wodka, Polka und Tango den Tränen nah wie noch kein Kaurismäki-Film, (...)

→ ”*Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi*”

9.6.1. Diskurssin ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” erittely diskurssin kolmella ulottuvuudella

Diskurssin **tekstiulottuvuuden** luotaamisen aluksi huomio artikkelien aihepiireihin, joita ovat Suomen ja Ruotsin ulko- ja turvallisuuspoliittinen muutos (53/1992) ja Aki Kaurismäen Tatjana-elokuva (26/1994).

Artikkeleista *Näher am Unruheherd* 53/1992 on tyyliltään asiantunteva ja Kaurismäen elokuvasta kirjoitettu elokuva-arvostelu *Alles Wodka oder was* 26/1994 lähinnä kaunokirjallinen. *Alles Wodka oder was* –artikkelilla onkin huomattavia yhtäläisyyksiä muista Kaurismäen elokuvista kirjoitettujen elokuva-arvostelujen kanssa, näistä kouriintuntuvimpana lienee ”kaurismäkimäinen” humoristinen sävynsä.

Artikkelien metaforisen kielenkäytön tarkastelu osoittaa tässäkin yhteydessä metaforien luonteen kielellisinä tehokeinoina. Esimerkiksi *Näher am Unruheherd* –artikkelin metaforisissa ilmauksissa kulminoituu moni artikkelin pääsisällöistä: Otsikkoon päässyt ”näher am Unruheherd“ viittaa Suomen ja Ruotsin ulko- ja turvallisuuspoliittisesta tilanteesta tehtyyn arvioon, ”die Hohe Schule skandinavischen Überlebens” Suomen ja Ruotsin ulko- ja turvallisuuspoliittiseen menneisyyteen, ”eine besonders raffinierte Form sowjetischer Unterwerfungskunst” taas Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen menneisyyden ja ”zum ideologischen Müll” molempien maiden ajankohtaiseen radikaaliin ulko- ja turvallisuuspoliittiseen muutokseen.

Alles Wodka oder was –artikkelien ” von „drüben“ ” taas oli itä-länsi –vastakkainasettelun aikana yleisessä käytössä oleva saksalainen kielikuva Itä-Euroopan maita tarkoitettaessa, jota osittain käytetään vieläkin. Tatjana-elokuvasta kirjoitettuun arvosteluun ilmaus lienee löytänyt tiensä, koska elokuvassa seikkaillaan pääosin juuri itäisen Euroopan maaperällä. ”Weich von Trennungsschmerz“ taas luonnehtii elokuvan yleistä tunnelmaa ja yleisen tunnelman kuvaaminen on luonnollisesti elokuva-arvostelussa keskeistä.

Metaforinen kielenkäyttö:

Näher am Unruheherd 53/1992:

Itse otsikko: Näher am Unruheherd

die Hohe Schule skandinavischen Überlebens

zum ideologischen Müll

eine besonders raffinierte Form sowjetischer Unterwerfungskunst

„am Unruheherd“

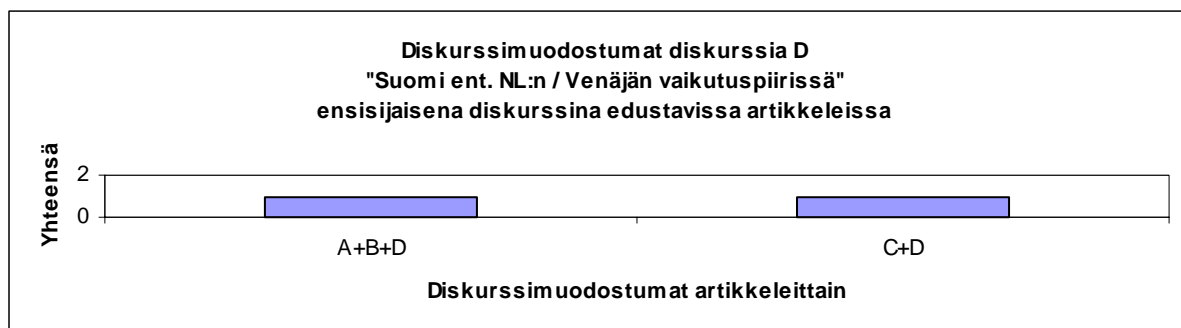
Alles Wodka oder was 26/1994:

rührend wie eine Trauerweide

von „drüben“

weich von Trennungsschmerz

Diskursiivisten käytäntöjen ulottuvuuden tarkastelussa aluksi diskurssia ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä“ ensisijaisena diskurssina edustavien artikkelien juttutyypeistä. Artikkeleista toinen on uutiskertomus ja toinen elokuva-arvostelu. Kun taas katsoo diskursiivisia muodostumia tätä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa huomaa, että kyseinen diskurssi ei esiinny koskaan yksin, vaan molemmissa artikkeleissa muiden diskurssien kanssa. Artikkelissa *Näher am Unruheherd 53/1992* diskurssien A, B ja D –muodostumana ja artikkelissa *Alles Wodka oder was 26/1994* C- ja D-diskurssien yhdistelmänä. (Kuvio 13)

Kuvio 13: Diskurssimuodostumat diskurssia D ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa

Diskurssin laajemman **sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuuden** tarkastelussa olen palauttanut diskurssin seuraaviin sen ilmissältöä abstraktempeihin makropropositioihin:

Suomella oli kiinteät ulkopoliittiset ja taloudelliset suhteet entiseen Neuvostoliittoon, Neuvostoliitto oli Suomelle hankala naapuri / Venäjä on Suomelle hankala naapuri ja Suomalainen kulttuuri muistuttaa venäläistä kulttuuria.

Makropropositiot:

Suomella oli kiinteät ulkopoliittiset ja taloudelliset suhteet entiseen Neuvostoliittoon: 53/1992

Weil Stalin dem westlichen Nachbarn im Jahre 1948 einen Vertrag über Freundschaft, Zusammenarbeit und gegenseitigen Beistand aufgenötigt hatte, wurde die finnische Neutralität im Westen lange als eine besonders raffinierte Form sowjetischer Unterwerfungskunst verdächtigt.

Moskau respektierte zwar das finnische Bestreben, (...). Der Anspruch auf vollwertige Neutralität erfüllte sich jedoch erst mit der Ausrichtung der Konferenz über Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa (KSZE) 1975 in Helsinki.

(...)

(...) Die finnische Wirtschaft verlor mit dem Zusammenbruch des Sowjetreiches ein Viertel ihres Exportmarktes. (...)

(...)

(...) Im Brüsseler EG-Hauptquartier sind indes nicht alle Zweifel an der sicherheitspolitischen Lauterkeit Helsinkis ausgeräumt. In einer ersten Bewertung der finnischen EG-Kandidatur verlangt die Kommission politisch und juristisch bindende Versicherungen, dass Finnland wirklich alle künftigen Verpflichtungen einer Europäischen Union erfüllen werde.

1/1994

(...) Das Land (Finnland) könnte durch die Integration in den europäischen Binnenmarkt nur gewinnen: Denn der traditionelle Export ins benachbarte Rußland ist weitgehend zusammengebrochen (siehe Kasten).

1/1994

Otsikon alarivi:

Der Zusammenbruch des Osthandels läßt Finnland verarmen.

(...)

Die Wirtschaftskrise hat Finnland härter getroffen als alle anderen europäischen Länder. Nach dem Ende des Kalten Krieges, als der Handel mit der Sowjetunion zusammenbrach, stürzte das Land „erst in die Rezession, dann in die Depression und schließlich in die tiefste Flaute in Friedenszeiten“ (Lammi). 1991 und 1992 schrumpfte das Bruttosozialprodukt um insgesamt 10,5 Prozent, im ersten Halbjahr 1993 nochmals um 2,5 Prozent.

→ *”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

Früher konnte Finnland fast ein Viertel seiner Produktion im Rahmen eines vertraglich geregelten Verrechnungshandels beim sowjetischen Großmachtnachbarn absetzen, darunter atomgetriebene Eisbrecher und Güter, die im Westen kaum Abnehmer gefunden hätten. Mit diesem Export ist es vorbei, und für den weiterhin notwendigen Rohstoffimport, vor allem Erdöl, müssen Moskau nun Weltmarktpreise in Devisen bezahlt werden.

44/1996

(...) Vor genau 90 Jahren, im Oktober 1906, war den Finninnen als ersten Frauen der Welt das aktive wie passive Wahlrecht zuerkannt worden. Und das zu einer Zeit, da Finnland (finnisch: Suomi) noch nicht einmal staatliche Souveränität – die kam erst 1917 – erlangt hatte, sondern als autonomes Großfürstentum dem Reich des russischen Zaren Nikolaus II zugehörte.

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

Neuvostoliitto oli Suomelle hankala naapuri / Venäjä on Suomelle hankala naapuri:

Näher am Unruheherd

53/1992

Ingressi:

Radikale Wende in der Sicherheitspolitik: Schweden und Finnland suchen Schutz im Westen vor Gefahren aus dem Osten.

Valokuva, jossa puolustusministeri Rehn istuu amerikkalaisessa hävittäjässä. Kuvateksti: **Finnische Verteidigungsministerin Rehn:** US-Kampfflugzeuge eingekauft.

Mehr als vier Jahrzehnte lang bildete die Idee das Fundament der schwedischen und finnischen Außenpolitik: Neutralität war die Hohe Schule skandinavischen Überlebens und Lavierens in Zeiten des Ost-West-Konflikts. Nun aber wollen führende Politiker beider Länder den Symbolbegriff zum ideologischen Müll werfen.

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

Finnlands Präsident Mauno Koivisto, der nach der Verfassung die Außenpolitik seines Landes bestimmt, erklärte unlängst, warum er den Begriff Neutralität meidet: Er definiere Helsinkis sicherheitspolitische Bestrebungen nun lieber mit dem Ausdruck „Allianzfreiheit“. Der Präsident: „Das paßt besser.“

(...)

Die Abkehr von der althergebrachten Neutralitätspolitik bedeutet zugleich eine radikale Kehrtwendung in der Sicherheitspolitik. Schweden gibt so eine Strategie auf, die das Land vor einer Verwicklung in die beiden Weltkriege bewahrt hat. Finnland dagegen wird Richtlinien los, die das Land bis in die siebziger Jahre immer wieder in Mißkredit brachten:

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

(...)

(...) Finnland rüstet seine Luftwaffe auf: Verteidigungsministerin Elisabeth Rehn orderte 57 amerikanische Kampfflugzeuge des Types F/A-18 Hornet. (...)

„Militärstrategisch hat sich in Nordeuropa viel weniger verändert als politisch“, rechtfertigt ein Stabsoffizier beim schwedischen Oberbefehlshaber die „qualitative Verbesserung“ der Ausrüstung. Rußland, so der Oberst „liegt nach wie vor am selben Platz“.

„(...) Deshalb liegt vor allem Finnland mit seiner 1300 Kilometer langen Grenze zu Rußland, aber auch Schweden heute viel näher „am Unruheherd“.

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

(...) Nun sieht Helsinki in der EG-Mitgliedschaft auch eine Lösung für seine sicherheitspolitischen Probleme.

1/1994

Noch allerdings möchten Finnen und Schweden am Prinzip der militärischen Bündnisfreiheit festhalten und sich nicht auf einen Nato-Beitritt festlegen. Ein solcher Schritt, so glauben sie, könnte in Rußland Angst vor Einkreisung wecken und radikalen Kräften im alten Machtimperium Auftrieb geben. (...)

(...) Gemeinsam mit Norwegen und Finnland könne Schweden „einen vielleicht sogar entscheidenden Beitrag leisten“, im benachbarten Baltikum und in Rußland Stabilität und Demokratie zu fördern.

→ *”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”*

Suomalainen kulttuuri muistuttaa venäläistä kulttuuria:

Alles Wodka oder was

26/1994

„Tatjana“

Ingressi:

Spielfilm von Aki Kaurismäki. Finnland 1994.

Valokuva:

Kaurismäki-Film „Tatjana“: Wolga mit Plattenspieler

Wer sich in der Welt nicht so auskennt, jedenfalls nicht nördlich des Finnischen Meerbusens, muß wissen, dass dort oben in den großen Flaschen, die wie Seltersflaschen aussehen, nicht Wasser ist, sondern Wodka. Man legt den Kopf zurück und setzt die Flasche so steil an, dass er gluckert, und dann lange nicht wieder ab.

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

(...)

(...), denn bei diesem Auto handelt es sich um eine echt sowjetische Wolga-Limousine. Vielleicht hat man den Sozialismus doch unterschätzt und sollte klugerweise auch den Kapitalismus nicht vor dem Abend loben.

(...)

Doch die Welt ist bekanntlich nicht mehr in Ordnung, in Sachen Ost contra West, und so laufen den beiden arglosen Finnen zwei Frauen von „drüben“ über den Weg, die man nicht einfach stehen lassen kann: (...)

(...)

(...) *Als das Land zu Ende ist, überquert er den Finnischen Meerbusen auf einer gespenstisch leeren Fähre (...) und hebt irgendwo hinter Tallinn ab in ein Träumchen.*

Er ist grausam komisch und doch weich von Trennungsschmerz, in Wodka, Polka und Tango den Tränen nah wie noch kein Kaurismäki-Film, (...)

→ *”Raskamielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

22/1996

Aki Kaurismäki hat es immer verstanden, seine Heimat zu einem Ländchen immerwährender Ärmlichkeit zu verklären, das weniger dem realen heutigen Finnland gleicht als einer vergessenen Ostblock-Provinz. Ein Kaktus in einem verstaubten Schaufenster wirkt da wie ein unverhofftes Ausrufezeichen, und sogar ein Fresko im Arbeitsamt strahlt blütenreine sozialistische Fortschrittstrübsal aus. Es ist bei Kaurismäki schon immer viel getrunken worden, bevorzugt Wodka pur: (...)

→ *”Raskamielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”*

→ *”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”*

Kaurismäkis Blick hat Tschschows freundliche Ungerührtheit, auch Tschschows Sinn für die schreckliche Komik des Unglücks, der doch niemals Verrat an seinen Figuren übt. (...)

(...)

(...) Jetzt erzählt er mit allereinfachsten Bildern vom alleralltäglichsten Unglück und braucht zur Untermalung nur ein Restchen Tschschowski und ein paar halbvergessene Schnulzen wie „Wolken ziehen vorüber“. (...)

Makropropositioiden ja muun analyysin perusteella voi todeta, että diskurssi D ”Suomi

entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä“ rakentaa suomalaisille identiteettiä venäläisiä sosiokulttuurisesti muistuttavana kansana. Suomi on tämän diskurssin mukaan ollut muihin länsimaihin verrattuna taloudellisesti ja poliittisesti poikkeuksellisen sitoutunut Neuvostoliittoon / Venäjään. Diskurssin tieto- ja uskomusjärjestelmässä, maailmankuvassa Suomi paikantuu itäiseksi ja suhteellisen periferiseksi osaksi Eurooppaa.

Diskurssi ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” muita ensisijaisia diskursseja edustavissa artikkeleissa:

28/1993

Er war ein seltsamer Polizist – einer, der Gefängnisse haßte. Beide, Kalle und Tuikki, hatten ein bißchen '68 mitbekommen: „Die Phantasie an die Macht“ und so. Träumer sind sie gewesen, mit Freunden haben sie oft von diesem Dorf der Philosophen geredet, das sie einmal gründen würden, irgendwo an der russischen Grenze.

→ Ote: ”Idealistien idyllinen Suomi”

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: ”Idealistien idyllinen Suomi”**

49/1993

*Seine Ahnen, erzählt Bock, seien die „Aser“ gewesen, ein vorgeschichtlicher Volksstamm, der nach dem Zeitalter des „Paradiset“ im nordischen „Altatlantis“ gelebt habe. Jahrmillionen später, im 11. Jahrhundert, sei dann ein Sproß der Familie als gabenbringender Wohltäter von einem Berg an der heutigen **finnischrussischen Grenze** zum niedrigen Waldvolk hinabgestiegen – der nordische Nikolaus.*

→ Ote: ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”**

1/1994

*Für Europa entsteht ein neues Problem: Nach dem Beitritt der Skandinavier wird die EU erstmals eine gemeinsame Grenze mit Rußland haben. **Über 1300 Kilometer zieht sich Finnlands Grenze mit Rußland durch fast menschenleere Regionen.** (...)*

(...)

Noch allerdings möchten Finnen und Schweden am Prinzip der militärischen Bündnisfreiheit festhalten und sich nicht auf einen Nato-Beitritt festlegen. Ein solcher Schritt, so glauben sie, könnte in Rußland Angst vor Einkreisung wecken und radikalen Kräften im alten Machtimperium Auftrieb geben. (...)

(...) Gemeinsam mit Norwegen und Finnland könne Schweden „einen vielleicht sogar entscheidenden Beitrag leisten“, im banachbarten Baltikum und in Rußland Stabilität und Demokratie zu fördern.

→ ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana”

(...)

Am günstigsten ist derzeit die Stimmung in Finnland. Das Land könnte durch die Integration in den europäischen Binnenmarkt nur gewinnen: Denn der traditionelle Export ins benachbarte Rußland ist weitgehend zusammengebrochen (siehe Kasten).

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana**

1/1994

Esirivi:

Der Zusammenbruch des Osthandels lässt Finnland verarmen.

(...)

Die Wirtschaftskrise hat Finnland härter getroffen als alle anderen europäischen Länder. Nach dem Ende des Kalten Krieges, als der Handel mit der Sowjetunion zusammenbrach, stürzte das Land „erst in die Rezession, dann in die Depression und schließlich in die tiefste Flaute in Friedenszeiten“ (Lammi). 1991 und 1992 schrumpfte das Bruttosozialprodukt um insgesamt 10,5 Prozent, im ersten Halbjahr 1993 nochmals um 2,5 Prozent.

→ ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”

Früher konnte Finnland fast ein Viertel seiner Produktion im Rahmen eines vertraglich geregelten Verrechnungshandels beim sowjetischen Großmachtnachbarn absetzen, darunter atomgetriebene Eisbrecher und Güter, die im Westen kaum Abnehmer gefunden hätten. Mit diesem Export ist es vorbei, und für den weiterhin notwendigen Rohstoffimport, vor allem Erdöl, müssen Moskau nun Weltmarktpreise in Devisen bezahlt werden.

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”**

22/1996

Aki Kaurismäki hat es immer verstanden, seine Heimat zu einem Ländchen immerwährender Ärmlichkeit zu erklären, das weniger dem realen heutigen Finnland gleicht als einer vergessenen Ostblock-Provinz. Ein Kaktus in einem verstaubten Schaufenster wirkt da wie ein unverhofftes Ausrufezeichen, und sogar ein Fresko im Arbeitsamt strahlt blütenreine sozialistische Fortschrittstrübsal aus. Es ist bei Kaurismäki schon immer viel getrunken worden, bevorzugt Wodka pur: (...)

→ *"Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi"*

→ *"Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi"*

Kaurismäkis Blick hat Tschschows freundliche Ungerührtheit, auch Tschschows Sinn für die schreckliche Komik des Unglücks, der doch niemals Verrat an seinen Figuren übt. (...)

(...)

(...) Jetzt erzählt er mit allereinfachsten Bildern vom alleralltäglichsten Unglück und braucht zur Untermalung nur ein Restchen Tschaikowski und ein paar halbvergessene Schnulzen wie „Wolken ziehen vorüber“. (...)

→ *Artikkelin ensisijainen diskurssi: "Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi"*

44/1996

(...) Vor genau 90 Jahren, im Oktober 1906, war den Finninnen als ersten Frauen der Welt das aktive wie passive Wahlrecht zuerkannt worden. Und das zu einer Zeit, da Finnland (finnisch: Suomi) noch nicht einmal staatliche Souveränität – die kam erst 1917 – erlangt hatte, sondern als autonomes Großfürstentum dem Reich des russischen Zaren Nikolaus II zugehörte.

→ *Ote: "Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana"*

→ *Artikkelin ensisijainen diskurssi: "Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana"*

9.7. Diskurssi "Idealistien idyllinen Suomi" ensisijaisena diskurssina

Diskurssia "Idealistien idyllinen Suomi" ensisijaisena diskurssina edustaa tutkitulla aikavälillä vain artikkeli *Monster im Ziegenstall 28/1993*. Seuraavaksi tämä artikkeli siltä osin kuin kyseinen diskurssi siinä esiintyy:

Monster im Ziegenstall

28/1993

Spiegel-Redakteurin Barbara Supp über ein Dorf für kriminelle Kinder

Ingressi:

Sie waren Schläger, Autoknacker oder Drogensüchtige, die Knastkarriere schien vorgezeichnet. Ein Ex-Polizist therapiert verwahrloste Jugendliche – mit Erfolg.

Valokuvat:

Von Kindern zu Schrott gefahrenes Auto: Ein Held sein – oder wenigstens ein Ganster

Hamburger Crash-Kids in Finnland: Raus aus dem verpatzten Leben

Ehepaar Björkman, Kuttula-Kinder „Du hast nicht das Gefühl, du bist denen egal“

Kuttula-Kinder beim Sauna-Bau: Ein bißchen Summerhill, ein bißchen Sportinternat

„Manchmal ist es sehr still hier am See. Es ist noch kalt morgens, die Luft ist klar, und wenn man auf dem Steg sitzt und ans andere Ufer starrt, wo es auch nur Bäume gibt und Vögel und Elche, dann ist Hamburg sehr weit weg.

(...) Hamburg, das hieß: hart sein und prügeln und mit dem Schraubenzieher umgehen können, um im gestohlenen Golf oder Opel durch die Landschaft zu brettern und zu genießen, dass einen keiner stoppt.

Man mußte ein Held sein – oder ein Gangster wenigstens. Aber dann haben die Sozialarbeiter ihn hierher nach Finnland gebracht, in dieses Heim für kriminelle Kinder. Weil keiner mehr wußte, was aus ihm werden sollte.

(...) Knast. Dann lieber Finnland. Ein bißchen Urlaub, hieß es. Aber schnell war klar, dass er bleiben sollte.

Kuttula heißt dieses Dorf, das 200 Kilometer nördlich von Helsinki liegt. Ein paar rote Holzhäuser am See, das Ganze mitten im Wald: ziemlich idyllisch, wenn jemand einen Sinn für so was hat. Aber hier leben? Sich an diese Leute gewöhnen? Kalle und Tuikki heißen sie, diese Heimleiter, die „Sohn“ zu einem sagen und behaupten, dass er jetzt zur Familie gehört. (...)

Manchmal ist es sehr still hier am See, und da hilft es, an Niina oder Torsti oder Pasi zu denken. An Leute, die es geschafft haben.

(...)

Ein Sommertag, träge und warm. Wochenende. Unten am See blödeln ein paar Jungen mit dem Kajak herum.

(...) Lauter schrecklich nette Kinder.

(...)

Mehr als hundert Kinder haben die Björkmans bisher aufgenommen – Kinder, die geraubt haben, vergewaltigt, die Dealer waren oder versucht haben, andere zu töten. (...) Und wer jung genug war und lange genug blieb, der hat den Ausstieg geschafft. (...)

Sogar altgediente Sozialarbeiter glauben allmählich an diese „Wunder“, von denen Kalle so großspurig spricht.

(...) Eine EG-Kommission hat das Projekt für „vorbildlich“ erklärt.

(...)

Er war ein seltsamer Polizist – einer, der Gefängnisse haßte. Beide, Kalle und Tuikki, hatten ein bißchen '68 mitbekommen: „Die Phantasie an die Macht“ und so. Träumer sind sie gewesen, mit Freunden haben sie oft von diesem Dorf der Philosophen geredet, das sie einmal gründen würden, irgendwo an der russischen Grenze.

→ *”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”*

(...), aber irgendwann hielt er es nicht mehr aus, kaputte Kinder hinter Gitter zu schicken. Er zog mit Tuikki aufs Land, sie gaben ihre Jobs auf, nahmen Kinder in Pflege und besannen sich auf das, was von den alten Ideen geblieben war: dass der Mensch nicht von Grund auf schlecht sein kann. (...)

(...)

Sie haben auf Gitter verzichtet, Schlösser und Riegel gibt es nicht. Ein bißchen Summerhill, ein bißchen SOS-Kinderdorf, ein bißchen Sportinternat – so haben sie ihr Konzept zusammengeklaut. Kein Alkohol, keine Drogen, keine Zigaretten, kein Sex. Statt Fernsehen zeigt der Bildschirm nur ausgewählte Videofilme, und nicht mal Fluchen ist erlaubt.

In der Werkstatt basteln sie sich Autos, ihre Möbel; sogar ihre Häuser bauen sie selbst. (...) Das wichtigste Abenteuer aber geschieht im Kopf. Kinder, die kaum mehr wußten, wie man Bücher liest, gehen nach ein paar Jahren Kuttula-Unterricht in öffentliche Schulen und machen ihre Prüfungen wie andere auch. Und die meisten schaffen das Abitur.

Es geht dabei nicht nur um die Leistung, um die Noten, um den zukünftigen Beruf. Es geht um mehr: um das miese Bild, das fast jeder Neuling von sich hat. Um die verzweifelte Suche nach Respekt vor sich selbst.

Es geht um dieses Gefühl, das Niina hatte, und Pasi, und auch René: Dieses Mißtrauen, die Unfähigkeit, Nähe zu ertragen. (...)

(...)

(...) Eine neue Erfahrung: Da schlägt einer nicht und läßt sich nicht schlagen. „Aber du hast nicht das Gefühl, du bist dem egal.“

Es gibt schon Gründe zu bleiben. Da gibt es dieses Zimmer, links, im Erdgeschoß des Haupthauses, gegenüber vom Eßraum, wo jeder hingehen kann, nachmittags um fünf oder morgens um drei: Kalles und Tuikkis Schlafzimmer, das nie so wirkt, als wäre es privat.

Ein flaches Ehebett mit Webdecke darüber, daneben das Telefon, ein paar Regale. Und überall Kinder, zu viert, zu siebt, zu neun. Und wenn es wichtig ist, kann einer Kalle und Tuikki auch für sich allein haben. Keiner schmeißt einen raus. Es scheint so, als meinen die es ernst.

Selbst an die Akten, an Kalles Computer darf jeder ran, jederzeit. (...) Und die Vorgeschichte: Es gibt kein Geheimnis darüber, das ist Prinzip. (...)

„Jeder soll seine Geschichte haben“ – erst wenn die Vergangenheit kein verdrängter Schrecken mehr ist, glaubt Kalle Björkman, beginnt die neue Existenz. Und irgendwann, manchmal nach Monaten, manchmal nach mehr als einem Jahr, fängt jeder an zu erzählen.

(...)

Es ist machmal sehr still am See, wenn René so dasitzt und übers Wasser schaut und an das alte Leben denkt, an die Kumpel und an dieses Mädchen, mit dem er zusammen war und das vielleicht kaputtgeht in der Szene. Sicher ganz normal, dass er dauernd von Hamburg träumt, das gibt sich irgendwann. Und Kalle hat versprochen, dass sie zusammen nach Deutschland fahren, im Herbst.

Er kann gut nachdenken in dieser Ruhe. Dass es ein gutes Gefühl ist, wenn er an dieses Schlafzimmer da oben denkt, und dass er es ohne Kalle und Tuikki wohl nicht geschafft hätte, aus diesem verpatzten Leben rauszukommen, und wenn er dann weiterdenkt, dann ist eigentlich alles klar. Doch, er ist jetzt froh, dass er hier ist. Und er bleibt.

9.7.1. Diskurssin ”Idealistien idyllinen Suomi” erittely diskurssin kolmella ulottuvuudella

Tekstiulottuvuuden tarkastelun aluksi kiinnitän totuttuun tapaan huomiota aihepiireihin.

Tässä tapauksessa aiheena on ongelmanuorten kuntoutukseen perustettu Kuttula-kylä.

Tyyliltään artikkeli eroaa huomattavasti muista tutkimistani artikkeleista ollen ei vain ihaileva (niin kuin muutamat diskurssia C ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” edustavat artikkelit) vaan jopa idealisoiva.

Artikkelissa kulkee eräänlaisena punaisena lankana Suomi-Hampuri –vastakkainasettelu. Tässä Suomi edustaa luontonsa ja ihmeitätekevien, idealististen Kuttula-kodin pitäjiensä kautta turmeltumattomuutta ja tietynlaista alkukantaisuutta. Hampurin osaksi taas lankeaa urbaanin turmelluksen representaatio.

Artikkelin vahvin metaforinen ilmaus on sen otsikossa. ”Monster im Ziegenstall” sopii artikkelin tematiikkaan sisältämällään vastakohtaisuudella: *Hirviöt / hampurilaiset ongelmanuoret* (ja ongelmanuoret muutenkin) *vuohitallissa / idyllisen luonnon keskellä* uhrautuvien ja ihmeitätekevien ”laupiaiden” Björkmanien hoivissa. Otsikossa se avaa tekstin lukijalle tämän rakenteen muodostamassa horisontissa, ikään kuin auttaa lukijaa tulkisemaan tekstin tämän rakenteen puitteissa.

Muut metaforiset ilmaukset ”Knastkarriere” ja ”durch die Landschaft zu brettern” taas viittaavat ongelmanuorten elämään Kuttulan ulkopuolella: ”Knastkarriere” viittaa siihen miltä nuorten tulevaisuudennäkymät Kuttulaan tulohetkellä näyttivät ja ”durch die Landschaft zu brettern” siihen, minkälaista nuorten elämä käytännössä oli ennen Kuttulaan tuloa.

Metaforinen kielenkäyttö:

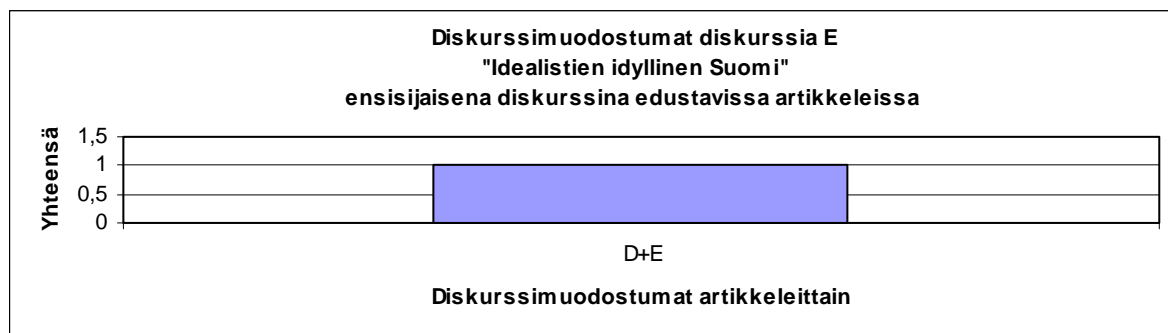
Monster im Ziegenstall 28/1993:

Itse otsikko: Monster im Ziegenstall

Knastkarriere

durch die Landschaft zu brettern

Diskursiivisten käytäntöjen ulottuvuudessa huomio kiinnittyy aluksi artikkelin *Monster im Ziegenstall* juttutyypin, joka on Der Spiegel –lehdelle tyypillinen uutiskertomus. Diskurssin E ”Idealistien idyllinen Suomi” lisäksi artikkelista löytyy D-diskurssia ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä”. Diskurssi D on artikkelissa läsnä naturalisoituneelta vaikuttavan viittauksen Venäjän rajaan kautta. (Kuvio 14)

Kuvio 14: Diskurssimuodostumat diskurssia E "Idealistien idyllinen Suomi" ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa

Diskurssin laajempaa **sozialisten käytäntöjen ulottuvuutta** taas valottaa sen palauttaminen ilmisisältönsä yleisempää tasoa edustaviin seuraaviin makropropositioihin, joita ovat:

Idealistiset Suomen kansalaiset taistelevat jalojen periaatteiden puolesta oman etunsa unohtaen,

Suomessa on idyllistä ja turmeltumatonta ja

Suomen idyllinen luonto ja "idealistiset suomalaiset" voittavat pahan vaikutuksen.

Makropropositiot:

Idealistiset Suomen kansalaiset taistelevat jalojen periaatteiden puolesta oman etunsa unohtaen:

28/1993

Ingressi:

Sie waren Schläger, Autoknacker oder Drogensüchtige, die Knastkarriere schien vorgezeichnet. Ein Ex-Polizist therapiert verwahrloste Jugendliche – mit Erfolg.

(...)

Ehepaar Björkman, Kuttula-Kinder „Du hast nicht das Gefühl, du bist denen egal“

(...)

Mehr als hundert Kinder haben die Björkmans bisher aufgenommen – Kinder, die geraubt haben, vergewaltigt, die Dealer waren oder versucht haben, andere zu töten. (...) Und wer jung genug war und lange genug blieb, der hat den Ausstieg geschafft. (...)

(...)

Er war ein seltsamer Polizist – einer, der Gefängnisse haßte. Beide, Kalle und Tuikki, hatten ein bißchen '68 mitbekommen: „Die Phantasie an die Macht“ und so. Träumer sind sie gewesen, mit Freunden haben sie oft von diesem Dorf der Philosophen geredet, das sie einmal gründen würden, **irgendwo an der russischen Grenze**.

(...), aber irgendwann hielt er es nicht mehr aus, kaputte Kinder hinter Gitter zu schicken. Er zog mit Tuikki aufs Land, sie gaben ihre Jobs auf, nahmen Kinder in Pflege und besannen sich auf das, was von den alten Ideen geblieben war: dass der Mensch nicht von Grund auf schlecht sein kann. (...)

(...)

Es gibt schon Gründe zu bleiben. Da gibt es dieses Zimmer, links, im Erdgeschoß des Haupthauses, gegenüber vom Eßraum, wo jeder hingehen kann, nachmittags um fünf oder morgens um drei: Kalles und Tuikkis Schlafzimmer, das nie so wirkt, als wäre es privat.

Ein flaches Ehebett mit Webdecke darüber, daneben das Telefon, ein paar Regale. Und überall Kinder, zu viert, zu siebt, zu neunt. Und wenn es wichtig ist, kann einer Kalle und Tuikki auch für sich allein haben. Keiner schmeißt einen raus. Es scheint so, als meinen die es ernst.

46/1993

„Ich riskiere meine Existenz“, sagt Anja Finne, 49, Oberförsterin im finnischen Bezirk Kainuu, „aber soll ich unsere letzten Wildniswälder den Bulldozern überlassen?“

Försterin Finne kämpft in den eigenen Amtsstuben gegen den Kahlschlag: Die mächtige „Waldregierung“, wie die Finnen ihre Forstbehörde nennen, läßt gigantische Holzerntemaschinen in die urigen, weglosen Wälder im Kainuu, aber auch in die Wildmarkgebiete Lapplands vorrücken – zum Ärger von Naturschützern, rebellischen Forstleuten und Rentierhaltern.

→ *„Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi“*

Suomessa on idyllistä ja turmeltumatonta:

28/1993

Hamburger Crash-Kids in Finnland: Raus aus dem verpatzten Leben

Kuttula-Kinder beim Sauna-Bau: Ein bißchen Summerhill, ein bißchen Sportinternat

„Manchmal ist es sehr still hier am See. Es ist noch kalt morgens, die Luft ist klar, und wenn man auf dem Steg

sitzt und ans andere Ufer starrt, wo es auch nur Bäume gibt und Vögel und Elche, dann ist Hamburg sehr weit weg.

(...)

Kuttula heißt dieses Dorf, das 200 Kilometer nördlich von Helsinki liegt. Ein paar rote Holzhäuser am See, das Ganze mitten im Wald: ziemlich idyllisch, wenn jemand einen Sinn für so was hat. (...)

(...)

Manchmal ist es sehr still hier am See, und da hilft es, an Niina oder Torsti oder Pasi zu denken. An Leute, die es geschafft haben.

(...)

Ein Sommertag, träge und warm. Wochenende. Unten am See blödeln ein paar Jungen mit dem Kajak herum.

(...)

(...)

Sie haben auf Gitter verzichtet, Schlösser und Riegel gibt es nicht. Ein bißchen Summerhill, ein bißchen SOS-Kinderdorf, ein bißchen Sportinternat – so haben sie ihr Konzept zusammengeklaut. Kein Alkohol, keine Drogen, keine Zigaretten, kein Sex. Statt Fernsehen zeigt der Bildschirm nur ausgewählte Videofilme, und nicht mal Fluchen ist erlaubt.

In der Werkstatt basteln sie sich Autos, ihre Möbel; sogar ihre Häuser bauen sie selbst. (...)

(...)

Es ist machmal sehr still am See, wenn René so dasitzt und übers Wasser schaut und an das alte Leben denkt, an die Kumpel und an dieses Mädchen, mit dem er zusammen war und das vielleicht kaputtgeht in der Szene. (...)

Er kann gut nachdenken in dieser Ruhe. Dass es ein gutes Gefühl ist, wenn er an dieses Schlafzimmer da oben denkt, und dass er es ohne Kalle und Tuikki wohl nicht geschafft hätte, aus diesem verpatzten Leben rauszukommen, und wenn er dann weiterdenkt, dann ist eigentlich alles klar. Doch, er ist jetzt froh, dass er hier ist. Und er bleibt.

46/1993

Mit ungewohnter Heftigkeit prallen im Land der 50 000 Seen und der vermeintlich unerschöpflichen Wälder (auf jeden Finnen entfallen vier Hektar) die Interessen aufeinander: (...)

(...)

(...) Wo früher im Schatten des alten Waldes Moose, Flechten, Pilze und das Kraut von Blau- und Preiselbeeren den Boden überzogen, klaffen frisch aufgeworfene Gräben und Krater mit schwarzem Wurzelwerk. (...)

→ "Raskamielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi"

Suomen idyllinen luonto ja "idealistiset suomalaiset" voittavat pahan vaikutuksen:

28/1993

(...) Hamburg, das hieß: hart sein und prügeln und mit dem Schraubenzieher umgehen können, um im gestohlenen Golf oder Opel durch die Landschaft zu brettern und zu genießen, dass einen keiner stoppt.

Man mußte ein Held sein – oder ein Gangster wenigstens. Aber dann haben die Sozialarbeiter ihn hierher nach Finnland gebracht, in dieses Heim für kriminelle Kinder. Weil keiner mehr wußte, was aus ihm werden sollte.

(...) Knast. Dann lieber Finnland. Ein bißchen Urlaub, hieß es. Aber schnell war klar, dass er bleiben sollte.

(...)

Manchmal ist es sehr still hier am See, und da hilft es, an Niina oder Torsti oder Pasi zu denken. An Leute, die es geschafft haben.

(...)

Sogar altgediente Sozialarbeiter glauben allmählich an diese „Wunder“, von denen Kalle so großspurig spricht.

(...) Eine EG-Kommission hat das Projekt für „vorbildlich“ erklärt.“

(...)

Das wichtigste Abenteuer aber geschieht im Kopf. Kinder, die kaum mehr wußten, wie man Bücher liest, gehen nach ein paar Jahren Kuttula-Unterricht in öffentliche Schulen und machen ihre Prüfungen wie andere auch. Und die meisten schaffen das Abitur.

Es geht dabei nicht nur um die Leistung, um die Noten, um den zukünftigen Beruf. Es geht um mehr: um das miese Bild, das fast jeder Neuling von sich hat. Um die verzweifelte Suche nach Respekt vor sich selbst.

Es geht um dieses Gefühl, das Niina hatte, und Pasi, und auch René: Dieses Mißtrauen, die Unfähigkeit, Nähe zu ertragen. (...)

(...)

(...) Eine neue Erfahrung: Da schlägt einer nicht und läßt sich nicht schlagen. „Aber du hast nicht das Gefühl, du bist dem egal.“

(...)

Selbst an die Akten, an Kalles Computer darf jeder ran, jederzeit. (...) Und die Vorgeschichte: Es gibt kein Geheimnis darüber, das ist Prinzip.

„Jeder soll seine Geschichte haben“ – erst wenn die Vergangenheit kein verdrängter Schrecken mehr ist, glaubt

Kalle Björkman, beginnt die neue Existenz. Und irgendwann, manchmal nach Monaten, manchmal nach mehr als einem Jahr, fängt jeder an zu erzählen.

(...)

Er kann gut nachdenken in dieser Ruhe. Dass es ein gutes Gefühl ist, wenn er an dieses Schlafzimmer da oben denkt, und dass er es ohne Kalle und Tuikki wohl nicht geschafft hätte, aus diesem verpatzten Leben rauszukommen, und wenn er dann weiterdenkt, dann ist eigentlich alles klar. Doch, er ist jetzt froh, dass er hier ist. Und er bleibt.

Makropropositioiden ja muun analyysin pohjalta voi sanoa, että diskurssi ”Idealistien idyllinen Suomi” rakentaa suomalaisille luonnonläheistä ja idealistista identiteettiä. Keski-Eurooppaan verrattuna Suomi näyttäytyy vielä suhteellisen turmeltumattomana paikkana: Suomesta löytyy Kuttulan kaltainen miljööltään rauhallinen ja luonnonläheinen paikka sekä Kallen ja Tuikin tapaisia idealistisia, väsymättömiä ihmisiä. Kallen ja Tuikin perustaman Kuttula-projektin esimerkillisyys tuodaan artikkelissa myös eksplisiitisti julki toteamalla EY:n komission julistaneen sen esimerkilliseksi.

Diskurssin perimmäiseksi tieto- ja uskomusjärjestelmäksi, maailmankuvaksi hahmottuu tässäkin diskurssina Suomi suhteellisen periferisenä maailmankolkkana muuhun Eurooppaan verrattuna. On tosin huomattava, että tämän diskurssin määrittelemä periferisyys eroaa A-, B- ja D-diskurssien periferisyydestä. Diskurssin ”Idealistien idyllinen Suomi” representoima periferisyys määritellään nimittäin ensisijaisesti (ainakin toistaiseksi) säilyneeksi turmeltumattomuudeksi, idyllisyydeksi ja luonnonläheisyydeksi.

Diskurssi ”Idealistien idyllinen Suomi” muuta ensisijaisia diskursseja edustavissa artikkeleissa:

46/1993

„Ich riskiere meine Existenz“, sagt Anja Finne, 49, Oberförsterin im finnischen Bezirk Kainuu, „aber soll ich unsere letzten Wildniswälder den Bulldozern überlassen?“

Försterin Finne kämpft in den eigenen Amtsstuben gegen den Kahlschlag: Die mächtige „Waldregierung“, wie die Finnen ihre Forstbehörde nennen, läßt gigantische Holzernemaschinen in die urigen, weglosen Wälder im Kainuu, aber auch in die Wildmarkgebiete Lapplands vorrücken – zum Ärger von Naturschützern, rebellischen Forstleuten und Rentierhaltern.

Mit ungewohnter Heftigkeit prallen im Land der 50 000 Seen und der vermeintlich unerschöpflichen Wälder (auf jeden Finnen entfallen vier Hektar) die Interessen aufeinander: (...)

(...)

(...) Wo früher im Schatten des alten Waldes Moose, Flechten, Pilze und das Kraut von Blau- und Preiselbeeren den Boden überzogen, klaffen frisch aufgeworfene Gräben und Krater mit schwarzem Wurzelwerk. (...)

→ Otteet: ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”

→ **Artikkelin ensisijainen diskurssi: ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”**

10. Yhteenveto

10.1. Yhteenveto Der Spiegel –lehden Suomi-kuvan rakentumisen kontekstista

Esittelen saksalaisen, suomalaisen, eurooppalaisen ja joukkotiedotusvälineiden muodostaman kontekstin Der Spiegel –lehden Suomi-kuvan rakentumisen kontekstina. Saksalaisen kontekstin esittelyssä kiinnitän huomiota saksalaiseen toisen maailmansodan jälkeiseen historialliseen kehitykseen: Saksa jaettiin toisen maailmansodan jälkeen kahtia valtioiksi, joiden poliittiset järjestelmät ja yhteiskunnalliset käytännöt sekä arvot muotoutuivat monessa suhteessa toistensa vastakohtiksi. Länsi-Saksasta tuli liittoutuneiden ohjauksessa länsimainen parlamentaarinen demokratia, jonka perusarvoihin kuuluivat individualismi ja kapitalismi. Sosialistinen Neuvostoliitto taas näytteli ratkaisevaa roolia Itä-Saksan perustamisessa ja valtiollisessa kehityksessä.

Suomalaisen kontekstin esittelyssä osoitan Suomen esiintyneen aikaisemmassa kansainvälisessä julkisuudessa perinteisesti joko itänaapurinsa, entisen Neuvostoliiton eli nykyisen Venäjän muodostamassa viitekehityksessä tai pohjoismaiseen yhteyteen liitettynä. Itänaapuriin liittyneessä julkisuudessa geopolittiset seikat ovat tavallisesti olleet keskeisiä. Pohjoismaisessa yhteydessä painottuneita seikkoja taas ovat olleet hyvinvointivaltio ja Suomen osallistuminen yhteispohjoismaisiin humanitäärisiin aktiviteetteihin mm. YK:n puitteissa.

Osoitan, että Suomen toisen maailmansodan jälkeisten itäisten geopolittisten liitosten juuret juontavat jo sotaa edeltävään nk. Ribbentropin sopimukseen, jossa Suomi laskettiin yhtenä Baltian maista Neuvostoliiton etupiiriin kuuluvaksi (Puntila 1980, 168). Toisen maailmansodan jälkeinen Pariisissa vuonna 1947 allekirjoitettu rauhansopimus liitti Suomen tulevaisuuden niin ikään tiiviisti Neuvostoliiton yhteyteen (Tarkka 1991, 99, 108-110).

Suomen välittömästi toisen maailmansodan jälkeen noudattamaa ulkopoliittikka voidaan puolestaan luonnehtia ”myöntöväisyysspolitiikaksi”. Nimitys tarkoittaa sitä, että Suomi ei osallistunut sellaisiin poliittisiin toimiin, jotka olisi voinut tulkita Neuvostoliiton vastaisiksi (Penttilä 1992, 47; Puntila 1980, 241).

Suomen ja Neuvostoliiton välinen YYA-sopimus herätti paljon kansainvälistä kiinnostusta. Vasta presidentti Urho Kekkonen oivalsi, että Suomi voisi YYA-sopimuksesta huolimatta valita ulkopoliittiseksi linjakseen ”eräänlaisen puolueettomuuden”. Pontta Suomen puolueettomuus sai neuvostoliittolaisesta Hrushtsevin vuonna 1955 aloittamasta ns. puolueettomuuden edistämiskampanjasta. (Penttilä 1992, 52-53).

Muut puolueettomat maat eivät antaneet Neuvostoliiton määritellä puolueettomuuttaan kuten Suomen nähtiin tekevän. Ne eivät Ruotsia lukuunottamatta suostuneetkaan täysin hyväksymään Suomen puolueettomuutta ennen kuin vasta 1980-luvun lopussa. Asetelmaan liittyi se, että Neuvostoliitto kieltäytyi 1960-luvun loppupuolelta 1980-luvun loppupuolelle

tunnustamasta täysin Suomen puolueettomuutta maiden välissä kommuniqueoissa. Puolueettomuuden sijaan niissä puhuttiin Suomen puolueettomuuspyrkimyksestä. Tästä huolimatta Suomi esiintyi kansainvälisissä yhteyksissä puolueettomana maana. (Penttilä 1992, 55-57, 63-64, 66-67)

Leimallisin yksittäinen Suomen idänsuhteidensa muodostamassa kontekstissa julkisuuteen nousemisen tapaus oli lienee ”suomettumisen” tuleminen 1960-luvun lopulla laajaan käyttöön poliittisena iskusanana. Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin liittyvät vuosien 1958-1959 nk. yöpakkaset ja vuoden 1961 nk. noottikriisi edelsivät suomettumis-käsitteen käyttöönottoa kansainvälisen julkisuuden uutiskynnyksen ylittäneinä tapahtumina. Presidentti Kekkonen poikkeuksellisen läheiset suhteet Neuvostoliiton johtajiin olivat myös yleisesti tiedossa.

Tässäkin yhteydessä esiinnostamisen arvoisia ovat suomalaisen kontekstin esittelyn lopuksi mainitsemani Timo Vihavaisen toteamus siitä, kuinka vaikeaa ulkomaalaisille oli ymmärtää Suomen erityissuhde sosialismiin ja Max Jakobsonin kuvaus siitä, kuinka Suomi oli kylmän sodan aikaisessa maailmassa kuin valmiiseen palapeliin sopimaton pala, jolle ei löytynyt paikkaa. (Vihavainen 1991, 13; Jakobson 1996, 40).

Suomeen kansainvälisessä julkisuudessa liitettyssä toisessa vakiintuneessa viitekehyksessä eli pohjoismaisessa yhteydessä taas korostuu pohjoismainen ulkopoliittinen yhteistyö ja erityisesti YK tämän yhteistyön areenana. Pohjoismaat profiloituivat YK:ssa pieneksi hyvinvoivien, yhteiskunnallisesti edistyneiden ja poliittisesti vakaiden valtioiden ryhmittymäksi.

Kylmän sodan aikana puolueettomuus myös Ruotsin valitsemana ulkopoliittisena linjana tuki Suomen puolueettomuutta ja suvereniteetin säilymistä. Suomen ja Ruotsin yhdessä muodostama puolueeton nk. puskurivyöhyke oli tärkeä Pohjolan vakauden turvaamisen peruspilari, jonka ansiosta Suomi ei ollut geopoliittisesti yksin. (Penttilä 1992, 76; Klinge 1995b, 162)

Eurooppalaisen kontekstin esittelyssä osoitan, että tietynlainen tapa käsittää Eurooppa ja eurooppalaisuus on hegemonisoitunut niin Saksassa kuin Suomessakin. Molempien maiden maailmankuvat ovat varsin eurooppakeskeisiä ja Eurooppana pidetään ensisijaisesti entistä Länsi-Eurooppaa. Saksa ja Ranska taas asemoituvat eurooppalaisiksi ”suurvalloiksi”.

Osoitan eurooppalaisuuteen liittyvän tietynlaisia taloudellisia, poliittisia ja kulttuurisia ulottuvuuksia. Nykyisen tavan ymmärtää Eurooppa ja eurooppalaisuus pohja luotiin jo vuonna 1951 Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamisen yhteydessä. Yhteisön perustaminen aloitti täysin uusimuotoisen kansainvälisen yhteistyön, joka tähtäsi pysyvän rauhan takaamiseen Euroopassa. Yhteistyöllä oli alusta asti myös taloudellinen ydin eli

Saksan ja Ranskan hiili- ja terästuotannon sitominen saman valvovan elimen alaisuuteen. (Borchardt 1995, 9-10)

Suomi oli pitkään liittymättä eurooppalaiseen taloudellisen ja poliittisen yhteistyön ydinorganisaatioon, Euroopan yhteisöön. Suomen päätöstä liittyä Euroopan unionin jäseneksi voidaan pitää historiallisena ulkopoliittisena muutoksena (tästä mm. Salovaara 1993, 36-39).

Joukkotiedotusvälineiden muodostamassa kontekstissa kiinnitän huomiota joukkotiedotusvälineiden yleiseen luonteeseen ja yhteiskunnalliseen merkitykseen sekä Der Spiegel -lehden erityispiirteisiin joukkotiedotusvälineenä.

Joukkotiedotusvälineiden harjoittamat viestintäprosessit liittyvät laajempaan yhteiskunnallisten suhteiden muodostamaan kokonaisuuteen. Viestintäinstituutioissa tapahtuva asioiden merkityksellistäminen heijastaa nk. ideologista valtaa eli valtaa merkitä tapauksia tietyllä tavalla. Mediatekstien ilmiöt eli nk. sanomamuodot liittyvät siis viestintäprosessin yhteiskunnallisiin suhteisiin osana niitä. (Hall 1992, 165-166, 134-135)

Median toimintaa ohjaavaa periaatetta voidaan kutsua medialogiikaksi. Medialogiikalle tyypillistä on esimerkiksi uutisarvoisuuden ja dramaattisuuden arvostaminen. Journalismi onkin omanlaisensa suodatin sekä tulkintatapojensa että esityskäytäntöjensä osalta. Journalistien ns. kulttuurisesta työkalupakista löytyvät samat kehikot ja määritelmät kuin yhteiskunnasta yleensäkin. Monet tällaisista ymmärtämisen välineistä ovat lisäksi mediajulkisuuden itsensä vakiinnuttamia. Journalismissa pyritään usein luomaan monimutkaisistakin asioista populäärejä, helposti ymmärrettäviä esityksiä. Sellaiset yksittäiset tapahtumat tai ilmiöt, joille ei löydy ennakkotapausta käsitteellistetään tyypillisesti lähimmällä vastaavalla kulttuurisesta muistista löytyvällä tapauksella. (Karvonen 1998, 50, 56-57)

Der Spiegel -lehden tekee erityiseksi se, että sen voi nähdä saavuttaneen instituution aseman saksalaisessa yhteiskunnassa. Lehdellä on myös laaja kansainvälinen levikki ja vakiintunut paikka eurooppalaisen lukevan yhteisön keskuudessa. Der Spiegel -lehden Saksassa nauttiman korkean statuksen voi nähdä juontavan niinkin kauas kuin lehden toisen maailmansodan jälkeiseen syntytilanteeseen. Lehti perustettiin brittien aloitteesta osana saksalaisten nk. uudelleenkouluttamista. Der Spiegel vaikuttiikin journalistiselta toteutukseltaan natsilehdistön vastakohdalla ja pyrki alusta saakka noudattamaan objektiivisen uutisvälityksen ihanteita. (Der Spiegel-Verlag, seine Objekte, Aktivitäten und Programme 1996, 2; Kuby 1987, 86, 160, 166)

10.2. Yhteenvedo tutkimusaineiston määrällisestä analyysistä

Aloitan Der Spiegel –lehdessä tutkitulla aikavälillä esiintyneiden Suomeen liittyneiden artikkelien analysoimisen niiden yksinkertaisella määrällisellä analyysillä. Tähän määrälliseen analyysiin otin mukaan myös Suomea vain sivuavat artikkelit. Diskurssianalyysiin mukaanottamisen kriteeriksi taas asetin sen, että kyseisissä artikkeleissa on ns. Suomi-osuutta vähintään 30 prosenttia artikkelien kokonaispituudesta.

Määrällisessä analyysissä tutkin mm. Suomea käsittelevien tai sivuavien artikkelien esiintymistiheyttä ylipäätään, artikkelien aiheita ja Suomen esiintymistä erilaisissa vertailuissa. Kaikkien Suomea käsittelevien tai sivuavien artikkelien esiintymisiä tutkittaessa kirjoittelussa erottuu selvä määrällinen huippu, joka sijoittuu vuosiin 1994-1996. Myös ne vuodet, joihin vähintään 30 prosenttia ns. Suomi-osuutta sisältäviä artikkeleita oli eniten ja toiseksi eniten sijoittuvat tälle ajanjaksolle: Eniten tällaisia artikkeleita oli vuonna 1994 ja toiseksi eniten vuonna 1996. (Tästä myös kuviossa 3, s. 67)

Määrällisessä analyysissä jaan artikkelit sisältöjensä perusteella seuraaviin kuuteen kategoriaan: *Suomen tiede, Suomen talous, Suomen urheilu, Suomalainen kulttuuri ja suomalaiset ilmiöt, Suomi maana ja Tietty suomalainen henkilö*. Selvästi eniten edustettuna tutkitulla aikavälillä on yleiskategoria ”Suomi maana”. (Tästä myös kuviossa 4, s. 68)

Suomen erilaisissa vertailuissa esiintymistä tutkitulla aikavälillä tarkastellessa huomaa, että Suomen mukanaolo vertailuissa kasvaa koko tutkitun aikavälin. Suurin kasvuhyppäys on vuoden 1993 viidestä vertailusta vuoden 1994 yhdeksään vertailuun. Jaan vertailut seuraavaan kolmeen ryhmään sen perusteella, missä viitekehyksessä Suomi niissä esiintyy: *Kansainvälinen yhteisö, Koko Eurooppa ja Tulevat EY-maat / EU-maat*. Suomen vertailu ensinnäkin tulevien EY-maiden / EU-maiden muodostamassa viitekehyksessä ja toiseksi kansainvälisen yhteisön tarjoamassa viitekehyksessä tulee tutkitulla aikavälillä tavallisemmaksi verrattuna yleiseurooppalaiseen, sekä itäisen että läntisen Euroopan maat kattavaan viitekehykseen. (Tästä myös kuvioissa 7 ja 8, s. 71 ja 72)

10.3. Yhteenveto tutkimusaineiston diskurssianalyysistä

10.3.1. Diskursseihin nivoutuvat identiteetit, sosiaaliset suhteet ja maailmankuvat

Diskurssianalyttisesti tulkitusta aineistosta löytyvät diskurssit *A: Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi, B: Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi,*

C: Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana, D: Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä ja E: Idealistien idyllinen Suomi.

Kyseiset diskurssit ovat kielenkäytön alueita, joiden konstruoimissa identiteeteissä ja identiteetteihin liittyvissä sosiaalisissa suhteissa sekä tieto- ja uskomusjärjestelmissä eli eräänlaisissa maailmankuvissa on tunnistettavissa perustavanlaatuisia yhtäläisyyksiä.

Diskurssi ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” rakentaa suomalaisille identiteettiä raskasmielisenä kansana ja taloudellisesti heikkona valtiona suhteessa ns. suurpääomaa edustaviin valtioihin mm. Keski-Euroopassa. Diskurssin perustavanlaatuisiksi tieto- ja uskomusjärjestelmäksi eli eräänlaiseksi maailmankuvaksi hahmottuu Suomi periferisenä paikkana Keski-Eurooppaan ja ns. taloudellisesti vetovoimaisiin valtioihin verrattuna.

Diskurssin ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” suomalaisille rakentama identiteetti on taas omalaatuisten kansan identiteetti. Diskurssissa suomalaiset näyttävät tavoiltaan ja totumuksiltaan erilaisina lehden lukijoille tutuiksi oletettuihin tapoihin ja totumuksiin verrattuna. Diskurssin perustavanlaatuisessa tieto- ja uskomusjärjestelmässä, sen maailmankuvassa Suomi paikantuu periferiaksi verrattuna siihen, mitä lehti tuntuu pitävän maailman keskuksena eli Keski-Eurooppaan verrattuna.

Diskurssissa ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” suomalaiset saavat aktiivisen ja kekseliään kansan identiteetin. Suomalainen identiteetti määrittyy toisten skandinaavisten maiden muodostamassa viitekehyksessä, erityisesti Ruotsin ja Norjan ja näistä vielä läheisemmin Ruotsin tarjoamassa viitekehyksessä. Diskurssin maailmankuvassa Suomi näyttää osana Skandinaviaa ja Skandinavia taas määrittyy mielenkiintoiseksi sekä tasavertaiseksi osaksi muuta maailmaa.

Diskurssissa ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” suomalaisille piirtyy venäläisiä sosiokulttuurisesti muistuttavan kansan identiteetti. Suomi näyttää maana, joka on ollut muihin länsimaihin verrattuna taloudellisesti ja poliittisesti poikkeuksellisen sitoutunut Neuvostoliittoon / Venäjään. Diskurssin maailmankuvassa Suomi paikantuu itäiseksi ja suhteellisen periferiseksi osaksi Eurooppaa.

Diskurssin ”Idealistien idyllinen Suomi” suomalaisille rakentama identiteetti on luonnonläheinen ja idealistinen. Suomi esiintyy diskurssissa suhteellisen turmeltumattomana paikkana Keski-Eurooppaan verrattuna. Diskurssin perustavanlaatuisen tieto- ja uskomusjärjestelmään, sen maailmankuvaan suhteutettuna Suomi paikantuu tässäkin diskurssissa melko periferiseksi maailmankolkaksi muuhun Eurooppaan verrattuna. Tämän diskurssin periferisyys eroaa kuitenkin huomattavasti A-, B- ja D- diskurssien

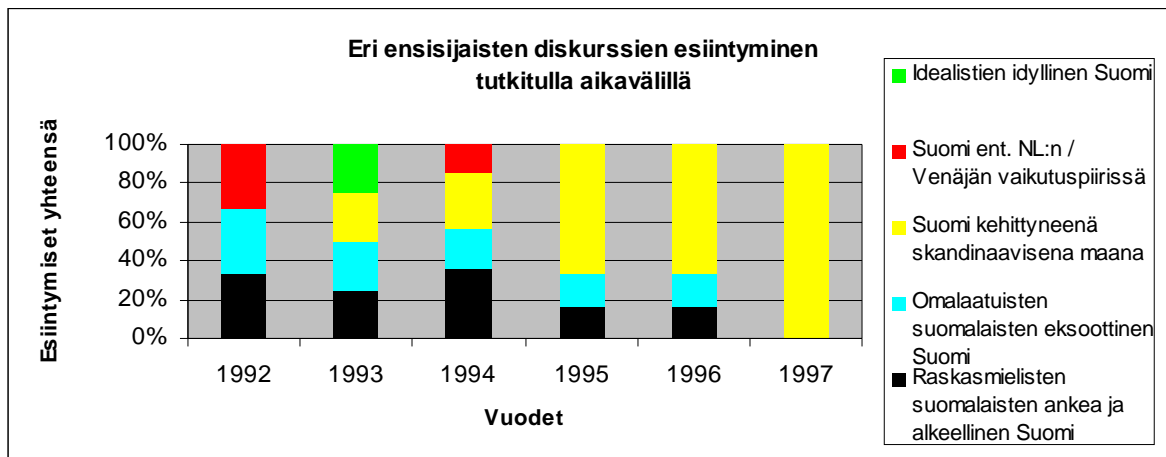
representoimasta periferisyydestä ollen ensisijaisesti ainakin toistaiseksi säilynyttä turmeltumattomuutta, idyllisyyttä ja luonnonläheisyyttä.

10.3.2. Eri diskursseja ensisijaisina diskursseina edustavien artikkelien suhteet tutkitulla aikavälillä

Artikkelien ensisijaisten diskurssien mukainen tarkastelu osoittaa, että ensisijaisia diskursseja on ollut monipuolisimmin edustettuna vuonna 1994. Tämä sopii yhteen sen kanssa, että kyseisenä vuonna oli myös vähintään 30 prosenttia ns. Suomi-osuutta sisältäviä artikkeleita eniten (tästä myös kuviossa 3, s.67).

Esiintymisiltään tasaisina ensisijaisina diskursseina koko tutkitulla aikavälillä vuotta 1997 lukuunottamatta erottuvat diskurssit ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” ja ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”.

Vuosi 1997 hahmottuu tietynlaiseksi poikkeusvuodeksi muihin tutkittuihin vuosiin verrattuna. Esimerkiksi diskurssianalyysiin mukaan pääsyt kriteerit täyttäviä artikkeleita oli kyseisenä vuonna vähemmän kuin minään muuna eli vain kaksi kappaletta ja nämäkin molemmat aihepiiriltään hyvin rajoittuneita, kyseiset kaksi uutismuotoista artikkelia esittelivät nimittäin Linda Lampeniuksen uusimpia saavutuksia. (Kuvio 15)

Kuvio 15: Eri ensisijaisten diskurssien esiintyminen tutkitulla aikavälillä

Tutkitulla aikavälillä havaittavaa muutosta tarkasteltaessa huomiota taas kiinnittää ensinnäkin ensisijaisen diskurssin ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” suhteellisen osuuden jatkuva kasvu. Toiseksi voi huomata, että ensisijainen diskurssi ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” oli eniten edustettuna ensimmäisenä vuonna vähentyen vuoteen 1994 saakka kadoten sitten ensisijaisista diskursseista kokonaan. (Kuvio 15)

Viidestä päädiskurssista heikoin eli diskurssi ”Idealististen idyllinen Suomi” esiintyy ensisijaisena diskurssina vain vuonna 1993, artikkelissa *Monster im Ziegenstall* (28/1993). Vaikka tätä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustaa vain yksi artikkeli, pidän silti perusteltuna nimetä se yhdeksi päädiskurssista, koska se eroaa lähtökohdaksi hahmottuvalta maailmankuvaltaan ja konstruoimiltaan sosiaalisilta identiteeteiltä huomattavasti verrattuna muihin neljään diskurssiin. Kyseinen artikkeli on myös varsin laaja. Mielenkiintoista on, että diskurssin ”Idealistien idyllinen Suomi” ensisijaisena diskurssina esiintymisen vuosi sijoittuu niiden kahden vuoden väliin, jona diskurssi ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” esiintyy ensisijaisena diskurssina. Mielenkiintoiseksi tämän tekee se, että *Monster im Ziegenstall* lukeutuu yhteen niistä neljästä uutiskertomuksesta, joissa esiintyy ns. ideologisesti kiteytyneeltä vaikuttava viittaus Suomen ja Venäjän väliseen yhteiseen rajaan. Muut kolme samanlaisen viittauksen sisältävää uutiskertomusta sijoittuvat niin ikään vuosiin 1992, 1993 ja 1994¹¹³ eli kyseiset neljä uutiskertomusta muodostavat vuosien 1992 ja 1994 diskurssia ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” ensisijaisena diskurssina edustavien artikkelien kanssa yhtenäisen linjan. (Kuvio 15)

Diskurssia A ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” ensisijaisena diskurssina edustavat artikkelit ovat enimmäkseen pitkiä artikkeleja. Kyseisistä kuudesta artikkelista vain kaksi ovat uutisia, lopuista neljästä kolme on uutiskertomuksia ja yksi elokuva-arvostelu.

Diskurssi ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” on tyypillinen ensisijainen diskurssi artikkeleissa, joiden aiheet ovat negatiivisia. Aineiston ainut sävyiltään ironinen, jopa ilkeilevä artikkeli *Eine Ära geht zu Ende* 53/1992 edustaakin ensisijaiselta diskurssiltaan juuri tätä diskurssia.

Metaforista kielenkäyttöä löytyy eniten sävyiltään erottuvimmasta artikkelista *Eine Ära geht zu Ende* 53/1992. Diskurssia ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” ensisijaisena diskurssina edustavan kuuden artikkelin otsikoista kaksi ovat niin ikään metaforisia *Plünderer im Norden* 46/1993 ja *”Zu kurze Hosenträger”* 1/1994.

Diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa esiintyviä diskurssimuodostumia tarkastellessa huomio kiinnittyy ensiksi siihen, että artikkeleissa esiintyy useimmiten diskurssien A ja B liitto. Toiseksi diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa esiintyvät kaikki muutkin hegemoniset diskurssit eli tämä diskurssi pystyy sulauttamaan itseensä elementtejä kaikista muistakin päädiskurssista, ”lainaamaan” niiltä itseään

---

¹¹³ *Näher am Unruheherd* 53/1992, *Goldener Bockgesang* 49/1993, *Arktischer Winter* 1/1994.

tukeakseen. Diskurssi esiintyykin yksin ainoastaan uutisessa *Personalien: Martti Ahtisaari 21/1994*. (Tästä myös kuviossa 10, s. 83)

Päädiskurssin ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” voi palauttaa makropropositioihin: *Suomalaiset ovat raskasmielisiä, Suomi on taloudellisesti heikko ja teknologisesti kehittymätön maa ja Asiat ovat Suomessa hullusti / asiat kehittyvät Suomessa hullusti*.

Diskurssia B ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” ensisijaiselta diskurssiltaan edustavat artikkelit jakaantuvat jotakuinkin tasaisesti uutisiksi ja pidemmiksi artikkeleiksi. Kyseisistä artikkeleista kolme on uutisia ja muista kahdesta yksi on uutiskertomus ja toinen elokuva-arvostelu.

Diskurssi ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” on ominainen ensisijaisena diskurssina Suomea ja suomalaisuutta niin positiivisessa kuin negatiivisessa mielessä omalaatuisena ja eksoottisena esiintuvissa artikkeleissa. Sävyltään selkeästi huvittuneina tätä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavista artikkeleista erottuvat artikkelit *Goldener Bockgesang 49/1993* ja *Verbrecherjagd mit Enterhaken 35/1996*. Muita ensisijaisia diskursseja edustavista artikkeleista ei löydy tällaisia huomattavan huvittuneeseen sävyyn kirjoitettuja artikkeleja.

Diskurssia ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” ensisijaisena diskurssina edustavien artikkelien diskurssimuodostutumia tutkiessa huomiota herättää se, että diskurssi esiintyy yhtä usein yksinään kuin liitossa diskurssin A kanssa. Tämän lisäksi yhdessä kyseistä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavista artikkeleista esiintyy laajempi diskurssien B, C ja D liitto. Diskurssin vahvimmat ja useimmin esiintyvät liitokset ovat siis sen diskurssin ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” kanssa solmimat, mutta diskurssi pystyy sisällyttämään itseensä myös elementtejä melko kattavalta muiden päädiskurssien joukolta. (Tästä myös kuviossa 11, s. 93)

Diskurssin ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” voi palauttaa makropropositioihin: *Suomalaiset ovat omalaatuisia ja Suomi on eksoottinen*.

Diskurssia C ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” ensisijaisena diskurssina edustavista 11 artikkelista kahdeksan on uutisia. Muut kolme artikkelia ovat uutiskertomuksia.

Diskurssi ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” on tyypillinen ensisijainen diskurssi artikkeleissa, jotka tuovat Suomea ja suomalaisuutta esiin positiivisessa valossa. Artikkelien aiheisiin kuuluu uusista EU-jäsenhokkaista Suomesta, Ruotsista ja Norjasta raportoiminen,

suomalaiset tieteen saavutukset ja erilaiset suomalaisinnovaatiot sekä menestyvät suomalaiskaunottaret kuten Linda Lampenius.

Huomattavan suuri määrä tätä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavista artikkeleista on ihailevaan tai innostuneeseen sävyyn kirjoitettuja. Tällaisia ovat kuusi kyseisestä 11 artikkelista. Näistä sävyltään erottuvimmissa artikkeleissa on myös eniten metaforista kielenkäyttöä.

Diskurssimuodostumia tätä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa tutkiessa huomaa, että diskurssi esiintyy useimmiten yksin. Kaikkiaan kahdeksan tätä diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavista artikkeleista ovat sellaisia, joissa esiintyy vain kyseinen diskurssi. Lähemmin tarkasteltuna huomaa, että nämä kahdeksan ovat uutisia ja muiden diskurssien kanssa muodostettuja liittoja löytyy vain uutiskertomuksista. Diskurssin muiden diskurssien kanssa muodostamat liitot jakaantuvat koko lailla tasaisesti diskurssien A, B ja D kanssa. (Tästä myös kuviossa 12, s. 104)

Diskurssin ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” voi purkaa makropropositioihin: *Suomen ulko- ja sisäpoliittiset toimet liittyvät Ruotsiin, Suomi, Ruotsi ja Norja muodostavat ulkopoliittisesti yhtenäisen ryhmittymän, Suomalainen yhteiskunta on emansipoitunut ja Suomalaiset ovat kekseliäitä.*

Diskurssia D ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” ensisijaisena diskurssina edustavista artikkeleista toinen on asiantuntevaan sävyyn kirjoitettu uutiskertomus Suomen ja Ruotsin ulko- ja turvallisuuspoliittisesta murroksesta ja toinen Aki Kaurismäen elokuvasta kirjoitettu elokuva-arvostelu. Artikkelien metaforisessa kielenkäytössä voi nähdä niiden pääpainopisteiden kulminoituvan. Diskurssi ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” on ensisijaisena diskurssina ominainen artikkeleissa, joissa Suomi hahmottuu eräälaiseksi idän ja lännen välimaaksi.

Diskurssimuodostumat diskurssia ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa jakaantuvat monipuolisesti muiden päädiskurssien kesken. (Tästä myös kuviossa 13, s. 112)

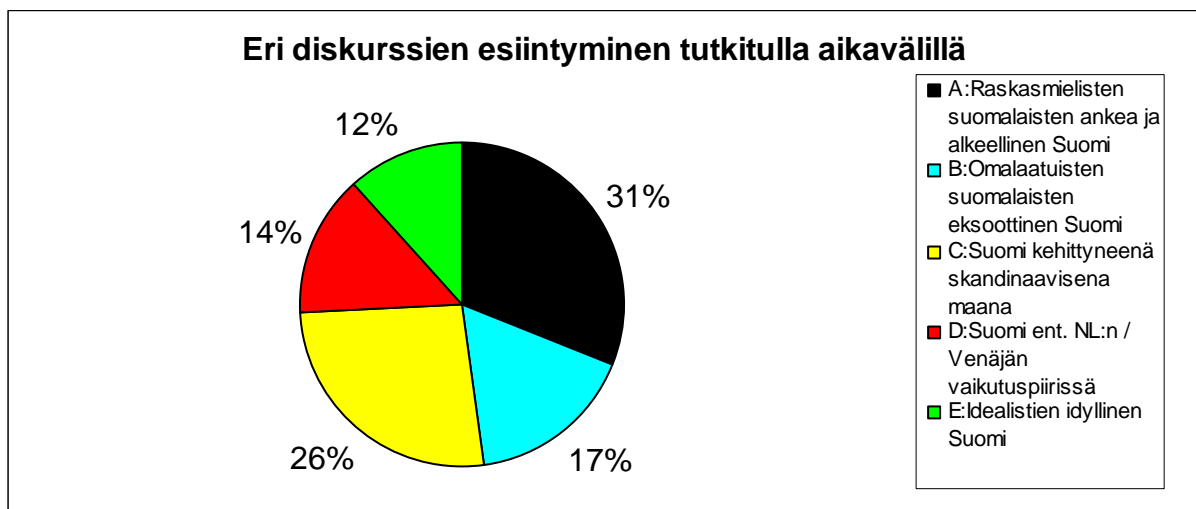
Diskurssista ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” löytyvät makropropositiot: *Suomella oli kiinteät ulkopoliittiset ja taloudelliset suhteet entiseen Neuvostoliittoon, Neuvostoliitto oli Suomelle hankala naapuri / Venäjä on Suomelle hankala naapuri ja Suomalainen kulttuuri muistuttaa venäläistä kulttuuria.*

Diskurssia E ”Idealistien idyllinen Suomi” ensisijaisena diskurssina edustava artikkeli on idealisoivaan sävyyn kirjoitettu uutiskertomus ongelmanuorten kuntoutukseen perustetusta Kuttula-kylästä. Artikkelin metaforisen kielenkäytön voi huomata liittyvän sen pääsisältöihin.

Artikkelin diskurssimuodistumia tarkastellessa huomaa, että diskurssi ”Idealistien idyllinen Suomi” liittoutuu siinä vain diskurssin D kanssa. (Tästä myös kuviossa 14, s. 118)

Diskurssin ”Idealistien idyllinen Suomi” makropropositiot ovat: *Idealistiset Suomen kansalaiset taistelevat jalojen periaatteiden puolesta oman etunsa unohtaen, Suomessa on idyllistä ja turmeltumatonta ja Suomen idyllinen luonto ja ”idealistiset suomalaiset” voittavat pahan vaikutuksen.*

Paitsi hegemonisten diskurssien vaihtelu ensisijaisina diskursseina eri vuosina, antaa myös diskurssien esiintymisten määrä artikkeleissa kaiken kaikkiaan yleisluontoista tietoa diskurssien suhteista. Kuten tutkimusmenetelmän esittelyssä jo kirjoitinkin, olen laskenut esiintymisten määrän kaikkiaan ns. tekstiotteina eli otsikon jälkeisen tekstin kappalejaotuksen mukaisesti, ingressit mukaanlukien. Näin tarkasteltuna diskurssi ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” on vahvimmin edustettuna (31%) ja hyvänä kakkosena seuraa diskurssi ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” (26%). Diskurssin ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” osuus yltää 17 prosenttiin, diskurssin ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” 14 prosenttiin ja diskurssin ”Idealistien idyllinen Suomi” 12 prosenttiin. (Kuvio 16)

Kuvio 16: Eri diskurssien esiintyminen tutkitulla aikavälillä

11. Tarkastelu ja päätelmät

11.1. Tutkielman tarkoituksesta

Tutkielman tarkoitus oli nostaa esille ne hegemoniset diskurssit eli päädiskurssit, joilla Suomea tutkitulla aikavälillä vuosina 1992-1997 Der Spiegel –lehdessä merkityksellistetään.

Tutkimusmenetelmäni perustuu diskurssianalyysiin, joka omanlaisenaan teoreettisena tieteellisenä lähestymistapana asetti tutkielman tekemiselle tietyt puitteet. Diskurssianalyttiseen lähestymistapaan kuuluva näkemys kielen konstruktionistisesta luonteesta tarjoaa itsestäänselvän perustelun sille, miksi tekstien tutkimus on mielekästä ja tärkeää: Kielenkäytöllä tuotetaan aina tietynlaista kuvaa todellisuudesta tai sen osa-alueista. Esille nostamani diskurssit ovat siis esityksiä todellisuudesta ja Suomi-kuva on näissä diskursseissa niiden ominaisuutena läsnä.

Diskurssianalyysiin kuuluva kontekstuaalisuus näkyy tutkielmassani kontekstin määrittelemisenä ja esittelemisenä, aineistolähtöisyys taas analyysin aineistokeskeisessä toteuttamistavassa. Lupasin tarkastella esittelemieni hegemonisten diskurssien rakentumista ja niiden keskinäisiä suhteita määrittelemässäni kontekstissa. Oletin, että tutkimani artikkelit ja niistä esiinnostamani diskurssit olisivat suurimmaksi osaksi vallitsevaa kulttuurista hegemoniaa uusintavia ja pyrkisivät mm. luomaan yhteenkuuluvuudentunnetta primäärilukijakunnan eli saksalaisten kesken, koska Der Spiegel –lehti on saavuttanut saksalaisessa yhteiskunnassa instituution aseman ja profiloitunut erityisesti keskiluokkaisen ja yläluokkaisen lukijakunnan suosikiksi.

Koska hegemoniset diskurssit nivoutuvat aina vallitsevaan yhteiskunnalliseen hegemoniaan eli ns. kulttuuriseen johtajuuteen, liittyy tutkimukseni hegemonisten diskurssien esiintuomisen myötä myös saksalaiseen yhteiskuntaan ja ilmentää joitakin sille ominaisia kulttuurisen hegemonian piirteitä. Hegemonisissa diskursseissa voidaan siis ajatella ns. hallitsevien ideologioiden ilmenevän. Ideologisuus sinänsä on taas täynnä lukuisia historian takomien liitosten jälkiä, jotka ovat hyvin pysyviä luonteeltaan ja vanhat ”jäljet” voivat herätä myöhemmin uusissa yhteyksissä uuteen elämään (Hall 1992, 272).

11.2. Diskurssit historiallisessa poliittisessä ja taloudellisessa kontekstissa

Suomen asemoituminen esittelemieni hegemonisten diskurssien maailmankuvissa nivoutuu luonnolliselta näyttävältä tavalla esittelemääni historialliseen poliittiseen ja taloudelliseen kontekstiin.

Hegemonisten diskurssien perustavanlaatuisia tieto- ja uskomusjärjestelmiä, niiden maailmankuvia toisiinsa verrattaessa osoittautuu, että Suomi paikantuu tutkituista viidestä diskurssista neljässä jokseenkin periferiseksi maailmankolkaksi. Diskussin A ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” maailmankuvassa maamme edustaa periferiaa myös suhteutettuna taloudelliseen suorituskykyyn, diskurssin B

”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” maailmankuvassa Suomi on taas jonkinlaista kulttuurista periferiaa Keski-Eurooppaan verrattuna. Diskurssissa D ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” Suomi edustaa Länsi-Euroopan itäisintä laitaa, joka hahmottuu omanlaisekseen idän ja lännen välimaastoksi ja diskurssissa E ”Idealistien idyllinen Suomi” Suomi on taas syrjäisyytensä takia toistaiseksi turmeltumatonta periferiaa. Vastapainona näiden diskurssien maailmankuvalle määrittyy maamme taas diskurssissa C ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” osaksi Skandinaviaa ja sellaisena mielenkiintoiseksi ja tasavertaiseksi osaksi muuta maailmaa.

Eurooppalaista kontekstia eritellessäni osoitin, että tavasta käsittää Eurooppa nimenomaan entisenä Länsi-Eurooppana ja tällaisenaan eräänlaisena maailman keskipisteenä sekä Keski-Euroopan kahden suuren valtion, Saksan ja Ranskan pitäminen tämän valtakunnan suurvaltoina on yltänyt vallitsevaksi, hegemonisoituneeksi tavaksi käsittää Eurooppa ja eurooppalaisuus niin Saksassa kuin Suomessakin. Tällä käsityksellä on myös vankka taloudellinen ja poliittinen perusta.

Kiinnitin huomiota myös siihen, että Suomi on usein noussut kansainvälisen kiinnostuksen kohteeksi idänsuhteidensa muodostamassa kontekstissa. Tässä yhteydessä mm. Suomen idänkauppa ja YYA-sopimus olivat usein käsiteltyjä teemoja.

Pohjoismaat ovat muodostaneet idänsuhteiden rinnalla toisen vakiintuneen kontekstin Suomen esiintymiselle kansainvälisissä yhteyksissä. Esimerkiksi YK ja sen puitteissa harjoitettu rauhanturvatoiminta ovat perinteikkäitä Suomen yhteispohjoismaisten esiintymisten foorumeita. Myös suomalaisen yhteiskuntajärjestelmään assosioidaan pohjoismaisia hyvinvointivaltion piirteitä. Olennaista on se, että pohjoismaisessa viitekehyksessä Suomi on yleensä saanut myönteistä julkisuutta osakseen.

Kun taas tarkastellaan sitä, minkälaisissa yhteyksissä Suomi on toisen maailmansodan jälkeisessä läntisessä julkisuudessa noussut yleisen kiinnostuksen kohteeksi idänsuhteidensa puitteissa, voidaan huomata, että tässä kontekstissa Suomen osaksi langennut julkisuus on ollut kielteisemmin väritynyttä. Tähän kielteisyyteen vaikutti olennaisesti kylmän sodan aikainen maailman perustavanlaatuinen poliittinen ja taloudellinen kahtiajakautuminen. Kylmän sodan aikakausi sille tyypillisine polarisoitumisineen ja uhkakuvineen on siis osa sitä historiallista kehystä, johon Der Spiegel –lehden artikkeleissa rakentuvien diskurssien ideologisuus liittyy. Neuvostoliitto ja itäisyys edustivat tällöin uhkaa ja outoutta lännen leirissä - samoin kuin länsimaat ja länsimaisuus idän leirissä. Tutkimani Der Spiegel –lehden artikkelit nivoutuvat kuitenkin ”läntiseen” kulttuuriin. Siksi nimenomaan idän edustama uhka ja outous lännelle ja lännessä saatu idänsuhteisiin liittyvä kielteinen julkisuus ovat tässä

yhteydessä mielenkiintoisia seikkoja ja selittävät osaltaan sitä miksi Suomea Der Spiegel – lehden artikkeleissa merkityksellistetään niin kuin merkityksellistetään.

Suomen paikantuminen suhteellisen periferiseksi maailmankolkaksi diskursseissa ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”, ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”, ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” ja ”Idealistien idyllinen Suomi” liittyy luonnolliselta näyttävällä tavalla esille nostamaani eurooppalaiseen kontekstiin. Tässä kontekstissa Eurooppa näyttäytyy naturalisoituneen käsityksen mukaisesti perinteisenä läntisenä Eurooppana, jonka keskus on Keski-Euroopassa. Lisää historiallista kasvualustaa Suomen määrittely syrjäiseksi saa siitä, että maa tuli kansainvälisessä julkisuudessa pitkään useimmiten esille Neuvostoliiton kanssa harjoittamansa poliittisen tai taloudellisen yhteistyön yhteydessä. Näin siksi, että Neuvostoliitto edusti käytännöllisesti katsoen hajoamiseensa asti paitsi turvallisuusuhkaa, myös muutenkin vierasta ja tutkimatonta, jopa jollakin tavoin eksoottista maaperää länsimaille. Kylmän sodan aikaisessa mustavalkoisessa maailmassa valtiot jaoteltiin yleisesti ottaen yksikantaan lännen tai idän leiriin kuuluviksi. Tämän yksinkertaistamisen hengessä Suomi tuli välillä niputettua joko itäiseen Eurooppaan kuuluvaksi tai jotenkin hämmentäväksi ”ei kenenkään maaksi” idän ja lännen rajamailla.

Myös diskurssin ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” maailmankuvan voi nähdä juontavan eräästä Suomeen usein liitetystä kierrätetystä historiallisesta viitekehyksestä eli pohjoismaisesta yhteydestä. Myös Suomen pohjoismaisessa yhteydessä nauttima myönteinen julkisuus uusintuu tässä diskurssissa. Diskurssia ensisijaisena diskurssina edustavat artikkelit tuovat tyypillisesti Suomea ja suomalaisuutta myönteisessä valossa esiin sekä aihevalintojensa että kirjoitussävyjensä osalta.

Artikkelien aihepiirejä tarkastellessa voi huomata näiden generoivan pohjoismaisesta kontekstista. Aiheita ovat Suomi, Ruotsi ja Norja EU-jäsenehdokkaana, suomalaisen yhteiskunnan emansipoituneisuus ja suomalaiset saavutukset tieteen saralla tai muut suomalaisinnovaatiot. Myös makropropositioissa kiteytyy pohjoismaisessa kontekstissa Suomeen liitettyjä totuttuja uskomuksia: *Suomen ulko- ja sisäpoliittiset toimet liittyvät Ruotsiin, Suomi, Ruotsi ja Norja muodostavat ulkopoliittisesti yhtenäisen ryhmittymän, Suomalainen yhteiskunta on emansipoitunut ja Suomalaiset ovat kekseliäitä.*

Hegemonisten diskurssien kenttää kokonaisuudessaan tarkasteltaessa hahmottuu diskurssi ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” muista diskursseista perustavanlaatuisten funktioidensa suhteen erottuvimmaksi. Suomi ei sen maailmankuvassa näyttäydy periferiana vaan samanarvoisena ja mielenkiintoisena osana muuta maailmaa. Diskurssin suomalaisille

rakentama identiteetti on aktiivisen ja kekseliään kansan identiteetti ja suomalaisia tarkastellaan diskurssissa toisten skandinaavisten maiden muodostamassa viitekehyksessä.

Diskurssia ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” ensisijaisena diskurssina edustavissa artikkeleissa saattoi huomata, että diskurssi esiintyy näissä artikkeleissa useimmiten yksin. Kun taas katsoo niitä artikkeleja, joissa tämä diskurssi esiintyy muiden diskurssien kanssa huomaa, että se liittoutuu näissä artikkeleissa kaikkien muiden diskurssien paitsi diskurssin ”Idealistien idyllinen Suomi” kanssa. Diskurssi ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” pystyy siis itsenäisyydestään huolimatta sisällyttämään itseensä elementtejä myös muilta diskursseilta varsin laajalti.

Diskurssi ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” on erilaisuutensa takia toisaalta heikompi suhteessa muihin keskenään samankaltaisempaa maailmankuvaa edustaviin diskursseihin. Näin siksi, että se ei epäsuorasti uusinna samalla myös muiden maailmankuvaltaan siihen liittyvien diskurssien lähtökohtia. Toisaalta kyseisen diskurssin erilaisuus kertoo myös sen vahvuudesta, koska ilman vankkaa historiallista ja ideologista perustaa se ei olisi voinut vallata näin paljon tilaa tutkitulla diskursiivisella kentällä. Esimerkiksi tutkitun viiden päädiskurssin esiintymisten lukumääriä kokonaisuudessaan tarkasteltaessa näyttäytyy diskurssi ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” esiintymiseltään toiseksi tiheimpänä diskurssina aineistossa kaiken kaikkiaan.

Aineiston hegemonisista diskursseista kaiken kaikkiaan useimmiten esiintyy diskurssi ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”. Kolmanneksi eniten aineistosta löytyy diskurssia ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”. Molempien diskurssien makropropositioiden voi nähdä ilmentävän Suomeen itäisenä ja syrjäisenä Euroopan maana liitettyjä stereotyyppisiä uskomuksia. Diskurssin ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” makropropositiot ovat *Suomalaiset ovat raskasmielisiä, Suomi on taloudellisesti heikko ja teknologisesti kehittymätön maa ja Asiat ovat Suomessa hullusti / asiat kehittyvät Suomessa hullusti*. Diskurssin ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” makropropositiot ovat *Suomalaiset ovat omalaatuisia ja Suomi on eksoottinen*.

Vielä suoraviivaisemmin Suomeen liitetyt vanhat itäiset assosiaatiot, ns. historialliset itäiset liitokset heijastuvat diskurssin ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” makropropositiossa: *Suomella oli kiinteät ulkopoliittiset ja taloudelliset suhteet entiseen Neuvostoliittoon, Neuvostoliitto oli Suomelle hankala naapuri / Venäjä on Suomelle hankala naapuri ja Suomalainen kulttuuri muistuttaa venäläistä kulttuuria*. Tämä diskurssi liittyy maailmankuvansa, jossa Suomi näyttäytyy itäisenä ja suhteellisen periferisenä osana

Eurooppaa, osalta kiinteästi diskursseihin ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” ja ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi”.

Mielenkiintoisena yksittäisenä Suomeen liittyvänä määritelmänä aineistossa toistuu ideologisesti kiteytyneeltä vaikuttava viittaus Suomen ja Venäjän pitkään yhteiseen rajaan. Tämä Suomen itäistä sijaintia painottava viittaus esiintyy neljässä uutiskertomuksessa. Nämä uutiskertomukset jakautuvat ensisijaisten diskurssiensa suhteen niin, että neljä viidestä hegemonisesta diskurssista tulevat edustetuiksi, mitä voi pitää osoituksena määritelmän diskursiivisesta läpätunkevuudesta.

Aineiston heikoin hegemoninen diskurssi, diskurssi ”Idealistien idyllinen Suomi” taas heijastelee Suomeen niin itäisessä kuin myös pohjoismaisessa sekä eurooppalaisessa kontekstissa perinteisesti liittynyttä historiallista kehitystä sekä yleisiä käsityksiä. Näin se sijoittuu siis perustavanlaatuisen lähtökohtiensa osalta kolmen diskurssien ryhmän ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”, ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” ja ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” ja diskurssin ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” välimaastoon. Diskurssin ”Idealistien idyllinen Suomi” moniulotteinen ideologinen tausta näkyy myös sen makropropositioissa: *Idealistiset Suomen kansalaiset taistelevat jalojen periaatteiden puolesta oman etunsa unohtaen, Suomessa on idyllistä ja turmeltumatonta ja Suomen idyllinen luonto ja ”idealistiset suomalaiset” voittavat pahan vaikutuksen.*

11.3. Diskurssit kulttuurisen hegemonian ja hallitsevien ideologioiden ilmentäjinä

Esittelemäni hegemoniset diskurssit ovat joukkotiedotusvälineiden diskursseina journalistien journalististen käytäntöjen puitteissa tuottamia diskursseja. Diskursseissa näkyikin journalismille tyypillinen yksinkertaistaminen ja jo aikaisemmin julkisuudessa kiertäneiden käsitteellistämistapojen uusintaminen. Diskurssit ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”, ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” ja ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” kytkeytyvät kovin suoraviivaisesti Suomen aikaisempaan idänsuhteidensa puitteissa saamaan julkisuuteen ja pitkäaikaiseen traditioon tarkastella Suomea läntisen Euroopan kaukaisena reuna-alueena.

Yhtä suoraviivaista on niin ikään diskurssin ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana“ kytkeytyminen Suomen pohjoismaisessa kontekstissa perinteisesti nauttimaan julkisuuteen. Diskurssissa ”Idealistien idyllinen Suomi” voi taas nähdä vaikutteita Suomeen sekä itäisenä

Euroopan reuna-alueena aikaisemmin liitetyistä määritelmistä että Suomeen pohjoismaana liittyneistä kuvauksista.

Länsisaksalaisessa kontekstissa Suomeen liitettyjen ”itäisten” piirteiden voi nähdä kytkeytyvän myös Saksojen erityislaatuiseen menneisyyteen. Saksan toisen maailmansodan jälkeinen jako aiheutti tilanteen, jossa Saksojen yhteiskunnalliset ja poliittiset järjestelmät muodostuivat paljossa toistensa vastakohtiksi. Länsi-Saksassa nimenomaan DDR oli Neuvostoliiton vaikutuspiiriin kuuluvista maista parhaiten tunnettu ja kiinnostavin, olivathan sen asukkaat myös saksalaisia. Yleinen mielipide sosialistisia maita kohtaan oli Länsi-Saksassa kielteinen, minkä voi nähdä nivoutuvan länsisaksalaisen yhteiskunnallisen, valtiollisen ja taloudellisen kulttuurin perusarvoihin individualismiin, länsimaiseen demokratiaan ja kapitalismiin.

Tässä viitekehyksessä ei siis ole yllättävää, että Suomeen alettiin liittää Länsi-Saksassa osittain samanlaisia arvotuksia kuin mitä oltiin totuttu liittämään länsisaksalaisille läheisimpään esimerkkiin Neuvostoliiton vaikutuspiiriin kuuluvasta valtiosta eli Itä-Saksaan. Yllättävää ei ole myöskään se, että nimenomaan ne tutkimieni Der Spiegel –lehden artikkelien diskurssit, joissa Suomi asemoidaan periferiseksi Euroopan reunamaaksi ovat esittelemistäni diskursseista Suomen ja suomalaisuuden esittämisen kannalta vähiten mairittelevia.

Näistä diskursseista kolme toisiinsa kytkeytyvää diskurssia ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”, ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” ja ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” rakentavat suomalaiset raskasmielisenä kansana, omalaatuiseina kansana ja venäläisiä sosiokulttuurisesti muistuttavana kansana. Suomi näyttäytyy taloudellisesti heikkona valtiona verrattuna ns. suurpääomaa edustaviin valtioihin mm. Keski-Euroopassa, sosiokulttuurisesti erilaisena maana ja muihin länsimaihin verrattuna Neuvostoliittoon menneisyydessä taloudellisesti ja poliittisesti poikkeuksellisen sitoutuneena maana.

Suomen negatiivisimmassa valossa esiintuovat diskurssit ovat siis diskursseja, joiden maailmankuvissa Suomi paikantuu kaukaisimmaksi ja erilaisimmaksi. Tämä puoltaa oletustani, että esiinnostamani diskurssit tukevat vallitsevaa kulttuurista hegemoniaa ja pyrkivät luomaan yhteenkuuluvuudentunnetta primäärilukijakunnan eli saksalaisten kesken. Kielteisenä esitetään se, mikä koetaan vieraaksi. Suomeen liitettyjen itäisten piirteiden esiintyminen nimenomaan kielteisten diskurssien ryhmittymässä uusintaa myös hallitsevaa kulttuurista hegemoniaa ja palvelee yhteenkuuluvuudentunteen luomista primäärilukijakunnan kesken. Itäisyys totuttiin Länsi-Saksassa näkemään vieraana ja Länsi-Saksan edustaman ”hyvän” länsimaisuuden vastakohtana.

Hegemoniset diskurssit ilmentävät saksalaista kulttuurista hegemoniaa ominaisuutenaan. Esimerkiksi Norman Fairclough painottaa, että hegemoniset käytännöt ilmenevät diskursiivisissa käytännöissä ja tietynlaiset diskursiiviset konventiot sisältävät aina tietynlaisia ideologisia aineksia. Naturalisoituneet eli arkijärjenomaiset diskursiiviset konventiot ovat tehokkain hegemonian kulttuuristen ja ideologisten ulottuvuuksien uusintamisen muoto. (Fairclough 1998a, 91-94)

Esittelemäni diskurssit osoittavat nimenomaan entisen Länsi-Euroopan näkemisen Eurooppana ja Keski-Euroopan pitämisen tämän Euroopan keskipisteenä olevan tyypillinen länsisaksalaiseen kulttuurin kuuluva hegemoninen piirre. Kulttuurisen hegemonian ytimeksi hahmottuu kuitenkin oman maan käsittäminen maailman keskipisteeksi, mikä on varsin yleismaailmallinen piirre. Vaikka Der Spiegel –lehti on tutkitulla aikavälillä jo uudessa yhdistyneessä Saksassa tuotettu ja ilmestyvä aikakauslehti, liittyvät sen hegemoniset ja ideologiset kytkennät ensisijaisesti länsisaksalaiseen poliittiseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen historiaan. Näin siksi, että lehti syntyi entisessä Länsi-Saksassa ja onnistui vakiinnuttamaan maineensa luotettavana objektiivisen ja kriittisen tiedonvälityksen instituutiona nimenomaan tässä kontekstissa.

Hegemonisten diskurssien voi sanoa ilmentävän myös nk. hallitsevia ideologioita. Käsitän ideologian Stuart Hallin määritelmän mukaan yksinkertaisesti siksi ajatukselliseksi viitekehukseksi, jonka puitteissa maailmaa ymmärretään ja siitä kerrotaan muille. Diskurssien ideologiseksi perustaksi hahmottuu paitsi Keski-Eurooppa -keskeisyys ja erityisesti Saksa-keskeisyys, myös maailman historiallinen kahtiajako ”hyvään” ja edistykselliseen länteen sekä ”synkkään” ja taantumukselliseen itään.

Diskursseissa ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”, ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” ja ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” Suomi asemoidaan itäiseksi eurooppalaiseksi maaksi. Nämä kolme diskurssia liittyvät siis toisiinsa edustamiensa maailmankuvien, sosiaalisten identiteettien ja näihin liittyvien sosiaalisten suhteiden osalta. Erityisesti diskurssit ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” ja ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” kietoutuvat yhteen toisiaan tukien ja toisiltaan lainaten. Ne esiintyvät usein samoissa artikkeleissa ja erottuvat myös esiintymisiltään tasaisina ensisijaisina diskursseina koko tutkitulla aikavälillä.

Mielenkiintoista on myös huomata, että useimmat Aki Kaurismäen elokuvatuotantoon liittyvät artikkelit edustavat ensisijaisilta diskursseiltaan joko diskurssia ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi” tai diskurssia ”Omalaatuisten suomalaisten

eksoottinen Suomi”. Kaurismäen elokuvista kirjoittelu saa erityistä painoarvoa lehden suomalaista kulttuuria koskevassa raportoinnissa, koska se muodostaa niin suuren osan suomalaista kulttuuria käsittelevästä kirjoittelusta ylipäätään. Määrällisessä analyysissä osoitin, että noin puolet kategorian *Suomalainen kulttuuri ja suomalaiset ilmiöt* kirjoituksista käsittelee Kaurismäen tuotantoa. Kaurismäki-kirjoitusten lisäksi kategoriaan sisältyy vain kirjoituksia ns. suomalaisista ilmiöistä, joten Kaurismäen vaikutus suomalaisen kulttuurin esittämisessä on tässä kontekstissa varsin leimallinen. (Tästä myös kuviossa 5, s. 69)

Aineistossa toistuvuutensa takia huomiota herättävin metaforisen kielenkäytön tapaus liittyy myös Kaurismäen tuotannosta kirjoitettuihin artikkeleihin. Kaurismäen elokuvista tunnettuun näyttelijään Matti Pellonpäähän viitataan kuvaamalla tätä yhtä liikuttavaksi kuin hautapaju artikkeleissa *Alles Wodka oder was 26/1994, Register, Gestorben: Matti Pellonpää 33/1995 ja Kopf hoch! 22/1996*. Tämä metafora kertoo osaltaan siitä, minkälaisia mielikuvia suomalaiseen kulttuuriin liitetään.

Diskurssit ”Raskasmielisten suomalaisten ankea ja alkeellinen Suomi”, ”Omalaatuisten suomalaisten eksoottinen Suomi” ja ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” ovat osoitus siitä, että ideologisuus on täynnä lukuisia historian takomien liitosten jälkiä. Tällaiset vanhat jäljet voivat ilmetä myöhemmin myös liitettyinä eri yhteyksiin kuin missä ovat alunperin syntyneet. Hall painottaa, että vanhojen jälkien henkiinpuhaltaminen on tyypillistä nimenomaan populääreille ideologioille, joiden puhettavat sisältävät monia kaikille yhteisiä konnotaatioita ja vetoavat arkijärkeen. (Hall 1992, 272-273) Suhteutettuna journalismille ominaiseen tapaan luoda mutkikkaistakin asioista helposti ymmärrettäviä esityksiä ei ole yllättävää, että historiallisten liitosten läsnäolo on kyseisissä diskursseissa näin selkeästi havaittavissa.

Hall painottaa myös, että hegemonia ei ole olemukseltaan vain ideologinen ilmiö, vaan siihen kuuluu aina myös ratkaiseva taloudellinen ydin. Taloutta hallitsemalla ei silti voi dominoida kaikkia muita elämäalueita, eivätkä ideologiat siksi ole talouden määräämiä. Valta luodaan paitsi taloudellisten, myös mm. poliittisten, kulttuuristen ja ideologisten kysymysten suhteen. (Hall 1992, 42, 271)

Tutkitulla aikavälillä havaittava diskurssia ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” ensisijaisena diskurssina edustavien artikkelien suhteellisen osuuden jatkuva kasvu ja diskurssia ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” ensisijaisena diskurssina edustavien artikkelien väheneminen on osoitus sekä hegemonian taloudellisen ytimen merkittävyydestä että poliittisen todellisuuden vaikutuksesta diskursseihin. Samaa ilmentää myös se, että kaikkiaan neljässä uutiskertomuksessa toistuva Suomen ja Venäjän pitkän

yhteisen rajan painottaminen esiintyy aineistossa viimeisen kerran vuonna 1994. Yhtenä osoituksena merkittävien taloudellisten ja poliittisten muutosten vaikutuksesta diskursiiviseen todellisuuteen voi pitää myös sitä, että lehdessä ei ollut yhtään saksalaista Suomeen liittyvää mainosta EU-jäsenyyden voimaantumisen vuonna 1995. Raju muutos taloudellisessa ja poliittisessa tilanteessa ravisteli Suomeen liitettyjä totuttuja stereotyyppisiä uskomuksia ja mainonta taas tarvitsee vakiintuneita stereotyyppioita hyödynnettäväkseen. (Tästä myös kuviossa 9, s. 72)

Diskurssia ”Suomi kehittyneenä skandinaavisena maana” ensisijaisena diskurssina edustavien artikkelien lisääntyminen liittyy Suomen taloudelliseen ja poliittiseen lähentymiseen Saksan kanssa. Suomi on tämän takia alettu useammin liittää entisistä viitekehyksistä saksalaisten kannalta tutuimmalta tuntuvaan eli ”läntiseen” skandinaaviseen viitekehykseen. Vastaavasti diskurssia ”Suomi entisen Neuvostoliiton / Venäjän vaikutuspiirissä” ensisijaisena diskurssina edustavien artikkelien väheneminen johtuu siitä, että Suomen liittäminen ”itäiseen” viitekehykseen on käynyt harvinaisemmaksi.

Tämä sopii yhteen myös sen kanssa, mitä määrällisessä analyysissä osoitan Suomen erilaisissa vertailuissa näkyvyyden kasvamisesta. Määrällisessä analyysissä jaan vertailut kategorioihin: *Kansainvälinen yhteisö*, *Koko Eurooppa* ja *Tulevat EY-maat / EU-maat*. Näistä erityisesti Suomen vertailu tulevien EY-maiden / EU-maiden muodostamassa viitekehyksessä lisääntyi selvästi tutkitulla aikavälillä. Myös Suomen vertailemisesta koko kansainvälisen yhteisön puitteissa tuli tavallisempaa, kun taas Suomen vertailemisesta koko Euroopan eli sekä Itä- että Länsi-Euroopan maat yhdistävässä viitekehyksessä tuli tutkitulla aikavälillä yhä harvinaisempaa. (Tästä myös kuvioissa 7 ja 8, s. 71 ja 72)

Määrällisessä analyysissä osoitan myös, että kaikkien Suomea käsittelevien tai sivuavien artikkelien esiintymisessä erottuu vuosiin 1994-1996 sijoittuva huippu. Myös ns. Suomi-osuutta vähintään 30 prosenttia sisältäviä artikkeleja oli eniten ja toiseksi eniten kahtena näistä kolmesta vuodesta. Tämä kertoo osaltaan siitä, että vuoden 1995 alusta voimaan astunut EU-jäsenyys valmisteluineen ja siihen liittyvä taloudellinen ja poliittinen lähentyminen Saksan kanssa teki Suomesta useammin käsitellyn uutisaiheen. (Tästä myös kuviossa 3, s. 67)

Koko tutkitulla aikavälillä poliittisen ja taloudellisen tilanteen muutoksen vaikutus näkyy siinä, että Suomi on myös vertailuissa alettu useammin liittää saksalaisia lähimpään viiteryhmään eli Euroopan Unionin jäsenmaihin, ennen vuotta 1995 luonnollisesti tuleviin jäsenmaihin. Lisäksi Suomen erilaisissa vertailuissa kaiken kaikkiaan esiintymisen

lisääntyminen kautta koko tutkitun aikavälin kertoo maan tulemisesta saksalaisille tutummaksi.

11.4. Lopuksi

Tutkimusmenetelmäni perustui diskurssianalyysiin aineistolähtöisenä ja kontekstuaalisena tutkimuksen tekotapana. Diskurssianalyysiä täydentämään käytin myös kvantitatiivisia menetelmiä. Kvantitatiivisia menetelmiä sovelsin erityisesti kappaleessa kahdeksan ”Suuria linjoja Suomen esiintymisessä Der Spiegel –lehden artikkeleissa 1992-1997: Tutkimusaineiston määrällinen analyysi”, jossa käsittelin kaikki Suomea jotenkin sivuavatkin artikkelit keskittyen niiden pääpiirteisiin. Itse diskurssianalyysissä tutkin vain sellaisia artikkeleja, joissa ns. Suomi-osuutta oli vähintään 30 prosenttia koko artikkelista. Myös diskurssianalyysiä rikastuttamaan käytin yksinkertaisia kvantitatiivisia menetelmiä.

Koska diskurssianalyysi ei sinänsä ole varsinainen tutkimusmenetelmä vaan lähinnä laaja teoreettinen tutkimukselle puitteet asettava viitekehys, loin tutkimusmenetelmäni itse tämän viitekehysten asettamissa puitteissa muovaten sen tutkimusaineistoon ja tutkimukseni tavoitteeseen sopivaksi.

Pyrin työssäni esittämään analyysini etenemisen mahdollisimman tarkkaan, vaihe vaiheelta lukijalle. Päädyin tähän yksityiskohtaiseen esitystapaan ensisijaisesti sen takia, että totesin suomalaisille vieraassa kulttuuripiirissä tuotettujen vieraskielisten tekstien diskurssianalyttisen tulkinnan esittämisen vaikeammaksi kuin mitä vastaavanlaisista suomalaisista teksteistä tehtyjen diskurssianalyttisten tulkintojen esittäminen olisi ollut. Tapani esittää analyysin kulku näin yksityiskohtaisesti oli varsin työläs toteuttaa ja luulen, että se on myös lukijalle aika vaativaa seurattavaa. Toivon kuitenkin tällä tavoin pystyneeni osoittamaan analyysini etenemisen mahdollisimman aukottomasti ja parantamaan tulkintojeni perusteltavuutta.

Joku voi kysyä kuinka tarpeellista määrällisten menetelmien diskurssianalyysiin yhdistäminen on. Diskurssianalyysihän on ensisijaisesti laadullinen menetelmä ja sen tulokset ”vain” tulkintoja. Omissa tulkinnoissani olen kuitenkin noudattanut tutkimusmenetelmässä määrittelemääni systematiikkaa, joten ne ovat tiettyjen sääntöjen mukaisesti tehtyjä tulkintoja. Näin esimerkiksi diskurssien määrälliset osuudet tutkitulla aikavälillä ja eri diskursseja ensisijaisina diskursseina edustavien artikkelien osuudet tutkitulla aikavälillä antavat tietoa diskurssien keskinäisistä suhteista.

Ajatukseni yhdistää määrällisiä menetelmiä diskurssianalyysin toteuttamiseen sai myös alkunsa tarpeesta keksiä konkreettisia keinoja omien tulkintojen perustan havainnollisestamiseksi. Kappaleessa kahdeksan ”Suuria linjoja Suomen esiitymisessä Der Spiegel –lehden artikkeleissa 1992-1997: Tutkimusaineiston määrällinen analyysi” taas päädyin määrälliseen analyysiin, koska kaikkien siinä analysoimieni artikkelien diskurssianalyysi olisi ollut epätarkoituksenmukaista, jollei jopa mahdotonta. Halusin kuitenkin käsitellä kaikki löytämäni Suomeen liittyvät artikkelit, koska minua kiinnosti katsoa miten niistä löytämäni päälinjat suhteutuisivat tuloksiin, joihin itse diskurssianalyysissä päätyisin – ja päinvastoin.

Diskurssianalyysissä paljon käyttämäni analyysini peruskäsite ”ensisijainen diskurssi” on omaa sovellustani, ns. käyttööni sopivaksi muokkaama työkalu diskurssianalyttisestä tarvikelaatikosta. Diskurssianalyttisessä lähestymistavassa sen piiriin kuuluvat käsitteet sopiikin nähdä omanlaisinaan työvälineinä, joiden muokkaaminen on suotavaa (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 13). Käytän ensisijaisen diskurssin käsitettä perustellessani valintaani keskittyä kunkin hegemonisen diskurssin analysoimisen yhteydessä kyseistä hegemonista diskurssia ensisijaisena lukutapana eli ensisijaisena diskurssina edustaviin artikkeleihin sekä myöhemmin näistä artikkeleista puhuessani.

Vieraassa kulttuurissa tuotettujen vieraskielisten tekstien asettamat erityisvaatimukset näkyvät työssäni myös tutkimuksen kontekstin painottamisena. Diskurssianalyttisessä tulkintatyössä ns. kulttuurinen esitietous näyttelee olennaista osaa. Jos olisin suomalaisena analysoinut suomalaisen lehden tekstejä suomalaisille suunnatussa lopputyössä niin olisin voinut olettaa tutkijan ja tulevien lukijoiden kulttuurisen esitietouden ilman muuta samanlaiseksi.

En kuitenkaan voinut lähteä siitä, että saksalainen kulttuuri olisi suomalaisille lukijoille tuttu. Varsinainen saksalaisen kulttuurin esittely taas olisi ollut hieman hankalasti yhdistettävissä tiedotusopilliseen lopputyöhön. Olisin sen yhteydessä joutunut mm. pohtimaan koko kulttuurin käsitettä. Kontekstissa pyrin tuomaan saksalaiseen kulttuuriin, sen piirissä ominaisiin arkijärjen mukaisiin uskomuksiin liittyvää perustaa esille tavalla, joka sopii yhteen kriittiseen diskurssianalyysiin kuuluvien peruskäsitteiden, ideologian ja hegemonian kanssa.

Saksalaisessa yhteiskunnassa tuotettuina mediateksteinä Der Spiegel –lehden artikkelit tulee ymmärtää tässä yhteydessä. Maailma näyttää saksalaisittain erilaiselta kuin suomalaisittain ja tämä näkyy myös siinä, että esittelemissäni hegemonisissa diskursseissa rakentuva Suomi-kuva eroaa suomalaisten omakuvasta.

Kaiken kaikkiaan tutkielma oli mielestäni pro gradu –työksi työläs toteuttaa, mutta aihetta kohtaan tuntemani kiinnostus motivoi sen tekemiseen. Olisi kiinnostavaa lukea

vastaavanlaisia tutkimuksia myös muiden maiden vakiintuneiden medioiden tavasta esittää Suomi ja suomalaisuus. Samoin olisi jännittävää tutkia Saksassa tyypillisen ns. Suomi-kuvan eroja ja yhtäläisyyksiä suomalaisten omakuvaan verrattuna sekä pohtia havaittavien erojen ja yhtäläisyyksien syitä.

Lähdeluettelo:

Ahosniemi, Arno (1999) Pääkirjoitus. Julkaisussa *Tutkain*, nr. 2 / 1999.

Alasuutari, Pertti (1989) Kvalitatiivinen analyysi kulttuurisen kieliopin etsimisestä. Julkaisussa *Sociologia*, nr. 4.

Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Toinen, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Althusser, Louis (1984) Ideologiset valtiokoneistot. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Assmann, Dietrich & Heikkilä, Marja (1995) Sitkeät hiljaiset sotilaat: Suomi saksalaisin kirjallisin silmin. Teoksessa: Toisten Suomi eli mitä meistä kerrotaan maailmalla (1995) Sihvo, Hannes (toim.) Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Barthes, Roland (1994) Mytologioita (Alkuteos 1957) Suomennos Panu Minkkinen. Helsinki: Gaudeamus.

Bird, S. Elizabeth & Dardenne, Robert W. (1988) Myth, chronicle, and story: Exploring the narrative qualities of news. Teoksessa: Media, myths and narratives: Television and the press (1988) Carey, James W. (toim.) Kalifornia: Sage Publications, Sage annual reviews of communication research, volume 15.

Borchardt, Klaus-Dieter (1995) Die europäische Einigung: Die Entstehung und Entwicklung der Europäischen Union. Luxemburg: Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften.

Borchardt, Klaus-Dieter (1999) Das ABC des Gemeinschaftsrechts. Fünfte Ausgabe. Luxemburg: Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften.

Brawand, Leo (1995) Rudolf Augstein. Düsseldorf: ECON Verlag GmbH.

Brawand, Leo (1987) Die Spiegel-Story: Wie alles anfang. Düsseldorf: ECON Verlag GmbH.

Brookes, Heather Jean (1995) "Suit, tie and a touch of juju" - the ideological construction of Africa: a critical discourse analysis of news on Africa in the British press. Julkaisussa *Discourse & society*, vol. 6, nr. 4.

Day, Barry (1984) Foreword. Teoksessa: Douglas, Torin (1984) The complete guide to advertising. London: QED Publishing Ltd.

(van) Dijk, Teun A. (1994) Monitieteellinen diskurssi. Haastattelu: Pietikäinen, Sari (toim.)
Julkaisussa *Tiedotustutkimus*, nr. 3.

(van) Dijk, Teun A. (1993) Principles of critical discourse analysis. Julkaisussa *Discourse & society*, vol. 4, nr. 2.

Donner, Jörn & Häikiö, Martti (1990) *Finlands bilden år noll*. Helsinki: Söderström & c:o förlags ab.

Eisenhardt, Ulrich (1999a) Mauerbau gegen Massenflucht - der 13. August 1961. Teoksessa: *Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch* (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Eisenhardt, Ulrich (1999b) Von Mitläufern und anderen Deutschen. Teoksessa: *Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch* (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Ekholm, Peter & Nurmio, Aarne (1999) *Europe at a crossroads - the future of the EU?* Helsinki: The Finnish National Fund for Research and Development, Sitra, series of publications, number 231.

Elovainio, Mauri K. (1990) *Kulttuurivientimme kasvava merkitys: Suomi-instituutti - "viisasten kivi" vaiko "ojasta allikkoon"*. Helsinki: ulkoasiainministeriö, julkaisuja.

Ernst, Josef (1988) *The structure of political communication in the United Kingdom, the United States and the Federal Republic of Germany: A comparative media study of The Economist, Time and Der Spiegel*. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang GmbH, Europäische Hochschulschriften, Reihe 31, Band 116.

(Die) *Europäische Union in Zahlen: Ausgabe 2000* (2000) Luxemburg: Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften.

Fairclough, Norman (1998a) *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Third impression. Essex: Addison Wesley Longman Limited.

Fairclough, Norman (1998b) *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, Norman (1998c) *Language and power*. Eleventh impression. Essex: Addison Wesley Longman Limited.

Fairclough, Norman (1995) *Media discourse*. London: Arnold.

(The) *Finnish legal system* (1985) Uotila, Jaakko (toim.) Lehto, Leena (suom.) Second, completely revised edition. Helsinki: Finnish lawyers publishing company Ltd.

Finland: The northern experience, new Europe, and the next millennium (1999) Tapaninen, Jaakko (toim.) Helsinki: Tammi.

Fischer, Peter. A. & Suhrcke, Marc (1998) *Die finnisch-deutschen Beziehungen in einem sich integrierenden Europa*. Teoksessa: *Zur Neuorientierung der finnisch-deutschen Beziehungen*

nach 1945: Wirtschaft und Handel (1998) Bastman-Bühner, Waltraud & Saarinen, Hannes (toim.) Helsinki: Saksalaisen kulttuurin edistämisseätiö, julkaisuja nr. 8.

Fiske, John (1994) Merkkien kieli. Tampere: Vastapaino.

Fowler, Roger (1991) Language in the news: Discourse and ideology in the press. London: Routledge.

Fowler, Roger (1996) Linguistic criticism. Toinen painos. Oxford: Oxford university press.

Gauck, Joachim & Hutter, Franz Josef (1999) Nebenberuf "IM". Teoksessa: Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Gramsci, Antonio (1979) Vankilavihkot. Helsinki: Kansankulttuuri Oy.

Greiffenhagen, Martin & Sylvia (1993) Ein schwieriges Vaterland: Zur politischen Kultur im vereinigten Deutschland. München: List Verlag.

Hall, Stuart (1992) Kulttuurin ja politiikan murroksia. Tampere: Vastapaino.

Handbuch zur deutschen Einheit (1996) Weidenfeld, Werner & Korte, Karl-Rudolf (toim.) Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.

Heininen, Lasse (1999) Pohjoinen ulottuvuus Suomen ulkopoliitikassa. Teoksessa: Näkökulmia pohjoiseen ulottuvuuteen (1999) Raivio, Sinikka (toim.) Helsinki: Oy Edita Ab.

Hentilä, Seppo (1994) Jaettu Saksa, jaettu historia: Kylmä historiasota 1945-1990. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Hentilä, Seppo (2000) Suomi kahden Saksan loukussa. Julkaisussa *Kanava*, nr. 4-5 / 2000.

Hoikkala, Tommi (1990) Teun A. van Dijkin diskurssianalyysi. Teoksessa: Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta (1990) Mäkelä, Klaus (toim.) Helsinki: Gaudeamus.

Horsti, Karina (1997) "Emme halua ärsyttää". Diskurssianalyysi rasismia käsittelevistä uutisista. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, pro gradu -tutkielma.

Huhnke, Brigitta (1996) Macht, Medien und Geschlecht: Eine Fallstudie zur Berichterstattungspraxis der dpa, der taz sowie der Wochenzeitungen Die Zeit und Der Spiegel von 1980-1995. Opladen: Westdeutscher Verlag, Studien zur Kommunikationswissenschaft, Band 7.

Häikiö, Martti (1992) A brief history of modern Finland. Helsinki: Helsingin yliopisto & Lahti: Lahti Research and Training Centre.

Jakobson, Max (1998) Finland in the new Europe. Westport: Praeger Publishers, published with the Center for Strategic and International Studies, Washington, D.C, the Washington Papers / 175.

Jakobson, Max (1988) Finnland: Mythos und Wirklichkeit. Helsinki: Otava.

Jakobson, Max (1996) Finland: A nation that dwells alone. Julkaisussa *The Washington Quarterly*, 19:4.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991) Diskursseja rakentamassa: Näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia, sarja A 2.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Jokipii, Mauno (1994) Finnland und Deutschland im 20. Jahrhundert. Kuopio: Snellman-instituutti, Snellman-instituutin julkaisuja, A-sarja, 16/1994.

Jürgensen, Harald (1995) Fortschritte im Integrationsprozess Europas? Herausforderungen und Lösungsmöglichkeiten in der 2. Hälfte der 90er Jahre. Teoksessa: Finland und die europäische Integration (1995) Bastman-Bühner, Waltraud & Saarinen, Hannes (toim.) Helsinki: Saksalaisen kulttuurin edistämisyhdistys, julkaisuja, numero 5.

Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta: Loppuraportti (1990) Helsinki: ulkoasiainministeriö, lehdistö- ja kulttuuriolosuhteiden julkaisuja.

Karvonen, Erkki (1998) Imagon rakentamisen perusteet. Luku laajemmasta käsikirjoituksesta.

Kemppinen, Reijo (1999) Suomi Euroopan unionissa. Helsinki: Oy Edita Ab.

Kennan, George (1998) Foreword. Teoksessa: Finland in the new Europe (1998) Jakobson, Max, ix-xi. Westport: Praeger Publishers, published with the Center for Strategic and International Studies, Washington, D.C, the Washington Papers / 175.

Klinge, Matti (1990) Let us be Finns: Essays on history. Helsinki: Otava.

Klinge, Matti (1995a) Geschichte Finnlands im Überblick. Neljäs, tarkistettu painos. Helsinki: Otava.

Klinge, Matti (1995b) Die Ostseewelt. Helsinki: Otava.

Kleßmann, Christoph & Wagner, Georg (1999) ”Vergleichsweise trostlos” - die DDR-Wirtschaft. Teoksessa: Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Kocka, Jürgen (1994) 1945: Neubeginn oder Restauration? Teoksessa: Wendepunkte deutscher Geschichte 1848-1990 (1994) Stern, Carola & Winkler, Heinrich A. (toim.) Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag GmbH.

Kocka, Jürgen (1999) Die Zukunft ist offen. Teoksessa: Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Koivisto, Juha & Pietilä, Veikko (1993) Der umstrittene Ideologiebegriff: W. F. Haug Theorie des Ideologischen im Vergleich. - Haug, W. F. Elemente einer Theorie des Ideologischen. Argument-Sonderband AS 203. Hamburg: Argument Verlag.

- Korhonen, Keijo (1999) *Sattumakorpraali*. Helsinki: Otava.
- Kress, Gunther (1993) Against arbitrariness: the social production of the sign as a foundational issue in critical discourse analysis. Julkaisussa *Discourse & society*, vol. 4, nr. 2.
- Kuby, Erich (1987) *Der Spiegel im Spiegel: Das deutsche Nachrichten-Magazin - kritisch analysiert*. München: Wilhelm Heyne Verlag.
- Lehmann, Hans Georg (1996) *Deutschland-Chronik 1945 bis 1995*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, Schriftenreihe, Band 332.
- Lippmann, Walter (1984) Stereotyyppiä ja uutinen. Pietilä, Veikko (suom.) Julkaisussa *Tiedotustutkimus* nr. 4.
- Ludwig, Johannes (1998) *Zur Ökonomie der Medien: Zwischen Marktversagen und Querfinanzierung, von J.W. Goethe bis zum Nachrichtenmagazin der Spiegel*. Opladen/Wiesbaden: Westdeutscher Verlag GmbH, Studien zur Kommunikationswissenschaft, Band 33.
- Lämsipuro, Yrjö (1998) Suomi-kuva - tarvitaanko sitä? Artikkelinä Vieraskynä-osastolla. Julkaisussa *Helsingin Sanomat*, nr. 24.11.1998.
- Mead, W. R. (1989) *Perceptions of Finland.. Teoksessa: Finland: People, nation, state (1989)* Engman, Max & Kirby, David (toim.) London: Hurst & Company.
- Nevakivi, Jukka (1989) *Independent Finland between east and west. Teoksessa: Finland: People, nation, state (1989)* Engman, Max & Kirby, David (toim.) London: Hurst & Company.
- Nousiainen, Jaakko (1989) *Suomen poliittinen järjestelmä. Seitsemäs ajanmukaistettu painos*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Paldán, Leena (1986) *Mediatietoutta Birminghamista. Teoksessa: Kulttuuri, kieli, viestintä (1986)* Pietilä, Veikko (toim.) Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, opetusmoniste, sarja D, nr. 39.
- Parker, Ian (1992) *Discourse dynamics*. London: Routledge.
- Penttilä, Risto E.J. (1992) *Moskovasta Brysseliin*. Helsinki: VAPK-kustannus / Valtion painatuskeskus.
- Pietilä, Veikko (1986) *Diskurssianalyysistä. Julkaisussa Tiedotustutkimus*, vol. 9, nr. 1.
- Pietilä, Veikko (1993) *Ikkunako maailmaan? Uutisgenre ja uutisen todellisuusvaikutelma. Julkaisussa Tiedotustutkimus*, vol. 16, nr. 2.
- Pleschinski, Hans (1999a) „Die Ausweise bitte“ – Besuch in der DDR. Teoksessa: *Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999)* Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Pleschinski, Hans (1999b) Vom Nachkriegsmenschen zum Westeuropäer - Leben im westdeutschen Wohlfahrtsstaat. Teoksessa: Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Poppe, Ulrike (1999) "Die Wahrheit siegt!" Opposition in der DDR. Teoksessa: Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Puntila, L.A. (1980) Politische Geschichte Finnlands 1809-1977. Helsinki: Otava.

Pöntinen, Päivi (1995) Metodisella matkalla: Faircloughin kriittinen diskurssianalyysi ja mediaetnografian ongelmat. Julkaisussa *Tiedotustutkimus*, nr. 3.

Ruth, Ina & Jäger, Siegfried & van Dijk, Teun A. (1993) Die Morde von Solingen: Zeitungsberichte vor und nach Solingen. Duisburg: Duisburger Institut für Sprach- und Sozialforschung, DISS-Skript Nr. 6.

Röhrich, Wilfried (1999) Die "Stunde Null". Teoksessa: Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Saariluoma, Pertti (1988) Ihmisen muisti. Teoksessa: Kognitiotiede (1988) Hautamäki, Antti (toim.) Helsinki: Gaudeamus.

Saarinen, Hannes (1995) Die Kriege gegen Russland - vom öffentlichen Umgang mit der Geschichte in Finnland nach 1917. Teoksessa: Vom öffentlichen Umgang mit Geschichte (1995) Haase, Clemens-Peter & Vehviläinen, Olli (toim.) Tampere: Tampereen yliopisto, historiatieteen laitos, julkaisu 18.

Salewski, Michael (1999) Das "Provisorium" Bundesrepublik und sein Grundgesetz. Teoksessa: Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Salminen, Esko (2000) Suomi-kuva Venäjän ja EU:n lehdistössä 1990-2000. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, toimituksia 788.

Salovaara, Jukka (1993) Suomen integraatiopolitiikka Euroopan murroksessa. Julkaisussa: *Ulkopolitiikka* (1993/1) 36-39. Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti.

Schulze, Hagen (1998) Kleine deutsche Geschichte. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co.

Schulze, Hagen (1999a) Was Deutschland ist, sein kann und sein soll. Teoksessa: Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Schulze, Hagen (1999b) Äußerster Vorposten der Sowjets - die DDR. Teoksessa: Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Schöllgen, Gregor (1999) Deutsche Einheit durch Europa. Teoksessa: Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch (1999) Städt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Schöps, Joachim (1983) Die Spiegel-Affäre des Franz Josef Strauß. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Spiegel-Buch.

Seeler, Hans-Joachim (1998) Die Deutschen: Opfer und Alptraum Europas: Der Weg der Deutschen durch ihre Geschichte. Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Sihvo, Hannes (1995) Merkillinen maa pohjan perillä: Suomi ja suomalaiset maantieteellisissä kuvauksissa ja Suomi-kirjoissa. Teoksessa: Toisten Suomi eli mitä meistä kerrotaan maailmalla (1995) Sihvo, Hannes (toim.) Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Soffritti, Marcello (1988) Ausklammerung und Standardsprache: Eine Untersuchung der Nachfeldbesetzung in Spiegel-Gesprächen 1986-1987. Bologna: Atesa Editrice.

(Der) Spiegel (1997/31) Artikkel: "Todesstoß für die Bullen". 61. Hamburg: Spiegel-Verlag.

Spiegel-Dokumentation über Daten, Fakten und Trends 1947-1987: Bundesrepublik Deutschland; Bevölkerung, Wirtschaft, Konsum, Medien, Der Spiegel (1987) Team/BBDO Media Department, Düsseldorf & Spiegel-Verlag, Marketingabteilung (toim.) Hamburg: Spiegel-Verlag.

(Der) Spiegel: Sonderausgabe 1947-1997 (1997) Hamburg: Der Spiegel-Verlag.

(Der) Spiegel-Verlag, seine Objekte, Aktivitäten und Programme (1996) Hamburg: Spiegel-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG.

Spiegel 2000: Die Spiegel -Gruppe (2000) Hamburg: Spiegel-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG.

Spiegel 2001: Die Spiegel -Gruppe (2001) Hamburg: Spiegel-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG.

Suomi incentive-matkojen kohdemaana Saksan liittotasavallassa (1989) Helsinki: Matkailun edistämiskeskus, julkaisu, A:64.

Suomi ulkomaalaisen silmin (1988) Helsinki: Matkailun edistämiskeskus, julkaisu, A:62.

Tarkka, Jukka (1991) Weder Stalin noch Hitler: Finnland während des Zweiten Weltkrieges. Helsinki: Otava.

Vihavainen, Timo (1991) Kansakunta rähmällä: Suomettumisen lyhyt historia. Helsinki: Otava.

Väliaverronen, Esa (1993) Diskurssien verkossa: Joukkoviestimet, julkisuus ja valta. Julkaisussa *Tiedotustutkimus*, nr. 1.

Väänänen, Yrjö (1996) *Finlandia - Bonn*. Helsinki: Saksalaisen kulttuurin edistämissektori, julkaistu yhteistyössä Deutsch-Finnische Gesellschaft e.V:n kanssa, Saksalaisen kulttuurin edistämissektorin julkaisuja, 7.

Watzin, Klaus (1998) *Politiker im Spiegel-Gespräch*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, Regensburger Beiträge zur Deutschen Sprach- und Literaturwissenschaft, Reihe B/Untersuchungen, Band 67.

Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan (1988) *Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires*. Teoksessa: *Analysing everyday explanation: A casebook of methods* (1988) Antaki, Charles (toim.) London: Sage Publications.

Winkler, Heinrich August (1999) *Böses Erwachen - Erblast DDR*. Teoksessa: *Die Deutschen im 20. Jahrhundert: Ein historisches Lesebuch* (1999) Studt, Christoph (toim.) München: Verlag C. H. Beck.

Zetterberg, Seppo (1991) *Finnland ab 1917*. Helsinki: Otava.